

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

Ankara

7-8 EKİM 2023

ÖZET KİTAPÇIĞI

Siyasi İlimler Türk Derneği Ulusal Siyaset Bilimi Kongreleri Serisi II-2023

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ 2023

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Tunahan Yıldız & İlker Aytürk & Hasret Dikici-Bilgin

(Yayına Hazırlayanlar)

Yayın Yılı : 2023
Yayın Yeri : İstanbul
Yayın Türü : E-Kitap
E-ISBN : 978-605-399-640-8
Dizgi : Tunahan Yıldız

İLETİŞİM : SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ
Eski Silahtarağa Elektrik Santrali Mah. No:2/13
PK 34060 Eyüpsultan / İstanbul
bilgi@siyasiilimler.org.tr

Bu kitaptaki her bir sunum özetinde yazılan görüşler yazarlarını bağlamaktadır.
Siyasi İlimler Türk Derneği hakem sürecinden geçerek kabul edilmiş sunumların
içeriğinden sorumlu tutulamaz.

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Sabri Sayarı, Sabancı Üniversitesi (Emeritus)

Prof. Dr. Ateş Uslu, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Berk Esen, Sabancı Üniversitesi

Doç. Dr. Hasret Dikici-Bilgin, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. İlker Aytürk, Bilkent Üniversitesi

Doç. Dr. S. Barış Gülmez, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Şebnem Yardımcı-Geyikçi, Bonn Üniversitesi

Arş. Gör. Tunahan Yıldız, ODTÜ

Bilim ve Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Doç. Dr. Can E. Mutlu, Acadia Üniversitesi, Kanada
Doç. Dr. Diğdem Soyaltın-Colella, Aberdeen Üniversitesi, Birleşik Krallık
Doç. Dr. Emmanuel Szurek, EHESS, Fransa
Doç. Dr. Işık Özel, III. Carlos Üniversitesi, Madrid, İspanya
Doç. Dr. Şebnem Gümüşçü, Middlebury College, ABD
Dr. Alp Yenen, Leiden Üniversitesi, Hollanda
Dr. Öğr. Üyesi Lisel Hintz, Johns Hopkins Üniversitesi, ABD
Dr. Pelin Ayan-Müsil, Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Çekya
Prof. Dr. Aylin Güney, Yaşar Üniversitesi
Prof. Dr. Aylin Özman, TED Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Ayata, Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahar Rumelili, Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Berrin Koyuncu-Lorasdağı, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Birol Yeşilada, Portland State University, ABD
Prof. Dr. Cenk Saraçoğlu, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. E. Atilla Aytekin, ODTÜ
Prof. Dr. E. Zeynep Suda, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Emre İşeri, Yaşar Üniversitesi
Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu, Sabancı Üniversitesi
Prof. Dr. Feride Acar, Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Filiz Başkan, İzmir Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Füsün Türkmen, SİTD Eski Başkanı
Prof. Dr. Galip Yalman, Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. İlter Turan, SİTD Eski Başkanı
Prof. Dr. Koray Tütüncü, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Meltem Müftüler-Baç, Sabancı Üniversitesi
Prof. Dr. Menderes Çınar, Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Serpil Çakır, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Sultan Tepe, University of Illinois Chicago, ABD
Prof. Dr. Şebnem Oğuz, Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Şule Kut, SİTD Eski Başkanı
Prof. Dr. Tarık Oğuzlu, İstanbul Aydın Üniversitesi
Prof. Dr. Umut Korkut, Glasgow Caledonian Üniversitesi, Birleşik Krallık
Prof. Dr. Üstün Ergüder, Boğaziçi Üniversitesi Eski Rektörü
Prof. Dr. Yaprak Gürsoy, London School of Economics, Birleşik Krallık
Prof. Dr. Zeynep Somer-Topçu, University of Texas at Austin, ABD
Prof. Dr. Ziya Öniş, Koç Üniversitesi

Siyasi İlimler Türk Derneği

Siyasi İlimler Türk Derneği'nin kökeninde 1952'de kurulan Türk Siyasî İlimler Derneği yer almaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) öğretim üyelerinden Prof. Dr. Yavuz Abadan'ın Türkiye'de çağdaş siyaset bilimi yaklaşımlarını yaygınlaştırma çabasının bir sonucu olarak kurulan bu derneğin kurucuları arasında, Abadan'ın yanı sıra siyaset bilimi, hukuk, iktisat ve maliye alanlarının önde gelen profesörleri yer almıştır: Zeki Mesud Alsan, Sadun Aren, A. Suat Bilge Fethi Çelikbaş, Ahmet Şükrü Esmer, Turhan Feyzioğlu, Bedri Gürsoy, Aziz Köklü, Seha L. Meray, Bahri Savcı ve Fadıl Hakkı Sur. Dernek 1961'den itibaren yoğun bir kitap yayın faaliyeti içinde olmuştur. Karşılaştırmalı siyaset, siyasal düşünceler tarihi, siyaset sosyolojisi ve uluslararası siyaset gibi çeşitli alan ve konularda yayınlanan kitapları, aralarında Nermin Abadan Unat, Mete Tunçay, Baskın Oran, Ünsal Oskay, Mümtaz Soysal, Özer Ozankaya, Ülker Gürkan, Türkkaya Ataöv, Emre Kongar, Erdoğan Güçbilmez, Taner Timur ve Arif Payaslıoğlu gibi 1960'lı yıllarda Ankara Üniversitesi SBF'de öğretim üyesi ya da asistan olarak görev yapan, sonraki yıllarda da siyaset biliminin çeşitli alanlarına katkılar yapmaya devam edecek olan isimler Türkçeye çevirmiştir.

1973'te Siyasi İlimler Türk Derneği adıyla tescil edilen dernek 1970'li ve 1980'li yıllarda yayın faaliyetine devam etmiş, İlder Turan, Ergun Özbudun, Deniz Baykal, Tuncer Karamustafaoğlu ve Ersin Onulduran'ın çabalarıyla siyasal davranış ve demokrasi teorisi alanlarında yoğunlaşan eserlerin Türkçe çevirileri yayınlanmıştır.

Derneğin merkezi 2000 yılında Ankara'dan İstanbul'a taşınmıştır. Bu yeni dönemde derneğin yönetim kurulu başkanlığını sırasıyla Prof. Dr. İlder Turan, Prof. Dr. Şule Kut, Prof. Dr. Füsün Türkmen ve Prof. Dr. M. Sabri Sayarı yürütmüştür. Dernek genç araştırmacıları teşvik etmek ve genç nesille deneyimli akademisyenleri bir araya getirmek amacıyla 2003'ten itibaren yıllık periyotlarla SİTD Lisansüstü Konferansları düzenlemektedir. 2022 yılında I. Ulusal Siyaset Bilimi Kongresi'ni İstanbul Bilgi Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirmiştir. Elinizdeki bu özet kitapçığı 2023 yılında Bilkent Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen II. Ulusal Siyaset Bilimi Kongresi'nde yapılan sunumları kapsamaktadır.

II. Ulusal Siyaset Bilim Kongresi

Siyasi İlimler Türk Derneği kuruluşundan bu yana Siyaset Bilimi alanında ulusal ve uluslararası araştırma ve çalışmalarını teşvik etmeyi, çalışma sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmayı hedeflemiştir. Bugün, değerli ev sahibimiz Bilkent Üniversitesi'nde siyaset biliminin geniş yelpazesini yansıtan farklı konularda çok sayıda sunumun yer aldığı ikinci büyük ulusal kongremizi düzenlemekten büyük onur duyuyoruz. Siyaset bilimi alanının önde gelen isimlerini genç araştırmacılarla buluşturan ve böylece alandaki tartışma ve fikir alışverişi ortamına katkıda bulunmasını arzu ettiğimiz bu ikinci kongremize beklentimizin çok üstünde bir katılımın olduğunu görmekten ayrıca mutluluk duyuyoruz.

Önümüzdeki dönemde, köklü bir tarihten beslenen derneğimizin genç araştırmacılar arasındaki tanınırlığını artırmaya yönelik attığımız adımlarda II. Ulusal Siyaset Bilimi Kongresi'nin önemli bir başlangıç noktası teşkil edeceğini umuyoruz.

Cumhuriyetin 100. yılında ulusal kongremizi Ankara'da toplamaktan kıvanç duyuyoruz.

Siyasi İlimler Türk Derneği
Yönetim Kurulu

PROGRAM AKIŞI

7 Ekim 2023

09.00-09.30: Kayıt (İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakóltesi Giriş Katı)

09.30-10.00: AçıŐ Konuşmaları (C Blok Amfi)
Prof. Dr. Kürşat Aydoğan, Bilkent Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Sabri Sayarı, Siyasi İlimler Türk Derneği Başkanı

10.15-11.45: I. Oturum

11.45-12.00: Ara

12.00-13.30: II. Oturum

13.30-14.30: ÖĞle Yemeği Arası

14.30-16.00: Ana Oturum (C Blok Amfi)
“100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti”
Panel Başkanı: Prof. Dr. Sabri Sayarı
Prof. Dr. Fatmagül Berktaş
Prof. Dr. Mine Eder
Prof. Dr. Atila Eralp

16.00-16.15: Ara

16.15-17.45: III. Oturum

18.00-20.00: Kokteyl (İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakóltesi Giriş Katı)

8 Ekim 2023

09.30-11.00: IV. Oturum

11.00-11.15: Ara

11.15-12.45: V. Oturum

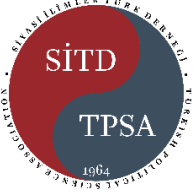
12.45-14.00: ÖĞle Yemeği Arası

14.00-15.30: VI. Oturum

15.30-15.45: Ara

15.45-16.45: KapanıŐ ve Değerlendirme (C Blok Amfi)

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

I. OTURUM (7 EKİM 2023, CUMARTESİ, 10.15-11.45)

PANEL 1 (10.15-11.45, AZ25)

BARIŞ VE GÜVENLİĞİ YENİDEN TAHAYYÜL ETMEK: KÜRESEL KADIN, BARIŞ VE GÜVENLİK GÜNDEMİ

Panel Başkanı: Burcu Özdemir-Sarıgil (Bilkent Üniversitesi)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2000 yılında tarihinde bir ilke imza atarak “Kadın, Barış ve Güvenlik” (KBG) başlıklı 1325 sayılı kararını almış ve bu gündemi devam eden yıllardaki dokuz pekiştirici kararlar derinleştirmiştir. Sivil toplumun alt yapısını hazırladığı ve BM’nin öncülük ettiği KBG gündemi, bir yandan savaşların kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini açıkça kabul ettiği, diğer yandan da toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde kadınların barış ve güvenliğin tesisinde katkılarını teşvik ettiği için küresel siyasette çığır açıcı bir etkiye sahiptir. Bu ivme sayesinde geçtiğimiz 23 yılda, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, insan güvenliği anlayışı barış ve güvenlikle alakalı küresel siyasetin birçok alanına giriş yapmıştır. KBG gündemi, kadınlara yönelik cinsel şiddet suçlarının çatışmalarda bir silah olarak kullanılmasına son verme, çatışma ortamlarında kadınları koruma, şiddetten etkilenen kadınlara insani yardım sağlama ve kadınların söz sahibi olarak siyasi süreçlere katılımını artırma yönünde somut adımlar atılmasını sağlamıştır.

KBG gündemi bugün, bölgesel, ulusal ve yerel eylem planları ile küresel bir yayılım kazanmıştır. Birleşmiş Milletler yanında, 104 devlet ve içlerinde Avrupa Birliği, NATO, ASEAN, Afrika Birliği’nin de olduğu uluslararası örgütler KBG gündemini benimsemiş ve hayata geçireceklerini taahhüt etmişlerdir. Kadın hareketi ise hala KBG gündemini beslemekte ve geliştirmektedir. Küresel siyaseti şekillendirmesine paralel olarak, KBG gündemi üzerine zengin bir literatür de oluşmuştur. Bu eleştirel literatür, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde dış politikayı, barışı ve güvenliği yeniden tahayyül etmemizi sağlamış, disipline kadınlar nerede sorusunu ve toplumsal cinsiyet perspektifini taşımış, teorik ve ampirik katkılar sunmuştur.

Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifi Kadın, Barış ve Güvenlik çalışma grubu üyeleri tarafından hazırlanan “Barış ve Güvenliği Yeniden Tahayyül Etmek: Küresel Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi” başlıklı bu panel hem gelişmekte olan literatüre katkı sunmayı hem de Türkiye’de KBG gündemini daha geniş kitlelere tanıtmayı amaçlamaktadır. Bezen Balamir-Coşkun, KBG gündeminin en güncel temalarından biri olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile KBG gündemi ilişkisini ele aldı. Burcu Özdemir-Sarıgil, KBG gündemini ilk kabul eden bölgesel örgüt olan Avrupa Birliği’nin söylem-eylem-samimiyet uyumuna odaklandı ve Birliğin barış arabuluculuğu pratiklerinde kadınların katılımını nasıl ve ne ölçüde güçlendirdiğini inceledi. Ayşegül Gökalp-Kutlu ise en büyük bölgesel güvenlik örgütü olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın KBG gündemine uyumundaki problemleri ele aldı. KBG gündemine ait güncel temaları ve farklı tartışmaları bir araya getiren bu panel, umuyoruz ki Türkiye’deki bilim insanlarının Uİ’deki güç ve toplumsal cinsiyet meseleleriyle çok daha derin ilgilenmeleri için bir davet ve platform olarak hizmet verecektir.

Burcu Özdemir-Sarıgil (Bilkent Üniversitesi), *Avrupa Birliği'nin Diyalog ve Arabuluculuk Pratiklerinde Kadınların Barış İnşası Süreçlerine Katılımı: Kosova-Sırbistan Örneği*

Avrupa Birliği (AB), küresel Kadın Barış ve Güvenlik gündemini resmi olarak kabul eden ve kendi dış ve güvenlik politikasının merkezine yerleştireceğini taahhüt eden ilk bölgesel örgüttür. AB, uluslararası aktör olarak kimliğini inşa ederken de bir yandan barış projesi olarak barışı dünyada yayacağını, diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını içeren insan güvenliği anlayışını destekleyeceğini vurgulamıştır. Ancak, Birliğin özellikle dış ve güvenlik politikasının birçok alanında küresel Kadın Barış ve Güvenlik gündeminin nasıl uygulandığına dair çok az şey bilinmektedir. Tartışmaların en yoğunlaştığı konulardan biri AB'nin en yeni dış politika alanlarından biri olan barış arabuluculuğudur. Özellikle, kadınların eşit ve anlamlı katılımının sağlanıp sağlanmadığı yönünde tartışmalar sürmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Kosova-Sırbistan örneği üzerinden AB'nin diyalog ve arabuluculuk pratiklerinde kadınların barış inşası süreçlerine katılımına verdiği desteği incelemektir. Kosova ve Sırbistan arasında hala devam eden ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik diyalog sürecinin baş arabulucusu AB'dir. Peki, AB, barış arabuluculuğu girişimlerinde toplumsal cinsiyete ne ölçüde duyarlıdır ve bu bağlamda kadınların eşit ve anlamlı katılımını hangi yollarla ve ne ölçüde güçlendirebilmektedir? AB, Kosova-Sırbistan barış inşası süreçlerinde yerel kadın sivil toplum örgütlerinin üst düzey müzakere masasında yer almasını ve kadınların deneyim ve görüşlerinin değerlendirilmesini ne ölçüde sağlayabilmiştir? AB'nin arabuluculuk pratikleri normatif aktörlük tartışmaları ekseninde nasıl değerlendirilebilir?

Araştırmanın bulguları göstermektedir ki, kadınların fikir ve önceliklerini temsilen sivil toplum örgütleri çatışan tarafların resmi heyetlerince yürütülen ve sürecin gidişatını doğrudan belirleyen üst düzey görüşmelere ve müzakere masasına dahil edilmemişlerdir. AB'nin yaklaşımı, kadınların enformel kanallarla süreci takip etmesi, toplumlar arası etkinliklerde bir araya getirilmesi, kadın sivil toplum örgütlerini güçlendirici projelerin oluşturulması ve fonların sağlanması gibi tali yollarla kadınların katılımını desteklemek olmuştur. Çalışmanın bir başka bulgusu, kamu ile paylaşılan hem arabuluculuk yol haritalarında hem de müzakere belgelerinde kadınların sorunlarına, deneyimlerine ve taleplerine yeterince yer verilmemiş olmasıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir arabuluculuk pratiği net olarak hayata geçirilememiştir. Bu önemli örnek üzerinden çalışmanın vardığı sonuç, AB'nin barış ve güvenlikte kadınların aktörlüğünü sağlamak ve kadınların resmi barış süreçlerine doğrudan katılımını gerektiren iddialı taahhütleri ile sahadaki uygulamaları arasında kritik bir boşluk olduğudur. AB'nin arabuluculuk pratikleri ve kadınların katılımlarına yaklaşımı normatif aktörlük iddiası ekseninde gerçekleşen tartışmalara yeni bir boyut kazandıracak niteliktedir.

Bezen Balamir-Coşkun (TED Üniversitesi), *Kadın Barış ve Güvenlik Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 1325 no'lu kararı ile başlayarak, Ekim 2000'den bu yana BM, çatışma sonrası yeniden inşa süreçlerinde kadınların katılımını, korunmasını ve çatışma önleme haklarını güçlendirmek için 9 adet Kadın Barış ve Güvenliği (WPS) Kararı kabul edildi. Eylül 2015'te ise BM Genel Kurulu, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini ve 2030 Gündemini kabul etti. Ayrıca, 2015 yılında BM Güvenlik Konseyi, iklim değişikliğinin Kadın Barış ve Güvenlik gündemiyle birbirine bağlantılı olduğunu kabul eden 2242 sayılı Kararı kabul etti. 2242 sayılı Karar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin özellikle bağımsız bir hedef olarak dahil edildiği ve 17 hedefle kesiştiği anlaşılan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına dikkat çekmektedir (Yoshida, 2019). Hem Kadın Barış ve Güvenlik gündemi hem de Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, BM'nin "ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapılmaksızın herkesin temel hak ve özgürlükleri için ekonomik, sosyal, kültürel veya insani nitelikteki uluslararası sorunları çözmek ve insan haklarına saygıyı teşvik etmek konusunda uluslararası iş birliğini sağlama" ilkesinin ana sonuçları olarak kabul edilmektedir (Madde 1.3). Bu çalışma, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Kadın Barış ve Güvenlik Gündemi arasındaki bağlantıların daha görünür olması gerektiğini öne sürüyor. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak, insan hakları ve eşitliğin yerine getirilmesini gerektirirken, Kadın Barış ve Güvenlik gündemi, sürdürülebilir barışa ulaşmak için etkili

politikalara ihtiyaç duymaktadır (Balakrishnan & Dharmaraj, 2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları insanlar ve gezegenimiz için feminist bir barış ve kalkınma vizyonuna dayandığından, Kadın Barış ve Güvenlik Gündemi ile ortaya konulan prensipler oldukça önemlidir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, özellikle SKA5 (Cinsiyet Eşitliği) ve SKA 16'nın (Barışçıl ve Kapsayıcı Topluluklar) Kadın Barış ve Güvenlik Gündemindeki eylemi hızlandırması kritik öneme sahiptir. Bu çalışma, SKA5 ve SKA16'nın ötesine geçmeyi ve 2030 Gündeminin toplumsal cinsiyet boyutunu tartışmayı amaçlamaktadır. Ardından tartışma, barışı sürdürme, BM'nin iki küresel gündemi arasındaki bağlantıları ve sinerjileri gözden geçirecek şekilde genişletilecektir.

Ayşegül Gökalp-Kutlu (Kocaeli Üniversitesi), *Barış ve Güvenliğin Cinsiyeti ve Dirençler: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Örneği*

Bu çalışmada Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kadın, Barış ve Güvenlik gündemini ana-akımlaştırması ele alınacaktır. Dünyanın en büyük bölgesel güvenlik örgütü olan AGİT, 2004'te kabul ettiği Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı (*Gender Action Plan*) ile politika ve uygulamalarında toplumsal cinsiyeti ana-akımlaştırma sürecine girmiştir. Ancak bu süreç sınırlı sonuçlara yol açmış ve tüm üye devletlerde eşit şekilde ilerlememiştir.

Ekim 2000'de kabul edilen 1325 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı devletlere ek olarak, bölgesel örgütleri de savaş ve silahlı çatışmalarda kadınların ve kız çocuklarının korunması için önlem almaya, çatışmanın önlenmesi ve barışın inşasına kadınları dahil etmeye çağırılmaktadır. BM üyesi devletler hazırladıkları Ulusal Eylem Planları ile Kadın, Barış ve Güvenlik gündemini kendi içlerinde uygulamaya koyacakları stratejileri detaylandırarak belirlerken, bölgesel örgütler de Bölgesel Eylem Planları hazırlarlar. 57 üyesi olan AGİT'in henüz Bölgesel Eylem Planı yokken, AGİT üyesi 36 devletin şu anda Ulusal Eylem Planı (UEP) bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili AGİT belgelerinin ve üye devlet Ulusal Eylem Planlarının analizine dayanan bu çalışma Kadın, Barış ve Güvenlik perspektifinin AGİT'e entegrasyonu ile ilgili zorlukları ve fırsatları araştırmaktadır. Çalışma, üç ana başlıkta ilerleyecektir. İlk olarak, AGİT içinde siyasi karar almayı zorlaştıran, AGİT'e üye 57 devlete karar almada veto yetkisi sağlayan konsensüs kuralının Kadın, Barış ve Güvenlik gündeminin uygulanmasında zorluk yarattığı ileri sürülecektir. UEP hazırlamış olan üye devletler çoğunlukla Batı tarzı liberal demokrasiler, AB üyeleri, ABD ve Kanada iken, UEP'leri olmayan devletler daha otoriter sistemlerdir. Rusya-Ukrayna savaşı ile zirveye çıkan AGİT üyeleri arasında yaşanan kutuplaşma, KBG gündeminin AGİT tarafından öncelenmesini engellemektedir. İkinci konu, AGİT'in bölgesel güvenliğe katkısının çatışma önleme, demokrasi ve insan haklarının teşvik edilmesi gibi alanlarla sınırlı kalmasıdır. Toplumsal cinsiyet, daha KBG gündemi oluşmadan AGİT güvenlik politikasına dahil edilmiş, ancak uygulaması insani boyutla, yani demokratikleşme ve insan hakları meseleleriyle sınırlı kalmıştır. Politik-askeri boyutta, aksine, toplumsal cinsiyet vurgusu nadir görülmektedir. Oysa AGİT'in sahada etkin olması, Kadın, Barış ve Güvenlik gündemini etkin şekilde uygulamasını sağlayabilecek önemli bir araçtır. Son olarak, AGİT'in Kadın, Barış ve Güvenlik gündemi ile ilgili kabul ettiği belgelerin ve üyelerinin UEP'lerin analizi, katılım ve önleme gibi WPS faaliyetinin geleneksel "sütunlarının" öncelendiğini göstermektedir. AGİT, Kadın, Barış ve Güvenlik taahhütlerinin uygulanması için fon sağlamak ve sivil toplumun katılımında yeterince teşvik edici görünmemektedir.

PANEL 2 (10.15-11.45, AZ27)
TÜRKİYE'NİN DİPLOMASİ TARİHİNE YENİ YAKLAŞIMLAR
Panel Başkanı: Hazal Papuççular (Fenerbahçe Üniversitesi)

Bu panel, diplomasi tarihi ve dış politika tarihi çalışmalarında son yıllarda küresel bazda gerçekleşen değişimin Türkiye'nin diplomasi tarihine nasıl etki edebileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Tarihin bilimselleştiği 19. yüzyıldan bu yana, diplomasi tarihi devletler arasındaki ikili ilişkileri incelemiştir.

20. yüzyılda tarih disiplininde ortaya çıkan akımlar, diplomasi tarihini eleştirmiş ve tarihe hem konu hem de yöntem olarak yenilikler getirmiştir. 20. yüzyılın genelinde diplomasi tarihi geleneksel yaklaşımını sürdürse de yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan – örneğin ulusötesi aktör ve faktörler ya da küreselleşme gibi – yenilikler tüm sosyal ve beşerî bilimlerini etkilediği gibi diplomasi tarihini de değiştirmeye başlamıştır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıldaysa, Yeni Diplomasi Tarihi (*New Diplomatic History*), alanın farklı konu, aktör ve metotlarla çalışılabileceğini ortaya koyan ve giderek popüler hâle gelen bir akım oluşturmaktadır. Bu bağlamda Yeni Diplomasi Tarihi, alanı sadece devletler arasındaki ikili ilişkilerin anlatısı olarak görmez. Anlatıya devlet dışı ya da ulus-ötesi aktörleri dahil ettiği gibi, devletin içindeki farklı kurumların pozisyonunu ya da diplomatlar gibi devlet adına hareket eden ancak kendine ait bir sesi de olabilecek kişileri irdeler. Küresel yönetişimin tarihini araştırır, günümüzde popüler olarak kullanılan kültür diplomasisi yahut kamu diplomasisi gibi alanların tarihsel örneklerini analiz eder. Kimi zaman da etnografik çalışmaları diplomasi tarihine entegre eder.

Buradan hareketle, bu panelin konusunu Türkiye'nin diplomasi tarihi anlatılarının Yeni Diplomasi Tarihi yaklaşımıyla nasıl çeşitlendirilebileceği oluşturmaktadır. Paneldeki çalışmalar, Yeni Diplomasi Tarihi'nin önemli kavramları olan ulusötesi yaklaşımların, kimlik çalışmalarının, kültür ve kamu diplomasisinin çoğunlukla Türkiye'nin güncel dış politika çalışmalarında ele alınmasına rağmen, aslında tüm cumhuriyet tarihine yayılarak analiz edilebileceğini ortaya koymaktadır. Panel ülkemizde hâlâ çok geleneksel konu ve metotlarla çalışılan diplomasi tarihinin hem metodunun hem de kaynaklarının nasıl çeşitlendirilebileceği ve alanın küresel düzeyde geçirdiği dönüşümün Türkiye'de nasıl uygulanabileceğini farklı örneklerle göstermektedir.

Panel, dört çalışmadan oluşmaktadır. Birinci çalışma, Türkiye'de literatürde çoğunlukla ikili ilişkiler üzerinden aktarılan iki savaş arası dönem diplomasisine Boğazlar komisyonu üzerinden bakarak Türkiye'nin hem komisyon hem de Milletler Cemiyeti ile çok taraflı olarak kurduğu ilişkiye ve egemenliğini nasıl müzakere ettiğine odaklanmaktadır. İkinci çalışma, genel olarak sorunları çözme kapasitesi üzerinden değerlendirilen diplomasi aygıtının bir savaşı nasıl destekleyebileceği sorusundan hareketle Türkiye'de bir kurumun dış politikaya etkisini aktarmaktadır. Kıbrıs hareketinin genelde siyasi liderler ya da ordu tarafından aktarılan hikayesine dışişleri bürokrasisi üzerinden bakmaktadır. Üçüncü çalışma, ulus ötesi aktörlerin 1950'ler Türkiye'si bağlamında nasıl ele alınabileceğini göstermekte ve kalkınma uzmanlarının Türk dış politikasını nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Son çalışma ise çoğunlukla Türk dış politikasının geç dönemleri için ele alınan bir konsepti, kamu diplomasisini, iki savaş arası döneme uyarlayıp kamu diplomasisi mantığının o dönemde de kullandığını göstermektedir. Tüm çalışmalar, Yeni Diplomasi Tarihi yaklaşımının farklı unsurlarını kullanmaktadır.

Hazal Papuççular (Fenerbahçe Üniversitesi), *Egemenliğin Müzakeresi: Türk Diplomasisi, Boğazlar Komisyonu ve Milletler Cemiyeti (1924–1936)*

Bu çalışma iki savaş arası dönemde Türkiye'nin Boğazlar Komisyonu ile karmaşık ilişkisini incelemektedir. 1923 yılında Lozan'da imzalanan Boğazlar Rejimi Sözleşmesi, Milletler Cemiyeti'nin himayesinde uluslararası bir komisyon kurulmasını şart koşuyordu. Boğazlar Komisyonu, bir taraftan Türkiye'nin üyesi bulunduğu ve hatta liderlik ettiği bir kurumdur. Diğer taraftan ise, uluslararası bir kurum olması dolayısıyla Türkiye tarafından “yabancı” görülüyordu. Bu bağlamda, bu çalışma temel olarak Türkiye'nin kuruma karşı nasıl bir diplomasi izlediğini analiz etmektedir.

Kurulduğu 1924 yılından, lağvedildiği 1936'ya kadar komisyon, Türkiye'nin komisyonun diğer üyeleri ile Boğazlar'ın egemenliğini müzakere ettiği bir mahal haline geldi. Ancak aynı zamanda komisyon, Milletler Cemiyeti'nin uhdesi altında kurulduğu için komisyonun işleyişi ve idari yetkisinin kimde olduğu Ankara-İstanbul-Cenevre arasında bir tartışmaya dönüştü. Bu çalışma bir yandan, Türkiye'nin kendi egemenliğine zararlı olarak algıladığı bir örgütle nasıl diplomasi yaptığını gösterirken, aynı zamanda 1932'ye dek üyesi olmadığı Milletler Cemiyeti'yle nasıl ilişki kurduğuna da değinmektedir. Bu anlatı şunu göstermektedir: Türkiye'nin hem Boğazlar Komisyonu hem de Milletler Cemiyeti ile bu bağlamda kurduğu ilişki çok katmanlıdır ve diplomasi tarihine yeni yaklaşımlar gerektirmektedir. Ayrıca, bu çok katmanlı ilişki, devletlerarası ikili ilişkilerin hâkim olduğu iki savaş arası Türk

diplomasisine ilişkin geleneksel açıklamaları da aşmakta, bu dönemin de literatürün gösterdiğinden farklı olarak çok taraflı ilişkilerle ilgili örnekler sunduğunu göstermektedir. Çalışma temel olarak Milletler Cemiyeti'nin arşiv belgelerini kullanılarak yapılmıştır.

Hüseyin Sert (Bağımsız Araştırmacı), *“Diplomatlar Savaşa Götürür mü?”: Türkiye'nin Kıbrıs'a Müdahalesinde Dışişleri Bürokrasisinin Rolü*

Kıbrıs sorunu Türk diplomasisinin gündemini elli yıla yakın bir zamandır meşgul ediyor. 1950'lerden itibaren Kıbrıs, Türk Hariciyesinde önce bir şeflik düzeyinde alınırken kısa bir süre içerisinde kurumun en meşgul biriminin temel konusu oldu. Dışişleri bürokrasisi içerisinde Kıbrıs öyle büyük bir yer tuttu ki birçok kuşaktan Türk diplomatı bu diplomatik cephede yetişti. Bu diplomatlar zaman içerisinde Türkiye'nin adaya ilişkin politikalarının daha agresif bir hatta oturmasında da azımsanmayacak ölçüde etkili oldu. Bu çalışma ise Türkiye'nin Kıbrıs politikasının belki de en belirleyici anı olan Temmuz 1974'teki askeri müdahalesi kararının alınmasında Dışişleri Bakanlığı ve bu kurumu temsil eden bir grup Türk diplomatının etkisine odaklanacaktır.

Temmuz ve Ağustos 1974'te düzenlenen askeri operasyon üzerine geniş bir literatür de olsa bu çalışmaların neredeyse tamamı ilgisini siyasi ve askeri aktörlerin rolüyle sınırlı tutmuştur. Diplomatların rolü ise teknik bir sürece indirgenmiş, Dışişleri Bakanlığının etkisi ise bu literatürde neredeyse görmezden gelinmiştir. Oysaki 1950'lerden itibaren Kıbrıs sorunu Türk diplomatlarının kariyerlerinin belki de en belirleyici konuydu. Temmuz 1974 itibarıyla artık yirmi yıla yakın bir Kıbrıs deneyimi olan Türk Dışişleri bürokrasisi Ada'daki gelişmeler karşısında Türkiye'nin takındığı tutum üzerinde -bu deneyimden ilham alarak- etkili olmuştu.

Ağırlıklı olarak Dışişleri Bakanlığının Kıbrıs'la ilgili departmanlarında ya da Kıbrıs'ta görev yapmış on dört Türk diplomatının tanıklıklarının karşılaştırmalı analizi ve üç yarı yapılandırılmış mülakatın incelenmesine dayanan bu araştırmayla sadece Türk diplomatik bürokrasisinin dönemin siyasi elitini bir askeri müdahaleye ikna etme becerisi değil, aynı zamanda müdahaleye giden yoldaki gelişmelerin seyirinin Türk diplomatlarının gözlemleri üzerinden aktarılması amaçlanıyor.

Çalışmayla ayrıca bir meslek olarak diplomasiinin her zaman barışın tesisi ya da korunması için değil, kimi durumlarda bir askeri çözüm lehine de müzakere edebileceği ortaya konmaktadır. Diplomatların sadece uluslararası muhataplarla değil ama kendi devlet yetkilileriyle yürüttükleri müzakerelerin bir savaşa sonuçlanması diplomasiinin bir başarısızlığına işaret etmez. Tam aksine, bu yönde hareket eden bir diplomat hükümetini bir askeri müdahaleye ikna etme becerisiyle başarılı dahi sayılabilir. Türk diplomasiisi de uzun vadede hükümetin Kıbrıs'ta bir askeri müdahale ihtimalini gündemde tutma başarısını göstermiştir. Öte yandan kısa vadede Kıbrıs işlerinden sorumlu birkaç diplomat Türkiye'nin bir askeri operasyon kararı alması üzerinde bir katalizör işlevi görmüştür. 1974 yazında Ada'da yaşananlar Türk diplomatik bürokrasisinin hükümetin kararları üzerindeki güçlü etkisinin bir örneğini teşkil etmiştir.

E. Tutku Vardağlı (İstanbul Aydın Üniversitesi), *Türk Dış Politikasında Uluslararası Kalkınma Uzmanlarının Rolü: Diplomatik Üçüncü Taraftan Beşinci Kola*

Bu çalışmada Türkiye siyaseti üzerinde 1950'lerden bu yana çeşitli etkiler yaratan uluslararası kalkınma uzmanları ele alınmaktadır. Uluslararası iktisadi uzmanlar hem diplomatik üçüncü taraf olarak konumlandırılmaları hem de bölgesel siyasi etkiler yaratabilme kapasiteleri sebebiyle bu çalışmada ulusötesi diplomatik aktör olarak formüle edilmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, merkez ülkelerin ekonomik kalkınma uzmanlarının gelişmekte olan ülkelere artan oranda danışmanlık hizmeti verdikleri gözlenmektedir. Erken dönemde, sahip oldukları bilimsel otorite bu iktisadi uzmanların genellikle diplomatik üçüncü taraf olarak konumlandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Diğer bir ifadeyle, teknokratların diplomatik alana dahil olduğu bir süreç yaşanmıştır. Çoğunlukla dış

borç kriziyle mücadele eden ülkelerde devreye giren bu uzmanların iktisadi önerileri aynı zamanda diplomatik tartışmalara da yön vermiştir.

Ekonomi ve siyaset arasındaki ince çizgi üzerinde hareket eden bu bilimsel otoritelerin bölgesel siyaset üzerinde de etkili oldukları gözlenmektedir. Ancak, ilerleyen dönemde bu uzmanların gelişmekte olan ülkelerde yarattığı iç ve dış siyasi etkileri politik bir şüphecilik etrafında değerlendirme eğilimi ortaya çıkmıştır. Özellikle küresel ekonomik genişlemenin ivme kazandığı dönemde yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlerin yarattığı siyasi çalkantılar okların yer yer uluslararası iktisadi uzmanlara da çevrilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, bilimsel otoriteyi temsilen ulusötesi bir aktör olarak diplomatik alanda yer alan uzmanların giderek bu alandan dışlandığı görülmektedir.

Söz konusu iktisadi uzmanlar, 1950'lerden bu yana Türkiye'de de ekonomik gidişatla ilgili detaylı incelemelerde bulunarak hükümetlere rapor vermişler ve çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu çalışmada, bu uzman raporlarının Türkiye siyaseti üzerindeki etkileri mercek altına alınmaktadır. Kronik dış borç sorunuyla mücadele eden Türkiye'de bu uzmanların rolü hem iç siyasetin hem de dış siyasetin neredeyse sabit bir değişkeni olarak ele alınabilir. Spesifik olarak, bu çalışmada bu uluslararası iktisadi uzmanların Türk dış politikası üzerindeki etkilerine odaklanılmaktadır. Kritik karar aşamalarında devreye giren bu uzmanların diplomatik etkileri incelenmektedir. Bu süreçte, ele alınan uzmanların iktisadi önerileri kadar kurumsal kimliklerinin de önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Türk diplomasisinin 1950'lerden bu yana geçirdiği dönüşüm bağlamında, bu teknokrat aktörlerin bilimsel üçüncü taraftan beşinci kol ajanına dönüşen diplomatik portresi incelenmektedir.

Seçkin Barış Gülmez (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), Bahar Rumelili (Koç Üniversitesi) & Senem Aydın-Düzgüt (Sabancı Üniversitesi), *Bir Kamu Diplomasisi Stratejisi Olarak Kadın Hakları: 1930'lu Yıllarda Türkiye ve Avrupa*

Bu çalışma, Türkiye'nin 1930'lu yıllardaki kamu diplomasisi stratejisinde merkez konumda olan kadın aktörlerin Avrupa'da yerleşmiş olan Türkiye'ye yönelik önyargıları ne ölçüde değiştirdiğini incelemektedir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Batılı anlamda bir modernleşme sürecine giren Türkiye, özellikle 1920li yıllarda Avrupa nezdinde Batılılaşan bir devlet olarak kabul görmemiştir. 1930lu yıllarda Avrupa'da yükselen otoriter rejimlerle birlikte kadın hakları önemli ölçüde gerilerken, Türkiye Batılılaşma stratejisini yenileyerek kadın haklarına yatırım yapmış ve kadınların sosyal ve siyasi hayattaki etkinliğini artırmıştır. Kadınları ön plana alan bu yaklaşım, Türkiye'nin 1930lu yıllardaki temel kamu diplomasisi stratejisini oluşturmuştur. Çalışma, 1930larda Türkiye'nin benimsediği bu yeni yaklaşımın Avrupa'da yerleşmiş olan Türkiye algısına olan etkisini tartışmaktadır. Bu amaçla, çalışma dönemin iki önemli olayı olan Keriman Halis'in 1932 yılında Kâinat Güzeli seçilmesi ve 1935 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 12. Uluslararası Kadın İttifakı Kongresine odaklanmaktadır. İngiliz ve Fransız basınında bu iki olayın yansımaları eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmektedir.

Çalışma, panelin odağında olan "Yeni Diplomasi Çalışmaları"na ampirik, yöntemsel ve teorik olmak üzere üç temel yenilik getirmektedir. Birincisi, hükümet aktörlerine odaklanan hâkim literatürün aksine, bu çalışma hükümet dışı aktör olan kadınlar ve kadın örgütlerini inceleyerek Atatürk dönemi Türk diplomasi tarihi çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. İkincisi, çalışma eleştirel söylem analizi yöntemiyle Avrupalıların Türk kadını üzerinden Türkiye'ye olan yaklaşımlarını kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır. Bu sayede, diplomatik arşiv analizlerinin ön planda olduğu literatüre yeni bir soluk getirmektedir. Son olarak, çalışma, postkolonyal ve feminist bir perspektif üzerinden Türk diplomasi tarihi literatürüne farklı bir teorik bakış açısı kazandırmaktadır.

PANEL 3 (10.15-11.45, A231)
ONTOLOJİK GÜVENLİK
Panel Başkanı: Özlem Kaygusuz (Ankara Üniversitesi)

Nasuh Sofuoğlu (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi) & Erman Ermihan (Kadir Has Üniversitesi), *Benlik ve Öteki: Türk Dış Politikasında Bireysel Duygular ve Ontolojik Güvenlik*

Duygular ve ontolojik güvenlik, Uluslararası İlişkiler disiplininde son dönemde ortaya ve öne çıkan bir araştırma alanıdır. Giderek artan sayıda disiplinler arası yaklaşım, örneğin dış politika analizi, duygulara ve ontolojik güvenliğe duyulan ilgiyi göstermektedir. Bununla birlikte, dış politika ve bireysel ontolojik güvenlik ve duygular ile ilgili az sayıda akademik araştırma bulunmaktadır. Literatürdeki boşluktan hareketle bu çalışma, AKP döneminde Türkiye'nin dış politika kararlarının bireylerin varlığını ve duygularını ontolojik güvenlik açısından nasıl etkilediğini incelemektedir. Ayrıca, bu makalede, yardımcı bir soru olarak, Türkiye'nin dış politika kararlarının, etkileşim halinde olduğu ülkelere yönelik bireysel duyguları nasıl etkilediği ele alınmaktadır. Ontolojik Güvenlik Teorisine (OGT) dayalı olarak, çalışmada 20 derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Sorular, Türkiye'nin dış politika kilometre taşlarını kapsamaktadır: AB üyelik müzakerelerinin başlaması, “one minute olayı”, Mavi Marmara olayı ve Arap Ayaklanmaları ve Suriye İç Savaşı. Mülakat sırasında sorulan sorular insanların duygusal tepkilerini ve bu olaylarla ilgili açıklamalarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Görüşme dökümleri, Eleştirel Söylem Analizi (ESA) bağlamında analiz edilmektedir. Bu makalede, ESA aracılığıyla, AKP hükümetinin önemli dış politika kararlarıyla birlikte artan varoluşsal belirsizliğin belirleyicilerini aramak için bireylerin risk, tehdit ve tehlike algıları mercek altına alınmaktadır. Çalışma, Türkiye örneği üzerinden, dış politika ile bireysel güvensizlikler ve duygular arasındaki boyutları simbiyotik ilişkiler üzerinden inceleyerek duygular ve ontolojik güvenlik üzerine ortaya çıkan literatüre katkıda bulunmaktadır.

İrem Karamık (Mardin Artuklu Üniversitesi & Hacettepe Üniversitesi), *Sevr'den Lozan'a: Türk Dış Politikasında Kaygı Aktarımının Öyküsü*

Kaygı ve değişim kavramları son yıllarda Uluslararası İlişkiler çalışmaları için önemli hale gelmiştir. Bu iki kavram üzerine büyüyen literatür, genellikle iç ve dış politika alanlarını birbirine bağlayan ulusal travmaya odaklanmaktadır. Daha spesifik olarak, Türkiye bağlamında Sevr sendromu genellikle kaygı kavramıyla incelenmektedir. Ancak Türk siyasetinde bir diğer kaygı kaynağı olan Lozan sendromu hakkında yeterli akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, iki sendromu kaygı ve değişim ile ilişkilendirmeyi önererek, kaygının Türkiye'deki siyasi seçkinler tarafından belirli iç ve dış politika gündemlerini haklı çıkarmak için nasıl kullanıldığını göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türkiye'de çok sayıda hükümet ve siyasi aktör olmasına rağmen, hepsinin belirli iç ve dış politika hedeflerine ulaşmak için her iki sendromu da kullandığını ortaya koymaktadır. Bunu yaparak, makale Türkiye örneği üzerinden kaygı, ulusal travma ve ontolojik güvenlik üzerine büyüyen literatüre katkıda bulunmaktadır.

M. Enes Arslan (İstanbul Medeniyet Üniversitesi & ORSAM), *İzolasyona Rağmen Kararlılık: Apartheid Dönemi Güney Afrika Dış Politikasında Ontolojik Güvenlik Arayışları (1974-1988)*

Güney Afrika, 419 milyar dolarlık GSYH'si, yaklaşık 60 milyonluk nüfusu, BRICS ülkelerinden birisi oluşu ile bölgesel ve küresel siyaset için önemli bir aktördür. Küresel siyasetteki gelişmeler doğrultusunda Güney Afrika'nın çevresi 1960'lı ve 1970'li yıllarda köklü bir şekilde değişmeye başlamış, koloni ülkeleri hızlı bir şekilde bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Ancak Güney Afrika, bu değişime ayak uydurmak yerine değişmemek üzere direnmeyi tercih etmiştir. Dekolonizasyon olarak adlandırılan bu süreçte Güney Afrika'nın aldığı kararların hangi motivasyonlarla gerçekleştiği, bu

motivasyonların sistematik bir şekilde incelenmesi Güney Afrika'nın küresel siyaset içerisindeki konumunun, geçmişle bağlantılı olarak bugünün de anlaşılması için önem arz etmektedir.

Güney Afrika dış politikasına yönelik literatür incelendiğinde karşılaşılan büyük bir sorun, Apartheid dönemine yönelik çalışmaların sayıca azlığı, daha önemlisi var olan çalışmaların güncel teorik ve metodolojik tartışmalardan uzak oluşudur. Dolayısıyla devamlılık ve değişimlerin tespitinde de görüleceği üzere Apartheid dönemi Güney Afrika dış politikasının güncel tartışmalar çerçevesinde incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, Apartheid dönemi dış politikası literatürde genel olarak güvenlikçi bir dış politika olarak kabul edilmektedir. Buradaki "güvenlikçi dış politika" tanımlaması geleneksel güvenlik anlayışına atıf yapmakta ve güvenlik çalışmaları literatüründeki güncel tartışmaları dikkate almamaktadır. Dolayısıyla güvenlik çalışmalarındaki güncel gelişmeler ile Güney Afrika dış politikası çalışmalarının birlikte ele alınması literatüre katkı sunacaktır.

Bu çerçevede çalışma, Apartheid rejiminin dış politikasına odaklanmakta ve dekolonizasyon sürecinin Apartheid rejimi dış politikası üzerindeki etkilerini anlamaya çalışmaktadır. Güney Afrika karar alıcılarının dekolonizasyon sürecinde dış politikasını güvenlikçi ve müdahaleci bir temele oturttuğu görülmektedir. Güney Afrika elitleri kendilerinden daha aşağıda gördükleri siyah çoğunluğun kendilerini yönetmesi anlamına geleceği için, gerekirse maddi çıkarlarını riske atmak uğruna çoğunluğun yönetimine karşı durmuşlar, geliştirdikleri agresif dış politika ile küresel siyasetteki konumlarını ve ülke içerisindeki ayrıcalıklı konumlarını korumaya çalışmışlardır. Çalışma, bir yandan Güney Afrika dış politikası güncel literatüründe üzerinde fazla durulmayan Apartheid dönemini güncel teorik perspektiflerden yararlanarak incelemekte, diğer yandan Güney Afrika politik elitlerini araştırma nesnesi haline getirerek yukarıda bahsi geçen anlam dünyasına ilişkin varsayımı araştırmakta, küresel siyasette hâkim paradigma olan materyal unsurların siyasetin dinamiklerini inşa ettiği varsayımına karşı devletaltı bir unsur üzerinden bir sorgulamaya girişmektedir.

Sonuç olarak, Güney Afrika dış politikası incelendiğinde dekolonizasyon sürecinde Güney Afrika elitlerinin geliştirdiği rutinlerin keskin bir şekilde sarsıldığı, dolayısıyla yeni bir belirsizlik dönemine girildiği, bu dönemde alışılmış kavrayışların işlememeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde Güney Afrika elitlerinin ülkenin dış politikasını yürütürken hangi parametrelerle hareket ettikleri ontolojik güvenlik perspektifinden incelendiğinde materyal unsurları aşan bir bakış açısı ile dönemi daha iyi anlamak mümkün olmaktadır. Ek olarak, bu çalışma temelde iç ve dış politikanın birbirinden ayrı değerlendirilemeyeceğini varsaymakta, bu durumda iç politikayı etkileyen temel unsurların dış politikayı analiz ederken dikkate alınması gerektiği kabul edilmektedir. Elit çalışmalarından yararlanılarak Güney Afrika dış politikasının yapım sürecinde etkili olan gruplar araştırma nesnesine dönüştürülerek politik elitlere odaklanılmakta, bu sayede Güney Afrika dış politikasının hangi temellerle inşa edildiği iç ve dış unsurların birlikte ele alınması ile kompleks bir şekilde değerlendirilmektedir. Nihai olarak çalışmada, 1974-1988 yılları arasındaki Güney Afrika dış politikasının dönemin yönetici elitlerinin kontrolünde maddi kaygılara ek olarak ontolojik güvenlik arayışı ile inşa edildiği iddia edilmektedir.

PANEL 4 (10.15-11.45, A125)
ORTADOĞU ÇALIŞMALARINDA KURAMSAL TARTIŞMALAR
Panel Başkanı: Özlem Tür (ODTÜ)

Bu panel Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA) bölgesinin politikası ve Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli tema ve alanlarından bazılarını tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede paneli oluşturan bildiriler ODKA bölgesi ile ilgili çalışmalarda seçilen temaların literatürde bugüne kadar nasıl çalışıldığını (*state-of-the-art*) ve ODKA çalışmalarında belli başlı tartışmaların içerisindeki eski varsayımları sorgulayarak yeni yaklaşımları ele alacaktır. Paneldeki bildirilerin her biri kendi alanlarındaki temel teorik tartışmaları analiz ederek literatürün güçlü ve zayıf yönlerine dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede ilk olarak Ortadoğu'da bölgeselcilik tartışmaları genel olarak Küresel Güney'deki bölgeselcilik literatürü çerçevesinde ele alınacaktır. Bu genel tartışmadan sonra

Ortadoğu’da sivil toplumun varlığı, nasıl tanımlandığı ve algılandığı üzerinde durulacaktır. Üçüncü olarak Ortadoğu jeopolitik anlatısının tarihsel gelişimini analiz edilerek alternatif bakış açıları karşılaştırılacaktır. Son olarak da emperyalizmin kendi kuramsal çerçevesini sürekli yenileyen ve genişleten bir teori olarak ele alınması gerekliliğine dikkat çekilerek, modern Ortadoğu tarihi bu kavramsal çerçevenin sunduğu imkan dahilinde tartışılacaktır.

Meliha Altunışık (ODTÜ), *Ortadoğu’da Bölgeselciliğin Krizi: Yeni Açılımlara Doğru*

Bu çalışma Ortadoğu’da bölgeselcilik tartışmalarını genel olarak Küresel Güney’deki bölgeselcilik literatürü çerçevesinde ele alacaktır. Literatürde Ortadoğu bölgesel iş birliğinin çok fazla gelişmediği bir bölge olarak görülür. Bu çalışma Ortadoğu’da bölgesel ilişkilerde bölgeselciliğin kısa tarihini ve genel olarak bu süreçleri etkileyen faktörleri analiz edecektir. Bu çerçevede Ortadoğu’da bölgeselciliğin krizinin nedenleri tartışılacaktır. Bu tartışmalar literatürdeki kavramsal ve kuramsal tartışmalar ile bağlantılandırılarak ele alınacaktır. Bu bağlamda, çalışma özellikle iki alanda tartışmalara katkı yapmaya amaçlamaktadır: Öncelikle bölgeselcilik literatüründeki liberal ön kabuller eleştirilerek, özellikle bölgeselciliğin iç politika ile ilişkileri ve rejimlerin konsolide olmasındaki etkileri vurgulanacaktır. Tarihsel olarak hem kurumlaşmış bölgesel organizasyonlar, hem de ad hoc bölgesel yapıların bu stratejileri örnek olaylar üzerinden incelenecektir. İkinci olarak, Yeni Bölgeselcilik literatüründen ilhamla bölgesel iş birliği ve bölgeselleşme ayrımı yapılarak, Ortadoğu bölgesinde bölgesel iş birliğinin sınırlı olmasına karşın, bölgeselleşmenin önemli olduğu varsayımıyla bunun izleri sürülecektir. Bu bağlamda toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerden, suç örgütlerine ve diğer enformel ağlara değin bölgede devletin kontrolü dışında kalan ilişkiler bütünüün yarattığı bölgesel dinamiklere yoğunlaşılacaktır.

Özüm Sezin Uzun (Bağımsız Araştırmacı), *Ortadoğu’da Sivil Toplum*

Sivil toplum tartışmalarının tarihi oldukça eskidir. Bu tarihsel gelişimde Antik Yunan’dan başlayıp, Roma dönemiyle devam eden ve modern dönemde de farklı zamanlarda gündeme gelen özel alan-kamusal alan tanımlaması etkili olmuştur. Modern dönemde ise reform hareketleri ve feodal sistemden kapitalist sisteme geçilmesiyle kamusal alan ve özel alan yeniden tanımlanmaya başlanmış, devlet-sivil toplum farklılığının vurgulandığı bir süreç başlamıştır. Düşünürler tarafından duygudaşlık ve uzlaşma anlayışı (Ferguson), özel çıkar ve toplumsal fayda (Hegel), devlet dışında bireylerin örgütlenme yeteneği ve düzeyi (Tocqueville) gibi farklı kavramlar vurgulanarak tanımlanmıştır.

20. yüzyılın sonlarında sivil toplum kavramı Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Avrupa literatüründe yeniden gündeme gelmiştir. 1970’li yıllarda Doğu Avrupa’da sivil toplum kavramı komünist sistem reformunun yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya yaklaşımları arasında üçüncü bir yol olarak geliştirilirken ve esas vurgu devlete karşı toplum olarak yapılırken, aynı yıllarda Fransa ve Almanya’da refah devleti eleştirisi üzerinde yükselen bir sivil toplum kavramı görülmektedir. 1980’li yıllarda Latin Amerika ise askeri rejimler sonrasında sivil toplum kavramı yeniden önem kazanmış, üniter toplumun devlete karşı anlayışı çerçevesinde tanımlanmıştır. Aynı zamanda sivil toplumun “3. sektör”, “gönüllü sektör” veya “kâr amacı gütmeyen sektör” kavramlarıyla eşleştirdiği de görülmektedir.

Bu tarihsel süreçte, sivil toplum hem kuramsal hem de kavramsal olarak değişime uğramıştır. Batı’da modern sivil toplumlar burjuva tarafından oluşturulmuş, kamusal alanda devlet-dışı bir aktör olarak iktidarı eleştiren ve kültür tartışan grupların varlığını doğurmuştur. Bu nedenle sivil toplumun varlığı demokratikleşme ve demokrasinin içselleştirilmesiyle birlikte değerlendirilmektedir. İslam coğrafyasında da sivil toplum tartışmaları temelde demokratikleşme çerçevesinde ele alınmaktadır. Ortadoğu’da sivil toplumu irdeleyen çalışmaların büyük bir kısmı da sivil toplumun varlığı ve yokluğu merkezinde bir tartışma yürütmektedir. Batı referanslarına dayalı olan bu tartışmalarda sivil toplumun yokluğu bir eksiklik olarak görülmekte, Batı’nın gelişmişliğine karşı Doğu’nun tüm alanlarda geri kalmışlığı sivil toplumdan da yoksun oluşu görüşünü de hâkim kılmaktadır.

Bu çalışmada Ortadoğu bölgesinde sivil toplumun varlığı, nasıl tanımlandığı ve algılandığı üzerinde durulacaktır. Ortadoğu coğrafyasında yer alan ülkelerin siyasal ve ekonomik farklılıkları, her bir ülkedeki sivil toplumun varlığı ve ilgili çalışmaları ayrı ayrı irdeleme gerekliliğini açıkça göstermektedir, ki bu konuda da önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada, Ortadoğu’da sivil toplumun var olup olmadığını kısır bir tartışmadan çıkarıp var olanın ne olduğunu tanımlama ve anlama çalışmalarına değinilecektir. Aynı zamanda Ortadoğu ülkelerindeki sivil toplumun rolü de analiz edilecektir.

Ayşe Ömür Atmaca (Hacettepe Üniversitesi), *Ortadoğu Jeopolitiğine Eleştirel Bir Bakış*

Her ne kadar tarihsel olarak kökenleri çok eski dönemlere uzanan bir düşünce olsa da, jeopolitik kavramı modern anlamıyla 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz, Alman ve Amerikan ekolleri tarafından şekillendirilen klasik jeopolitik kuram dünya coğrafyasını emperyalist bakış açısına göre sınıflandırırken “Doğu Sorunu” ve “Ortadoğu” kavramları da bu dönemde aynı bakış açısının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle “Ortadoğu” bölgesinin ilk olarak isimlendirilmesi bile jeopolitik bir anlayışın neticesinde gerçekleşmiştir.

Devlet inşası dönemi, Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgenin tanımlanması ve sınırlarının (yeniden) belirlenmesi dünya konjonktüründen bağımsız düşünülemez. Bölgenin enerji kaynakları, stratejik konumu ve karmaşık etnik/dini çeşitlilik ağı nüfuz ve kontrol için yarışan çeşitli uluslararası aktörler arasında yoğun bir rekabete sahne olmasına neden olurken, bölge bu karmaşık dinamikleri ve küresel meseleler üzerindeki derin etkisi nedeniyle uzun zamandır jeopolitik analizlerin odak noktası olmuştur. Bölgeye ilişkin geleneksel jeopolitik anlatılar realist paradigma çerçevesinde genellikle devlet merkezli yaklaşımlara odaklanmakta ve ulus-devletlerin, sınırların ve güç politikalarının rolünü vurgulamaktadır. Ancak eleştirel jeopolitik bakış açısı bölgenin dinamiklerini şekillendiren sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin daha derinlemesine incelenmesine teşvik etmektedir.

Bu çalışma Ortadoğu jeopolitik anlatısının tarihsel gelişimini analiz etmeyi ve alternatif bakış açılarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak bölgeye yönelik klasik jeopolitik anlatının temelleri ve gelişimi incelenecek, daha sonra da hâkim anlatılara alternatif düşünceler sunulacaktır. Temel olarak eleştirel jeopolitik yaklaşımından faydalanan bu çalışma, Ortadoğu jeopolitiğindeki başat söylemin ardında yatan güç ve iktidar ilişkisini ortaya koyarak özellikle Arap ayaklanmaları sonrasında bölge jeopolitiğini sömürgecilik, enerji kaynakları, kimlik politikaları, devlet dışı aktörler ve müdahaleler gibi kavramlar ile anlamaya çalışacaktır.

Engin Sune (Hacettepe Üniversitesi), *Emperyalizm ve Ortadoğu’nun Ekonomi Politikası*

Emperyalizm bir politik strateji olarak 19. yüzyıldan bu yana Ortadoğu bölgesine tatbik edilen bir uygulama olagelmıştır. Bu açıdan emperyalist politikaların ve bunlara karşı verilen mücadelenin yaratmış olduğu diyalektik, modern Ortadoğu tarihinin temel belirleyenlerinden biri olmuştur. Her ne kadar emperyalizmin bölge üzerindeki etkisi çokça incelenmiş olsa da emperyalizmin ekonomi ve politik bir praksise indirgenen bir kavram olarak ele alınması, kuramın açıklama kapasitesini sınırlamaktadır. Emperyalizmin praksis tarafına yapılan vurgu, kavramı ‘güçlü devletin güçsüz olana kontrolü’ gibi tarih-dışı bir tanımlamaya hapsederek emperyalizmin dönüşümünü ve bu yüzden de açıklama kapasitesini yok saymaktadır. Bu çalışma ise emperyalizmi bütünlüklü ve kendini durmadan yenileyen bir Uluslararası İlişkiler kuramı olarak ele almakta ve teorinin modern Ortadoğu’nun 19. yüzyıldan bu yana yaşadığı dönüşümleri açıklamadaki başarısını tartışmaktadır. 20. yüzyılın başında ortaya çıkan klasik emperyalizm kuramlarının özellikle tekelleşme ve emperyaliler arası rekabet kavramsallaştırmaları, Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması ve bölgede yeni ulus devletlerin ortaya çıkarak bunların Batılı devletler tarafından kontrolünü açıklamaktadır. Bunu takiben dönüşen emperyal ilişkiler ve özellikle Bağımlılık Okulu-Dünya Sistemleri Yaklaşımları temelinde ortaya çıkan yeni

emperyalizm kuramları, kolonyal dönem sonrası Ortadoğu'nun bölgesel dinamiklerinin anlaşılması açısından önemli katkılar sunmaktadır. Nasırcılık ve Arap Sosyalist hareketleri emperyalizm kuramının bu anlatılarını benimsemiş ve emperyalist güçler ile çatışmalı bir ilişkiye girerek bölgenin uluslararası iş bölümündeki konumunu değiştirmeye gayret etmişlerdir. 1970'lerden itibaren ise Ortadoğu'nun yaşamış olduğu ekonomi politik dönüşümler, yine o dönemde odağını sermayenin küreselleşmesi ve neoliberalizm gibi unsurlara kaydıran emperyalizm teorileri kapsamında anlam bulmaktadır. 2010 sonrası 'Arap Baharı' olarak nitelendirilen süreç de, yeni emperyalizm kuramları tarafından tamamlanmamış neoliberal politikalar, Sovyetlerin ortadan kalkmasıyla birlikte ortaya çıkan Batı hegemonyası ve küresel sermaye hareketleri ekseninde açıklık kazanmıştır. Bu bağlamda bu çalışma öncelikle emperyalizmin kendi kuramsal çerçevesini sürekli yenileyen ve genişleten bir teori olarak ele alınması gerekliliğine dikkat çekerek, modern Ortadoğu tarihinin bu kavramsal çerçevenin sunduğu imkan dahilinde açıklanmasını hedeflemektedir.

PANEL 5 (10.15-11.45, A127)

ERKEN CUMHURİYET

Panel Başkanı: Mehmet Özden (Hacettepe Üniversitesi)

Fuat Ozan Birkan (İstanbul Aydın Üniversitesi), *Postkolonyal Teori Merceğinden Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sına Bakmak*

Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesinden sonra yeni cumhuriyetin ilanı, yeni bir başkenti de gündeme getirmiştir. Bu yeni başkent için bir "bozkır kasabası" olarak nitelenen Ankara seçilmiştir. Ankara'nın o döneme kadar idari anlamda herhangi bir öneme sahip olmamış olması bu şehrin bir başkent için gerekli olan donanımlardan yoksun olması anlamına da gelmektedir. Bu nedenle Ankara'nın imarı ve bir başkent için gerekli olan kamu binalarının inşası birincil önemde olmuştur. Bunun için Ankara'ya "Yenişehir" adıyla kurulan yeni yerleşim, hem şehirdeki ilk bürokratik-idari kamu yerleşimlerini hem de toplumsal hayatta yaratılmak istenen yeni yaşam tarzını yansıtacak sivil konutları barındıracak şekilde tasarlanmaya başlamıştır. Sıfırdan inşa edilen bir "yeni şehir" olan ve kimi zaman "icad edilen şehir" olarak da nitelenen Ankara, bu bağlamda kolonyal bir gücün işgal ettiği yeri kendi politik amaçlarına göre düzenlemesini akla getirmektedir. Burada Timothy Mitchell'in postkolonyal teoriye yaptığı katkıdan yararlanarak, yeni cumhuriyetin Ankara'sını kolonyal başkentlerin düzenlenmesiyle kıyaslamayı önermekteyim. Her ne kadar Ankara yabancı bir dış güç tarafından işgal edilmiş bir ülkenin başkenti olmasa da uygulanan pratiklerin bu neviden başkentlerde uygulananlarla benzerlik taşıdığı görülmektedir. Mitchell'in ortaya koyduğu üzere bir işgal kuvveti kolonize etmeye çalıştığı ülkenin başkentinin eski yerleşimini/dokusunu yok saymakta, burayı bir karmaşık düzensizlik ağı olarak görmekte, onu yıkarak bulunduğu yere ya da yıkmadan hemen yanı başına kendi politik amaçlarına uygun yeni bir başkent inşa etmektedir. İşgal edilen Kahire, Rabat, Cezayir ve Tunus şehirlerinde yapılan budur. Bu inşa edilen yeni başkente öncelikle hükümet konağı tarzında bir bina inşa edilmekte, sırasıyla bakanlıklar, okullar ve diğer kamusal yapılarla bu başkent, işgal kuvvetinin getirmeye çalıştığı "düzeni" simgeler bir görünüme bürünmektedir. Bu düzenin en önemli unsuru da oldukça oryantalist bir bakış açısıyla mahkum edilen ve despotizmin simgesi olduğu ileri sürülen "Şark şehrinin" organik yapısı yerine modern geometrik ölçütlere göre çizilen caddeler ve sokaklar inşa etmektir. Bu şekilde kolonize edilen yer okunur hâle getirilecek ve tesis edilen bu "düzen" görüntüsü işgal kuvvetinin politik, askeri ve toplumsal hedeflerine hizmet edecektir. Mitchell'in bu bakış açısından bakıldığında Ankara'nın da benzer bir dönüşüm yaşadığı görülebilir. Ankara'nın Yenişehir bölgesinin, geniş caddeler ve sokakların etrafına inşa edilmiş meclis, bakanlıklar, kamu binaları ve modern apartmanlarla yanındaki eski şehire bir tezat teşkil ettiği söylenebilir. Ayrıca burada uygulanan çeşitli prosedürlerin akla gelen ilk anlamıyla olmasa da bir kolonyalizm (iç-kolonyalizm) niteliği taşıdığı iddia edilebilir. Yeni kurulan şehre giriş çıkışların çeşitli kontrollere tabi olması, istenilen "medeniyet" kodlarını (davranış, giyim-kuşam gibi) taşımayan vatandaşların yeni şehrin sokaklarında istedikleri gibi dolaşamamaları ve bu yeni şehrin eski kent sakinlerinden bir anlamda izole bırakılması bunun göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara,

kolonyal güçlerin işgal ettikleri yerlerde uygulamaya koydukları pratiklerin benzerlerinin uygulandığı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar cumhuriyeti kuran kadrolar işgalci bir gücün temsilcileri değilse, hatta tam tersine anti-emperyal nitelikte bir savaşı yürütmüş kadrolar olsalar da Ankara özelinde yürütülen yeniden inşa politikaları yukarıda anılan şehirlerdeki örneklerle yakınsamaktadır. Bu bağlamda, Ankara her ne kadar anti-emperyal bir savaş sonunda kurulmuş bir ülkenin yeni başkenti olsa da postkolonyal teori merceğinden bakıldığında bu yeni cumhuriyeti temsil etmesi beklenen yeni başkent inşasında ve yönetiminde uygulanan pratikler tam anlamıyla kolonyalist olmasa da yumuşatılmış bir iç-kolonyalist nitelik taşımaktadır.

Alperen Yavuzer (Doğuş Üniversitesi), *Biyopolitika Çerçevesinde Erken Cumhuriyet'in Yaşatma Pratikleri*

Savaş kayıpları, kötü sağlık şartları, yoksulluk ve intiharlar erken cumhuriyetin uğraşması gereken sorunların önemli bir kısmını oluşturmuştur. Sayılan grupların yanında bir de bedenlen ya da zihnen maluller, düşük eğitilmiş yetişkinler ve fiziksel gelişimlerini düzgün sağlayamamış çocuklar da göz önünde bulundurulduğunda hayatla ilgili biyopolitikanın, hayatı yeniden üretme ve hayatın korunması noktasında bir anahtar haline gelmesine sebep olmuştur. Bu nedenle bir demokrasi ve ulus inşası sürecinde olan cumhuriyetin, sırtını yaslayabileceği yurttaş kitlesinin sağlık koşulları mevcut iktidar için kişisel bir statüden ziyade, toplumsal bir mefhum olmanın bile ötesinde aynı zamanda “milli” bir görev olarak da ele alındığı iddia edilebilir. Yukarıda sayılan sebepler ve olgular bağlamında erken cumhuriyetin devlet eliyle frengi, çiçek, verem vb. salgın hastalıklarla mücadele gayesi Hıfzıssıha Enstitüsü'nün kuruluşunda görülebilir. Hıfzıssıha Enstitüsü kamusal sağlığı sağlama ve salgın hastalıklarla etkin mücadele etme arayışları önemli bir gayretin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumun kuruluşunu takip eden yıllarda yurdun dört bir yanında salgın hastalıklarla etkin mücadeleye yönelik gerekli adımlar atılmış ve kamusal sağlığın sağlanması önemli bir çaba olmuştur. Bu çalışmada da erken Cumhuriyet döneminin salgın hastalıklarla mücadelesi ve kamusal sağlığı yaratma çabası gibi konulardaki pratikleri ve planlamaları Hıfzıssıha Enstitüsü üzerinden biyopolitika bağlamında incelenecektir.

Elif Berfin Yağbasan (Hacettepe Üniversitesi), *Duygunun Toplumsallaşması: Merdümgiriz ya da Hodbin Hisli Yurttaş Olmamak*

Müstakbel-makbul vatandaşın inşası normların, düşüncelerin, davranışların, bedenin ve duyguların formasyonunu içerir. İdeolojik formasyon sürecinde özne edilgen değildir; doğumundan itibaren öğrenir, performe eder, dönüştürür ve yeniden üretir. Bu sebeple çocukluğun tasarlanması, çocuğun milli bilinç ve ulusal tarih kadar ulusal duyguları da öğrenmesi, ulus devletlerin birincil nüfus politikası haline gelmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin gündeminde de uzun yıllar süren savaşlar ve göçler nedeniyle azalan nüfusla bağlantılı olarak çocuk bakımı, sağlığı ve eğitimi olmuştur. Bu dönemde çocuklara yönelik yayınlar artarken, çocuğun istikbalinin asıl sorumlusu olarak görülen annelere yönelik de oldukça didaktik yayınlar üretilmiştir. Çalışmada, annelere çocuğun hangi normlarla toplumsallaşması gerektiğini öğreten süreli yayınlardan biri olan ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yayımlanan Ana dergisinin 1938-1942 yıllarını kapsayan sayıları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin erken dönem ulus inşası sürecinde çocuğun hangi duygularla ulusallaştırıldığı ve toplumsallaştırıldığı sorusundan hareketle, dönemin hegemonik kültüründe yurttaş-olacak çocuğun ulusa borçlu olduğu duygulanımının (i) toplumsal ahenk, (ii) ölçülülük, (iii) cinsiyet normlarına uygunluk üzere üç temel dayanağı olduğunu tartışmaktır.

Özgür Emrah Gürel (Bağımsız Araştırmacı), *SCF Deneyimi ve Ahmet Ağaoğlu'nun Utangaç Liberalizmi: Teori ve Pratik Arasında "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde"yi Okumak*

Ahmet Ağaoğlu (1869-1939), Erken Cumhuriyet Dönemi düşünürleri arasında ayrıksı bir yere sahiptir. Ağaoğlu hem Kemalist Devrimlerin sözcüsü ve uygulayıcısı konumdaki bir aktör olarak hem de iktidar partisinin karşısında bir muhalif olarak hareket etmesi açısından gözden kaçırılmaması gereken bir ikili konuma sahiptir. Bu ikili konumun bir çelişki olduğuna ilişkin Cumhuriyet tarihinde oldukça kapsamlı bir literatür olduğuna tanıklık ediyoruz. Bu çalışma, Ağaoğlu'nu klasik bir liberal düşünür veya Kemalist söylemin merkezinde olmasa bile çevresinde konumlandırılan bir politik aktör olarak okumayı reddediyor. Ağaoğlu'nun 1930 yılında yayımladığı *Serbest İnsanlar Ülkesi'nde* adlı çalışması ve Serbest Cumhuriyet Fırkası içindeki konumu, teori-pratik birlikteliğin Türk Düşünce tarihi içindeki en güçlü örneklerinden birini temsil etmektedir. Bu çalışma Ağaoğlu'nun Batı Siyaset Felsefesi'nde 19. ve 20. yüzyıllara damgasını vuran önemli bir tartışmayı 1930 Cumhuriyet Türkiye'sinde taşıdığını iddia ediyor. Jürgen Habermas'ın işaret ettiği üzere, Devrim ve Doğal Hukuk gelenekleri arasındaki felsefi tartışma Fransız Devrimi sonrası cumhuriyetçilik ve siyasal liberalizm arasındaki gerilim olarak sürmekte ve hatta günümüz tartışmaların da belirleyeni olmaya devam etmektedir. Sivil toplumu, bireyin hak ve hürriyetlerini ve temel hukuk normlarını reddetmeyen bir yurttaşlar cumhuriyetin kurulabilmesi ancak bu iki önemli politik geleneğin müzakeresi ve mücadelesiyle ortaya çıkacak bir dengede kurulabilir. *Serbest İnsanlar Ülkesi'nde* adlı çalışmayı bu hassas denge üzerinden tartışmak, Cumhuriyet'in ilk yüzyılı sonlanırken Türk düşüncesinde pek de zorlanmamış yeni bir patikayı, demokratik cumhuriyetçiliği yeniden yorumlamamıza yardımcı olacaktır. Ağaoğlu'nun "utangaç liberalizm" yorumu, son kertede düşünürün cumhuriyetçilik anlayışının bir sonucu olarak, birey ve yurttaş birlikteliğini beraber düşünmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışma Türkiye'de toplumcu cumhuriyetçiliğin veya iktisadi liberalizmin sınırları dışında bir üçüncü okumanın mümkün olabileceğini, Ağaoğlu'nun 1930 yılında başlattığı bu önemli tartışma üzerinden yeniden kurmak hedefindedir.

PANEL 6 (10.15-11.45, A227)

HAYALİ ULUS/DEVLETTEKİ HAYALİ ÖTEKİ

Panel Başkanı: İlkim Büke-Okyar (Yeditepe Üniversitesi)

İlkim Büke-Okyar (Yeditepe Üniversitesi), *Etnik Kimliklerin Popüler Kültürde Tekrar Üretimine Post-Modern Bir Bakış: Tarihsel Kurgusuyla Arap Öteki*

Bildirim merkezine Arap etnik kimliğini almak suretiyle "ben" ve "öteki" arasındaki gündelik sınırların üretimine, başka bir deyişle, Arap'ın etnik bir kimlik olarak gündelik kalıplara dönüşen önyargılarına ve bunların dışavurumlarına postmodern bir yaklaşımdan bakan bir çalışmadır. Özellikle yakın zamanda yaşadığımız seçim sürecinde etnik, dini veya ırkçı temellere oturtulmuş klişelerin arasında Arap kimliğinin özellikle öne çıktığını gözlemlemek çok da zor olmasa gerek. 2011 Arap ayaklanmalarını takip eden sürecin ardından ülkemize gelen Suriyeli akınının, Türk kamuoyunda derinlere yerleşmiş önyargıların sınırlarını yeniden canlandırdığını ve yerinden edilmiş bu gruplara karşı olumsuz bir kamusal refleks oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu refleksi ana akım ve sosyal medya platformlarındaki nefret söylemleri, ayrımcılık, ırkçılık ve ötekileştirmeyi yaymak amaçlı paylaşımlarda takip etmek gayette mümkündür. Bilgi Üniversitesi Göç çalışmaları Merkezi ve German Marshall Fund ortaklığında 2020'de "Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları" adlı ankette, Türklerin "Arap" şeklinde tek bir monolit kavram olarak tanımladıkları Suriyeli sığınmacıların varlığını hoş karşılamadıklarını ve onları Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunları için günah keçisi olarak şeytanlaştırdıklarını göstermiştir. Dolayısıyla bu genel güncel atmosfer içerisinde, sunumum, etnik ve kültürel kalıplarla şekillenmiş yargılara dikkat çekmektedir. Ulus-devlet inşasının temel meselelerinden biri olarak "hayal edilen" ötekini nasıl ete kemiğe büründürdüğünü ve Arap ötekisinin stereotipinin Türk kimliğinde nasıl fikslenmesine görsel retorik üzerinden bakmaktadır.

Serhun Al (İzmir Ekonomi Üniversitesi), *“Yerli ve Milli” Kürtler? Yeni İttifaklar Siyaseti ve Bir Kürt Sağı olarak Hüda-Par*

2018 yılında uygulamaya giren Başkanlık Sistemi veya Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte Türkiye’de iktidar olma mekanizması büyük ölçüde ittifaklar siyasetine evrildi. İttifak siyaseti temsil gücü düşük olan küçük siyasal partilerin de kendilerine alan açma ve iktidardan pay alma olanaklarını güçlendirdi. Hem ideolojik hem de stratejik anlamda bu ittifak kurma siyaseti farklı siyasal partileri geleneksel anlamdaki etnik, dini ve sağ-sol kutupların ötesine geçmeye zorladı. Türk milliyetçiliği ve Kürt İslamcılığı bir araya gelebilirken seküler çizgideki partiler de Türk İslamcı çizgideki partiler ile bir araya gelme esnekliğine giriştiler. Bu bağlamda yakın tarih göz önünde bulundurulduğunda zayıf olan Kürt sağının temsilcilerinden sayılabilecek Hür Dava Partisi (Hüda-Par) de mevcut iktidarı destekleyerek siyasal temsiliyetini parlamentoya taşıdı. Öte yandan HDP’nin temsil ettiği ana-akım Kürt siyasal hareketi ise hem ötekileştirildi hem de düşman objesine dönüştürüldü. Dünyada da yükseliş gösteren yeni sağ hareketler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki ‘yerli ve milli’ ulus tahayyülünün ana öğeleri nelerdir? Genel olarak Kürtler özel olarak ise Hüda-Par çizgisi bu tahayyülün neresindedir? Devlet ve iktidar ayrımının iyice muğlaklaştığı bu dönemde ‘Türkiye Yüzyılı’ söyleminde Kürtler ve Kürtlük tanımı nasıl şekilleniyor? Bu sorular başta olmak üzere bu çalışma Türkiye’de değişen siyasal sistem ve seçim ittifakları bağlamında genel olarak dönüşen kimlikleri ve özel olarak ise Hüda-Par’ı ele alacaktır.

Ayşe Serdar (İstanbul Teknik Üniversitesi), *Meşru, Makbul ve İsyankâr: Lazlığın İronik Sınırları*

Bu çalışma, Laz etnik kimliğinin bir yandan Türk ulusal kimliğine “sınır geçme” stratejisiyle dâhil olduğunu, diğer yandan özellikle Doğu Karadeniz’deki farklı etnik kimliklerden ve etnik Türklükten çeşitli geri çekilme stratejilerine başvurarak Laz etnik kimliğini yeniden kurduğunu öne sürmektedir. Türklüğe geçiş stratejilerinde resmi devlet politikalarının ötesinde çeşitli motivasyonlarla Türkçeye geçiş, göç, kentleşme, sınıfsal hareketlilik, maddi ve sembolik statü arayışı belirleyici rol oynamaktadır. Diğer yanda, etnik kimliğin meşru ve makbul sınırlar içerisinde sembolik olarak yeniden inşası Türklük dâhil diğer etnik kimliklerden ayrışarak, evrensel/ulusal Türklükten, yerel/etnik Lazlığa geri çekilerek kurulur. Bu sembolik ve söylemsel inşada ironi, mizah ve alay Lazlığın hem makbul, hem de isyankâr bir kimlik olarak kurgulamasında kurucu bir rol oynar. Bu söylemsel ve toplumsal stratejilere ironi perspektifiyle bakmak, egemen kimliğin dışında kalan etnik aidiyetlerin politik ve toplumsal kabul ve itibar arayışında ortaya koyduğu yaratıcılığı ve direniş araçlarını daha iyi kavramamıza katkı sağlayabilir.

Gizem Çakmak (Yeditepe Üniversitesi), *Ulusal Kimlikte “Öteki”nin Rolü: Türk Kimliğinde Yunan’ın Etkisi*

Ulusal kimlik yalnızca ulusal bireyler arasında ortak olan özelliklerden değil, aynı zamanda ulusu diğer uluslar veya etnik gruplardan ayırt eden özellikler ve farklılıklar yoluyla da tanımlanır. "Öteki" terimi, belli bir toplumun veya grubun dışında kalan, farklı bir kimliğe sahip olan bireyleri veya grupları tanımlar. Bu ifade, milli kimliğin, farklı kimliklerin varlığına ve bu kimliklerle etkileşime dayandığı fikrini vurgular. Bir başka deyişle, her ulusal kimlik ötekisiyle var olur ve diğer kimliklerle karşılaştırılarak anlam kazanır. Bu çalışma, Türk ulusal kimliğin tanımlanmasında “öteki”nin rolünü araştırmaktadır. Millas’a göre “Yunan”, Türk milliyetçiliğinin temel düşmanlarından, hatta belki de başka “öteki”lere kıyasla (Rus’a, Ermeni’ye, vb. kıyasla) bir numaralı “öteki”dir (Millas, 2002) Bu çalışmanın amacı, Yunan’ı “öteki” haline getiren tarihsel gelişmelere, somut ve hayali meselelere değinilerek, Türk kimliğinin oluşumunda ne tür bir işlevi olduğu analiz edilecektir. Yunan imajı ve Yunan’ın öteki olarak nasıl tanımlandığı ve Türk kimliğinin inşasındaki rolünü irdeleyebilmek amacıyla 20. yüzyılın ilk yarısında yayımlanan edebi eserler, gazetelerde yayınlanan haber ve içerikler incelenecektir.

PANEL 7 (10.15-11.45, A229)
TÜRKİYE'DE EKONOMİK KRİZ VE GENEL SEÇİMLER ÜZERİNE
HESAPLAMALI SOSYAL BİLİMLER ÇALIŞMALARI
Panel Başkanı: Merih Angın (Koç Üniversitesi)

Bu panel, Türkiye'de devam etmekte olan ekonomik krizi ile 2023 genel seçimlerini konu alan ve hesaplamalı sosyal bilim yöntemleri kullanan dört çalışmayı bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bu dört bildiri, finansal krizlerin politik maliyetini hafifletme yöntemleri, seçim ittifaklarının ortaya çıkışı, Türkiye genel seçimlerinde sosyal medyanın rolü ve ekonomik krizler sırasında gazetelerdeki bilgi manipülasyonuna odaklanmaktadır. Panelistlerin disiplinler arası yaklaşımları, doğal dil işleme gibi hesaplamalı sosyal bilim yöntemleri ile sosyal medya verileri ve gazete arşivleri gibi çeşitli verileri kullanmaları, Türkiye üzerine siyaset bilimi çalışmalarına yeni bir soluk getirmeleri açısından önemlidir.

Büşra Söylemez-Karakoç (Northwestern University, ABD) & Merih Angın (Koç Üniversitesi), *Ekonomik Krizin Siyasi Maliyetini Azaltma Yöntemleri*

Ekonomik oy verme yazını, sorumluluğun açıklığı yani hükümetin ekonomik koşullar konusundaki hesap verebilirliğinin, ekonomik performansa bağlı olarak seçimlerde ödüllendirme veya cezalandırma için bir gereklilik olduğunu ortaya koymuştur. Bir yandan, veto oyuncularının sayısını azaltan siyasi merkezileşme, yürütmenin başarı veya başarısızlığındaki rolünün görünürlüğünü artırabilir. Öte yandan, özellikle demokratik gerileme ile birlikte olduğunda suçlanmaktan kaçınma söylemine izin verir. Ayrıca, son zamanlarda dünyanın birçok yerinde gözlemlenen küreselleşme karşıtı tepkiler, uluslararası aktörlere suç yüklemeye olanağı da sağlamıştır. Bu çalışma, Türkiye'nin 1994, 2001 ve 2018'de başlamış ve devam etmekte olan finansal krize ilişkin sorumluluk atfı söylemlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu amaçla, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı ve diğer ilgili kurumların resmi web siteleri üzerinden web kazıma yöntemiyle, 2018 ile 2023 yılları arasında ekonomik krizle ilgili anahtar kelimeleri içeren tüm açıklamalarını toplanmış, nicel metin analizi yöntemiyle metin verilerindeki ortak kelimenin frekanslarını, durak kelimeleri çıkardıktan sonra tespit edilmiştir. Ayrıca, 1994 ve 2001 krizlerine dair cumhurbaşkanlarının, bakanların ve milletvekillerinin krizlerin nedenleri, krizlere ilişkin sorumluluk atfı, ekonomik yönetimde hükümet anlaşmazlıkları ve krizlere verilen tepkiler, kötü ekonomik koşullar için suçlamalarıyla ilgili açıklamaları da gazete arşivleri tarayarak bulunmuş ve karşılaştırmalı analize katılmıştır. Üç durumda da suçlardan kaçınma söylemi stratejilerinin denendiğini tespit edilmiş; ancak 1994 ve 2001 krizleri için sorumluluk atfının çoğunlukla yürütme organına yönelik olduğunu görülmüştür. Buna karşılık, halen devam etmekte olan krizde, sorumluluk söylemi uluslararası siyasi ekonomi faktörlerini suçlama, belirsizlik yaratma ve yerli sivil toplum aktörlerini hedef alma üzerine odaklanmıştır.

Başak Taraktaş (Boğaziçi Üniversitesi) & Uzay Çetin (Galatasaray Üniversitesi),
Türkiye'deki Seçim İttifakları

Bu makale, Türkiye'deki partiler arasında seçim ittifaklarının, politika pozisyonlarındaki farklılıklara rağmen ortaya çıkmasını açıklamayı amaçlamaktadır. Mevcut parti ittifaklarıyla ilgili teoriler, ideolojik benzerliğin veya prensipler konusunda anlaşmanın önemini vurgular. Ancak, Taraktaş'ın kolektif eylem teorisi (2022) üzerine dayanarak, ittifakların, partilerin seçim stratejilerinde ortaklaşmaları ve ideolojik farklılıklarını çözmeleri veya önemsemeleri durumunda daha olası olduğunu savunuyoruz. Bu argümanı, Cumhuriyet ve Millet'in İttifakı'na bağlı olan partilerin önde gelen üyeleri tarafından gönderilen *tweet*lerden oluşan orijinal bir veri seti üzerinde test ediyoruz. Bu veri setine doğal dil işleme araçları (konu modelleme ve n-gram analizi gibi) uygulayarak, stratejik ve ideolojik konularda parti pozisyonları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeye çalışıyoruz. Bu makalenin bulguları, Türkiye'deki seçim ittifaklarının oluşumu ve çözülmesine dair iç görüler sunarak, stratejik anlaşmaların rolünü vurgulamaktadır.

Ali Najafi (Sabancı Üniversitesi), Nihat Mugurtay (Sabancı Üniversitesi), Ege Demirci (Sabancı Üniversitesi), Serhat Demirkıran (Sabancı Üniversitesi), Hüseyin Alper Karadeniz (Sabancı Üniversitesi) & Onur Varol (Sabancı Üniversitesi), *Türkiye Genel Seçimlerini Sosyal Medya Verisi ile Çalışmak*

Sosyal medya seçim gündemini ve seçimlerle ilgili kamuoyu tartışmalarını şekillendirme önemli bir rol oynamaktadır. Vatandaşların sosyal medya platformlarındaki varlığının daha fazla görünür olması politik aktörlerin de sosyal medyayı daha fazla kullanmalarına yol açıyor. Fakat bu durum seçim öncesi ya da sonrasındaki politik gündemin manipülasyonuna da sebep olabilmektedir. Bu minvalde Türkiye'nin 14 ve 28 Mayıs seçimleri son derece önem taşımaktadır. Sosyal medyanın, seçim propagandasının, politik tartışmaların, karalama kampanyalarının, yerli ve uluslararası seçim manipülasyonunun vazgeçilmez bir bileşeni haline gelmesiyle birlikte, bu konuları çok önemli bir zemin teşkil edecek geniş bir veriseti tanıtıyoruz. Bu anlamda Türkiye'nin 14 ve 28 Mayıs seçimlerini konu alan önemli bir verisetini tanıtıyor ve bu verisetini uygulayabileceğimiz olayların da bir örneğini sunuyoruz. Seçim öncesindeki Ekrem İmamoğlu davası, Meral Akşener'in altılı masayı terk etmesi ve iki seçim arasında Sinan Oğan'ın takipçi formasyonu verisetimizin uygulanabileceği örnekleri oluşturmaktadır. Bu veriseti çevrimiçi manipülasyonu önlemek için araçlar geliştiren, kamuoyunu doğru bilgilendirmek isteyen ve farklı seçmen grupları nezdinde araştırma yapan akademisyenler için kapsamlı ve tekrarlanabilir bir veri seti sunmaktadır. Veri toplamayı sürekli olarak iyileştirmeye çalışıyor ve seçim öncesi ve sonrasında düzenli olarak güncelliyoruz. Secim2023 veri setini kullanarak, araştırmacılar politik aktörler arasındaki sosyal ve iletişim ağlarını inceleyebilir, mevcut trendleri takip edebilir ve seçim bütünlüğüne yönelik ortaya çıkan tehditleri araştırabilir.

Fatih Serkant Adıgüzel (Sabancı Üniversitesi), *Ekonomik Kriz ve Bilgi Manipülasyonu: Gazetelerdeki Referans Nokta Manipülasyonu*

Son yıllarda, medyadaki bilgi manipülasyonu, küresel demokratik gerileme dalgasının belirleyici özelliği olmuştur. Ekonomik krizler rejimlerin çökmesine neden olabileceğinden, ekonomideki bilgi manipülasyonu rejim istikrarı için özellikle kritiktir. Ekonomik kriz anlarında ekonomi haberleri nasıl manipüle edilmektedir? Türkiye'deki son döviz krizini kullanan ve üç medya kuruluşunun 2021 yılında yayımladığı tüm haberleri doğal dil işleme araçları kullanarak analiz eden bu makale referans noktası manipülasyonuna odaklanıyor. Sonuçlar, hükümet yanlısı yayın organlarının Türkiye'deki kriz derinleştikçe yabancı ekonomilerle ilgili olumsuz haberler yaparak yurttaşların yabancı ekonomilerle ilgili referans noktalarını manipüle ettiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, otoriterleşen ülkelerde sansürün bir seçenek olmadığı durumlarda yapılabilecek bilgi manipülasyonu stratejilerine ışık tutmaktadır.

PANEL 8 (10.15-11.45, A329)
2023 SEÇİMLERİ IŞIĞINDA TÜRKİYE SİYASETİ
Panel Başkanı: Berk Esen (Sabancı Üniversitesi)

Berk Esen (Sabancı Üniversitesi) & Hakan Yavuzylmaz (İstanbul Politikalar Merkezi),
Rekabetçi Otoriter Rejimlerde Muhalefet İttifakları: Türkiye Örneği

Hasret Dikici-Bilgin (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Türkiye Siyasal İslam'ın Sınıfsal Yolculuğu*

PANEL 9 (10.15-11.45, A330)
DEMOKRATİK GERİLEME, OTORİTERLEŞME
Panel Başkanı: Kerem Yıldırım (Bilkent Üniversitesi)

Alphan Telek (Sciences Po Paris, Paris, Fransa), *Otoriterlik Süreçlerinde Unutulan Bir Yön: Prekaryalaşma*

Son zamanlarda tüm dikkatler, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi şeklinde vücut bulan ve cumhurbaşkanının yetkilerini yasama yetkilerinin çoğunu devre dışı bırakacak ölçüde artıran Türkiye'deki otoriterleşme eğiliminin siyasi ve yargısal sonuçları üzerinde toplanmış olsa da bu mevcut sistemin sosyo-ekonomik yansımaları özellikle de prekaryalaşma Türkiye'deki sosyo-politik gerçekliği anlamak açısından önemlidir.

Prekarizasyon kavramının son on yıllarda Türkiye'deki mevcut sosyo-ekonomik göstergeler üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ve yaygınlaştığı görülmektedir. Otoriterleşme sadece siyasi ve adli kurumlara ve normlara değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik kurumlara da zarar vermiş, ekonominin kırılanlaşmasına yol açmış, burada yoksulluğun derinleşmesine neden olmuş ve orta sınıf üyeleri arasında bir yoksullaşmaya neden olmuştur. Prekarizasyonun bir kavram olarak Türk toplumunda olup bitenleri anlamak için açıklayıcı bir güç kazandığı söylenebilir.

Akışkan ve açıklanması son derece güç olan prekarizasyon, literatürde de özgünlüğü sorgulanan ve eleştirilen bir kavram olmuştur. Özellikle “bu kavram ancak gelişmiş ülkeleri açıklayabilen Avrupa merkezlidir” eleştirisi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için nasıl bir açıklayıcı role sahip olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Bu sunumda prekarizasyon kavramı Türkiye çerçevesinde tek bir temel soru üzerinden tartışılmak istenmektedir.

- Otoriterleşme süreci ve prekarizasyon arasında nasıl bir bağlantı vardır ve bu ikinci kavram Türkiye için ne kadar açıklayıcıdır?

Buradan hareketle öncelikle prekarizasyon kavramının ayırt edici özellikleri olan “iş güvencesizliği” ve “ücretli gelire bağımlılık” ele alınacak, ardından bu kavramın toplumdaki mevcut yayılımı alandan gözlemlerle tartışılacaktır.

Bu tartışma ile özellikle son yıllardaki otoriterleşme sürecine değinilerek prekarizasyon kavramının Avrup-merkezci olup olmadığı ve Türkiye bağlamında literatüre nasıl katkı sağlayabileceği tartışmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

S. Kürşat Çınar (ODTÜ) & Meral Uğur-Çınar (Bilkent Üniversitesi), *Avrupa'da Demokratik Gerilemeyi Anlamak: 2. Dünya Savaşı'ndan İtibaren Kurumsal Bir İnceleme*

Bu çalışma, 2.Dünya Savaşından itibaren Avrupa'daki demokratik sistemlerin performanslarının hangi kurumsal ve sosyoekonomik faktörlerden etkilendiğini hem çoklu-gözlem (*large-N*) hem de vaka analizleri bağlamında değerlendirmektedir. Araştırmanın ilk kısmında çoklu gözlemlerle 2000'e yakın vaka içinde Avrupa demokrasilerinin belirleyici unsurları kurumsal faktörler ön planda olmak üzere incelenmektedir. Bu bağlamda, parlamenter sistemler yarı başkanlık ve başkanlık sistemleriyle mukayese edilmekte, siyasi yapıların nisbi temsiliyet, meclis yapıları, federal-üniter devlet yapıları da ele alınmaktadır. Bunların yanında demokratik yapıların performansını belirleyebilecek iktisadi kalkınma, gelir eşitsizlikleri ve sosyolojik bölünmüşlük kavramları da ele alınmaktadır. Çoklu gözlemlerin sonrasında Avrupa'daki demokrasilerde görülen gerilemeler ve otokratikleşme dalgaları sistematik bir biçimde kavramsallaştırılmakta ve ölçümlenmektedir. Bu bağlamda, demokratik gerilemenin yaşandığı Arnavutluk, Bosna & Hersek, Bulgaristan, Çekya, Hırvatistan, Karadağ, Macaristan, Makedonya, Moldova, Polonya, Sırbistan, Slovenya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna vakaları derinlemesine incelenmektedir.

PANEL 10 (10.15-11.45, A230)
ROMAN VE SİYASET
Panel Başkanı: Jale Özata-Dirlikyapan (Ankara Üniversitesi)

Esin Kıvrak-Köroğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), *Siyaset Bilimi ve Kolektif Bellek: Annie Ernaux Yazınında Toplumsal Sınıf*

Bu çalışmada Fransız yazar Annie Ernaux'un üç romanı -*Boş Dolaplar*, *Seneler*, *Babamın Yeri*- kolektif bellek ve sınıf ilişkileri çerçevesinde, anlatı analizi yöntemiyle incelenecektir.

2022 yılında Fransız yazar Annie Ernaux "kişisel hafızanın köklerini, mesafelerini ve kolektif kısıtlamalarını keşfetmedeki cesaretinden ötürü" Nobel edebiyat ödülüne layık görüldü. Bu ödülle birlikte daha tanınır hale gelmekle birlikte 1974 yılında yazdığı ilk romanı *Boş Dolaplar*'dan son ve güçlü eseri *Seneler*'e kadar tüm edebi eserlerinde kolektif belleği, yaşanan dönemin siyasal ve toplumsal olaylarının insan ve bilhassa kadın zihninde etkilerini eserlerinin merkezine koymaktadır. Toplumsal bellek yazınının öncüsü olarak nitelendirilen eserlerinde özellikle eğildiği konulardan biri işçi sınıfı ve onların deneyimleri ve yine kendisinin işçi sınıfı ile burjuvazi arasında hareket ederken yaşadığı deneyimlerdir. Bu bakımdan eserleri hem Fransa'nın hem de dünyanın 1960 sonrası işçi sınıfının gözünden nasıl hatırlandığının ve bu sonofon deneyimlerinin bir belgesi niteliğindedir.

Hatırlama ve unutma gibi pratiklerin ele alındığı bellek çalışmaları/kolektif hafıza çalışmaları 1950'lerle birlikte hız kazanmış ve siyaset biliminin de araştırma konularından biri haline gelmiştir. Özellikle Avrupa'da belirli ve çok etkili toplumsal olayların (Holokost, Bosna Savaşı) nasıl hatırlandığına ya da unutulduğuna ilişkin çalışmalar üretilmekle birlikte bir tarihsel dönemin belirli bir sınıfın gözünden nasıl kaydedildiğine ilişkin de kaynak sunmaktadır.

Edebi eserleri incelerken somut analiz edilebilir bir malzeme ortaya çıkarmanın güçlüğü nedeniyle bu çalışmaya uygun olduğu düşünülen anlatı analizi yöntemine başvurulmuştur. Öte yandan yazarın eserlerinin "toplumsal bellek/siyasal bellek" çerçevesinde kümelenmesi çalışmanın önünü açmakta ve siyaset bilimi ve sınıf ilişkileri çerçevesinde incelemeyi olanaklı kılmaktadır. Çalışmada yazarın kolektif belleği en fazla merkeze aldığı *Boş Dolaplar* (1974), *Babamın Yeri* (1983) ve *Seneler* (2008) isimli üç eseri seçilmiştir.

Çalışmanın son dönemde siyaset biliminde giderek öne çıkan toplumsal/siyasal bellek yazınına katkı sunması hedeflenmektedir.

Zeynep B. Gürtekin (Yıldız Teknik Üniversitesi), *Temsili Demokrasinin Krizi: "Görmek" Romanı Örneği*

18. yüzyıldan itibaren siyasetin uygulanma biçimine demokrasi kavramı hâkim olmuştur. Öyle ki, Batı Avrupa kültür çevresine dahil olan hiçbir devlet, demokratik düşünce ve kurumların yayılmasına karşı koyamamıştır. 19. yüzyılda yeni çıkan fikir ve akımların da demokrasiye eklenmesi hatta demokrasinin taşıyıcısı olarak kendisini tanıtmaya da bu durumun göstergesidir. İlk yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde demokrasi için anlam çerçevesinin monarşinin karşısına konulmasını nedeniyle açık bir şekilde ortada olmasına rağmen "zıddını" kaybettiğinde, içeriksel netliğini de kaybetmiştir. Demokrasinin salt form olarak ne gibi bir değer taşıdığı sorusu ortaya çıkmakta ve bu soru halkın varlığı şeklinde cevap bulmaktadır. "Demokratik" bir şekilde örgütlenen kurumlar meşruluğunu halktan almaktadır ancak bu soyut bir özne olarak halktır. Halk, soyut anlamındaki gibi homojen bir yapı olmadığından ve demokrasinin temeli sorusunun cevabı özdeşlikler üzerinden verilmektedir. Demokrasi yapısının temelini ve en kaygan zeminini oluşturan özdeşlik, genel irade kavramı ile açıklanmaktadır. Örneğin, demokraside birey kendi iradesine karşı gelen yasalara da rıza göstermekte bunun nedeni ise genel irade kavramı bağlamında oluşmaktadır. Temsili demokrasilerde bireyler seçimlerde oy kullanırken somut bir içeriğe rıza göstermemekte, oylama sonucu çıkan genel iradeye rıza

göstermektedir. Eğer sonuç, bireyin verdiği oyun içeriğinden farklı ise, genel irade konusunda yanılmış sayılmaktadır. Dolayısıyla halkın iradesi, hiçbir zaman tek tek bireylerin iradesiyle eşit olmadığı gibi, çoğunluğun iradesi ile halkın iradesinin özdeş kılınması, azınlığın iradesiyle ve tek kişinin iradesiyle özdeş kılınmasının yolunu açmaktadır. Demokraside yönetenler-yönetilenler, devlet otoritesi- nesnesi, parlamento- halk, devlet- yasa özdeş sayılmaktadır. Günümüzde oy haklarının genişletilmesi, referandum gibi yöntemler özdeşliği eşitliğe evirmeye çalışsa da hiçbiri bu sonucu elde etmemektedir. Dolayısıyla özdeşlik ile demokrasinin meşruluğunun arttırıldığı bir ortamda artık mücadelenin özdeşlik araçları üzerine olacağı açıktır. Bu özdeşlikler varsayımsal olduğu için varsayım oranları da arttırabilir ve azaltılabilir durumdadır. Bu yapı içinde demokrasinin özdeşlik göstergesi sayılacak yapı üzerinden mücadele ile yürütüleceği açıktır.

Ulus devlet merkezli temsili demokrasiye dayanan siyasal yapı, küreselleşmenin getirdiği ekonomik yapı, sanayileşme, teknolojik yapının ilerlemesi ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile dönüştürmektedir. Yerelin ve küreselin yükseldiği toplumda, 1980'den sonra sınıfsızlaştırılan ve kitleleşen topluluklar aktif yurttaştan pasif yurttaşla geçmektedir. Farklılıkların tüketim üzerinden anlamlandırıldığı, meşruluğu halktan olmayan kurumlar tarafından hayatımızın şekillendiği küresel çağda, egemen iktidarlar meşruluğunu siyaseti teknik bir meseleye indirgeyerek sağlamaya çalışmakta, bunun da karşılığı sandık olmaktadır. Teknik mesele haline gelen demokrasinin ve bir şeylerin değişeceğine inancı kalmayan yurttaşların bulunduğu, arttığı dünyamızda demokrasinin de anlamı yüzer gezer bir hal almaya başlamıştır.

Çalışmada yukarıda ortaya koyulan kavramsal ve tarihsel çerçeve, Jose Saramago'nun *Görmek* isimli romanında vermeyi hedeflediği temsili demokrasinin mizahi bir eleştiri çerçevesinde ele alınacaktır. Roman, siyasal iktidarların demokratik bir hakkın halk tarafından kullanımını nasıl terörizm olarak gördüklerini yapının kırılmasını da göstererek sunmaktadır. Bu çalışma, temsili demokrasinin krizlerinin, hem tarihsel olarak taşıdığı anlamla, hem de yeni dünyanın getirdikleri ile şekillendiği iddiasındadır. *Görmek* romanının seçilmesinin nedeni demokratik haklarını kullanan bir halkın, yönetenlerin sınırladığı alanların dışında nasıl bir kırılma dönüştüğünü gösterebilmektir. Demokrasinin bir imaj ve teknik mesele olması ile sandığa aşırı anlam yüklemenin aslında demokrasinin krizini daha da derinleştirdiği görülmektedir. Tüm bu çerçevede, bu çalışmanın amacı demokrasinin bu içine girdiği sorunları göstermek ve sorunlardan çözüme gitmenin dinamiğini oluşturabilmektir.

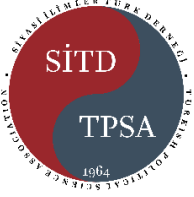
Dilara Şensivas (İstanbul Ticaret Üniversitesi), *Ortadoğu'da Hafıza Mekânı Olarak Kahvehaneler: Necib Mahfuz'un "Kuştimur Kahvehanesi" Örneği*

Romanlarında Mısır toplumunun modernleşme sürecini ve kritik siyasal olayların yarattığı toplumsal değişimi ve bunalımlarını gerçekçi bir bakış açısıyla ele alan Necib Mahfuz'un *Kuştimur Kahvehanesi* adlı romanında 20. yüzyılda Mısır'da yaşanan dönüşümü anlatmaktadır. Nobel Ödüllü yazarın son romanı olan eserinde, Mısır'ın siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik problemlerini Mısır toplumun simgeleyen karakterler üzerinden ele almaktadır. Mısırlı bir edebiyatçının gözünden kahvehane kültürünü anlat Mahfuz, Mısır toplumu için önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğü kahvehaneyi romanın merkezine almıştır. Kahramanların *Kuştimur Kahvehanesi*'ndeki sohbetleri üzerinden 20. Yüzyılın siyasi olayları olan 2. Dünya Savaşı, 1952 darbesi, Hür subaylar ve Abdülnasır Yönetimi, Vafd Partisi önderliğinde milliyetçi akımlar, Müslüman kardeşler, 1967 Arap-İsrail Savaşı, Enver Sedat iktidarı, ekonomik çalkantılar ele alınmaktadır. Kahvehanelerin edebiyatın içine girmesi, sosyalleşme mekânı olarak toplumsal hafızadaki öneminin bir göstergesidir. Toplumsal döngüyü oluşturan değerler arasındaki kahvehaneler, iletişimi sağlayan çeşitli sosyal tabakaların sosyalleşme mekânı olarak Ortadoğu coğrafyasındaki kamusal mekânlardan biridir. Kahvehaneler sanat, bilim, edebiyat, politika, kişisel sorunlar, dini sohbetler ve günlük haberlerin konuşulup tartışıldığı toplumu yansıtan hafıza mekânlarıdır. Bu çalışmada Mahfuz'un *Kuştimur Kahvehanesi* adlı romanı Mısırlı bir edebiyatçının gözünden kahvehanelerin, toplumsal yaşamın bir mekâna yansımaları şeklinde ele alarak Mısır'daki siyasi ve toplumsal dönüşümü romandaki kahvehane müdavimlerinin anıları üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Hülya Kaşıkçı (Hacettepe Üniversitesi), *Bir “Uyumsuz” Yazar: Tomris Uyar’ın Eserlerinde Kadın*

Bu çalışma, 1965-2000 yılları arasında yazın yaşamına katkıda bulunmuş, kendisini soyadının aksine “uyumsuz” olarak niteleyen, bağımsız düşünmeyi seven, özgürlük savunucusu, çevirmen, toplumcu yazar Tomris Uyar’ın (1941-2003), kişisel yaşamından, kadınlık deneyiminden ve eserlerinden yola çıkarak kadın hareketine bakışını ve dönemin kadın sorunlarının izini sürmeyi amaçlamaktadır. Uyar’ın eserleri üzerine yapılan incelemelerin azlığı, Uyar’ın yaşadığı kadınlık deneyimi, çeşitli yapıtlarında kadın sorunlarına oldukça geniş yer ayırması, toplumu oldukça iyi gözlemlemesi ve içinde bulunduğu toplumun sorunlarına kayıtsız kalmaması gibi gözlemler, Uyar’ın arkasında bıraktığı yazınsal miras aracılığıyla kadınların yaşadığı problemleri ve kadın hareketinin izini sürmek mümkün ve anlamlı görünmektedir. Tomris Uyar, Türkiye’de 1950’lerde ivme kazanan köyden kente göç olgusu, göçün yarattığı psikolojik bunalımlar, kentteki tektiplilik, işçi sorunları, sosyo-ekonomik sorunlar ve toplumsal “bayağılıklar” karşısında kendisini topluma uyumsuz olarak tanımlar.

Toplumda yaşanan bu değişim Uyar’ın tüm eserlerine özellikle kadınların durumlarının portresinin çıkarılması şeklinde yansımaları bulmuştur. Bu portreyi incelemek amacıyla bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Tomris Uyar’ın hayat hikayesini sunmaktadır. *İpek ve Bakır, Ödeşmeler ve Şahmeran Hikayesi, Dizboyu Papatyalar, Yürekte Bukağı, Yaz Düşleri/Düş Kışları, Gecegezen Kızlar, Yaza Yolculuk, Sekizinci Günah, Otuzların Kadını ve Aramızdaki Şey* adlı öykü derlemelerinden yola çıkan ikinci bölüm, kadınların bu öykülere yansımalarına odaklanmaktadır. Bu sorunların, köyden kente göç dolayısıyla geniş aileden çekirdek aileye geçiş, mutsuz aileler, mutsuz evlilikler, kadınların ataerkil sistem içerisinde yaşadığı sıkıntılar, şiddete maruz kalması, eğitim özgürlüğü ve ekonomik özgürlük temaları ekseninde ifade edildiği gözlemlenebilmektedir. Bu tebliğin üçüncü ve son bölümü ise Uyar’ın *Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları I ve Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları II* başta olmak üzere, eleştiri, gazete yazıları ve kendisiyle yapılan röportajlar gibi öykü dışındaki eserlerine odaklanmaktadır. Kadınların hayat verme hakkı, dilediği işte çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret, bir işyerinde çalışırken çocuğunu tasasızca bırakabileceği bir kreş bulma hakkı, cinsel özgürlük gibi hak ve özgürlük talepleri ile Uyar’ın feminizm algısı, feminizmin ilgili yıllarda neden başarıya ulaşamadığına dair görüşleri bu bölümde değerlendirilecektir. Bu çalışmanın mevcut bilgi birikimine özgün katkısı şunlardır: eleştiri hakkının saklı tutulması gerekçesiyle tüm -izmlerden uzak olmayı tercih eden bir yazarın feminizme dair görüşlerini sunmak; Uyar’ın, Türkiye’de birinci dalga ve ikinci dalga feminizm arasında “geçiş dönemi yazarı” olması dolayısıyla ilgili döneme dair literatürün görece azlığından hareketle literatüre katkı sağlamak.

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

II. OTURUM (7 EKİM 2023, CUMARTESİ, 12.00-13.30)

PANEL 11 (12.00-13.30, AZ25)

TOPLUMSAL CİNSİYET, SÖYLEM VE İKTİDAR

Panel Başkanı: Gülben Salman (Ankara Üniversitesi)

Söylem, iktidar ve toplumsal cinsiyet kesişimindeki güncel ve tarihsel başlıkları ele alacağımız bu panelde, toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşilerin, ırk ve sınıf gibi diğer ezilme biçimleriyle kesişerek, bir yandan kadınları ikincilleştirdiğine diğer yandan iktidar ilişkilerinin nasıl öznellik ve eyleycilik imkanları yarattığına bakacağız. Panelin düşünsel çerçevesini çizecek olan Gülben Salman, Michel Foucault ve ondan esinlenen Joan Scott'ın cinsellik, bilgi, iktidar ve tarih üzerine görüşlerini ele alıyor. Gülçin Özge Tan ise bu kuramsal sorgulamayı, otoriter rejimlerin kadınlarla kurduğu ilişki özelinde örneklendiriyor. Kadınların otoriter rejimlerin yalnızca kurbanları olmadığına ve bu rejimlerin kadınlarla kurduğu ikircikli ilişkiye dikkat çekiyor. Sibel Utar, söylem ve toplumsal cinsiyet ilişkisini Iraklı Türkmen kadın göçmenler üzerinden tartışmaya açıyor. Türkmen kadınların görünümü ve kültürel pratikleri üzerinden “yeterince” Türk olmamakla ve “Araplaşmakla” itham etmenin, Iraklı Türkmen kadınlara yönelik sığınmacı karşıtı söylemleri meşrulaştırıcı işlevini ele alıyor. Son iki panelistimiz ise söylem ve toplumsal cinsiyet ilişkisini tarihselleştiren iki örneğe odaklanıyor. Ezgi Sarıtaş yirminci yüzyıl ile birlikte kadın cinselliğinin bilimsel bilginin nesnesi haline geldiğini tespit ederken, bilimsellik ve kamusal alanda cinsiyetsizleşmenin kadınların da cinsellik ile ilgili söz alabilmelerini sağlayacak söylemsel bir alan açtığını gösteriyor. Tuğba Taş ise *İstanbul Seririyatı* dergisine yoğunlaşarak, 1930’lu ve 1940’lı yıllardaki histeri söylemini inceliyor. Mazhar Osman başta olmak üzere erkek nöropsikiyatrların histerinin erkeklerde de olabileceğini kabul etmekle birlikte paylaştıkları vakalar ve dergide yer verilen ilaç reklamlarıyla histeriye ilişkin geleneksel söylemi yeniden ürettiklerine işaret ediyor.

Gülben Salman (Ankara Üniversitesi), *Bilgi, Hakikat, İktidar: Normun İnşası/İfşası*

Foucault'nun bilgi, hakikat ve güç (iktidar) arasındaki ilişki üzerine yazdıklarına baktığımızda bilgi, hakikat ve bilme istencinin, doğal ve kerameti kendinden menkul, değişmez, sabit bir karaktere sahip olduğunun varsayıldığının altını çizdiğini görüyoruz. Foucault bununla ilgili bir soruşturma yapıyor ve aslında bilgi ve hakikat ikilisinin ve ilişkisinin hiç de bütün bir Felsefe Tarihi'nin köken olarak kabul ettiği gibi evrensel bir dayanağı olmadığını ama (Nietzsche'den de hareketle) her zaman güç ilişkileriyle yoğurulduğunu bize gösteriyor. Buradan hareketle *Bilme İstenci Üzerine Dersler*'inden *Güvenlik, Toprak, Nüfus*'a oradan *Biyopolitika'nın Doğuşu*'na ve *Cinselliğin Tarihi*'ne uzanan bir hatta, Foucault'nun norm, söylem, iktidar ve hakikat üzerine düşüncelerinin ele alınması amaçlanmaktadır. Norm olarak kabul edilen hakikatin sabit koordinatlarının olmadığı ama sürekli bir inşa halinde olduğu gerçeğinden hareketle iktidarın da yaşam üzerinde hak iddia eden ve onu yönetme gayesinde olan, artık basitçe istenmeyen dışarıda bırakılması değil de doğrudan yönetilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Yaşamın yönetildiği bu çeşit bir düzende, cinsellik “hem disiplinlerin matrisi hem de düzenlemelerin ilkesi olarak iş görür”. Özne de bu şekilde hem baskı altında olan hem de özneliği kuran olarak ikili bir rol üstlenir. Tarih yazımının da bu çeşit bir bilgi ve hakikat rejiminin içerisinde sanıldığı kadar nesnel kalmaktan çok uzakta kaldığını özellikle feminist tarihçi Joan Scott'ın yazdıklarına referansla biliyoruz. Scott'a göre kadın deneyimlerini dışarıda bırakan, homojen bir tarih anlatısının Foucaultcu bir perspektif ile sorgulanması gereklidir. Bu şekilde söylem üzerine kuramsal bir çerçeve çizmeyi amaçlayan bu

bildiri, hâkim söyleme eleştirel bir yaklaşım getirilmesini amaçlayan kuramsal altyapıyı sunmayı amaçlamaktadır.

Gülçin Özge Tan (Ankara Üniversitesi), *Otoriterliğin Janus Yüzü: “Kadınlarla Kadınlara Karşı”*

21.yüzyılın içinde bulunduğu otoriterleşme dalgası ve aşırı sağın ister ılımlı ister radikal versiyonuyla kazandığı ivme, birçok toplumsal grubu tehdit altında bırakmaktadır. Vesayetçi rejimlerin yerine seçime dayalı sivil demokrasilerin hâkim hale geldiği ve söz konusu seçimlerin meşruluğuna dayalı bir şekilde inşa edilen yeni tip otoriter rejimler, dünya siyasetinin uzun zamandır yükselişte olan trendini ifade etmektedir. Demokrasiyi reddetmeyen yeni otoriter rejimlerin, özellikle iktidarlarını ilerlettikçe artırdıkları baskıcı siyasetlerinin odak gruplarının başında kadınlar gelmektedir. Ancak otoriter siyasetin kadınlarla kurduğu ilişki formu sadece baskıya, zora dayanmaz. Kademeli bir şekilde otoriterliklerinin dozunu artıran bu rejimler, özellikle iktidarlarının ilk dönemlerinde rızaya dayalı politika üretimine yönelir. Rızanın oluşum sürecinde kadınlara yönelik kimi önemli adımlar atılır ve “kazanımlar” sağlanır. Bu anlamda esasen toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama gündemine sahip olmayan otoriter rejimler, kadınları destekleyici politikalara başvurarak kadın haklarını araçsallaştırırlar. Yani toplumsal cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir kaygısı olmayan rejim, kadınlar nezdinde onaylanma, kitlesel seferberliğe dönüşebilecek hak arayışlarının önünü kesme, rıza yaratma, rejimin dayanıklılığını ve sürdürülebilirliğini sağlama, psikolojik kitle kontrolü oluşturma gibi amaçlarla kadın hakları materyallerini kullanabilir ve kadın haklarını geliştirici hamleler de bulunabilir. Temelde ve özellikle iktidarını perçinledikçe zamanla daha fazla kutuplaştırıcı bir siyasa benimseyen otoriter rejimlerin ilgili rıza üretimi, gün geçtikçe muhalif olana karşı baskı siyasetine yönelir. Rejim tarafından araçsallaştırılan kadın hakları, rejimin kendinden addettiği kadınları tarafına çekmek, başka bir deyişle, “rejimin kadınlarını” yaratmak için önemli bir girdi halini alırken kadınlar “bizden ve onlardan” şeklinde ayrıştırılır. Bu doğrultuda bu iddialardan yola çıkılarak, bildiri kapsamında, otoriter rejimlerin toplumsal bir taban olarak kadınlarla kurduğu ikircikli ilişkiye odaklanılacaktır. Bunun için öncelikli olarak otokrasilerin kadın hakları için attığı adımlar, yeni tip otoriter rejimlerin demokratik yollarla kadın haklarını araçsallaştırması temelinde irdelenecektir. Otoriter rejimin kadınlarla kurduğu ilişkinin ikinci biçimi ise cinsiyet eşitliği karşıtlığı temelinde geliştirdiği baskıcı siyasa ve kutuplaştırıcı siyasetin topyekûn kadın direnişini engellemesi üstünden ve sistemin “kendi kadınlarını” yaratması çerçevesinde tartışılacaktır.

Sibel Utar (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi), *Yeterince “Bizden” Değil: Kuzey Iraklı Türkmen Göçmenlere Yönelik Ayrımcılık ve Dışlamanın Iraklı Türkmen Kadınlar Üzerinden Söylemsel İnşası*

Küreselleşme sürecinde uluslararası göç hareketlerinin hızlanması, göç örüntülerinin ve rotalarının çeşitlenmesi sonucunda Türkiye, küresel göçte “yeni” merkez ülkelerden biri haline gelmiştir. Dahası Arap Baharının ardından yer aldığı coğrafyada ortaya çıkan siyasal istikrarsızlıklar ve iç çatışmaların artması neticesinde sığınmacılar için hedef ülke haline gelen Türkiye, özellikle de 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı ve sonrasında bölgede yükselen IŞİD terörü nedeniyle göç etmeye zorlanan milyonlarca sığınmacıya kapılarını açarak dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna yükselmiştir. Sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacılar ülkedeki sığınmacı algısının ve tartışmasının merkezinde olsa da 2013 yılında IŞİD terör örgütünün Irak’taki işgal harekâtı sonrası yüzbinlerce Iraklı Türkmen Türkiye’ye sığınmıştır. Iraklı Türkmenlerin Türkiye’ye yönelik göç hareketi hukuki ve toplumsal olarak diğer göç hareketlerinden ayrı bir konumdadır. Türkiye’nin ulus-devlet inşa sürecinde uyguladığı milliyetçi politikalar bağlamında şekillenen ve yasal zemini 1934 tarihli İskân Kanunu’na dayanan geleneksel göç politikasında geçmişte Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşayan Türk soylu ve İslam inancına sahip insanların Türkiye’ye göçü teşvik edilmiştir. Soydaş göçü olarak nitelenen bu göç hareketleri sonucu gönüllü ya da zorunlu nedenlerle Türkiye’ye göç edenlere barınma imkanları tanınmış, çalışma izinleri düzenlenmiş ve Türk vatandaşlığına geçişlerinde yasal olarak kolaylık sağlanmıştır. Bu bağlamda Türk kimliğinin asli koruyucusu olarak gördükleri Türkiye’yi

tarihsel bağları nedeniyle anavatanları olarak da niteleyen Kuzey Iraklı Türkmenlerin Türkiye'ye göçü miktarı itibariyle değişkenlik gösterse de tarihsel olarak süreklilik arz etmiştir. Irak Türkmenlerinin 2013 yılında Türkiye'ye yönelik son kitlesel göç akımı başlangıçta geçmişte olduğu gibi “soydan göçü” olarak nitelendirilerek diğer göçmen gruplarından ayrıcalıklı bir konumda ele alınmış ve yerel halk tarafından yüksek bir toplumsal kabul ile karşılanmıştır. Ancak 2018 yılında Türkiye’de derinleşen ekonomik kriz neticesinde işsizlik ve enflasyonun artması ve yükselen kira fiyatlarının sebep olduğu barınma krizinin sığınmacı nüfusun yoğunlaştığı büyük şehirlerde daha yakıcı bir biçimde hissedilmesi Türkiye’de göçmen karşıtlığının yükselişini beraberinde getirmiş ve sığınmacıların ülkelerine gönderilmesi talebi kamuoyunda hegemonik söylem haline gelmiştir. Türkiye’deki tüm göçmen grupları yatay kesen göçmen karşıtlığı Iraklı Türkmen göçmenleri de hedef almış geçmişte soydaş oldukları için diğer göçmen grupları gibi “misafir” değil “ev sahibi” olarak değerlendirilen Türkmen göçmenler, Türkmen kadınların görünümü ve kültürel pratikleri üzerinden “yeterince” Türk olmamakla ve “Araplaşmakla” itham edilerek sistematik ayrımcılığa ve dışlamaya maruz bırakılmışlardır. Türkmen kadınlarının Orta Doğu coğrafyasının baskın ataerkil kültürel normlarla kuşatılmış bedensel ve kültürel pratiklerinin üzerinden tüm Iraklı Türkmen göçmenlerin Araplaşmakla itham edilerek Türklükten dışlanması göçmen karşıtlığı ile birlikte yükselen milliyetçi söylemle yaşanacak çelişkinin de önüne geçmiştir.

Ankara’da Türkmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir mahallede nitel araştırma yöntemine dayanılarak yapılan bu çalışma çerçevesinde 18-50 yaş arası 8 kadın ve 7 erkek 15 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Çalışma çerçevesinde milliyetçi bir söyleme sahip olan yerel halkın Türkmenlere yönelik ötekileştirici tavrını ve dışlama pratiklerini Türkmen kadınların doğurganlıkları, giysileri, evlilik yaşamları ve dilsel yetersizlikleri üzerinden nasıl rasyonalize ettikleri tartışılacaktır.

Ezgi Sarıtaş (Ankara Üniversitesi), *“Kadının Cinsi Terbiyeye Mazhar Olmaması...”: Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Kadınlar ve Cinsel Terbiye*

Yirminci yüzyılın başı ile birlikte genç kadınlara ve yeni evlilere yönelik Osmanlı Türkçesi nasihat kitapları, bilimsel bilginin nesnesi haline gelen kadın cinselliğine ilişkin tartışmaları popülerleştirdi. Bu yayınlar, kadın cinselliğini mahrem ve ayıp adderek karanlıkta tutmanın, cinsellik hakkında konuşmaktan daha büyük ahlaki sorunlara yol açacağını savunuyordu. Cumhuriyet sonrasında kaçgöçün resmi olarak sona ermesi ve kadınların toplumsal hayata katılımının artmasıyla birlikte, kadın-erkek ilişkilerinin alacağı biçim soru işaretine dönüştü. Kadınların kamusal varlığı, cinsel kaygıyla yüklü bir mesele haline geldi. Kadınlara yönelik cinsel tavsiye niteliğindeki eserler başlangıçta erkekler, özellikle de erkek doktorlar tarafından kaleme alınmış olsa da cinselliği, bilimsel bilgi ile aydınlatılmadığı müddetçe yıkıcı bir karanlık bir güç olarak inşa eden modern cinsellik söylemleri, kadınların da cinsellik konusunda söz alabilmelerini sağlayacak bir alan açtı. Feminist tarihçiler, Kemalist toplumsal cinsiyet rejiminin kadınların cinsiyetsizleştirilmesini kamusal alanda var olmalarının bir koşulu haline getirdiğine işaret etmektedir. Kadınların kamusal alandaki bu cinsellikten arındırılmış varlığı, ironik bir şekilde, sayıları az da olsa bazı kadınların cinsellik hakkında söz söyleme alanını genişletmiştir. Nebahat Hamit, Zekavet Zati gibi, dönemin kadın hareketinde de aktif olan kadınlar, bilimsel cinsellik bilgisinin gerekliliği üzerinde dururken bir yandan kadınların evlilik ve heteroseksüel aşka dair beklentilerini ve kadınlardan beklenen iffetliliği tartışmaya açmış, diğer yandan da cinsiyetçi iş bölümüne dayalı kadınlık rollerini yeniden üretmişlerdir.

Tuğba Taş (Ankara Üniversitesi), *1930-1940 Yıllarında “İstanbul Seririyatı Mecmuası”nda Histerinin Temsili*

Kadın bedeninin yapısal olarak hastalıklı olduğunu iddia eden, onu histeri olarak tanımladıkları bozuklukla eş tutan yaklaşımın tarihsel kökleri derinlere gider. Kelime anlamı *uterus* olan histeriyi (*hysteria*) kadın olmaya özgü bir araz olarak gören, kadın üreme sistemini her türlü rahatsızlığın ve güçsüzlüğün temel kaynağı olarak ele alan düşünce geleneği, temellerini Eski Yunan hekimi

Hipokrat'tan (M.Ö. 460-? 377) alır. Bu anlayış yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Ortaçağ'da ise benzer belirtileri gösteren kadınlar şeytan tarafından ele geçirilmekle ya da cadılıkla suçlanarak katledilmiştir. 17. Yüzyılın sonlarından itibaren histeri beyinle ilişkilendirilmiş, 19. Yüzyılda ise meşru bir tıbbi çalışma alanı haline gelmiştir. Bu süreçte histerinin sadece kadınlarda değil erkeklerde de görülebileceği kabul edilmiş olsa da vakaların çoğunu yine kadınlar oluşturmuş, histeri sembolik ve söylemsel düzeyde bir kadın hastalığı olarak görülmeyle devam etmiştir. Bu durum kadınları doğa, beden ve mantıksızlıkla, erkekleri ise kültür ve zihinle tanımlayan ikili karşıtıklara dayalı temsil sistemi ile yakından ilişkilidir. Bu gelenek, aradan yüzyıllar geçmesine rağmen benzer söylemin günümüzde de varlığını sürdürmesiyle yakından ilişkilidir.

Histeri, 19. Yüzyıl ikinci yarısından itibaren Osmanlı ve Türkiye'de de psikiyatri alanında önemli başlıklardan biri olmuştur. Alanın gelişmesine paralel olarak histeriye ilişkin çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamaların, dönemin psikiyatrlarının Avrupa'da eğitim almış olmalarının da etkisiyle Avrupa menşeli kaynaklardan beslendiği görülmektedir. Mazhar Osman Uzman da Almanya'da çalışmalarda bulunmuş, Türkiye'de psikiyatri alanının kurulmasının öncü isimlerinden biridir. Bununla birlikte Mazhar Osman'ın ilk basımı 1909 yılında yapılan *Tabâbet-i Ruhiye* kitabı alanın kurucu metinlerinden olup onun histeriye ilişkin görüşlerini de barındırmaktadır. *İstanbul Seririyatı* da Mazhar Osman'ın çıkardığı dönemin en önemli aylık tıp mecmuasıdır. Bu araştırmada mecmuanın - Focuault'nun terimleriyle söylessek histerinin tbbileştirilmesini mümkün kılan klinik dispoitifin önemli bir bileşeni olduğu kabulüyle- histeriye ilişkin söylemin izlerini sürmek için önemli bir kaynak olduğu iddia edilmiştir. Buradan hareketle çalışmada, 1930-1940 yılları arasında mecmuada yayınlanan makaleler, kitap tanıtımları, ilaç reklamları incelenmiştir. Sonuç olarak histeriye ilişkin tıbbi söylem hastalığın erkeklerde de olabileceğini kabul etmiş olmakla birlikte paylaşılan vakalar ve ilaç reklamlarında kullanılan görüntüler histeriyi bir kadın hastalığı olarak almış, ona ilişkin geleneksel söylemi yeniden üretmiştir.

PANEL 12 (12.00-13.30, AZ27)

TÜRK DIŞ POLİTİKASI-I

Panel Başkanı: Seçkin Köstem (Bilkent Üniversitesi)

Miray Ateş-Öztürk (TOBB ETÜ) & Seçkin Barış Gülmez (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi),
*Afet Diplomasisinin Öncüleri Olarak Şehirler: İzmir Belediyesi ve "Bir Kira Bir Yuva"
Kampanyası*

Günümüzde şehirlerin önemi uluslararası sistemde giderek artmakta ve devlet ve şehir aktörleri artık daha karmaşık bir diplomatik çevre oluşturmaktadır. Şehirler, özellikle kendilerini ve çıkarlarını birbirlerine tanıtacakları şehir ağları oluşturmada, iş birliği anlaşmaları imzalamakta, projeler geliştirmekte, bilgi paylaşmakta, ulusal ve uluslararası politikaların hazırlanmasına katkı sağlamakta ve kendi yumuşak güçlerini oluşturarak uluslararası alanda tanınırlıklarını artırmaya çalışmaktadırlar. Literatür, şehirlerin küresel bir profil oluşturabilmek adına kullanabileceği yöntemler, şehir ağları, akıllı-şehir konsepti ve kardeş şehir uygulamalarının şehir diplomasisindeki rolüne dair birçok çalışma ile doludur. Bu çalışma alandaki bir boşluğu kapatmak adına, literatürün sunduklarından farklı olarak afet diplomasisinde şehirlerin rolüne odaklanacaktır.

Yapılan literatür taraması sonucunda şehir diplomasisi literatüründe afetleri incelemiş olan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Pluijm ve Melissen, 2007; Grandi, 2020; Raffaele, 2021). Bu çalışmalar, bir vaka çalışması olmamakla birlikte, felaket zamanlarında şehirlerin diplomatik aktörlüğüne odaklanma konusunda oldukça sınırlı kalmaktadırlar. Benzer şekilde afet diplomasisi literatürü de şehirlerin uluslararası etkiye sahip girişimler yoluyla afetlerin sosyo-ekonomik zararlarıyla başa çıkma ve/veya iyileştirmedeki rolünü gözden kaçırmaktadır. Afetler genellikle şehirlerde meydana gelir, ancak akademik literatür, onları fazla ayrıntıya girmeden pasif alıcılar veya yerel afet yardımı sağlayıcıları olarak ele almaktadır. Mevcut bilimsel literatürde gözlemlendiği gibi, şehir diplomasisi ile afet

diplomasisi arasında doğrudan bir bağlantı oluşturmaya çalışan bir çalışma bulunmamıştır. Bu nedenle bu çalışma, temelde afet diplomasisinde şehirlerin önemini araştırarak, şehirlerin afet yardımının pasif alıcıları veya yerel sağlayıcıları mı, yoksa afet diplomasisini yürürlüğe koymada küresel ölçekte iz bırakan aktörler mi olduğunu araştırmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada, şehirlerin afet diplomasisindeki önemini ve rolünü ortaya koymak adına İzmir Büyükşehir Belediyesinin 6 Şubat Kahramanmaraş depremi sonrasındaki faaliyetleri incelenecektir. Böylece çalışma, Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir'in uluslararası farkındalığı artırmadaki rolüne ve Türkiye'de meydana gelen büyük bir depremin zararlarıyla başa çıkmak için destek toplamasına odaklanarak, literatürdeki şehir diplomasisi ve afet diplomasisi arasındaki kayıp bağlantıyı kurmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla İzmir Belediyesinin oluşturduğu "Bir Kira Bir Yuva" kampanyası çalışmanın ana vakası olacaktır. Bu kampanya ile İzmir'in bir şehir olarak diplomatik aktörlüğünün nasıl oluşturulmaya çalışıldığı, şehir dayanışma ağlarının deprem yardımında kullanılmasında nasıl rol oynadığı ve ünlü diplomasisi ve bilim diplomasisi adına uygun platformların nasıl oluşturulduğu ve İzmir'in afet diplomasisindeki başarısı tartışılacaktır. Böylece şehirlerin özellikle afet diplomasisi uygulayarak uluslararası alanda görünürliğini artırmak amacıyla kullanabileceği araç setleri ve aynı zamanda bu araç setlerinin başarılı bir şekilde uygulanmasına engel olan sebepler de gün yüzüne çıkmış olacaktır. Temelde çalışma, İzmir örneği üzerinden şehir diplomasisi ile afet diplomasisi arasında önemli bir bağlantı bulunduğunu, şehirlerin afet diplomasisi sırasında büyük bir rol oynama potansiyelinin olduğunu ve bu rolün şehirlere aynı zamanda küresel ölçekte bir profil sağlayarak yumuşak güçlerini de artırdığını savunmaktadır. Fakat bu başarının yanı sıra, İzmir belirli konularda zayıflıktan da mustarıptir. Örneğin Bir Kira Bir Yuva kampanyasının lider odaklı bir kampanya olarak görülmesi, Türkiye'deki siyasi kutuplaşma (devlet ve şehir aktörlerinin çatışması) ve dijital diplomasiin sınırlı kullanımı İzmir örneğinin afet diplomasisindeki zayıf yanlarını ortaya koymaktadır. Fakat bu zayıflıkların yanında Bir Kira Bir Yuva kampanyasının uluslararası şehir ağlarından, yabancı ünlülerden ve kardeş şehirlerden aldığı destek, afet diplomasisinin yürütülmesinde İzmir'i önemli bir örnek olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Okan Gülbak (İstanbul Ticaret Üniversitesi), *Popüler Jeopolitik ve Dış Politika: Kurtlar Vadisi Irak'tan Filistin'e Türk Dış Politikasında Jeopolitik Temsiller*

Popüler kültür eserlerinin sanatsal başarılarının yanı sıra, kitle toplumlarının algılarını değiştirmek, kalpleri ve zihinleri etkilemek için önemli bir araç olduğu bilinmektedir. Bu aracın aynı zamanda jeopolitik bir araç olarak kullanılması ise popüler jeopolitiğin özünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin popüler kültüründe kayda değer bir pozisyon işgal eden Kurtlar Vadisi Irak ve Kurtlar Vadisi Filistin filmleri temel alınarak, Türk Dış Politikasında jeopolitik tahayyüller ve hegemonya karşıtı jeopolitik temsiller irdelenecektir. Eleştirel jeopolitiğin bir türü olan popüler jeopolitik, klasik jeopolitikten farklı olarak devlet elitlerinin dışında kalan aktörlerce, kitle toplumu için ve kitle toplumunu merkeze alarak jeopolitiğin üretilip tüketilmesini incelemektedir. Türk Dış Politikasında AK Parti döneminde başlayan Ortadoğu angajmanının popüler kültür eserlerinde izlerinin aranacağı bu çalışmada, Türkiye'nin Irak ve Filistin başta olmak üzere Ortadoğu'yu kitle toplumu için hangi jeopolitik temsillerle ele aldığı ve kendisini de hangi jeopolitik tahayyüllerle inşa ettiği sorgulanacak ve seçilen popüler kültür eserlerinin kitle toplumu üzerinde jeopolitik algıları değiştirip değiştirmediğini, kalp ve zihinlerinin üzerindeki etkili bir araç olup olmadığı sorusuna da yanıt aranacaktır.

Emir Yazıcı (Kırklareli Üniversitesi), *Türkiye'nin Yurtdışındaki Türk ve Akraba Azınlıklara Yönelik Politikaları ve Sonuçları*

Hem imparatorluk bakiyesi bir ulus-devlet olarak hem de farklı coğrafyalara yayılmış bir etnik akraba ağının bir parçası olarak Türkiye Cumhuriyeti, başka devletlerin egemenlikleri altında yaşayan Türk ve akraba azınlıkların koruyucusu olarak görülen devletlerin başında gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin kendisine atfedilen bu rolü ne ölçüde oynayabildiği veya oynamak istediği ise tartışmaya

açık bir konudur. Bu bağlamda, şu üç sorunun cevaplandırılması önemlidir: (1) Yurtdışında azınlık konumundaki Türkler ve akraba topluluklar kendi hükümetlerinin baskısı altındayken Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri onlara ne zaman ve nasıl yardım etmiştir? (2) Bu yardımlar azınlıkların güvenliğine bir katkı sağlamış mıdır? ve (3) Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri kendi seçmenleri nezdinde bu politikalarının olumlu veya olumsuz yansımalarını görmüş müdür? Literatürdeki ampirik bulgulara bakarak (1) Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin coğrafi olarak kendisine yakın gruplara, özellikle de bu gruplar daha şiddetli bir baskı altındayken, yardım edeceğini, (2) bu yardımın ancak askeri güç kullanımı veya tehdidi formundayken azınlıkları korumaya yeteceğini ve (3) doğru zamanda yapılan etkili yardımların hükümete seçmen nezdinde popülarite kazandıracağını bekleyebiliriz. Bu makalede, bahsi geçen teorik beklentilerin Türk dış politika davranışlarını ne ölçüde açıkladığını dokuz ayrı ülkedeki (Kuzey Makedonya, Kosova, Yunanistan, Bulgaristan, Rusya, Ukrayna, Irak, Suriye ve Çin) Türk ve akraba azınlıklara yönelik 1991'den bu yana izlenen siyaseti derlediğim bir veri seti üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmekteyim. Teorik tartışmaları ve kapsamlı ampirik bulgularıyla birlikte bu makale hem Türk dış politikasının önemli bir boyutuna ışık tutmakta hem de sınıraşan etnik siyaset literatürüne Türk dış politikası örneği üzerinden ampirik bir katkıda bulunmaktadır.

Merve Zorlu (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik "Açık Kapı Politikası" Kararında Göçmen Politikası ve Dış Politika İlişkisi: Çoklu Sezgisel Perspektif*

Bu çalışmada 2011 yılında Suriye'deki iç çatışmalar sebebiyle oluşan kitlesel göçmen akımına Türkiye hükümetinin neden "açık kapı politikası" uygulama kararı aldığı araştırılmaktadır. Uluslararası mülteci rejimi devletlerin kitlesel ve zorunlu göçlere yönelik tepkisinde belirleyici rol oynasa da anlaşmalarda tam bir zorunluluk oluşturmadığı için çoğu zaman devletlerin dış politika motivasyonlarına göre şekillenebilmektedir. Nitekim ulusal çıkarlar doğrultusunda oluşturulan göçmenlik politikaları, diğer ülkelerin davranışlarını veya uluslararası toplumu etkileme için bir dış politika aracı olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada göçmen politikaları ve dış politika karar verme süreçleri arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesini kolaylaştıracağına inanılan "çoklu sezgisel" perspektif ile Türkiye'nin "açık kapı politikası" karar alma süreci incelenmektedir. Bu sebeple teoride önerildiği üzere iki aşamalı karar verme sürecinin izlendiği iddia edilmektedir. Sınır geçişlerini kapatma, askeri müdahalede bulunma, tampon bölge oluşturma ve açık kapı politikası seçeneklerini siyasi, insani, ekonomik ve güvenlik boyutlarıyla değerlendirdiği varsayılan hükümet, birinci aşamada telafi edici olmayan siyasi kayıptan kaçınarak sınırları kapatma seçeneğini reddetmiştir. İkinci aşamada ise alternatiflerin çok boyutlu değerlendirilmesiyle açık kapı politikasını tercih edip faydayı maksimize etmeye çalışmıştır. Dönemin meclis tutanaklarına, çeşitli haber kaynaklarına, hükümetteki aktörlerin söylemlerine ve mevcut literatürdeki çalışmalara başvurularak ikincil kaynaklara dayandırılan bu çalışma çoklu sezgisel teorisinin grup kararlarına uygulanabilirliğini gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Çoklu sezgisel yaklaşım tarafından "iç politika" kararın özü olarak kabul edilse de seçilen vakayla uluslararası faktörlerin ve dış politika motivasyonlarının da en az onun kadar etkili olabileceği görülmüştür. Ayrıca bu sonuç dış politika kararlarındaki siyasi boyutun iç siyasetle sınırlı kalamayacağını küresel ve bölgesel boyutların da etkili olabileceğini göstermiştir.

PANEL 13 (12.00-13.30, A227)

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DUYGULARI KUCAKLAMAK: ONTOLOJİK GÜVENLİKTE YENİ KURAMSAL VE METODOLOJİK TARTIŞMALAR
Panel Başkanı: Elif Ezgi Keleş (Nişantaşı Üniversitesi & İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)

Uluslararası ilişkiler (Uİ) alanında çalışan araştırmacıların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri uluslararası ilişkilerde rol oynayan aktörlerin eylemlerinin ve motivasyonlarının rasyonel ve öngörülebilir olmaktan uzak olmasıdır. Bu zorluk, küresel meseleleri şekillendiren karmaşık dinamikleri

çözümlemek için alışlagelmiş bakış açıları ve yöntemler dışında araçlar geliştirme ihtiyacını gündeme getirmiştir. Uİ disipliniinde son yıllarda etkisini artıran Ontolojik Güvenlik Teorisi (OGT) gibi alternatif yaklaşımlar bu ihtiyacın giderilmesine yöneliktir. Psikoloji ve sosyoloji alanlarından Uİ'ye uyarlanmış biçimiyle OGT, temelde devletlerin ve devlet dışı aktörlerin tıpkı insanlar gibi varlıklarını anlamlı kılan otobiyografik bir devamlılık (dolayısıyla benliksel bir güvenlik) aradıklarını ileri sürmektedir. Otobiyografik devamlılık ve rutinlerin, beklenilmeyen, rutin dışı faktörlerin belirmesi sonucunda kesintiye uğramasının ise siyasi aktörlerin "ontolojik güvensizlik" deneyimlemelerine yol açarak davranış kalıplarını etkilediği literatürde tartışılmaktadır.

Bu panelin amacı, ontolojik güvenlik yaklaşımı çerçevesinde kaygı, insan doğası ve irrasyonelite gibi ontolojik güvenlik ile doğrudan ilintili olduğu düşünülen kavramlar aracılığıyla uluslararası ilişkileri karakterize eden karmaşık ağı anlamaya dair yeni bakış açılarının imkanını araştırmaktır. Uİ'de duyguları ve irrasyoneliteyi vurgulayan yeni metodolojilerin kullanılması, siyasi aktörlerin rasyonel davranış sergilediği ön kabulünü benimseyen hakim paradigmaya bir itiraz teşkil etmektedir. Bireylerin, liderlerin ve toplumların duygulardan tamamen arınmış rasyonel aktörler olmadığını vurgulayan güncel araştırmalar ise uzun süre sistem ve devlet odaklı kalmış olan disiplinde, "insan" varlığının yeniden sorgulanmasının önünü açmaktadır. İnsanı merkeze alan bu araştırmaların ise iş birliği, çatışma çözümü ve diplomasi için daha fazla anlayış, empati ve etkili iletişim yolları bulunmasında; küresel zorluklara ortak çözümler için yeni stratejiler keşfedilmesi hususlarında katkılarının önemli olduğu düşünülmektedir. Zira araştırmacılar ve politika uygulayıcıları, uluslararası ilişkilerin duygusal, benliksel ve insani boyutlarını analizlerine dahil ederek aktörlerin karmaşık etkileşimlerine dair daha derin iç görüler elde edebilir. Panelde, söz konusu yeni metodolojilerin kullanımı ve bunların Uİ'nin geleceği üzerindeki potansiyel sonuçları tartışılmaktadır.

Panelin "Rasyonel Aktörlerin Ötesinde: Ontolojik Güvenlik ile Freudyen Teori Arasında Bağlantılar Kurmak" başlığını taşıyan ilk sunumunda, Uİ'nin temel varsayımlarının altında yatan felsefi geleneklerle yeniden ilişki kurulması yoluyla güncel küresel siyasete dair daha derin ve anlamlı iç görüler elde edilebileceği iddia edilmektedir. Bu iddiayı örneklendirmek amacıyla Batı düşüncesinin en önemli düşünürlerinden Sigmund Freud ile Uİ'nin kesişimi incelenerek onun insan doğası anlayışının Uİ'ye yapabileceği potansiyel katkılar tartışılmaktadır.

"Koza'dan Habitus'a Özne: Ontolojik Güvenlik, Rasyonelite ve İrrasyonelite" başlığı altında yapılacak ikinci sunumda, öncelikle Uİ disiplini içerisindeki rasyonellik tartışmasına değinilmekte, küresel siyasetteki tüm öznelerin irrasyonel taraflarına vurgu yapılarak ontolojik güvenlik çalışmaları ile bağlantı kurulmaktadır. Ardından ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde önemli bir konuma sahip olan Giddens'in koruyucu koza kavramı ile Bourdieu'nun habitus kavramı karşılaştırılarak habitus kavramının küresel siyasetin anlaşılmasına yapabileceği katkılar tartışılmaktadır.

Panelin üçüncü sunumu olan "Kaygılardan Savaşlara: Ukrayna-Rusya Savaşı'nda Yabancı Savaşçıların Varlığını Anlamak" başlıklı çalışmada, Ukrayna-Rusya savaşında yabancı savaşçıların varlığının maddi olmayan kaynaklarına odaklanılmaktadır. Savaşın her iki cephesinde de dikkat çeken yabancı gönüllü savaşçıların, savaşa katılım motivasyonlarının sorgulandığı bu araştırmada, Feminist Eleştirel Söylem Analizi (FESA) ve göstergebilim yöntemlerinden faydalanılarak, yabancı savaşçıların ontolojik güven(siz)lik deneyimlerinin izi sürülmektedir. Bu bağlamda, değişim göstermekte olan toplumsal cinsiyet rollerinin ve farklılaşan cinsiyet politikalarının, toplumlar (özelinde yabancı savaşçılar) nezdinde ontolojik güvensizliği tetikleyerek, savaşa katılımın maddi olmayan bir motivasyonunu oluşturduğu ileri sürülmektedir.

Son sunum, "Ontolojik Güvenlikle Duygusal Söylem Analizini Birleştirmek: Türkiye-AB İlişkileri Üzerinden Lacancı Bir Perspektif Denemesi" başlığı altında gerçekleştirilmektedir. Bu sunumda, ontolojik güvenlik kavramı ile duygusal söylem analizi arasındaki bağlantılar ele alınarak alana metodolojik bir katkı yapılması amaçlanmaktadır. Lacan'ın kuramlarının ontolojik güvenlikle harmanlanması ve bunun metodolojik bir yaklaşımla yapılması, alanda yükselen duygu çalışmalarının ampirik olarak daha somut çalışılmasına yardımcı olacaktır. Lacancı bir perspektiften yaklaşarak, ontolojik güvenlik kavramının devlet-uluslararası örgüt ikilisinde literatürde pek fazla yer bulmayan

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemindeki Türkiye-AB ilişkileri incelenecektir. Sonuç olarak duyguların ikili ilişkilerde etkili olan liderlerin duygusal söylemlerini nasıl etkilediği ve Uluslararası İlişkilerin daha derin psikolojik boyutlarının nasıl anlaşılabilceği tartışılmaktadır.

Paneldeki dört sunumun ortak amacı ontolojik güvenlik yaklaşımında farklı perspektifleri ele almak ve Uİ alanında yeni kuramsal ve metodolojik yaklaşımların öneminin altını çizerek disiplindeki temel tartışmalara katkı sağlamaktır.

Ceren Melis Kıcıroğlu (İstanbul Üniversitesi), *Rasyonel Aktörlerin Ötesinde: Ontolojik Güvenlik ile Freudyen Teori Arasında Bağlantılar Kurmak*

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki gerek ana akım gerek eleştirel yaklaşımların tümü, farklı şekillerde kavramsallaştırmakla beraber, belirli bir insan doğası anlayışı üzerine kurulmuştur. Ancak küresel siyasetin çok katmanlı, iç içe geçmiş ve kaotik gündemi olanca hızıyla akarken Uİ araştırmacıları çoğu zaman bu gündemi yakalayabilmek adına entelektüel yakınlık duydukları yaklaşımların varsayımlarına dayanan çözümler öne sürmektedirler. Bir an için duraklayıp Uİ yaklaşımlarının hemen hepsinin başlangıç noktasında yatan insan doğası kavramını tartışmak ise zaman kaybettirici, pratik sonuçlara fayda sağlamayan, bu sebeple modası geçmiş hatta kimi zaman bilimsellik dışı bir uğraş olarak değerlendirilmektedir. Oysa sosyal bilimlerin en eski ve en çok tartışılan kavramlarından biri olan insan doğasını geride bırakmak siyasal olana dair analizlerin açıklayıcı gücünü zayıflatmaktadır.

Temel varsayımlarının insan doğasına dayandığı bir disiplinde bu kavramın ihmal edilmesinin bir diğer sebebi de Uİ'nin kümülatif bilgisinin zihinlerimizde kapladığı yerdir. 1950-60'lardan itibaren davranışsalci ekolün etkisi altında kalan araştırmacılar yeterince bilimsel olabilmek ihtirasıyla insan doğasını tamamen göz ardı ederek yalnızca gözlemlenebilir insan eylemlerinden ibaret analizleri genelgeçer kalıplar olarak ifade etmeye başlamışlardır. Toplum gibi politikanın da kökleri insan doğasında olan nesnel yasalar tarafından yönetildiğine inanan ve felsefi başlangıç noktasına insan doğasını yerleştiren Morgenthau çizgisindeki klasik realizme karşıt, Kenneth Waltz'un insan doğasına bir adım geri çekilmesini buyurarak yerine sosyal ve politik bağlama gözlerini çevirmesiyle insan doğasının yerini uluslararası yapı kavramı almıştır. Ancak Waltz her ne kadar yapıya odaklandığını iddia ederse etsin teorisi devletlerin hayatta kalmak istediği temel varsayımına dayanır. Ona göre devletler, tek güdülerini hayatta kalma arzusu olan aktörlerdir. Dolayısıyla insan/aktör/özne doğasına ilişkin varsayımlar örtülü bir şekilde varlığını korumuştur.

Bu çalışmada küresel siyasete dair kuramlaştırma çabalarının felsefi zeminden uzaklaştığı oranda eksikliğe mahkum olduğu iddia edilmektedir. Bu eksikliğin giderilmesinin yollarından biri olarak disiplinin temel varsayımlarının dayandığı kavramlarının bugünün bilgisi ışığında yeniden değerlendirilmesi önerilmektedir. Bir başka deyişle bu çalışma, Uİ'nin sıfır noktasına dönerek onun fikri temellerini yeniden tartışmak için bir çağrıdır. Çalışmada bahsi geçen fikri temellere örnek olarak düşünce tarihinin en ilgi çekici düşünürlerinden biri olmasına rağmen Uİ için marjinal kaldığı söylenebilecek olan Sigmund Freud'un Uİ'ye yapabileceği potansiyel etkiyi göstermek adına onun fikirleri ile Uİ yaklaşımları arasındaki paralellikler ortaya konulmaktadır.

Freud'un teorisinin derinlemesine bir analizi, uluslararası siyasette altta yatan mekanizmaların, sosyal ve psikolojik dinamiklerin kapsamlı ve derinlemesine analizi için önemli iç görüler sunabilir. Freud'un fikirleri elbette tartışmadan uzak değildir. Onun bir nörolog olmasından dolayı teorisinin ancak tekil klinik vakalarla alakalı olabileceği, sosyal ve kültürel faktörlerden ziyade bireye odaklanarak genel geçer yargılara vardığı dolayısıyla biyolojik ve psikolojik indirgemecilik yaptığı, teorisinin bireyci ve tarih dışı olduğu sıkça dile getirilen eleştirilerdir. Ancak Freud, bilinçdışını keşfederek insanın irrasyonel yönü hakkında çığır açıcı teoriler sunmuştur. Freud'un irrasyonelliğe yönelik ilgisi irrasyonelliğin savunuculuğu anlamına gelmediği gibi aksine irrasyonelliği rasyonel yöntemlerle anlama çabasının bir sonucudur. Ayrıca her ne kadar bir siyaset teorisyeni olma iddiası bulunmasa da sosyal olana dair önemli çalışmalarıyla nöroloji ve psikolojinin sınırlarını ziyadesiyle aşmıştır. Örneğin insan doğası ile sosyal-politik toplulukların doğası arasındaki ilişkiyi incelediği Totem ve Tabu ile grup

düzeninin altında yatan psikolojik mekanizmayı ve gruplar arasındaki ilişkileri anlamaya dair önemli fikirler sunmaktadır. Dolayısıyla Freud'un insan doğasına ilişkin düşünceleri Uİ disiplininin köklerine dair faydalı bir tartışmanın başlangıcı için elverişli görünmektedir.

Freud'un insan doğasına dair fikirleri son dönemlerde Uİ'de görünürlüğünü artıran duyguların devlet davranışlarını şekillendirmedeki rolünü inceleyen çalışmalara önemli katkılar sunabilir. Özetle, Freud'un fikirleri, devletlerin davranışını şekillendirmede bilinçsiz motivasyonların, duyguların ve çatışmaların rolüne ışık tutarak uluslararası ilişkiler anlayışımıza katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Çalışmada insan doğası ve Freud'a odaklanmanın amacı, Uİ yaklaşımlarında yerleşik varsayımların Freud'a dayandığını iddia etmek ya da psikanalizin başat yaklaşım olması gerektiğini savunmaktan ziyade, Uİ disiplini içerisindeki araştırmacıları farklı düşünsel gelenekler ile Uİ arasındaki bağları kurmaya davet etmektir.

M. Enes Arslan (İstanbul Medeniyet Üniversitesi & ORSAM), *Koza'dan Habitus'a Özne: Ontolojik Güvenlik, Rasyonalite ve İrrasyonalite*

1980'li yıllarla birlikte felsefi dönüşümlere paralel olarak gerçekleşen bilimsel paradigma sorgulamaları Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde entelektüel açıdan uzun süre göz ardı edilmiş "öznenin rasyonelliği" varsayımını da sorguya açmıştır. *Homo economicus*'a karşı *homo sociologicus*'u ön plana çıkaran yeni çalışmalar, öznenin irrasyonelliğinin dünyanın anlaşılmasında kaçınılmaz önemde olduğuna değinmiştirler. Uİ disiplininde 1990'lı yılların sonundan itibaren çalışılmaya başlanan ontolojik güvenlik literatürü de rasyonellik tartışmasına eklenmiş ve iktisat temelli rasyonalite anlayışına itiraz etmiştir. Literatürde bu sorgulama sürecinde daha çok Giddens'in koza kavramı alan kazanmış ve öznenin, tercihlerini yaparken kendi kozasından hareketle adımlar attığı vurgulanmıştır. Ontolojik güvenlik literatüründe daha çok Giddens'tan hareketle, koza olarak değerlendirilen insanın anlam dünyasının kalıplaşmış halinin, Bourdieu'nun *habitus* kavramı ile yeniden ele alınması, öznenin irrasyonelliği üzerine düşünmenin bir başka şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Uİ içerisinde ana akım düşünce okullarının daha çok yapıya ve rasyonel aktöre -onlar özne yerine aktör demeyi tercih etmektedirler- odaklanması incelendiğinde öznenin irrasyonelliği üzerine düşünmenin Uİ disiplinine görece yenilik getirerek katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, ontolojik güvenlik literatüründe önemli bir konuma oturan rasyonalite tartışmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Giddens, bilincin tabakalaşma modeli ile öznenin ötekine karşı duyduğu güvensizlik duygusunun rutinler sayesinde güven duygusuna dönüştüğünü, bu güvenin zaman içerisinde katılarak koruyucu bir kozaya dönüştüğünü ifade etmektedir. Koruyucu koza'yı öznenin gündelik hayatındaki ilişkilerini sürdürebilmek için başvurduğu koruyucu zırh olarak niteleyen Giddens, koruyucu koza'nın işlevini öznenin bedensel ve psikolojik bütünlüğünü tehdit edebilecek muhtemel olayları dışarıda tutmak olarak belirtmektedir. Buna göre özne, rutinleri sayesinde etrafına güven duyarak toplumsallaşmaktadır. Özne her ne kadar belli dönemlerde koruyucu kozasının dışına çıksa da hızlı bir şekilde bu kozanın içine girerek kendi normaline dönme eğilimindedir. Dolayısıyla Uİ'deki öznenin ana akım tarafından belirlenen rasyonelliğine uygun olmayan davranışları, koruyucu koza yaklaşımı ile açıklanabilmektedir.

Bourdieu, *habitus*'u, bireyin tüm hayatı anlamlandıran iç yapısını oluşturan algılama, hissetme, düşünme ve davranma şemaları olarak tanımlamaktadır. Bourdieu'ya göre *habitus* da koruyucu koza gibi toplumsallaşma süreci ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte *habitus*, koruyucu kozanın vurguladığı rutinlerin çağrıştırdığı alışkanlığın ötesine geçmektedir. *Habitus*, öznenin toplumsal olanla karşılaşma ve ilişkiye girme sürecindeki nesnel koşullarla oluşmakta ve bu nesnel koşullarla uyum içerisinde eyleme geçmeyi öngörmektedir. Buna göre öznenin toplum içerisindeki ekonomik konumu, cinsiyeti, yaşı ve benzeri toplumsallıkları habitusunu oluşturan nesnel koşullara örnek teşkil etmektedir. Nesnel koşulları kavrayan özne, eylemlerini bu koşullardan hareketle gerçekleştirir. Meşhur bir örnek olarak öznenin karşıdan gelen bir tenis topuna elindeki raket ile vuruşu, bu vuruşu saniye saniye matematiksel hesaplamalar yapmaksızın gerçekleştirmesi, öznenin eylemlerindeki akışı göstermektedir. Sonuç olarak, dışarıdaki özelliklere vurgu yapması ve eylem biçimi öngörmesi itibarıyla ile *habitus*,

koruyucu kozadan ayrılmaktadır. Bu yönleri ile uluslararası ilişkilerdeki devlet, uluslararası örgütler, devlet dışı silahlı gruplar gibi öznelerin davranışları incelenirken *habitus* kavramının nesnel dış şartların özne ile ilişkisi çerçevesinde kullanılması mümkündür. Öte yandan ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde koruyucu koza ile ve/veya yerine *habitus* kavramından da yararlanılması mümkün görünmektedir. Dolayısı ile bu çalışmada *habitus* kavramının Uİ disiplini ve ontolojik güvenlik çerçevesinde aktörün irrasyonel davranışlarının analizi için kullanışlı bir araç olduğu iddia edilmektedir.

Elif Ezgi Keleş (Nişantaşı Üniversitesi & İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Kaygılardan Savaşlara: Ukrayna-Rusya Savaşı'nda Yabancı Savaşçıların Varlığını Anlamak*

Bu çalışmada “yabancı savaşçılar, Ukrayna-Rusya Savaşı'na neden gönüllü olarak katılmaktadırlar?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Ukrayna- Rusya Savaşı'nda gönüllü yabancı savaşçıların çatışmalara aktif katılımının ardında maddi motivasyonların yanı sıra maddi olmayan: manevi, benliksel ve toplumsal cinsiyete dair motivasyonların da bulunduğu iddiası, bu çalışmanın temel savını oluşturmaktadır. Yorumsamacı epistemolojik ve metodolojik yaklaşımın; inşacı ontolojik yaklaşımın benimsendiği araştırmada, Feminist Eleştirel Söylem Analizi (FESA) ve Göstergibilim yöntemlerinden ve Ontolojik Güvenlik Teorisinden (OGT) faydalanılarak, Ukrayna-Rusya Savaşı'na yabancı savaşçıların katılım motivasyonlarının “maddi olmayan unsurlarının” ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda incelenmekte olan metin ve görsel vb. veriler, Ukrayna ve Rusya devletlerinin resmi kaynaklarından, devlet başkanlarının ve devlet kurumlarının resmi sosyal medya hesaplarından, güvenilir medya kuruluşlarının resmi internet sitelerinden temin edilmektedir. “Yabancı savaşçılar” kavramı, savaşan iki devlet ile: Ukrayna ve Rusya ile vatandaşlık bağı bulunmayıp, çatışmalarda herhangi bir taraf adına gönüllü olarak aktif katılım sağlayan kişileri belirtmek üzere kullanılmış olup; bu araştırmada paralı askerleri (lejyonerleri) kapsamamaktadır. Çalışma, Rusya-Ukrayna Savaşı'nı, savaşta yabancı savaşçıların varlığını tüm boyutları ile açıklamak iddiasını taşımamakta olup; yalnızca gönüllü yabancı savaşçıların maddi olmayan katılım motivasyonları ile sınırlanmıştır.

Yabancı savaşçıların, vatandaşlık bağlarının bulunmadığı sınırlarda gerçekleşen çatışmalara gönüllü katılım göstermeleri, henüz beliren bir olgu olmayıp; tarihten bugüne deneyimlenegelmektedir. Öte yandan Uluslararası İlişkiler alanında, disiplinin kuruluşundan bugüne hakim olan “devlet-merkezci” anlayışın etkisiyle, yabancı savaşçıların da içerisinde bulunduğu devlet dışı aktörlerin küresel siyasetteki rollerinin araştırılması sınırlı kalmıştır. 21. yüzyılın başından itibaren küreselleşmenin etkilerinin derinleşmesi ve savaşın doğasında gerçekleşen değişimler ise ana akım düşüncelerin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu noktada günceli açıklamak üzere “yabancı savaşlar” olgusunu da uluslararası çatışmaların birer aktörü olarak kabul eden yeni yaklaşımlar belirlemiştir. Kaldor'un “Yeni Savaşlar”, Hoffman'ın “Hibrit Savaşlar” kavramsallaştırmaları çerçevesinde değerlendirilen güncel savaşlarda yabancı savaşçıların varlığı, araştırılmaya değer görülmüş olup; münhasıran “Yabancı Savaşçılar” literatürü gelişmeye başlamıştır. Mevcut literatür, Balkanlar ve Orta Doğu bölgesinde gerçekleşen savaşlara yoğunlaşmakta olup, farklı coğrafyalarda gerçekleşen savaşlarda yabancı katılımı, araştırılması gereken bir konuyu teşkil etmektedir. Aynı zamanda yabancı savaşçıların savaşlara katılımının ardında yatan motivasyonların maddi olduğu kadar manevi (maddi olmayan-soyut) nedenlerinin araştırılması sınırlı kalmaktadır. Literatürdeki eksikliğin giderilmesinde katkı sunması hedeflenen bu çalışmada, güncel bir vaka olarak Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yabancı savaşçıların incelenmektedir. Güncel bir vaka olmakla birlikte çok sayıda gönüllü yabancı savaşçının (Ukrayna resmi kaynaklarına göre 52 ülkeden 20.000 yabancı gönüllü savaşçı) aktif katılımını içermesi; fakat üzerine az sayıda akademik çalışma bulunması, araştırma için vakanın seçilmesini açıklamaktadır. Öyle ki Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yabancı savaşçıların katılımını araştıran tek akademik kaynak Rekawek (2023)'in *Foreign Fighters in Ukraine: The Brown-Red Cocktail* araştırmasıdır. Gönüllü yabancı savaşçılarla yapılan mülakatları içeren bu çalışma, Nigel Copsey'nin editörü olduğu “Routledge Series of Fascism and the Far Right”ın (Routledge Faşizm ve Aşırı Sağ Serisi) bir parçası olarak çıkmıştır. Dolayısıyla Rekawek'in araştırmasının temelinde gönüllü yabancı savaşçıların ideolojik ve sosyolojik motivasyonları bulunmakta olup araştırmacı radikalleşme, aşırı sağ, aşırı sol tandanslarına odaklanmaktadır. Bununla birlikte Rekawek'in görüşmelerde bulunduğu yabancı savaşçıların söylemlerinde, değişmekte olan toplumsal cinsiyet normlarına, benliksel kaygılara ilişkin ifadeler

bulunmakta olup; kitapta bu söylemler ontolojik güvenlik ve toplumsal cinsiyet teorileri çerçevesinde değerlendirilmemiştir. Neticede Ukrayna-Rusya Savaşı'nda yer alan gönüllü yabancı savaşçıların toplumsal cinsiyet hassasiyetleri çerçevesinde ontolojik güvenliği içeren soyut motivasyonlarının incelenmesiyle bu çalışmada, literatürdeki boşluğun giderilmesine katkı sunulması hedeflenmektedir.

Erman Ermihan (Kadir Has Üniversitesi), *Ontolojik Güvenlikle Duygusal Söylem Analizini Birleştirmek: Türkiye-AB İlişkileri Üzerinden Lacancı Bir Perspektif Denemesi*

Bu bildiri, ontolojik güvenlikle duygusal söylem analizinin birleştirilmesi konusunu ele almakta ve Lacancı bir perspektif denemesi sunmaktadır. Ontolojik güvenlik, bir bireyin varoluşsal güvenliği ile ilgilidir ve güvenli bir varoluşa sahip olmanın birçok farklı yönü vardır. Bu bağlamda, Simon Koschut ve meslektaşlarının geliştirdiği duygusal söylem analizi, insanların duygusal deneyimlerini ifade etmek için kullanılan dil örüntülerini inşacı bir açıdan incelemektedir. Fakat son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında, bu iki alanın birbiriyle görece uzak kaldığı görülmektedir. Bu iki yaklaşımı birleştirerek, bireylerin varoluşsal güvenliğinin nasıl etkilendiğini anlamak için duygusal söylemleri analiz etmek ontolojik güvenlik alanına yöntemsel bir katkı olacaktır. Çalışmada, Lacan'ın psikanalitik teorisinden hareketle, bireylerin güvenliğinin dışarıdan algılarla ilişkili olduğu ve bu algıların dil yoluyla ifade edildiği savunulmaktadır. Bireylerin varoluşsal güvenliğini sağlamak için kullandıkları dil örüntüleri, Lacan'ın "öteki" kavramı ile ilişkilidir. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini "öteki" tarafından algılandıkları şekilde ifade etmeleri ve bu algılamalara göre hareket etmeleri mümkündür.

Bu savlar temelinde bildiri Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde Avrupa Birliği (AB) ilişkileri üzerinden gelişen ontolojik güvenlik bağları, psikanalitik perspektiften duygusal söylem analizini dahil ederek bireylerin dil yoluyla ifade ettikleri güvenlik kavramlarının nasıl anlaşılacağına dair bir örnek sunulur. Bu örnek, AKP siyasi elitlerinin güvenli bir alanda buldukları sırada AB tarafından gelen sinyaller ile nasıl etkilendiklerini ve bu tehdide karşı verdikleri tepkileri ele almaktadır. Sonuç olarak, bu bildiri, ontolojik güvenlik ve duygusal söylem analizini birleştirerek, bireylerin varoluşsal güvenliğinin nasıl etkilendiğini anlamaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Lacancı bir perspektiften ele alınan bu konu, psikanaliz teorisine yeni bir bakış açısı sağlar ve insan davranışlarının arkasındaki dil örüntülerini anlamak için faydalı bir yaklaşım sunmaktadır.

PANEL 14 (12.00-13.30, A125)

ELEŞTİREL GÜVENLİK VE TÜRKİYE

Panel Başkanı: Berk Esen (Sabancı Üniversitesi) & Başar Baysal (Ankara Bilim Üniversitesi)

Sunulan panel 2022 yılında İletişim Yayınları tarafından yayımlanan *Eleştirel Güvenlik ve Türkiye* kitabı kapsamında hazırlanmıştır. Geçtiğimiz yıl Ekim ayında yayınlanan kitap eleştirel güvenlik, güvenliğin siyaseti ve bu konuların Türkiye'de nasıl çalışıldığını odağına almaktadır. Kitapta hem eleştirel güvenlik alanındaki kuramsal tartışmalar ve bu konuların Türkiye'de nasıl çalışıldığı ortaya konmuş hem de eleştirel güvenlik yaklaşımları temel alınarak Türkiye'yi ilgilendiren meseleler analiz edilmiştir. Paneldeki beş sunum da kitabın farklı bölümlerinden oluşmaktadır. İlk sunum Feminizm ve Güvenlik çalışmalarına odaklanmakta, ikinci sunum Türk-Yunan ilişkilerini güvenlikleştirme çerçevesiyle analiz etmekte, üçüncü sunum Türk savunma sanayini güvenlikleştirme çerçevesinde eleştirel bir şekilde irdelemekte, dördüncü sunum postkolonyal güvenlik yaklaşımını bu yaklaşımla ilgili Türkiye'den çalışmaları da içerisine alarak incelemekte beşinci sunum ise Güvenlikleştirme - Demokratik gerileme ilişkisini Türkiye örneği üzerinden ele almaktadır.

Özlem Tür (ODTÜ) & Çiğdem Aydın-Koyuncu (Uludağ Üniversitesi), *Feminizm ve Uluslararası Güvenlik*

Feminizm, güvenlik çalışmaları alanında toplumsal cinsiyete yönelik ilgisizliğe meydan okumakta ve toplumsal cinsiyetin kavramsal ve normatif olarak uluslararası güvenliği incelemek için gerekli olduğunu ve bu nedenle, uluslararası siyasette kadınların varlığı veya uluslararası siyasetin toplumsal cinsiyetçi yapısı dikkate alınmadan doğru ve etik bir bilim üretilmeyeceğini belirtmektedir. Feminizm, uluslararası güvenlik alanının son derece maskülen bir doğaya sahip olduğunun altını çizerek uluslararası ilişkilerdeki (realizm çerçevesinde şekillenen) klasik güvenlik anlayışını şiddetli bir biçimde eleştirmekte, güvenliğin sadece askeri ve siyasi değil, kimlikle de ilişkili sosyal bir boyutunun bulunduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin de güvenlikle ilgili analizlere dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tüm diğer eleştirel yaklaşımlar gibi feminizm de güvenliğe yönelik daha farklı noktaları görmemizi sağlayan geniş bir bakış açısı ortaya koymaya çalışmakla aslında güvenliğin tanımını genişletme gayesi taşımaktadır. Bu çerçevede feminist güvenlik tanımı, sadece devlet güvenliği merkezli bir uluslararası güvenlik söyleminden ziyade, bireysel, toplumsal güvenliği de içeren, aynı zamanda güvenlik alanında kadının rol ve deneyimlerini de görünür kılan, şiddetin sadece doğrudan boyutunu değil yapısal boyutunu da analizlerine ekleyen, ekonomi, çevre, silahlanma, terör gibi farklı olgularda güvenliğin cinsiyetlendirilmiş doğasını ortaya çıkarmaya çalışan bir içeriğe sahiptir. Feministlerin özellikle son 20 yılda ortaya koydukları analizler sadece söylemsel düzeyde eleştiriler olarak da kalmamış, aynı zamanda uluslararası örgütlerin düzenlemelerinde ve birçok devletin dış politikasında (İsveç, Kanada, Fransa, Meksika gibi) somutlaşmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları, birçok eksikliğine, hatta son süreçte saptanan geri adımlar içermesine rağmen, kadınların güvenliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve kadınlar söz konusu olduğunda güvenlik alanına hakim olan sessizliğin kırıldığını ortaya koyması bağlamında son derece değerlidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Barış ve Güvenlik başlığındaki kararlarını feminist güvenlik yaklaşımları bağlamında incelediğimizde, bu kararların, kadınların güvenliğinin ve savaş-barış alanlarında görünürlüklerinin sağlanmasında önemli adımlar olduğu belirtilmelidir. Bu çalışma kapsamında, öncelikle feminist güvenlik yaklaşımlarının üzerinde durdukları temel noktalara odaklanılacak ve şiddet, savaş, barış, silahlanma gibi güvenliğin ana başlıklarına yönelik söylemleri ele alınacaktır. Sonrasında, uluslararası güvenlik konusunda ana kurum olan Birleşmiş Milletler'in kadın, barış ve güvenlik ilişkisinde temel teşkil eden kararları ve bu kararların toplumsal cinsiyet ve kadın konularının uluslararası güvenlik alanında görünür kılınmasına yönelik etkileri analiz edilecektir.

Cihan Dizdaroğlu (Başkent Üniversitesi) & Başar Baysal (Ankara Bilim Üniversitesi),
Güvenlikleştirme Çerçevesinden Türkiye-Yunanistan İlişkilerinin Analizi

Türk-Yunan ilişkileri tarihi incelendiğinde, belli dönemlerde haricinde ilişkilerin gerginlikler içeren bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu çalışma mevcut literatürden farklı olarak, Soğuk Savaş sonrası Türk-Yunan ilişkilerini “güvenlikleştirme” ve “güvenlik dışılaştırma” perspektifinden analiz etmektedir. Bu sunuş kapsamında Türk dış politikasında özellikle Yunanistan'la ilgili konuların siyasi elitler tarafından nasıl ele alındığı üç dönem içerisinde ele alınarak, bu dönemlerdeki iç politik dinamiklerin ikili ilişkilere nasıl etki ettiği üzerinde durulmaktadır. İlk dönem, iki ülke ilişkilerinde yaşanan sorunlara paralel olarak Türk dış politikasında güvenlikleştirmenin zirve yaptığı 1990'lı yıllardır. İncelenen ikinci dönem, Türkiye'de Avrupalılaşma stratejisine paralel olarak ortaya çıkan güvenlik dışılaştırma dönemidir. Bu dönem 1990'ların sonundan başlayarak Türk-Yunan ilişkileri özelinde 2016 yılına kadar devam etmiştir. Son dönem ise Türk dış politikasında güvenlikleştirici politikalara dönülen 2016 ve sonrasıdır. Bu dönemde, özellikle 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi sonrası oluşan iç politik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan siyasi ortam ikili ilişkilerin yeniden güvenliğe zemin hazırlamış ve iç politikada değişen koalisyonların da etkisiyle güvenlik odaklı politikalar hız kazanmıştır. Bu çerçevede, ikili ilişkilerdeki güvenlikleştirici ve güvenlik dışılaştırıcı politikaların kısa zaman dilimleri içerisindeki değişimlerini göstererek hem güvenliğin inşa olmuş karakterini ortaya koymaya hem de güvenlikleştirme ve güvenlik dışılaştırma kararlarının siyasiliğine ışık tutmaya da çalışmaktadır.

Çağlar Kurç (Abdullah Gül Üniversitesi), *Yerli, Milli ve Dokunulmaz: Türkiye’de Savunma Sanayinin Güvenlikleştirilmesi*

Türkiye’de savunma sanayisi genel olarak siyaset üstü bir alan olarak kabul edilmektedir. AKP’nin koyduğu savunma sanayisi hedefi, kendi kendine yeterlilik ve tedarik kararları, çok ender olarak sorgulanmaktadır. AKP’nin başarı hikayesi, kendinden önceki hükümetlerle keskin çizgilerle farklılaşması üzerine kuruludur. AKP öncesi ve AKP dönemi olarak ayrıştırılan bu kesin dönemsellik, önceki dönemlerin tamamen başarısız ve kusurlu olması üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla, devamlılık arz eden konularda bile önceki hükümetlerin yaptıkları takdir edilmez. Türkiye’deki her başarının altında AKP’nin imzası vardır ve mükemmeldir. Bu söylem yapılan her şey için geçerlidir ve dolayısıyla savunma sanayisine de yansımaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi savunma sanayisi de sanki AKP döneminde kurulmuş gibi bir söylem Türkiye’de iktidar çevrelerinde yaygındır. Bu yüzden sanayinin her başarısı AKP’ye atfedilmektedir. Fakat, kendinden önceki dönemlerle arasında çok keskin bir ayrım koyduğu için, yaptıklarındaki en küçük kusur, AKP’nin oluşturduğu mükemmellik ve dolayısıyla başarı algısını zedelemektedir. Dolayısıyla her bir sorun, AKP’nin kurguladığı mükemmellik algısını zayıflatırken, bundan elde edilen siyasal kapitali azaltmaktadır. Haliyle, yapılan hatalar ya da sistemdeki eksiklikler kapatılmaya çalışılmakta, eleştiri yapanlar düşmanlaştırılmaktadır. Bu durumda yapılan eleştiriler, sadece sektöre yönelmiş olmakla kalmamakta, ülkenin varlığına yapılmış saldırılar olarak gösterilmektedir. Böylece eleştirilerin önu kesilerek, hem sektörde kurulan sistem hem de AKP hükümeti güvenlikçi bir dil üzerinden koruma altına alınmaktadır. Savunma sanayisi ve dolayısıyla AKP, dokunulmazlık zırhı giymektedir. Bu çalışma, Türkiye savunma sanayisinin nasıl güvenlikleştirildiğine odaklanırken, savunma sanayinin nasıl araçsallaştırıldığını irdeleyecektir.

Mine Nur Küçük (Yeditepe Üniversitesi) & Neslihan Dikmen-Alsancak (Bağımsız Araştırmacı), *Güvenliğe Postkolonyal Bakış: Avrupa-Merkezci Güvenlik Anlayışının Eleştirisi*

Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplinde postkolonyal yaklaşımlar 1990’larda ortaya çıkmıştır. Disipline postkolonyal bakış ise, farklı eleştirel Uİ yaklaşımları ile etkileşim içinde postkolonyal teoriyi ve eleştirisini Uİ kuramlarına ve güvenlik çalışmalarına getiren çalışmalar tarafından şekillenmiştir. Bu çalışmalar, gerek uluslararası ilişkiler gerekse güvenlik söz konusu olduğunda, Batı-dışı bağlamlardaki deneyimleri anlamının önemini altını çizmiştir. Disiplindeki Avrupa-merkezci yaklaşımların bu deneyimleri ve bunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan güvenlik ilişkilerini anlamadaki kısıtlarına işaret eden bu literatür, aynı zamanda bu kısıtların ötesine nasıl geçilebileceğini tartışmıştır. Bu anlamda kimi yazarlar literatürdeki kavram ve kategorilerin Batı-dışı bağlamlara uygunluğunu sorgulamış ve yaygın güvenlik anlayışlarının sorunsallaştırılmasına katkıda bulunmuşlardır. Kimileri ise Batı-dışı güveniksizlik deneyimlerinin, Batı ve Batı-dışının karşılıklı inşa ilişkisi analiziyle çalışılması gerektiğini vurgularken, “güvenlik” ve “uluslararası” kavramları arasındaki ilişkiye işaret etmişlerdir. Bu kuramsal tartışmaya Türkiye örneği üzerinden de çeşitli katkılar sağlanarak hem literatürde yeni soruların sorulması mümkün kılınmış, hem de yeni kavram ve anlayışların geliştirilmesi sağlanmıştır. Bu çalışma bir yandan Uİ’deki ve güvenlik çalışmalarındaki Avrupa-merkezci tartışmasının çerçevesini ele alırken, diğer yandan da bu tartışmaya Türkiye örneğine odaklanarak katkı sunan akademisyenlerin eserlerini incelemeyi amaçlamıştır.

Berk Esen (Sabancı Üniversitesi) & Başar Baysal (Ankara Bilim Üniversitesi), *Güvenlikleştirme ve Demokratik Gerileme İlişkisi: Türkiye Örneği*

Güvenlik ve özgürlük arasındaki dengenin hangi noktada bulunacağı uzun süredir devam eden bir tartışmadır. Eleştirel güvenlik çalışmaları güvenliğin negatif yönlerine atıfta bulunarak bu tartışmayı güncelle taşımıştır. Bu çalışmalarda politik elitlerin farklı çıkarlar için belli meseleleri nasıl güvenlik meselesi olarak inşa ettiklerini vurgulanmıştır. Güvenlikleştirme teorisine göre güvenlikleştirme süreci sonunda güvenlik alanına alınan meseleler hakkında kamuoyunda siyasi tartışma yürütme olanakları kısıtlanır. Ulusal güvenlik alanının parçası haline gelen bu konularda hükümetin takip ettiği politikalar

adeta eleştirilemez bir boyut kazanır. Kamusal tartışma demokrasinin temellerinden biridir ve bu açıdan bakıldığında güvenlikleştirme aslında demokratik gerilemenin önünü açan bir süreç haline gelir. Bu çalışma güvenlik özgürlük ikilemini daha da somutlaştırarak demokratik gerileme ile güvenlikleştirme arasındaki ilişkiyi göstermeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel argümanı güvenlik ve demokrasi arasında birbirini besleyen çift yönlü bir ilişki mevcut olduğudur. Bir taraftan güvenlikleştirme bazı demokratik süreçlerin baypas edilmesini sağlayarak demokratik gerilemeye yol açarken, diğer taraftan demokratik rejimin gerilemesi güvenlikleştirme için uygun ortam hazırlamaktadır. Çalışmada Türkiye örnek vakası üzerinden demokratik gerileme ile güvenlikleştirme arasındaki çift yönlü ilişkinin siyasi dinamikleri nasıl etkilediği incelenmiştir.

PANEL 15 (12.00-13.30, A127)

OSMANLI-TÜRK SİYASET TECRÜBESİNE İLİŞKİN TEORİK SORGULAMALAR

**Panel Başkanı: Uğur Altuntaş (İstanbul Medeniyet Üniversitesi & İstanbul
Üniversitesi)**

Bu panel, Osmanlı-Türk siyasal tecrübesinin bazı önemli noktalarını anlamlandırmaya yönelik yöntemsel, felsefi ve kavramsal bir sorgulama yapmayı amaçlamaktadır. Bu denli bir sorgulama; siyaset düşüncesini, siyasetin teorik kavrayışını, siyasala ilişkin kavramsal dağarcığı ve tarihi tecrübe içerisindeki pratikleri bir arada düşünmeyi mümkün kılacak yorum çerçevelerini tartışmaya açmayı gerektirir. Aynı zamanda siyasetin teori-pratik ilişkisine odaklanan bir bakış açısının zaruriyetini de ortaya çıkarır. Siyasal bir tecrübeyi yorumlarken teoriyi ve pratiği birbirinden kopuk ve bağımsız alanlar olarak konumlandırmak bütüncül bir yorum çerçevesi oluşturabilmeyi zorlaştırmaktadır. Bu ilişkiyi sağlam şekilde kurabilmek; bir düşünürü, düşünceyi, metni, tecrübeyi veya bütün olarak siyaset pratiğini nasıl anlamamız gerektiği sorusuna yöntemsel bir cevap üretebilir. Tarih-felsefe ilişkisi çerçevesinde siyaset tecrübesini güncel bir kavramsal dağarcığa oturabilmenin imkân koşullarından biri, bu denli bir yöntemin varlığı olacaktır.

Kuşkusuz teori-pratik ilişkisini dikkate almanın getireceği birtakım zorluklar vardır. Dikkate değer zorluklardan birisi kavramları tarihsel bağlamlarından kopararak evrenselleştirilebilir olarak sunmak ve böylece farklı toplumların özgün deneyimlerini gözden kaçırmaktır. Öteki taraftan özgünlük talebi ise farklı tarihsel bağlam ve tecrübelerin üretmiş olduğu zengin kavram setlerinin farklı toplumların siyasal deneyimlerini anlama-yorumlama konusunda sunabilecekleri imkânları göz ardı etmeye neden olacaktır. Bu iki kaygıyı gözeterek, Türk siyasetinde tarihi tecrübeyi dikkate alarak teori ve pratik ilişkisine odaklanmayı amaçlayan panelimiz, hem Osmanlı-Türk siyaset tecrübesinin özgünlüğünün hem de bu özgünlüğün yorumlanmasında yöntemsel, felsefi ve kavramsal yorum çevrelerinin kıymetini takdir etmektedir. Bu anlamda Türk düşüncesi özelinde hem siyasal düşünceler tarihi hem de siyaset teorisi alanlarına ilişkin önemli gördüğü bazı noktalarda sorgulamalar yapıp sorular üretmeye çalışmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda panelimiz iki kısımdan oluşmaktadır: Panelin ilk kısmı, Osmanlı siyaset tecrübesini dikkate almakta, tarihi tecrübe bağlamında Osmanlı siyaset düşüncesinin ve bu düşüncenin içerdiği teorik kavrayışın nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin bazı alternatif yorum biçimlerine odaklanmaktadır. 17. yüzyıl Osmanlı tarihyazımına odaklanan ilk çalışma, nasihatname literatürü ele alınırken benimsenen kategorilerin siyasal düşünceler tarihi için oluşturduğu gerilimleri tartışmaya açmaktadır. Çalışma bu tarz bir okuma yerine, nasihatnameleri ve/veya siyasal düşünce metinlerini tek tek ele almanın; zaman, mekân ve insan unsuruna bağlı çeşitli boyutlardaki sorunları tespit etmek için elverişli bir yol sunacağını iddia etmektedir. İkinci çalışma ise Tanzimat Dönemi siyaset düşüncesine odaklanarak, Namık Kemal ve onun siyaset kavrayışının nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin alternatif bir yorum çerçevesini tartışmaya açmaktadır. Çalışma bu denli bir yorum biçimini ise, Cambridge Okulu'nun bağlam ve eylem ilişkisine odaklanan yaklaşımında aramaya çalışmaktadır. Her iki çalışma

da iki farklı yüzyılda Osmanlı siyaset düşüncesine kaynaklık eden farklı eser ve düşünürleri ele almanın alternatif ve daha uygun bir biçimini sorunsallaştırır.

Panelin ikinci kısmı, Cumhuriyet dönemi siyasetinin bazı önemli olgu ve sorunlarını gündemine almaktadır. İlk olarak, Türkiye siyasetini çevreleyen olgu ve sorunları demokrasi kavramı etrafında yorumlamaya yönelik teorik yaklaşımların eleştirel bir değerlendirmesine odaklanılmaktadır. Bu kısımdaki çalışmalardan birisi, liberal demokrasi paradigmasının Türkiye siyasetini yorumlama biçiminin eleştirel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Liberal demokrasi yaklaşımının büyük oranda görmezden geldiği popülizm kavramının radikal demokrasi teorisi tarafından dikkate alındığını vurgulayan çalışma, bu kavramın Türkiye siyasetini yorumlamadaki kıymetine dikkat çekmektedir. Diğer çalışma ise son otuz kırk yıldır yükselişte olan kimlik kategorisinin “siyasal olana katkısının nasıl anlaşılabilirliği?” sorusuna odaklanmaktadır. Bu doğrultuda gündeme getirilen radikal demokrasi yaklaşımlarının eleştirel bir değerlendirmesini sunan çalışma, kimlik kategorisinin post-Marksist anlamda bir söylem oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu sayede kimlik vurgulu demokrasi söyleminin nasıl çözümlenebileceği ve post-Kemalist Türkiye siyaseti okumalarına bir alternatif sunup sunamayacağını tartışmaya açmaktadır. Panelin son çalışmasında Cumhuriyet döneminin bir diğer önemli kimlik meselesi olarak milliyetçilik ve din ilişkisi ele alınmaktadır. Bu çalışmada milli ve dini kimlikleri bir arada düşünmeyi mümkün kılan unsurlar tartışılarak, bu irtibatın arka planında yer alan imkân koşulları tartışmaya açılmaktadır. Teori-pratik ilişkisi bağlamında düşündüğümüzde dini ve milli kimlikleri irtibatlandıran siyasi tecrübeleri (pratik), kurucu ve dönüştürücü iktidarları açıklayan yorum çerçeveleriyle (teori) bir arada ele almak Cumhuriyet döneminin önemli bir dinamiğini açığa çıkaracaktır. Nihayetinde çalışma, Cumhuriyet dönemi siyaset pratiğinde milliyetçilik ve din bütünleşmesine giden süreç ve mekanizmaları saptamayı amaçlarken, bu saptamayı erken Cumhuriyet dönemi ve Ak Parti iktidarının siyasi tecrübesini karşılaştırarak yapmaktadır.

Nuri Fudayl Kıcıroğlu (İstanbul Üniversitesi), *Modernden Önce Modern, Klasikten Önce Klasik: 17. Yüzyıl Osmanlı Nasihatnamelerini Siyasal Düşünceler Tarihinin Nesnesi Haline Getirirken Karşılaşılan Sorunlara Dair Bazı Tespitler*

Siyasal düşünceler tarihi disiplininin kuruluşundan itibaren Antik Yunan, Roma, Hıristiyanlık, Avrupa hattı üzerinden şekillendiğini söylemeye bir engel yoktur. Avrupamerkezciliğin eleştirisiyle gelişen tarihyazımı etkisiyle bu hattın dışında kalan tarih ve coğrafyalardaki siyasal düşünce metinleri, siyasal düşünce tarihinin araştırma nesnelere arasında daha geniş bir yer tutmaya başlar. Disiplinin konuları, kavram setleri ve yöntemleri, belirtilen ilk hat üzerinden belirlendiği için yeni tarihi devirlerin ve coğrafyaların disipline dahil sırasında birtakım sorunlar oluşur. Bu sorunlar, çeşitlilik gösterse de çözümler, genel olarak özgünlük (*originality*) ve benzeşme (*analogy*) yoluyla teviller sayesinde ortaya konur. Özgünlük ve benzeşme yoluyla teviller, tarihyazımında bölgesel tarih araştırmalarını veya dünya tarihi ekolünü bir hareket noktası olarak belirleyebilir. 17. yüzyıl Osmanlı tarihi, her iki hareket noktası için tarihsel bir çarpışma uğrağıdır. Nasihatname literatürü altında tasnif edilen siyasal düşünce metinleri de bu uğrakta dönem kaynakları olarak başat bir rol oynar. Osmanlı tarihine ilişkin gerileme paradigmasının başlıca kaynakları olarak işaret edilen bu metinler, bir anda dünya tarihinde reform hareketlerinin güçlendiği bir yüzyılda “Osmanlı tarzı reformun” muştucusu haline dönüşebilir. Tarihyazımı açısından tek başına nasihatname kategorisinin belirli bir işlevi vardır; Osmanlı tarihinin akışında gerilemenin veya ilerlemenin kanıtı olarak kullanılır. Oysa siyasal düşünceler tarihi için bu kategorinin tarihyazımındaki kullanımı bir sorun oluşturur. Buradaki başlıca sorun, nasihatname adı altında tasnif edilen siyasal düşünce metinlerinin gerek içerik gerek biçim açısından birbirinden farklı özellikler göstermesine rağmen harmonik bir literatür gibi değerlendirilmesidir. Nasihatnamelerin işlevi, tarihyazımının yönüne göre değişirken siyasal düşünürlerin bir aktör olarak ortaya koyduğu siyasal eylemler silikleşir. Bu durumun siyasal düşünceler tarihi disiplini için sunduğu en önemli sorun, Avrupamerkezcilikten arınmak için Avrupa dışında yazılan metinler araştırma nesnesi haline getirilirken tarihyazımındaki Avrupa merkezli eğilimlerin yarattığı kavram setlerinin ve kategorilerin belirleyici rol üstlenmesidir. Nasihatnamelerden yola çıkarak gerilemeyi Avrupa karşısında bir gerileme haline getirmek veya ilerlemeyi Avrupa’daki demokratikleşme süreçleriyle eşitlemek gibi tutumlar ortaya çıkar. Nasihatnameleri bir kategori halinde değerlendirmek yerine bu literatür içindeki siyasal

düşünce metinlerini tek tek ele almak, zaman, mekân ve insan unsuruna bağlı çeşitli boyutlardaki sorunları tespit etmek için elverişli bir yol sunar. Tarihsel boyutta nasihatnamelerin gelenekselciliğini veya reformculuğunu tek tek işleme imkânı sunar. Edebi boyutta, örneğin, “devlet”in her yerde ve her zaman “stato”nun karşılığı olamayacağını gösterir. İdeolojik boyutta nasihatname kategorisi sebebiyle yazarın ideolojisinin arka planda kalmasına engel olur. Çeşitli sorular, bu sorunların tartışılmasına dair somut örnekler sunacağı gibi bildirinin ilerleyeceği eksenini belirler. Örneğin Koçi Bey ile Kâtip Çelebi’nin reform önerileri aynı mıdır? Onların önerilerini bir reform olarak değerlendirmek mümkün müdür? Reform önerileri, gelenekselci bir tavır takınmadıklarını iddia etmek için yeterli midir? Geleneğe başvurmak için “kanun-i kadim” ifadesini kullandıklarında aynı amaca ve aynı geleneğe mi işaret ederler? Devlet kelimesinin varlığı, stato kavramının varlığına da kanıt olabilir mi? “Din ü devlet”, parçalanabilir iki kavramdan mı meydana gelir? Osmanlı düşünürleri, terkiplerle düşünüyor olamaz mı? Bu terkipler, siyasal düşünceler tarihinin Avrupamerkezci kavram setlerinden farklı kavram setleri ortaya koyabilir mi? Farklı kavram setleri üzerinden yapılacak karşılaştırmalar, siyasal ve toplumsal yapılarıdaki farklılaşmaları açıklamak için sağlam bir zemin sunabilir mi? Nasihatname yazarları, aynı ideolojiyi mi paylaşıyor? Nasihatname kategorisi, araştırmacıların ideolojilerini meşrulaştırmak için elverişli bir araç mıdır?

Uğur Altuntaş (İstanbul Medeniyet Üniversitesi & İstanbul Üniversitesi), *Tanzimat Dönemi Siyaset Düşüncesine Alternatif Bir Yaklaşım: Bağlam ve Eylem Arasında Namık Kemal’in Siyaset Düşüncesinin Entelektüel Anlamı*

Osmanlı modernleşme tecrübesinin önemli bir adımını teşkil eden ve aynı zamanda ciddi bir kurumsal dönüşüm süreci olarak görülebilecek olan Tanzimat Dönemi pek çok önemli kırılma noktası da içeriyordu. Öyle ki bu dönüşüm yalnızca kurumsal düzeyde kalmamış, düşünsel sahada da önemli yeniliklere kapı aralamıştı. 1860 sonrası süreçte Tanzimat’ın son kuşak düşünürleri içerisinde yer alan yeni bir aydın-bürokrat sınıf ortaya çıkmış ve Batı düşüncesi ile yakından irtibatlı bu sınıf devlet içinde önemli bir konum işgal etmeye başlamıştı. Bu konum içerisinde müstesna bir hareketi temsil eden ve dönemin düşünce iklimini anlamada anahtar vazifesi gören Yeni Osmanlılar, Tanzimat’a muhalif ancak alternatif bir siyasal model arayışına da sahip bir hareketin adıydı. Bu alternatif model, dönemin uluslararası siyasal iklimi ile paralel olarak anayasal anlayışla çevrelenmiş, hürriyet ve meşrutiyet kavramlarıyla güçlendirilmiş bir yaklaşıma işaret ediyordu. Namık Kemal, kaleme aldığı metinler kadar siyasal pozisyonu itibarıyla da hareket içinde öne çıkan en önemli isimlerden biriydi. Edebî yazılarının yanı sıra düşünce sahasında kaleme aldığı çok sayıda çalışmasıyla döneminde “edib-i âzam” olarak anılan Kemal Bey’in siyasal yazı yazma istidadı genç yaşlarında başladı. Zamanla bu siyasal yazılar güncel değerlendirmelerden çıkıp düşünsel bir zemine doğru kaydılar ve böylece sistematik bir biçim aldılar. Bu üretkenlik *Tasvîr-i Efkâr*, *Hürriyet* ve *İbret* gibi gazetelerde neşrettiği düşünce yazılarını içeren önemli bir külliyyat oluşturmasını sağladı. Ne var ki yazılarının kapsamı ve içerdiği temalar dikkate alındığında, bu geniş külliyyatı siyasal düşünce bağlamında bir bütün olarak değerlendirme talebi büyük bir zorluğu da beraberinde getirir. Çünkü böylesi bir talep, onun edebî kimliğinin yarattığı kamaşmayı engelleyen, gerçek kimliğini görünür kılan, dönemin koşullarını dikkate alan ve bu anlamda siyasal düşüncesini çevreleyecek bir yorum çerçevesine ihtiyacı ortaya çıkarır.

1960’lı yıllarda siyasal düşünceler tarihi bağlamında; evrenselci, anakronik ve teleolojik tarih yaklaşımına dair bir eleştiri içeren Cambridge yöntemi siyaset teorisi ve tarih arasında açıklayıcı bir bağlantı kurmayı sağlama iddiasına sahiptir. Özellikle Quentin Skinner’ın çalışmalarında sistematik hale gelen bu yöntem, bir eseri ele alırken sadece “metin özerkliği” savunan yaklaşım ile eserin yazıldığı dönemin siyasal, ekonomik vb. koşullarını dikkate alan “bağlamsal okuma” arasında bir ayrım yapar. Sadece metnin kendisini dikkate alan bir değerlendirme Skinner’ın tabiriyle belirli *mitolojilere* yol açacağı için anlamlı bir değerlendirme olarak görülemez. Benzer şekilde yalnızca bağlamı dikkate alan bir okuma biçimi de tek başına açıklayıcı olmaktan uzaktır. Tarih ve felsefe ilişkisini kuvvetli bir şekilde ortaya çıkaracak olan alternatif ve doğru okuma biçimi her iki yaklaşımı da kapsayan; ancak eseri çağdaş dönemle de irtibatlandıran bir kavrayış olmalıdır. Böylesi bir okuma dönemin siyasal, sosyal, ekonomik, dini vb. koşullarını anlamlandırırken, yazarın niyet ve amaçlarını da değerlendirme kapsamı içine dâhil eder. Bu anlamda yazarın niyet ve amacı değerlendirilirken, her metin bir söz-edim yani değer yüklü bir

eylem olarak anlaşılacak durumundadır. *Bağlam* ve *eylem* arasındaki ilişkinin bu şekilde kurulmadığı bir okuma biçimi eksik ve yanlış olacaktır. Siyasal düşünceler tarihine ilişkin yukarıda vurgulanan bu yaklaşım Namık Kemal'in siyaset kavrayışını yazar, metin ve bağlam ilişkisi çerçevesinde değerlendirmemizi sağlayacak bir yorum çerçevesi sunmaktadır. Aynı zamanda bahsettiğimiz bütüncül değerlendirme zorluğunu aşmamızı sağlayacak usûli bir bakış açısı da içermektedir. Bu minval üzere çalışma, Cambridge yönteminin teorik kurgusunun genel hatlarını açıklayacak ve bu yöntemin Tanzimat dönemi siyaset düşüncesini değerlendirirken neden uygun bir yorum çerçevesi sunduğunu -Namık Kemal'in siyaset düşüncesi özelinde- tartışmaya açacaktır. Nihayetinde dönemin siyaset düşüncesini anlamlandırmada *bağlam* ve *eylem* ilişkisine odaklanan bir yaklaşımın gerekliliği sorunsallaştırılacaktır.

Tolgahan Ceylan (Amasya Üniversitesi & İstanbul Üniversitesi), *Türkiye'de "Kimlik"
Kategorisinin Siyasal Olana Katkısı*

1990'lı yıllardan beri yükselişe geçen kimlik kategorisinin siyasal olana katkısı her daim kendiliğinden olumlanmamıştır. Bu bağlamda ilgili kategorinin siyasal olana katkısı hangi diğer siyasal kavramlarla ne şekilde eklenerek gerçekleşebileceği üzerinden sorgulanmıştır. Bu minvalde kimlik kategorisinin irtibatlandırıldığı temel siyasal kavramların en önde gelenlerinden birisi demokrasi olmuştur. Ünlü demokrasi teorisyeni G. Sartori'nin (2017: 13) ikaz ettiği üzere demokrasi, siyasal bir rejim, bir yönetim biçimi olmanın ötesine geçer, içerdiği normatif ideallerle değer yüklü bir kavram olarak karşımıza çıkar. Demokrasi kavramının ihtiva ettiği idealler, 1990'lardan beri Türkiye siyaseti bağlamında kimlik kategorisi aracılığıyla somutlaştırılmıştır. Başka bir deyişle demokrasi kavramının ihtiva ettiği gerek eşitlik gerekse özgürlük idealleri kültürel kimlik talepleriyle irtibatlı şekilde dillendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kimlik kategorisi, demokrasi kavramıyla irtibat kurarak dahası onun anlamını özgün bir şekilde belirleyerek siyasal olana katkı sağlamaya başlamıştır. Bu durum "Türkiye'de demokrasiyi derinleştirmenin nasıl mümkün olabileceği?" sorusu etrafındaki tartışmalarda rahatlıkla takip edilebilir (Örneğin bkz. Keyman, 2000; Tekeli, 2004). Öteki taraftan "Demokrasi kavramının değer boyutunun kimlik kategorisi tarafından belirlenmesinin ne anlama geldiği?" önemli bir soru olarak karşımıza çıkar. Buna en genel anlamıyla "Kimlik temelli bir demokrasi anlayışı" ismini verebilir miyiz? Ya da sorumuzu daha da ileriye taşıyarak bunu M. Foucaultcu ya da post-Marksist söylem teorileriyle ilişkilendirebilir miyiz? Demokrasi kavramının içeriğini belirlemeye başladığını düşündüğüm kimlik kategorisinin bir söylem sistemi oluşturduğunu ileri sürerek bu konuyu tartışmaya açmayı amaçlıyorum. Savımı biraz açacak olursam kimlik kategorisi; farklılık, çoğulculuk, öteki, insan hakları vb. birtakım kavramları, monolitik/otoriter devlet kavramlaştırmasını karşısına alarak anlamlı bir söylem sistemi haline getirmiştir. Demokrasinin derinleştirilmesi sorununun radikal demokrasi tartışmalarına neden olduğunu hatırlarsak, kimlik kategorisinin gündeme getirdiği demokrasi söylemini, radikal demokrasi tartışmalarının görünümünden birisi olarak düşünebiliriz. Farklı kimlikleri zenginlik olarak gören ve siyaseti bu farklılıkların özgün şekillerde bir arada bulunabilmeleri üzerinden algılayan bu söylemi, Türkiye'de çeşitli ideolojik çizgilerin, siyasal partilerin, sivil toplum örgütlerinin yine özgün şekillerde sahiplendiklerini söyleyebiliriz. Bu sayede kimlik temelli demokrasinin kitleleşerek bir söylem sistemi haline geldiğini (Bir dönem için) ileri sürebiliriz. Son olarak belirtmek isterim ki Türkiye siyasetinin yaklaşık son kırk yılı yoğun şekilde post-Kemalist paradigma içerisinden yorumlanmaktadır (Aytürk, 2019). Ancak bilindiği gibi cari bir tartışma gündemi olan post-post-Kemalizm tartışmaları, post-Kemalist paradigmanın zafiyetlerine işaret etmektedir (Aytürk ve Esen, 2022). Başka bir deyişle post-Kemalist paradigmanın Türkiye siyasetini yorumlamadaki zayıf yönleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Kimlik temelli bir demokrasi söylemine odaklanmakla Türkiye siyasetinin yeniden düşünülüp yorumlanabileceğini ileri sürüyorum. Çünkü bu söylem, nihayetinde çeşitli ideolojik grupları birbirlerine yaklaştırarak reel politik ittifaklar üretebilmiş ve siyasetin alanını genişletebilmiştir. Sonuç olarak kimlik kategorisinin Türkiye özelinde siyasal olana katkısı, radikal demokrasinin görünümünden birisi olarak kimlik temelli bir demokrasi söylemini üretebilmesi ve bu söylemin siyasetin alanını genişletebilmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Elbette bu söylem siyasetin alanını genişletmekte bir imkân sunduğu gibi kendi sınır ve kısıtlarını da içermektedir. Bu nedenle kimlik temelli demokrasi söyleminin Türkiye siyaseti için sunduğu imkânların yanı sıra sınırlarının ve kısıtlarının üzerine de düşünülmesi gerekmektedir.

Furkan Emiroğlu (İstanbul Medeniyet Üniversitesi), *Türk Siyaset Pratiğinde Radikal Demokrasi Düşüncesi*

Türkiye siyaseti uzun yıllar boyunca, çeşitli yapısal koşulların etkisiyle liberal demokrasi perspektifiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu okuma biçiminin birtakım hususları açıklamada başarılı olmasına rağmen bazı durumları açıklamakta yetersiz kaldığı fark edilmiştir. Yakın dönem Türkiye siyasetine ağırlıkla liberal demokrasi perspektifiyle yaklaşıldığı dikkate alındığında, alternatif yaklaşımların imkânının sorgulanması gerekliliği fark edilmektedir. Özellikle Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun öncülük ettiği radikal demokrasi yaklaşımının birçok ülkenin siyasi durumunun analiz edilmesinde başarılı netice gösterdiği bilinmektedir. Böyle bir durumda radikal demokrasi yaklaşımı, konu alınan bölgenin siyasetini okuma çabasını sürdüren liberal demokrasinin eksiklerini ortaya çıkarmakta ve alternatif çözümleme imkânı sunmaktadır. Liberal demokrasi dışında alternatif bir okuma imkânı sağlayan radikal demokrasi ve onun güncel açıklayıcı kavramlarından biri olan popülizm, farklı açıklama dizileriyle Türkiye'nin son dönem siyasetini açıklamakta, krize girmiş olan liberal demokrasi karşısında başarılı bir açıklayıcılık performansı sergilemektedir. Bu çalışmada liberal demokrasi perspektifinin Türk siyasetine yönelik sunduğu açıklamaların neler olduğu, neleri açıklamakta yetersiz kaldığı ve radikal demokrasi anlayışının Türkiye siyasetini popülizm bileşeni ile nasıl açıklayabildiği üzerine sorgulamalar gerçekleştirilecektir. Çalışmamızda yakın dönem Türkiye siyasetindeki gelişmelerin açıklanmasında anlaşılması güç olarak kabul edilen popülizm literatüründen istifade edilecektir. Bu sayede alternatif bir Türkiye siyaseti okuması yapılacaktır. Demokrasinin iki farklı yaklaşımının mukayese edileceği bir okuma tarzı ile popülizm kavramı üzerinde durularak Türkiye siyaseti çalışmalarına teorik bir katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Nurbanu Yaşar (İstanbul Üniversitesi), *Türkiye'de Milliyetçilik ve Din: Erken Cumhuriyet ve AK Parti Dönemlerinin Karşılaştırılması*

Neden bazı ülkelerde dini ve milli kimlikler bir araya gelmiş, iç içe geçmişken bazı ülkelerde seküler milliyetçilikler görülür? Neden bazı ülkeler dini bir milliyetçiliğe daha yatkınlardır? Bu çalışma milliyetçilik ve din bütünleşmesine giden süreç ve mekanizmaları saptamayı amaçlamaktadır ve bu sorulara Türkiye üzerinden cevap aramaktadır. Çalışma, Türkiye'de kurucu ve dönüştürücü olarak belirtilen iki dönem; erken Cumhuriyet ve AK Parti dönemlerinin karşılaştırıldığı bir vaka analizine dayanmaktadır. Çalışma milliyetçilik ve din arasındaki ilişki üç temel alan üzerinden incelemektedir. Bu alanlar eğitim ve gençlik politikaları, etnik ve dini azınlıklarla ilgili politikalar ve göçtür. Çalışmada tek bir ülke ele alınsa bile ülkenin farklı dönemleri karşılaştırılarak farklı milliyetçilik ve din içe içe geçme formları üzerinde durulacaktır.

Bu karşılaştırma sonrası çalışma, milli ve dini kimliklerin bir araya gelmeleri için üç öncül koşul olduğunu iddia etmektedir. Bu üç koşul şunlardır: sosyal ve siyasal sınıflandırmaların dinin üzerinden yapılması, ulus-devletin kuruluşu esnasında (farklı dinden olan) dış tehditlere karşı dini bir seferberlik gerçekleşmesi, ana akım dini söylemlere devlet desteğinin bulunması. Bu koşullar dini bir milliyetçilik için gerekli arka plan koşullarını sağlamaktadır. Fakat neden milliyetçilik ve din bir araya gelmektedir sorusunu cevaplayabilmek için açıklayıcı değişkenler şunlardır: kurucu/dönüştürücü siyasi partinin siyasi hegemonyası ile kurucu/dönüştürücü siyasi partinin milliyetçilik ve din üzerinde siyasi söyleminin bulunması. Bahsedilen arka plan koşullarının olduğu ve siyasi partinin hem milliyetçilik ve din ilişkisini etkileyebilecek siyasi hegemonyası ve siyasi söylemi olduğu takdirde milliyetçilik ve din birleşmesi gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda, erken Cumhuriyet döneminde zımnî, pasif ve dışlayıcı bir dini milliyetçilik varken, AK Parti döneminde açıktan, aktif ve kapsayıcı bir dini milliyetçilik olduğunu iddia etmekteyim. Ele alınan iki dönemde farklılaşan milliyetçilik ve din bir aradalığının sebebi olarak siyasi söylemlerin özelliklerinin (söylemin zımnî ya da açıktan/aşıkâr olması), dine atfedilen rolün (bu rolün aktif ya da pasif olması) ve siyasi partilerin öncelikli amaçları (dışlayıcı ya da kapsayıcı olması) gibi mekanizmalar vardır.

PANEL 16 (12.00-13.30, A229)

İSLAMCILIK

Panel Başkanı: Menderes Çınar (Başkent Üniversitesi)

Ertuğrul Meşe (Giresun Üniversitesi), *Dil ve İdeoloji İlişkisi Açısından İslamcılığın Ürettiği Lügat Dair Bir Analiz Denemesi*

Dil ve ideoloji arasında doğrudan bir ilişki vardır. Her ideoloji, kendini inşa ederken kabullerini ve retlerini içeren anlamları içerecek bir biçimde kavramları kullanır. Bu kullanım aynı zamanda ideolojinin dile olan müdahalesidir. İdeolojinin dile olan müdahalesini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, modernist bir ideoloji olan İslamcılığın Cumhuriyet döneminde kendisini kurarken kullandığı kelimelere dair oluşturduğu lügati ve bu lügati oluşturan kelimelerin nasıl bir ideolojik içerikle yüklendiğini göstermektedir. Bu kapsamda kısa bir İslamcılık tanımı ve ardından dil-zihniyet ve ideoloji ilişkisine dair açıklamalar yapılacaktır. İslamcılık, bir ideoloji olarak kendi zihniyetini inşa ederken, Türkiye'nin Tanzimat'tan beridir yaşadığı değişim ve dönüşümlerin kurumlara, süreçlere ve olgulara nasıl yansıtıldığına dair üretimlerde bulunmuştur. İslamcılığın ürettiği literatür, tarihsel sürece nasıl bakıldığını, kendini nasıl oluşturduğunu gösterdiği gibi aynı zamanda üretilen kelimelerdeki dinsel içeriği de ortaya koymaktadır. Bu nedenle İslamcılık, kendini dile getirme sürecinde kullandığı kelimeleri ve bu kelimelere yüklediği anlamları daha çok kendi zihniyet kalıplarına göre içeriklendirmiştir. İslamcı zihniyetin dışı vurumu olan bu lügati oluşturan kelimeler ve bu kelimelere yüklenen anlamlar, onların modern dönemi ve bu arada Cumhuriyet sekülerliğini nasıl algıladıklarını ortaya koyma açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda İslamcı olarak nitelenen aydınların ve tarikat liderlerinin Atatürk, II. Abdülhamit, batılılaşma, Cumhuriyet, inkılaplar, kadın-erkek eşitliği, kılık kıyafet, laiklik, Medeni Kanun, Tanzimat, Vahdettin vb. kelimeleri nasıl içeriklendirdikleri, ilgili literatür kullanılarak ortaya konulacaktır. Literatüre bakıldığında İslamcı zihniyet sahiplerinin yukarıda verilen kelimelerin yanında aile, kadın, kadın-erkek eşitliği, kılık-kıyafet vb. kelimeleri daha çok dinsel ataerkil bir içerikle anlamlandırdıkları görülmektedir. Örneğin II. Abdülhamit ve Sultan Vahdettin algısını inşa ederken onları mistifiye eden bir içerikle Cumhuriyet karşıtı bir karşı-anlatı yaratıldığı görülmektedir. Atatürk'e dair ürettikleri din temelli pejoratif ve vulger kelimelerin kullanımı da bir anti-Kahraman inşası biçimindedir. Aynı biçimde Cumhuriyet ve inkılaplara dair ürettikleri anlamlarla, bu kavramların içeriği dini anlamlarla doldurulduğu görülmektedir. Bu çerçevede İslamcılar, mevcut kelimelerin içeriğini yeniden içeriklendirerek İslamcı bir lügat yaratma girişiminde bulunmuşlardır. Bu lügat yaratma girişiminde II. Abdülhamit ve Vahdettin yüceltilirken Atatürk, Cumhuriyet, Batılılaşma, inkılaplar ve laiklik vb. kelimelere daha çok din dilinin hâkim olduğu tahkîrâmiz ve tezyifkar içerikler yükledikleri gözlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda ilerleyecek olan çalışmada söylem analizi kullanılarak İslamcı zihniyetin kelimeler üzerinden bir arkeolojisi yapılmaya çalışılacaktır.

Melike Gale (İstanbul Üniversitesi & Abdullah Gül Üniversitesi), *İslami Sivil Toplum Hala Özne Mi? Mazlumder Örneği*

Sivil toplum kavramı, küresel ölçekte Komünist rejimin yıkılması, liberal ekonomik düzenin ve demokrasilerin yayılması gibi gelişmelerin neticesinde ivme kazanmıştır. Meydana gelen küresel değişimlerin ve iç siyasette meydana gelen yeniliklerin etkisiyle Türkiye'de sivil toplum kavramı her ne kadar varlığını sürdürüyor olsa da özellikle 1980'li yıllardan itibaren popüler hale gelmiştir. Sivil toplumda aktör ve faaliyet alanı açısından bir çeşitlenme, gelişme ortaya çıkmış ve kuruluşların sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Sivil toplumda meydana gelen çeşitlenmenin en belirgin paydaşları konumuna gelen, kuruluş amaçlarını İslami motivasyonlara dayandırdıkları için İslami sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılan ve tarihsel süreç içerisinde farklı özellikleriyle öne çıkan devlet dışı aktörler için Türkiye'de sivil toplum çalışmaları literatüründe yer alan tartışmalar çeşitli sınırlılıklar içermektedir. Literatürde kavram genel olarak demokratikleşme, sivil toplum-devlet ilişkisi bağlamında tartışıldığı gibi, çalışmaların bir diğer kısmında ise İslami motivasyonlu sivil toplumu tek bir olgu bağlamında ağırlıklı olarak 2002 sonrası dönemle sınırlı olarak yer almıştır. Bu durum İslami sivil toplumun Türkiye'deki sivil toplum içindeki konumunu ve tarihsel süreçte kendi içinde meydana gelen

değişimleri kavramaya yol açacak bütünsellikten yoksun bir literatür oluşmasına yol açmıştır. Bu çalışma; İslami motivasyonlu sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin 2000 yılı öncesi ve sonrasında nasıl değiştiği ve bu değişimin Marcuse'nin özne kavramı açısından nasıl değerlendirilebileceği sorusuna yanıt arayarak literatüre anlamlı bir katkı sunmayı hedeflemiştir. Sadece ekonomik yapıyı merkeze alan geleneksel Marksist teori analizlerine eleştirel yaklaşarak, kültürel üretim, iletişim, ideoloji, bireysel özgürlük gibi kavramlara odaklanan Frankfurt Okulu eleştirel teorisyenlerinden olan Marcuse'nin sistem dışı kalmış ve marjinalleşmiş kitleleri işaret ettiği “Özne” yaklaşımından değerlendirilerek, İslami Sivil Toplum-Devlet ilişkisine bütünsel ve teorik bakış açısı geliştirmek amaçlanmıştır. Bütünsel bir çıkarımda bulunmaya yardımcı olacak verileri elde etmek için İslami Sivil Toplum'un bir parçası olarak insan hakları alanında 1991 yılından beri çalışmalar yapan İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği'nin (MAZLUMDER) vaka olarak seçilmesi isabetli görülmüştür. Çalışma için niteliksel araştırma metotları dahilinde Mazlumder İstanbul yönetim kurulundan 5 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden elde edilen veriler ile ikincil kaynaklardan elde edilen veriler birlikte karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma sorusunun neticesinde ortaya çıkan temel argüman; 1980-2000 yılları arasında kamusal alanda belirgin şekilde devlete karşı rakip ve muhalif olarak konumlanmış olan İslami sivil toplum kuruluşları aynı zamanda devlet açısından da makbul sayılmadıkları için dışlanmış konuma sahipken, 2000 sonrası dönemde özellikle Ak Parti iktidarıyla birlikte devletle benzer doğrultuda pozisyon alarak işbirlikçi konuma geçiş yapmıştır. Marcuse'nin yaklaşımıyla; devrim yapabilme kapasitesine sahip dışlanmış ve marjinalleşmiş İslami sivil toplumun kendi içindeki devrimi, destekledikleri siyasi partinin iktidara taşınması olarak yorumlanabilir ki, sonrasında iktidarla geliştirdikleri işbirlikçi ilişki muhalif ve dışlanmış yönlerini törpülediği için özneliklerinin de yitirilmesine yol açmıştır. Son olarak; çalışma, literatürde sınırlı şekilde var olan sivil toplum-devlet ilişkisi tartışmalarına, sivil toplumun önemli paydaşlarından olan İslami Sivil Toplumun kendi tarihsel süreçteki devletle olan ilişkisindeki dönüşümü eleştirel teori çerçevesinde değerlendirilerek ortaya çıkan argüman zengin ve özgün bir katkı sunmuştur. Bir STK'dan 5 kişi ile yapılan derinlemesine görüşme neticesinde tüm İslami Sivil Toplum adına genel bir çıkarımda bulunmak çalışmanın sınırını oluşturmuştur.

Barış Celep (Giresun Üniversitesi) & Ertuğrul Meşe (Giresun Üniversitesi), *Sünni Ortodoksinin Ötekisi: İslamcılıkta Alevi Algısı*

Kendisini toplumun kurucusu, özü ve hâkimi olarak tanımlayanlar “ben”i, “ben”in dışında kalanlar da “Öteki”ni oluşturur. Bu farklılaştırıcı tutum, saldırgan biçimiyle Öteki'nin reddini öneren ve kendi ile Öteki arasındaki farkı sürekli vurgulayan ve onun çıkarılması, dışlanması ya da en uç durumda yok edilmesiyle sürdürülmesini içeren bir dışlama siyasetinin mantığıdır. Bireyler “Öteki”nin “kötüler”, “kötü kalpliler” ya da “barbarlar” olarak görüp kendilerine de “insanlar” ya da “iyiler”, “mükemmeller” deme alışkanlığını içinde yaşadıkları kültürden edinirler. Bu tutum, her bir grubun kendini ve Öteki'ni yeniden belirme eğiliminden kaynaklandığı için psikolojik, kültürel ve dini temellere dayanır. Bu nedenle “Öteki ile ilgili kavrayış, ortak “biz”in ve Öteki ile ilişkilerin sınırlarına ilişkin düşünce, tarihsel deneyimlere ve ulusal uygulamalara bağlı olarak şekillenir. İslamcılardaki Alevi algısı da bu temellerden beslenir. Bu çalışmanın amacı 1945-1960 arası İslamcı ideolojinin Alevi algısını ortaya koymaktır. Kendilerini Peygamberin geleneğine bağlı olanlar diye tanımlayan Sünnilik, İslam'da hilafet ve iktidar/yetki sorununa dini temelli oligarşik otoriteye tabiiyeti öneren dini ve siyasi tasavvuru olan dinsel kabuller bütünüdür. Kendini daha çok Şia karşıtlığı ile temellendiren Sünnilik, ülkemizdeki yaygın dini yorumdur. Bu nedenle siyasal bir ideoloji olan İslamcılık, İslam'ın Sünni ortodoks yorumunu merkeze alan bir ideoloji olarak inşa edilmiştir. Bu ideoloji kendisini kurarken, Osmanlı İmparatorluğu'ndan beridir toplumda var olan olumsuz içerikli “Kızılbaşlık” algısını sürekli olarak dolaşımda tutarak Aleviliği kendisine “öteki” kılmıştır. Bu ötekileştirme pratikleri özellikle Cumhuriyet döneminde Aleviliğin yürütülen modernleşme çabalarını onaylaması ve 1960 sonrası siyasal iklimde sol ideoloji ile kurduğu yakın ilişki nedeniyle İslamcı aydınlar tarafından işlenmiştir. İslamcı aydınlar, İslamcı faillikler üretirken zihniyetlerini biçimlendiren Alevi karşıtlığını ortaya koyan söylemler üreterek var olan algıyı güçlendirmişlerdir. Literatür incelendiğinde İslamcıların ürettiği Alevi karşıtı söylemin ötekileştirme siyasetini amaçlayan bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Literatürdeki kimi metinlere göre ortada

Alevilik diye inancın ve bu inanca sahip insanların varlığı bile reddedilmiş ve üretilen kimi metinlerde Aleviler ahlaki ve dini bir lügat kullanılarak damgalanmıştır. Bu amaçla çalışmanın ortaya konulması için tarihsel yöntem ve söylem analizi yöntemi kullanılacaktır. İslamcı ideolojiyi biçimlendiren Osmanlı İmparatorluğu'nda etkili olan Nakşibendi tarikatının ve bu tarikatla iltisaklı olan Cumhuriyet dönemi İslamcı aydınların ürettiği literatür çalışmanın ana malzemesidir.

Beril Çakır (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Müslüman Çocuğun Siyasal İnşası: AKP Döneminde İslamcı Çocuk Dergileri*

Bu çalışma, öncelikle çocukluğu biyolojik bir kategoriden ziyade, kültürel bağlam temelinde siyasal ve toplumsal bir inşa olarak ele alıyor. Bu bağlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin özellikle 2010'dan sonra görünür kılınan dindar ve milliyetçi nesiller yetiştirme projesini, iktidarın milliyetçi-muhafazakar millet tanımı ve kültürel hegemonya kurma iddiası çerçevesinde inceliyor. Makale temel olarak 2010-2020 arası dönemde 'ideal' Müslüman çocuğa atfedilen aidiyet, kimlik ve sorumluluk olgularına yoğunlaşırken, müstakbel vatandaş olan makbul çocuğa sunulan seçili tarihsel referanslar, semboller ve anlatılar üzerinde duruyor. Bu amaçla, makalenin temelini, belirtilen dönemde yayınlanmış iki İslamcı çocuk dergisinin içerik analizi oluşturuyor.

Halil İbrahim Kılıç (İstanbul Üniversitesi), *1990'lı Yıllar Türkiye'sinde İslamcılığın Söylemsel Değişiminde Post-Kemalist Paradigmanın Yeri: "Yeni Zemin" Dergisi Örneği*

1990'lı yıllar, Türkiye'de İslamcılığın strateji ve söylemlerinin dönüştüğü yıllar olmuş; 1950'lerden itibaren İslamcılığın karakteristiğini belirleyen milliyetçi-muhafazakâr söylem yerini kamusal alan tartışmalarına bırakmıştır. Hasan el-Benna, Seyyid Kutup ve Ali Şeriatî gibi İslamcı/Müslüman entelektüellerin eserlerinin Türkçeye çevrilmeye başlanması ve post-modernizmin tanınma ve eşit hak talebi söylemlerinin gündeme gelmesiyle İslamcı entelektüeller 1990'lı yıllarda meşru entelektüel figürler olarak ortaya çıkmışlardır. İslamcı entelektüellerin kavram setine demokrasi, çoğulculuk, sivil toplum, liberal İslam, kadın hakları gibi kavramlar dahil olmuştur. Bu bağlamda İslamcı dergiler de İslamcılığın en dinamik ve canlı alanı olarak bir anlamda İslamcı hareketin lokomotifine haline gelmiştir. Bu yıllarda yayımlanan *Kitap, Bilgi ve Hikmet, Umran, Tezkire, Yeni Zemin, Nehir, İzlenim, Değişim* gibi dergiler aracılığıyla İslamcı entelektüeller bağımsız bir söylem kurmaya başlamışlardır. Bu yıllarda İslamcı eleştiri, liberal teoriden kaynaklandığı kadar post-modern söylem ile tamamlanırken öncelikle modernizmin felsefi düzeyde sorgulamasından yola çıkmıştır. Post-Kemalist paradigma açısından daha da önemli olanı, İslamcı hareketin dergiler aracılığıyla ürettiği bilginin farklı siyasal ve entelektüel geleneklerden gelen isimlerle buluşmasıdır. Bu çalışmada, İslamcı siyasette post-Kemalist yönelim ve bu yönelime bağlı olarak ortaya çıkan tartışma konularını *Yeni Zemin* dergisi örneğinde incelenecektir.

Bir kültür ve politika dergisi olarak yayımlanan *Yeni Zemin* dergisi çoğulcu bir toplum kültürü arayışının İslamcılık akımı içindeki özgül örneklerinden birini temsil eder. 1993 ve 1994 yıllarında 18 sayı olarak yayımlanan dergi, İslamcı aydınların farklı siyasal geleneklerden gelen aydınlarla en çok etkileşim kurduğu mecralardan biri olmuştur. Osman Tunç'un sahibi olduğu *Yeni Zemin*'in genel yayın yönetmenliğini Mehmet Metiner, yayın danışmanlığını Ali Bulaç üstlenmiştir. Dergi liberal, liberal sol ve Marksist çevrelerden gelen konuk yazarlarıyla da dikkat çekmektedir. Laiklik ve Kemalizm dosyalarıyla birlikte, kadın kimliği, İslam Devleti, üniversite kurumu, tarikatlar, demokrasi ve yerel yönetimler ele alınan dosya konuları arasındadır. Bu çalışma, Kemalizm, resmî ideoloji ve erken Cumhuriyet dönemine dair eleştirel yaklaşımları kapsayan Post-Kemalist paradigmanda İslamcılığın yerini *Yeni Zemin* dergisi örneğinde araştırmaktadır. Çalışmada, İslamcılığın içinden gelen eleştirel yaklaşımlar ile İslam çalışmalarına da dahil olan Nilüfer Göle, Meyda Yeğenoğlu ve Şerif Mardin gibi akademisyenlerin çalışmaları Post-Kemalist paradigmayı biçimlendirmedeki yerleri bakımından paralel olarak okunmaktadır.

PANEL 17 (12.00-13.30, A230)
SİYASAL EKONOMİ
Panel Başkanı: Tolga Bölükbaşı (Bilkent Üniversitesi)

Taşkın Toprak İpek (Özyeğin Üniversitesi) & Emre Önkibar (Galatasaray Üniversitesi),
Avrupa'da "İlerici Neoliberalizm": Krizlerin Gölgesinde Politik İktidarların Söylemi

2010'lu yıllar büyük iktisadi ve toplumsal bunalımların etkisinin arttığı bir dönemi deneyimlemiştir. Bir yandan küresel ekonomik çevrim daralmış ve gelişmekte olan ülkelerde finansal-ekonomik sorunlar baş göstermiş, diğer yandan Arap Baharı'nın yarattığı kargaşa ortamı devasa bir göçmen sorunuyla bu kaosu derinleştirmiştir. Yeniden bölüşüm politikaları alt sınıflar aleyhine gelişirken, tanınma politikaları kısmi olarak demokratikleşebilmiştir. Bu program, Nancy Fraser tarafından "ilerici neoliberalizm" olarak adlandırılmaktadır. Bu tanıma göre, kimlik temelli toplumsal hareketlerle finansal sermaye gruplarının ittifakı tanınma ve yeniden bölüşüm taleplerinde kısmi iyileştirmelere gitmekte, böylelikle rıza üretmeyi sürdürmektedir. Fraser; ABD'de yükselen kadın, LGBT ve bazı çevre hareketlerini örnek göstermektedir. Obama yönetimini "ilerici neoliberalizm" için bir rol model olarak resmetmektedir. Bununla beraber, Fraser'ın da vurguladığı gibi, bu toplumsal mimari meritokrasiyi öne çıkardığını iddia ederken bir yandan rekabeti teşvik etmekte, dolayısıyla bu kimlik grupları içindeki en ayrıcalıklı ve varlıklı kısmı ön plana çıkarmaktadır. Alt sınıflardan gelip toplumsal hiyerarşide yükselebilen bu birkaç ayrıcalıklı kısım, finansal ve endüstriyel sanayi gruplarının desteğini görmekte ve demokrasi söylemleri altında parlatılmaktadır. Bu durum siyasal ve toplumsal muhalefetin direniş kapasitesini soğurmaya yardımcı olmaktadır. Bu çalışma, adı geçen soğurma stratejisi olarak "ilerici neoliberalizmin" 2010'lu yıllarda Avrupa'daki izini sürmekte ve özellikle günümüz krizlerinde mevcut çıkmazların siyasetin yeniden düzenlenmesi yoluyla toplumsal dönüşüme giden yolu nasıl tıkadığını cevaplamaya çalışmaktadır. Farklı toplumsal fraksiyonlar arasındaki ittifaka dikkat çekerek, çalışma farklı zamanlarda iktidara gelen Fransız Rönesans Partisi, Hollandalı Muhafazakar Parti, Alman Sosyal Demokratik Parti ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin benzer bir politika izlediğini iddia etmektedir. Bu bağlamda, seçilen partilerin neden seçildiklerine değinmek gerekmektedir. Fraser "ilerici neoliberal" tanımını geliştirirken Obama yönetimini model olarak kapitalist hegemonyaya vurgu yapar. Almanya ve İspanya sosyal demokrat iktidarları temsil ederlerken ekonomik olarak sözde eşitlikçi bir yeniden dağıtım modeli ve tanınma stratejisi geliştirirler, Makronizm tarzı "ilerici neoliberal" hegemonya bloku ise sosyal demokrat iktidarlara paralel bir siyaset çizgisinde hareket ederek "ilerici neoliberalizmi" reenkarnasyona uğratarak içkin çelişkileri açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla, çalışmada Fransa ve Hollanda'nın da bu tanıma uyan partiler tarafından yönetildiği iddia edilmektedir. Çalışma, izlenen stratejileri, her partinin liderleri ve üst düzey yöneticilerinin konuşmalarına dayanan bir söylem analizi üzerinden tartışmaktadır. Böylelikle bu araştırma "ilerici neoliberal" yönetimlerin Avrupa örneğindeki özgün yanlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Hasan Kılıç (Bağımsız Araştırmacı), *Türkiye Siyasetinde Borçla Yönetmek, 2002-2015*

Neoliberalizm ile birlikte finansal serbestleşme politikaları küresel politik ekonomide hâkim hale gelmiştir. Finansal serbestleşmenin ivme kazanmasında teknolojik gelişmelerin payı da büyüktür. Neoliberalizm finansallaşma yoluyla sadece yeni bir sermaye birikim alanı yaratmamış, aynı zamanda iktidar üreten ilişkiler ortaya çıkararak yeni tabiiyet halleri de üretmiştir. Bu tabiiyet hallerinden biri homo-debitor'dır. Yani borçlu insandır. Borçlu insan neoliberalizmin bu özgün aşamasında imal edilmiştir. İnsanlar çeşitli stratejiler ve araçlar aracılığıyla finansal sisteme dahil edilmiş ve borç döngüsünün içerisinde egemene tabii olarak bağlanmıştır.

Finansallaşmanın yaygınlaşması ve kredi kartı gibi finansal ürünlerin sayıca artmasıyla birlikte borçla yaşamak artık gündelik yaşamın rutin bir bileşeni ve hatta vazgeçilmezi haline gelmiştir. Online ticaretten tatalım da günlük ihtiyaçların karşılanmasına kadar itibari para artık gittikçe daha az kullanılmaktadır. Neoliberalizmin gelir dağılımı ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri arttırması, nüfusun büyükçe bir kısmı için yaşama devam etmeyi borçla mümkün hale getirmiştir. Finansal sisteme

dahil olan hemen her bir insan, borç ilişkisinin içerisinde girmiştir. Arjantin başta olmak üzere Güney Amerika ülkelerinde kadınlar özelinde borçlanma ve borca karşı itirazları inceleyen kitaplarında Gago ve Cavallero'nun dediği gibi "...sırf hayatta kalmanın kendisi borç yaratıyor."

Kapitalizmin bu evresinin kategorik olarak başlangıcını dot.com kriziyle düşünmek mümkündür. Her ne kadar finans alanının politik ekonomiye dahiliyeti daha eskilere gitse de dot.com krizi, kapitalizm için bir "hayırlı felaket" olmuştur. Bu krizden sonra ekonominin daha fazla hayali paraya tabi olması süreci hızlandırmıştır. Nitekim küredeki bu eğilim Türkiye'ye de yansımış ve özellikle 2000'lerin başından 2015 yılına kadar küresel likiditenin görece fazla olmasından ötürü bu eğilim güçlenerek sürmüştür.

2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin neoliberalizme tam entegrasyonu ve ekonominin finansallaşması süreci başlamıştır. Kredi kartı, tüketici kredisi, bankamatik ve benzeri birçok finansal ürünün yıllara göre istatistiklerine bakıldığında söz konusu kredi ve borçlanma ilişkilerinin zamanla tüm nüfusa yayıldığını göstermektedir. Bu dikey yayılmanın yanı sıra 2000'li yıllarda gittikçe orta sınıflar ve alt sınıflar ile kadınlar da finansal sisteme dahil edilerek borcun tarafı haline getirilmiştir. Böylece Türkiye'de *homo-debitor* (borçlu insan) imali gerçekleşmiştir.

Bu bildiri küresel politik ekonomideki gelişmeler eşliğinde Türkiye'deki borç tabiiyeti üzerine tartışma yürütmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de *homo-debitor*'ın oluşum sürecini veriler ışığında ele almayı, borçlu insanın kurduğu-dahil olduğu tabiiyet ilişkilerinin analizini ve borçla yönetmenin bir dispozitif olarak yapılanışını incelemeyi amaçlamaktadır.

Rahime Süleymanoğlu-Kürüm (Bahçeşehir Üniversitesi) & Ali Baydarol (Sabancı Üniversitesi & Bahçeşehir Üniversitesi), *Ekonomik Bürokraside Kriz Kaynaklı Neoliberal Dönüşüm*

Belki de modern Türkiye tarihinde hiçbir hükümet, 1999-2002 yılları arasında iktidarda olan DSP-MHP-ANAP koalisyonu kadar birbiri ardına gerçekleşen birçok kriz ile mücadele etmemiştir. Önce 1999 depremi, sonrasında 2000 bankacılık krizi ve nihayetinde Şubat 2001 krizi, "karma ekonomi" temellerine dayanan kurumları dışsal şok (*external shock*) etkisiyle sarsmıştır. Bu krizlerin etkileri ise AKP hükümetinin birinci döneminde de (2002-2007), yani 2000'lerin ortalarına kadar hissedilmiştir. Spesifik olarak, "büyük ölçekli Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler)" ve "müdahaleli dalgalı döviz kuru" gibi kurumlar, bu krizler ile kritik dönemeç (*critical juncture*) dönemine girmiştir. Kritik dönemeç dönemleri ise "büyük ölçekli KİT'lerin özelleştirilmesi" ve "dalgalı kur rejimi" gibi neoliberal prensiplere dayalı yeni kurumların ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

Ancak bu kritik dönemeç döneminin etkisi yalnızca yeni kurumların ortaya çıkışı ile sınırlı kalmamıştır. Kurumların haricinde krizlerin hükümet ve devlette görev alan elitler bağlamında üç temel etkisi olmuştur. İlk olarak bazı elitler, kendi görüş ve davranışlarını neoliberal normlar çerçevesinde şekillendirmiştir. Bu noktada belki de ortaya çıkan en bariz örnek, iktidara gelmeden önce özelleştirme karşıtı olan Bülent Ecevit'in başbakan olduğunda özelleştirmeyi destekleyen ve uygulayan bir siyasetçi olarak ön plana çıkmasıdır. İkinci olarak Bülent Ecevit'in aksine neoliberal normlara direnç gösteren elitlerin bürokrasinin dışında kalmasıdır. Bu noktada ön plana çıkan örnek ise dönemin Ulaştırma Bakanı ve Türk Telekom'un özelleştirilmesine karşı olan Enis Öksüz'ün istifası olmuştur. Üçüncü olarak neoliberal normları içselleştiren dönemin Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve Hazine Müsteşarı Kemal Derviş gibi elitlerin bürokraside yükselmesi ve alınan kararlarda kilit roller oynaması da ekonomik krizlerin bürokrasiye olan etkisini ortaya koyması açısından önemlidir.

1999-2001 yılları arasında gerçekleşen ekonomik krizlerin Türk (ekonomik) bürokrasisine olan etkisi literatürde çalışılmamış bir alandır. Bu doğrultuda bu çalışmanın hedefi, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası ve büyük ölçekli KİT'ler başta olmak üzere ekonomik hususlar ile doğrudan ilgili devlet kurumlarına atanan ve görevden alınan kişilerin sosyolojik geçmişlerine odaklanmaktır. Spesifik olarak, 1999-2007 yılları arasında atanan ve görevden alınan bürokratların eğitim geçmişleri

ve kariyerleri, neoliberal normlar ile ne ölçüde örtüşmektedir? Bu soru, elit sirkülasyonu teorisi ve süreç izleme metotları ışığında cevaplanacaktır.

K. Aydın Gündüz (TOBB ETÜ), *Türkiye’deki Melez Refah Devletinin Siyasal Kültürel İzdüşümü: Yeniden Dağıtım Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme*

Yirmi yılı aşan AKP iktidarı boyunca -özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında kurumsallığı artan otoriter dönüşümle- Türkiye’deki rekabetçi siyasetin oyun alanı büyük bir değişime sahne olmuştur. Bu değişimle yeniden şekillenen bağlamı, siyasal kültürün farklı veçheleri açısından değerlendiren gelişmiş bir siyasal davranış yazını vardır. Ancak, refah devletine yönelik tutumlara ve onların söz konusu büyük dönüşüme paralel olarak değişimine ilişkin bilinenler sınırlıdır. Bu bildiri, Türkiye üzerine yapılan siyasal davranış çalışmaları alanının odağını genişletmeyi amaçlayarak, rejimin dönüşümünün analizi için yeniden dağıtım mekanizmalarının sistematüğını keşfetmeye odaklanmış çalışmaların analitik katkılarından faydalanmayı önermektedir. Bildiride ayrıca, bu mekanizmaların bireysel beklenti ve tutumlara yansımalarının ölçümüne ilişkin bir tartışmaya, sonrasında da bunlara ilişkin bazı keşfedici ampirik testlere yer verilecektir.

AKP dönemi ekonomi politikalarının eleştirel analizleri, Türkiye’deki emek-sermaye-devlet ilişkilerine odaklanırken neoliberal pratiklerin altını çizmekle birlikte; bu neoliberal pratiklerin destek yahut rıza şeklinde bulunduğu popüler karşılığı her zaman sorunlaştırmaz. Halbuki, Türkiye’deki ekonomi politikaları, formel ve enformel yeniden dağıtım mekanizmalarının mahiyeti ve kapsamı itibarıyla bir tür ‘neoliberal popülizmi’ yahut ‘sosyal-neoliberalizmi’ düşünmeyi gerektirir (Dorlach, 2015; Öniş, 2012; Özdemir, 2020). İlk bakışta bir oksimoronu anımsatan bu kavramların karşılık geldiği düzenin ‘sosyalliği’, kuramsal kökleri AKP iktidarının öncesine dayanan, devlet ve sivil toplum rolü açısından melez ve muhafazakar bir refah devletine dayanır (Öktem & Erdogan, 2020). Halihazırda, bu melez refah devleti üzerinden sağlanan yeniden dağıtımın rıza veya siyasal destek üretmedeki rolü, Türkiye’deki rejimin ekonomi-politiğini teşhis etmeye amaçlayan çalışmalarda kapsamlı olarak kuramsallaştırılmış ve tartışılmıştır (Esen & Gumuscu, 2021; Yörük & Comin, 2020). Ne var ki, seçmen-parti ilişkisinin maddi ayağının kliyalizm ve kamu yatırımları gibi doğrudan ve var olan bağlar üzerinden çalışıldığı siyasal davranış literatürü; söz konusu rejimin yeniden dağıtım mekanizmalarının yarattığı beklentileri ve bunların siyasal kültüre olası etkilerini yeterince değerlendirmemiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2022; Marschall vd., 2016; Yıldırım, 2020, 2023). Özel ve Yıldırım’ın (2019) refah rejiminin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine desteği nasıl etkilediğini inceledikleri makaleleri -bu alandaki görgül çalışmalar arasında istisnai bir örnek olmakla birlikte- odağı doğrultusunda refah devletine ilişkin beklentilerin siyasal değişimle birlikte nasıl dönüştüğü sorununa eğilmemiştir.

Bu açığın giderilmesi için, ‘refah devleti beklentilerine’ odaklı uluslararası yazında öne çıkan ölçüm araçları, değişkenler ve hipotezlerden faydalanılarak, Türkiye’deki rejimin ekonomi politiğini irdeleyen çalışmaların ortaya çıkardığı örüntülerin siyasal davranış literatüründe görgül olarak test edilip değerlendirilmesi mümkündür. Bu bildiride, son olarak, refah devleti beklentilerine ve onların dönüşümünün incelenmesine olanak tanıyan veri kaynaklar değerlendirilecek; ardından bunlardan edinilen ölçümlerden faydalanılarak bazı ön analizler sunulacaktır. Burada ortaya atılan kuramsal tartışma ve görgül çalışma ajandası, özel olarak Türkiye vakası, genel olarak otoriterleşen rejimlerde, iktidara ve sisteme desteği anlamak için önemli bir ilişki boyutunun daha detaylı değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Resul Atıcı (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Kırsal Yapıların Devlet Tarafından “Düzenlenmesine ve Kuralsızlaştırılması”na Poulantzasçı Bir Bakış*

Poulantzas’a göre kapitalist devlet, salt bir şey, bir özne ya da belli bir grubun çıkarlarını gözeten bir enstrüman değildir. Gerçekte devlet bir sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkiler içinde bulunan hem bağımlı hem de bağımsız nitelikler taşıyan bir yapıdır. Böyle bir tanımlamayla Poulantzas devletin tanımını

yeniden yaparken klasik Marksist devlet anlayışını sorgulamıştır. Bu çalışmada kapitalist devlet, kırsal yapılar ve neoliberal pratikler (kırsalda özel sektör girişimleri) ilişkisini ve devletin zaman zaman şekillendirici ve düzenleyici, zaman zaman neoliberal pratiklerin çıkarlarına uygun bir şekilde kırsal yapıları kuralıslılaştırması incelenmeye çalışılacaktır. Zaman zaman direniş sergilemelerine rağmen, fiziki, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısı devlet tarafından bozulan ve yeniden şekillendirilen kırsal yapıların yine aynı devlet tarafından rızasının alınması araştırmanın bir diğere önemli sorusudur. Teorik bir çerçeve çizildikten sonra, Poulantzas'ın kapitalist devletin dört ana unsuru bazı vakalar üzerinden tartışılacaktır.

PANEL 18 (12.00-13.30, A329)
TÜRKİYE GÜNCEL SİYASETİNDE TARTIŞMALAR
Panel Başkanı: Kerem Yıldırım (Bilkent Üniversitesi)

Bu panel *Southeast European and Black Sea Studies* dergisinde 2023 seçimleri için hazırlanan özel sayı kapsamında düzenlenmiştir. Panel kapsamında sunulacak bildiriler 2023 seçimlerini de içerecek şekilde Türkiye siyasetinde ve siyaset bilimindeki güncel tartışmalara değinmektedir. Panel kapsamında partizanlık, siyasi rekabet, demokratik erozyon ve ekonomi, popülizm gibi farklı konular kapsamında 2023 seçimleri ve bu süreçte yaşananlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Gülnur Kocapınar (Yeditepe Üniversitesi) & Ersin Kalaycıoğlu (Sabancı Üniversitesi),
Türkiye'de Seçimler ve Partizanlık: 2023 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri
Sonuçlarının Bir Analizi

Türkiye, Cumhuriyetin 100. yılında oldukça önemli bir seçim sürecinden geçmektedir. Bu araştırma, 2023 Türkiye genel seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçlarını, kutuplaşma ve partizanlık kavramlarıyla bağlantılı olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de parti tutma (*party identification*) konusunda yapılmış olan çalışmalar; siyasal sosyalleşme, yeni kurulan siyasi partiler, patronaj ilişkileri ve seçmenlerin tehdit algıları gibi farklı faktörlerin etkileri konusunda önemli bulgular ortaya koymaktadır. Bu araştırma, ilgili literatüre katkı yapmak amacıyla, 2023 seçim sonuçlarını Türkiye Seçim Araştırmaları (Turkish Election Studies) verilerini kullanarak birey düzeyinde bir analizle değerlendirmeyi ve 2018 – 2023 seçim sonuçlarını karşılaştırmayı hedeflemektedir. Bu karşılaştırma; sosyal sınıf, siyasal ideolojiler, seçmenlerin makro ekonomi algıları ve kültürel kimlikler gibi faktörleri içermektedir. Bunlara ek olarak, daha önce yapılmış olan çalışmalardan da faydalanarak, parti tutma kavramının diğere seçimlerdeki etkileri konusunda karşılaştırmalar yapılması da amaçlanmaktadır.

Işık Özel (Madrid III. Carlos Üniversitesi, Madrid, İspanya), *Demokratik Erozyon Çağında*
Ekonomi Yönetişimi

Bu çalışma demokratik erozyon bağlamında iktisadi kurumların dönüşüm süreçlerini incelemektedir ve Türkiye örneğini incelemektedir. Düzenleyici kurumlar ve Merkez Bankası'na odaklanan çalışma, yürütme-yasama ilişkisindeki dönüşümün, veto oyuncularının azaldığı ve yürütme iradesinin baskın olduğu merkezileşmiş yeni siyasi rejimin iktisadi kurumların yapılarını ve pratikteki işleyişlerini nasıl yeniden şekillendirdiğini tartışmaktadır. Çalışma bu çerçevede iktisadi kurumların değişimine dair sektörler arası farklılıkların nedenlerini de araştırmaktadır.

Pelin Ayan-Musil (Anglo-American University, Prag, Çekya), *Türkiye'de Partiler Arası Rekabet (2002-2023)*

2002 seçimleri, AKP döneminin başlaması sebebiyle Türkiye'de bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde Türkiye makro düzeyde hakim parti sistemine geçerek, bir otoriterleşme sürecine girmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'de yaşanan bu siyasi dönüşüm sürecinde hükümet ve muhalefet partileri arasındaki rekabetin yerel düzeyde nasıl seyrettiği incelenmektedir. Türkiye'de partiler arası etkileşimi makro düzeyde inceleyen çalışmalar fazla olmakla birlikte, yerel düzeydeki dinamikler hakkındaki bilgimiz sınırlı düzeydedir. Çalışmada partiler arası rekabet, Blais ve Lago'nun (2009) tanımıyla, "mevcut kurallara göre herhangi bir partinin [ya da ittifakın] bir ek sandalye kazanması için gereken minimum ek oy sayısı" olarak ele alınmakta ve 2002 yılından itibaren Türkiye'nin görmüş olduğu tüm parlamento seçimlerinde seçim bölgesi düzeyine uygulanmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar, AKP döneminde Türkiye'de partiler arası rekabetin yerel dinamiklerinin makro düzeyde görülenden oldukça farklı seyrettiğini göstermektedir.

Ezgi Elçi (Özyeğin Üniversitesi), *Türkiye Siyasetinde Popülizm*

Bu çalışma, popülizmin Türkiye siyasetindeki tarihsel arka planını analiz etmektedir. Popülizm Türkiye siyasetinin 19. yüzyılın sonlarından beri devam eden bir özelliği olmuştur. Şerif Mardin'in öne sürdüğü merkez-çevre çatışmasını kullanan birçok popülist parti ve hareket Türkiye siyasetinde rol almıştır. Başka bir deyişle, laiklik ve siyasal İslam arasındaki çekişme Türkiye'deki popülist siyasetin oluşturduğu gruplar arası ayrımı tanımlamaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde popülizm, bir toplumsal proje olarak seküler bir ulus-devlet inşa etmeyi amaçlarken, 1970'lerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin popülizmi, ezilen halkın sömürücü güçlere karşı sesi olmayı hedeflemiştir. 1950'lerde Demokrat Parti, çok partili dönemin ilk sağ popülist hareketi olmuştur. Daha sonra, Milli Görüş hareketinin ve günümüzde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin İslamcı popülizmi çağdaş Türk siyasetini domine etmiştir. Son olarak, Halkların Demokratik Partisi, 2010'larda Avrupa'daki SYRIZA ve Podemos'un tecrübelerinden esinlenen bir sol popülist parti olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma Türkiye'deki siyasi partilerin popülizm düzleminde konumunu araştırmak için nicel ve nitel veriler kullanacaktır.

Murat İnan (Abdullah Gül Üniversitesi) & Gül Arıkan-Akdağ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Yönemsel ya da Yakınlık: Türk Seçmenlerinin Karmaşıklığı ve Oy Verme Davranışları*

Siyasal partilerin yönemsel teorilerinin parti pozisyonu üzerinden seçmen pozisyonunu tahmin etmek için birbirine rakip iki modelleri vardır: Yönemsel Model ve Yakınlık Modeli. Yakınlık Modeli, seçmenlerin, kendi pozisyonlarına en yakın olan partiler veya adaylara oy verdiklerini farz etmektedir. Diğer taraftan, Yönemsel Modele göre seçmenler, iki boyutlu politika ekseninde kabul edilebilirlik bölgesinde olup kendi taraflarında ve kendilerinden daha uçta olan partilere oy verirler. Macdonald, Rabinowitz ve Listhaug 1995 yılındaki çalışmalarında, her iki modelin oy verme davranışını açıklamadaki geçerliliklerinin seçmenin karmaşıklığına koşullu olduğunu iddia etmişlerdir. İddialarına göre, Yakınlık Modeli daha karmaşık seçmenlerin oy tercihlerini tahmin etmede daha etkiliyken Yönemsel Model daha az karmaşık seçmenlerin oy tercihlerini tahmin etmede daha geçerlidir. Çalışmaları, tüm karmaşıklık düzeylerindeki hem Amerikan hem de Norveçli seçmenlerin yönemsel görüşe göre oy verdiklerini göstermiştir. Bu çalışmada, bu sonucun, her iki ülkede sosyal ve ekonomik kaynakların farklı sosyo-ekonomik kesimler arasında iyi-dağıtılmış olmasından dolayı taraflı olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu görüşün seçmenler arasında sosyo-ekonomik anlamda daha geniş bir ayrımın olduğu Türkiye örneğiyle test edilmesi hedeflenmektedir. Bu görüşlerin test edilmesi için kullanılan veriler bireysel düzeyde ölçüm veren Türkiye Değerler Araştırmasının ve parti düzeyinde bilgi veren Parti Manifesto Projesinin 2007, 2011 ve 2018 verileri kullanılacaktır. Seçmenlerin parti pozisyonları parti-karmaşıklık düzeyine çevrilerek parti pozisyonlarıyla karşılaştırılacak ve regresyon

analizleriyle geçerlilikleri test edilecektir. Her iki verinin ölçekleri farklı olduğu için veriler standardize edilecektir. Test edilen regresyonların R² değerleri karşılaştırılarak hangi görüşün Türk seçmeni için daha geçerli olduğuna karar verilecektir.

PANEL 19 (12.00-13.30, A330)
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET: KURAMSAL SORULAR-I
Panel Başkanı: Esra İşsever-Ekinci (Bilkent Üniversitesi)

Buse Düveroğlu (Bilkent Üniversitesi) & Efe Tokdemir (Bilkent Üniversitesi), *Lider Deneyiminin Terörle Mücadele Politikaları Üzerindeki Etkisi*

Terör örgütleriyle şiddet yoluyla mücadele etmek yaygındır, zira aksi bir politika izlemek hükümetler için maliyetli olacaktır. Ancak, hükümetlerin zaman zaman barış görüşmelerine katılmak gibi şiddet içermeyen stratejiler benimseyerek karşılaşacakları maliyetleri göze aldıkları gözlemlenir. Bu noktada, liderlerin hangi koşullar altında şiddet içeren terörle mücadele stratejileri yerine şiddet içermeyen önlemleri tercih ettiği önemli bir soru olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, liderlerin görev süreleri gibi karar verme süreçlerini etkileyen iç siyasi kısıtlamaların rolünü ampirik olarak araştırmaktadır. Sonuçlar, deneyimsiz liderlerin kısa görev sürelerinde liderliklerini kanıtlamak için risk almaya daha yatkın olduğunu bu nedenle de terörle mücadelede şiddet kullanma eğiliminde olduklarını, deneyimli liderlerin ise uzlaşmacı taktikleri benimsemeye daha yatkın olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, hükümetler üzerindeki kurumsal kontrol mekanizmalarının artması lider deneyiminin terörle mücadele stratejisi üzerindeki etkisinin hafifleyebileceği de iddia edilmektedir. Sonuç olarak, hükümetlerin terörle mücadele faaliyetlerine ilişkin veri setinden yararlanarak, liderlerin görev süresinin kısalmasının ülkenin demokratikleşme düzeyine bağlı olarak şiddet içeren terörle mücadele politikalarının kullanımını artırdığını gözlemlenmektedir. Bulgularımız, lider ve örgüt düzeyindeki faktörlerin terörle mücadele stratejileri üzerindeki etkisini ortaya koyarak çatışma çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

Yusuf Evirgen (Binghamton Üniversitesi) & Merve Kurt (Binghamton Üniversitesi), *Daha Fazla Şiddet Daha Fazla Ödül: Türkiye'de Güvenlik Güçlerinin Ataması*

Liderler, şehirlere atanacak valileri ve emniyet müdürlerini nasıl seçiyor? Bu çalışma, siyasi baskı ve oy paylaşımı dinamikleri arasındaki ilişkiye odaklanarak, Türkiye'deki liderlerin, vali ve emniyet müdürlerini atama sürecini incelemektedir. Liderlerin, iktidar partisinin daha az seçim desteğine sahip olduğu şehirlere stratejik olarak daha baskıcı valiler ve emniyet müdürleri atadığını ve aksine, parti desteğinin daha güçlü olduğu bölgelerde daha az baskıcı olanları seçtiğini iddia etmektedir. 1993'ten 2020'ye kadar uzanan yeni devlet baskısı verileriyle bu iddia test edilmektedir. Bulgular, liderlerin atama stratejilerinin, atanmaların bireysel liyakatini ve siyasi uyumunu dikkate almanın ötesine geçtiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, iktidar partisine bir sinyal verme mekanizması olarak hizmet eden baskıcı tavrı, liderler göz önünde bulundurmaktadır. Bu, baskının siyasi atamaları nasıl etkilediğinin altını çiziyor.

Burcu Türkoğlu (Bilkent Üniversitesi), *Güvenlik Tehdidini ve Düşmanı Tanımlayan Kararın ve Karar Sonucu Ortaya Çıkan Eylemin Siyasallığı: 1971-2002 Arasında Türkiye Örneği*

Bu çalışma, istisna hali, sıkıyönetimler/olağanüstü haller ve devlet otoritelerinin anayasal hak ve özgürlüklerin kısıtlaması veya askıya almasıyla sonuçlanan diğer uygulamalarını içeren istisnai güvenliği kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, 'istisna' ve 'olağanüstü hal' kavramlarının siyaset ve güvenliği sağlama amacının bir arada var olduğu bir bağlamın ürünü olduğunu kabul ederken, bu kavramların farklı hukuki-siyasal durumlar olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Literatürdeki istisna hali tartışmalarının özcü mantığı (istisnai durumu siyasetin ve hukukun dışına çıkaran mantık/istisnanın artık kural olduğu savı), istisnai güvenlik önlemlerinin çok farklı formlar alabileceğini

ve her bir formun da siyaset ile hukuk arasındaki farklı türde bir ilişkiye işaret edebileceğini gözden kaçırmaktadır. Bu çalışma, siyasetle hukuk arasında farklı biçimlerde kurulan ilişkilere odaklanarak, 1971-2002 yılları arasında Türkiye örneğini incelemektedir.

Olağan güvenlik tedbirleri, anayasal düzenin oluşturulmuş ilkeleri temelinde üretilir ve uygulanır. Bu bakımdan asıl olan, devlet otoriteleri tarafından alınan güvenlik önlemlerinin hak ve özgürlükler alanını kuran anayasal normu koruması ve böylece, vatandaşların güven içerisinde hak ve özgürlüklerini kullanabilecekleri bir siyasal ve hukuki ortamın devlet tarafından garanti altına alınmasıdır. Bununla birlikte, her anayasal düzende olağanüstü güvenlik önlemleri alınmasını gerektirebilecek istisnai durumlara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Oysaki devlet otoriteleri istisnai bir durumun ortaya çıktığına karar verdiklerinde, tehdide ve düşmana karşı alınacak önlemler için her zaman anayasal araçlara başvurmamaktadır. Bu her ne kadar bir devleti hukuk devleti olma idealinden uzaklaştırırsa da tehdide ve düşmana karşı geliştirilen politikalar ve gündelik pratikler çoğu kez anayasal düzenin bir parçası haline gelmekte ve hukuk içerisine gömülmektedir.

Bu çalışmada 'istisnai güvenlik önlemleri' kavramı, devletin bireyleri anayasal hak ve özgürlükler rejiminden dışlanmasını, 'tehdit' ve 'düşman' tanımlarının karar verici merci tarafından nasıl yapıldığına bağlı olarak vatandaşların anayasal hak ve özgürlükler rejiminin dışında bırakılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda 'istisnai güvenlik önlemleri', bu çalışmanın kavramsallaştırdığı biçimiyle, anayasanın askıya alındığı; Schmitt'in kuramlaştırdığı türde bir istisnai halin yanı sıra, sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanlarını ve devlet otoritelerinin gündelik pratikleri yoluyla (yasa yapma, takdiri eylem, işlem, eylemsizlik vb.) temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan/askıya alan diğer uygulamalarını içerir. Türkiye'de incelenen dönem boyunca farklı gerekçelerle ve farklı yöntemlerle hak ve özgürlükler alanını kuran anayasal normun dışına çıkılmıştır. Bu yöntemler arasında yasa yapma, yargının istisnai güvenlik önleminin bir uygulayıcısına dönüşmesi, yürütmenin takdiri yetkisini kullanması, hak ve özgürlükler alanına müdahale etmeye yetkili kamu kurumlarının oluşturulması, sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanları ve anayasanın tümüyle askıya alınması gibi uygulamalar husule gelmiştir. Türkiye örneği, istisnai güvenlik politikalarını geliştiren ve bunları hayata geçiren merciin bağlam içerisinde komutanlar, bürokratlar, yürütme, yasama ve yargı mensupları gibi çeşitli makamlar ve aktörler arasında farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan, olağanüstü yetkilerin ve devlet şiddetinin çoğunlukla tek bir kaynağı yoktur. Türkiye örneği göstermektedir ki istisnai güvenlik önlemlerinin istisnailiği, bu önlemlerin istisnai olarak alınmasından değil, bunların hak ve özgürlükler rejimine dair anayasal normun dışına çıkmasından ileri gelir. Devlet pratiklerinin anayasal normun dışında işleminin sürekliliğinden yola çıkarak varılacak sonuç istisnainin kural haline geldiği değil, devlette kural olanın bir tehdit tanımının ve bu tehdidi ortadan kaldırmak üzere geliştirilen araçların kullanımının, biçim ve yöntem değişse bile, sürekli olmasıdır.

Cengiz Erişen (Yeditepe Üniversitesi) & Hüseyin Batuhan Şar (Yeditepe Üniversitesi),
Türkiye'de Komplo Teorilerinin Rolü: İdeolojilerin Etkisi

Halihazırda internetin yayılışı ile birlikte artan komplo teorileri, Covid-19'un ortaya çıkışı ile birlikte bambaşka bir boyuta ulaşmıştır. Günümüzde, komplo teorileri önyargı (Swami vd., 2012), düşük siyasi katılım (Jolley ve Douglas, 2014), aşı karşıtlığı (Salali ve Uysal, 2020), sağlık ile ilgili koruyucu tedbirlere uyum (Erişen, 2022) ve şiddet (Van Prooijen vd., 2015) gibi çok ciddi sonuçlar doğurabilecek konularda etkili olmaktadır.

Her ne kadar komplo teorilerinin sonuçları güncel olarak önemli konu başlıkları arasında yerini alsada komplo teorilerinin belirleyicileri en az sonuçları kadar önemlidirler. İnsanları komplo teorilerine iten faktörleri incelemek, komplo teorilerinin olası zararlı sonuçlarını kısıtlamak açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışma siyasal ideolojilerin insanların komplo teorisine iten etmenlerden biri olup olmadığını inceleyecektir.

Literatürde bazı çalışmalar komplo teorilerine inanmada siyasal ideolojilerin etkisi olmadığını iddia ederken (Enders vd., 2022); bazı çalışmalar ise sağ görüşlü bireylerin komplo teorilerine daha çok

inandığını (Miller vd., 2016; van der Linden vd., 2021) ve bazı çalışmalar ise sadece aşırı sağ ve aşırı sol görüşlere yakın bireylerin komplo teorilerine daha çok inandığını vurgulamışlardır (Van Prooijen vd., 2015; Imhoff vd., 2022). Türkiye’den temsili bir örneklem (n=1250) üzerinden gerçekleştirilen anket çalışmasının sonucuna göre, Türkiye’de sağ görüşlü bireylerin, sol görüşe sahip bireylere nazaran komplo teorisine inanmaya daha eğilimli oldukları kanısına varılmıştır. Bu bulguyu daha da detaylandırmak amacıyla, insanların siyaset konusundaki genel bilgilerinin ve hükümete duydukları güvenin komplo teorilerine inanmaları konusundaki etkisi de çalışmada detaylı olarak incelenmiştir.

Bu çalışma, iki özelliği ile birlikte literatüre önemli katkı sunmayı planlamaktadır. İlk olarak, literatürde insanları komplo teorilerine inanmayı iten faktörlere bakıldığı zaman genellikle çalışmalar Batı ülkelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, siyasal ideolojilerin komplo teorisi inancındaki rolünü Batı dışındaki bir ülkede inceleyerek komplo teorisi çalışmalarına kayda değer bir katkı sunmaktadır. İkinci olarak ise, Türkiye’de komplo teorilerine inanan insanları hangi faktörlerin etkilediği bir gizem olarak literatürde yerini almaktadır. Daha önce bu konu üzerinde yapılan çalışmalar konuya Kovid-19 üzerinden, sosyal psikoloji çerçevesinde bakarken (Alper vd., 2021); bu makale konuya siyaset bilimi perspektifinden ve Türkiye siyasetinde etkili olan ek faktörler çerçevesinden incelemektedir.

Düzgün Arslantaş (Köln Üniversitesi, Köln, Almanya), *Hibrit Rejimlerde Muhalefetin Rolü*

Bu çalışma hibrit rejimden seçimsel otoriteryanizme (electoral authoritarianism) ve liberal demokrasiye evrilen ülkelerdeki muhalefet partilerinin rolünü tartışmayı amaçlamaktadır. Literatüre genel hatlarıyla bakıldığında, hibrit rejimlerde muhalefet partilerinin rolünün iktidarın medya ve yargı üzerinde kurduğu baskı ya da bürokratik vesayete göre daha az tartışıldığı görülmektedir. Bu makale, Rusya, Tayvan, Meksika ve Türkiye örneklerinin karşılaştırmalı detaylı analizi üzerinden ilgili literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Son 20 senede, Rusya ve Türkiye’de hibrit rejim otoriterliğe evrilirken Meksika ve Tayvan’da ise demokrasiye evrilmiştir. Bu dönüşüm Rusya ve Meksika’da kısa sürede gerçekleşirken, Tayvan ve Türkiye’de ise zamana yayılmıştır. Bu kapsamda, bahse konu ülkelerdeki muhalefet partileri dört temel unsur açısından karşılaştırılmaktadır: a) iktidar partisiyle olan ilişkileri (uydu parti olup olmadıkları), b) aktif ya da pasif muhalefet izleyip izlemedikleri, c) birbirleriyle olan ilişkileri, ve d) koordinasyon düzeyleri (yerel, genel ya da Başkanlık seçiminde) ve dereceleri. Bulgular V-DEM verilerinin güncel değerleri üzerinden yorumlanacaktır.

PANEL 20 (12.00-13.30, A331)
TÜRKİYE’DE BİREY VE SİYASET
Panel Başkanı: Ayça Ergun (ODTÜ)

Feyda Sayan-Cengiz (Manisa Celal Bayar Üniversitesi), *Kişisel Gelişimin Politikası: Türkiye’de Kişisel Gelişim Kültürü ve Öznellik İnşası*

Kişisel gelişim kültürü, çağımızda küresel bir kültürel üretim alanına, hatta bir endüstriye dönüşmüş durumda (Nehring vd. 2016; Cabana ve Illouz, 2019). Sosyal bilimler, on yıllardır bireye bireysel düzlemde mutluluk, başarı ve iyi olma haline ulaşma yolunda rehberlik yapma iddiasında olan kişisel gelişim söylemine eleştirel yaklaşımlar geliştirmektedir. Bu eleştirel yaklaşımlar iki temel izlekte geliştirilmiştir. Birincisi, kişisel gelişim kültürünün, toplumsal sorunlara ve toplumsal mücadelelere duyarsız, narsistik bir birey kurgusunu merkeze koyduğu savını öne sürer (Lasch, 1979). İkinci temel eleştirel yaklaşım, Michel Foucault’nun neoliberal yönetimsellik kavramı çerçevesinde, kişisel gelişim kültürünün, kendi üzerinde iktidar kuran, kendi kendini yöneten ve kendi kendinin girişimcisi olan öznellik kurgusunu hegemonik kıldığını öne sürer (Illouz, 2008; Rose, 1989; Binkley, 2011). Bu yaklaşıma göre, kişisel gelişim söylemi, neoliberal emek piyasasının ihtiyaç duyduğu gibi “esnek, dayanıklı, kahraman girişimci birey” anlatısını merkeze koymaktadır.

Öte yandan, kişisel gelişim kültürünün, yeni bir siyasi öznellik kurgusuna işaret ettiğini; geleneksel aidiyet ve otorite formları karşısında bireyi güçlendiren, demokratikleştirici ve özgürleştirici bir yeni “yaşam siyaseti” olanağı sunduğunu öne süren araştırmacılar da vardır (Giddens, 1991, 1992; Wright, 2008; Stein, 2011, Salmeniemmi, 2019).

Türkiye’de de 1980’lerden itibaren artan bir hızla görünürlük ve yaygınlık kazanan kişisel gelişim kültürü, özellikle 2010’lu yıllardan itibaren çok satan kitaplar, sosyal medya mecraları, *podcast*’ler, seminerler, online dersler, vb. pek çok mecra aracılığıyla popülerleşmiştir. 2010’lu yıllarda ayrıca, pozitif psikoloji odaklı seküler kişisel gelişim kitaplarının yanı sıra, İslami yaşam tarzını benimseyen kitlelere hitap eden, popüler psikoloji bilgisi ile İslami referansları eklemeyerek bireysel mutluluk tavsiyelerinde bulunan kitaplar, satış rekorları kırmıştır (Sayan-Cengiz, 2020). Türkiye’de kişisel gelişime yoğun ilginin nedenleri arasında, bir yandan neoliberal ekonomi politikaları sonucu güvencesizleşen bireyin “kendi kendine yardım etme”, kendini emek piyasasında konumlandırma çabası (Özdemir, 2010; Erkmén, 2021), diğer yandan sosyal devletin bıraktığı boşluğun “kendinden sorumlu birey” söylemiyle doldurulması gösterilebilir.

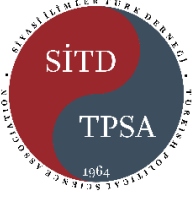
Kişisel gelişim kültürünün, siyaset sosyolojisi perspektifinden incelenmesi, toplumsal ve siyasi kimlik ve yapıların dönüşümüne eşlik eden kültürel olgulara ışık tutmak için verimli bir alan açar. Ancak Türkiye’de konuya ilişkin çalışmalar oldukça kısıtlı kalmaktadır. Bu çalışma, kişisel gelişim kitaplarına odaklanarak şu sorulara yanıt arayacaktır: Türkçe yazılan kişisel gelişim metinlerinde bireyin toplumsal ilişkiler içinde kendini nasıl konumlandırması önerilmektedir? Bu öneriler, nasıl bir toplumsal ve politik öznellik inşasına işaret eder? Bu inşa, seküler ve İslami temelli kişisel gelişim kitaplarında nasıl farklılıklar gösterir? Çalışmada, söylem analizi yöntemi kullanılacak, 2010’lu yıllardan beri en çok satan kitap listelerinde yer almış, Türkçe yazılmış 10 adet kişisel gelişim kitabı analiz edilecektir. Örneklemde, İslami temelli ve seküler kişisel gelişim kitaplarına yer verilecek ve kitaplar karşılaştırmalı analiz edilecektir.

Metin Koca (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Türkiye'nin Demokratikleşme Deneyiminde Kültürel Değişimin İzleri: Tahammülsüzlük Üzerine Beklenmedik Konuşmalar*

Kültür kaynakları ve bunların ideoloji üretimindeki işlevi nasıl değişir? Demokratikleşme yazınında, kültüre değer temelli yaklaşımlar değişimi değerlerde arar. Gelgelelim, bu yaklaşım, özellikle değer anketleriyle birleştiğinde kültürel periyodların çözümüne bağlı olarak ortaya çıkan değişimi iskalar. Routledge yayınevi tarafından monograf olarak yayınlanan bu çalışma (2023), hakim eğilime bir alternatif sunarak kültür içinde temellenen, onu hareket halinde seyredilen ve diyalektik rastlaşmalar aracılığıyla kültürel kolektifliği yansıtan karşılıklı konuşma metinlerinin tarihsel köklerini kazıyacak. Türkiye’de kendi ile ötekisi arasındaki eşitsiz ilişkiye dair müzmin hikâyelere sahne olan üç farklı kültür manzarasının değişimine yoğunlaşacağım. Bu kadrajları şöyle belirledim: i) “LGBT” ve eğlence sektörü, ii) “Kadın” ve giyim-kuşam, iii) “Aleviler” ve cenazeler. İlk vaka çalışmasında, bir kapsama ve dışlama alanı olarak eğlence sektöründe tahammülsüzlüğün (yeniden) üretimini, LGBT kimliğinin görünür temsillerinin rekabet halindeki kitle değer sistemlerine tedricen kaynaşması bağlamında ele alacağım. İkinci olarak, muhatapların giyim kuşam hak ve özgürlüklerinin birinci derece değerlerden çözümlüşünü, fakat bunu, bu kimselerin yeni söylem olanak ve kısıtlarını fark ettiği noktalarda irdedeceğim. Nihai olarak ise, Alevilik içinde ortaya çıkan senkretik geleneklere karşı bazı tanınma ve asimilasyon politikaları aracılığıyla rasyonelleştirilen tahammülsüzlüğe odaklanacağım. Sonuç bölümü ise tüm bu manzaraları bir araya getirerek demokraside değer yargılarının, tahammül ve tanınmanın rolü üzerine Türkiye içi ve dışındaki komşu kültür manzaralarını ele alan daha kapsamlı bir tartışmaya geçecek. Demokrasinin temel değerler anlamında bir sözleşmeyi değil, aksine, hak ve özgürlükleri müzakere etmeden evvel değerler üzerindeki anlaşmazlıkların kabulünü gerektirdiğiyle sonsözü söyleyeceğim.

Seda Çalışır (İstanbul Üniversitesi), *2010 Sonrası Türkiye’de Duygusal Kutuplaşma ve Vatandaşların Demokrasi Algısı*

Bu makale, Türkiye’de 2010 sonrası dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetleri döneminde duygusal kutuplaşma ve demokratik değerlerin arasındaki etkileşimi ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı Seçim Sistemleri Çalışması (CSES)’nin Türkiye’de 2011, 2015 ve 2018 seçimleri sonrasını kapsayan mikro düzey verisi kullanılarak elde edilen makalenin ilk bulgusu, duygusal kutuplaşan seçmenlerin demokrasiyi değerlendirmesi de partizan eğilimlerle olmaktadır. AKP seçmenlerinin en yüksek duygusal kutuplaşma gösterdiği veride, ampirik tahmin yöntemi bulgularına göre parti kimliği ile duygusal kutuplaşma benzer şekilde şekillenmektedir. Çalışmanın bir diğer bulgusu, iktidar seçmeninin rejimdeki aşınmalara karşın demokrasinin kalitesinden memnuniyet duymasıdır. Literatürdeki diğer çalışmalardan da izlenebileceği gibi 2010 sonrasında Türkiye’de rekabetçi otoriter rejimin varlığına karşın, AKP’nin oy tabanını koruması ve seçmenindeki demokratik memnuniyet algısı Türkiye’de vatandaşların demokrasiyi değerlendirme ve onunla etkileşime girme sürecinde seçmen ve parti arasındaki karşılıklı bağımlılık tezini doğrulamaktadır. Diğer bir deyişle, çıkar ilişkileri ile demokrasinin taraflı değerlendirilmesi bağlantılıdır. Çalışmanın bir diğer bulgusu, duygusal açıdan kutuplaşan seçmenler arasında dini değerlerin ön planda olması ve dini faaliyetlere katılma sıklığındaki artış, demokratik aşınmanın yarattığı durumları tolere etme olasılığını arttırmaktadır. Son olarak, duygusal kutuplaşan Türk seçmenin demokrasi ile etkileşime girmesi oy verme günü ile sınırlı kalmaktadır.

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

III. OTURUM (7 EKİM 2023, CUMARTESİ, 16.15-17.45)

PANEL 21 (16.15-17.45, AZ25)

TÜRKİYE'DE KADINLAR VE SİYASET-I

Panel Başkanı: Berrin Koyuncu (Hacettepe Üniversitesi)

Safura Koçoğlu-Eyiler (Üsküdar Üniversitesi), *Toplumsal Hareketler Bağlamında Osmanlı Kadın Hareketi*

Osmanlı Kadın Hareketi; eğitim hakkı, çalışma hakkı, evlilikle ilgili haklar, kamusal alana dahil olma hakkı gibi toplumsal hak talepleri ve daha sonrasında eşit yurttaşlık, seçme ve seçilme hakkı gibi siyasal hak talepleriyle karşımıza çıkmaktadır. Tanzimat Fermanı ve daha sonra Meşrutiyet'in ilanıyla oluşan sosyal ve siyasal ortamda, Osmanlı kadınları çıkardıkları dergiler ve gazetelerle çalışmalarına hız verirler. Bu çalışmada, Kaynak Mobilizasyonu ve Yeni Sosyal Hareketler Teorileri, Osmanlı Kadın Hareketini, kadınların faaliyetleri çerçevesinde analiz etmek için kullanılacaktır. Çalışma, Osmanlı Kadın Hareketinin örneklerin çeşitliliği ve fazlalığı bakımından kaynak mobilizasyonu teorisine daha yakın durduğunu iddia etmektedir.

Osmanlı kadınının toplumsallaşması, siyasal haklarını elde etmeden önce başarılması gereken bir evreydi. Evinde bile söz sahibi olmayan bir kadının, yurdunda söz sahibi olamaması gibi toplumsal görünürlüğü olmayan kadının, siyasal görünürlüğünün de olması düşünülemezdi. Bu yüzden Osmanlı'nın aydın ve elit kadınları, Osmanlı kadınının toplumsallaşmasını sosyal ve siyasi hakların kazanımında ilk koşul olarak gördüler. Onlara göre kadın da yükseköğrenim görebilmeliydi, kadın da çalışabilmeliydi, boşanma hakkına sahip olabilmeliydi ve kiminle evleneceğine kendisi karar verebilmeliydi. Öncelikle toplumsal hakları ve bunların kazanımlarının ardından siyasal hakları için mücadele eden Osmanlı kadınları, bilinç oluşturmak için ev toplantıları düzenlediler, gazeteler ve dergiler çıkardılar, maddi ve manevi kaynaklarını seferber ettiler. Kadının toplumun bir aktif bireyi olarak görülmesi için çabaladılar. Etkin mücadeleleri sonunda kadınlar, azımsanmayacak başarılar elde ettiler. Birkaç kadının İstanbul Telefon İdaresi'nde çalışmaya başlaması ve İstanbul Üniversitesi'nin kadın öğrenci almaya başlaması, bu mücadelenin başlıca kazanımlarındandır. Mücadele, kadın ve erkek eşit toplumsal ve siyasal haklara sahip olana kadar sürecektir. Osmanlı Kadın Hareketi'nden bayrağı devralan Cumhuriyet kadınları hak mücadelelerine devam ettiler ve seçme ve seçilme haklarını da elde ettiler.

Kadınların dernekler kurmaları, gazeteler ve dergiler çıkarmaları, gösteriler ve grevler düzenlemeleri gibi özellikleriyle Kaynak Mobilizasyonu Teorisi, hareketin tek bir merkezinin ve liderinin olmaması gibi özellikleriyle de Yeni Sosyal Hareketler Teorisi bağlamında açıklayıp, analiz edebileceğimiz Osmanlı Kadın Hareketi, bize Türk kadınının şu an sahip olduğu haklarını kolay kazanmadığını anlatmaktadır. Bütün mücadelelerine rağmen dünyadaki tüm kadınlar, günümüzde ne Avrupa ülkelerinde ne de ülkemizde en fazla uğraştıkları zihniyet değişikliğini tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Kadınlar, erkeklerin kadınlara bakış açısından, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediklerinden ve cinsiyetçi yaklaşımlardan hala kurtulamamışlardır.

Toplumsal Hareketler Bağlamında Osmanlı Kadın Hareketi başlıklı bu çalışmada, Osmanlı Kadın Hareketi'nin Toplumsal Hareketler literatüründe yerinin neresi olduğu ve Osmanlı Kadın Hareketi'nin, Kaynak Mobilizasyonu ve Yeni Sosyal Hareketler Teorilerine göre nasıl değerlendirildiği sorularına

yanıt arayacağız. Bu çerçevede yazımızda öncelikle, kafamızda teorik bir altyapı oluşturmak amacıyla Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Sosyal Hareketler Teorisi'ni açıklayacağız. Ardından, tarihsel bir arka plan oluşturmak adına, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Osmanlı Kadın Hareketi (1839-1908) ve II. Meşrutiyet'ten Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Osmanlı Kadın Hareketi (1908-1923) başlıkları altında Osmanlı Kadın Hareketi'nin tarihini inceleyeceğiz. Son olarak da, Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Sosyal Hareketler Teorisi Bağlamında Osmanlı Kadın Hareketi'ni analiz edeceğiz. Çalışmamızın sonuç kısmında ise, Osmanlı Kadın Hareketi'nin geldiği noktayı verip, değerlendirmelerimizi de ekleyerek yazımızı bitireceğiz.

Berrak Burçak (Bilkent Üniversitesi), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Miras Kalan bir Tartışma: Kadın Bedeninin Tıbbileştirilmesi*

Bu bildiri de kadın bedeni üzerinden, siyaset ve tıp arasındaki ilişki incelenecek ve kadın bedeninin tıbbileştirilmesinin hangi açılardan bir yönetim pratiği haline getirildiği üzerinde durulacaktır. Geleneksel Osmanlı toplumunda mahrem sayılan kadın ve bedeni 19. yüzyılın son çeyreğinde kamu sağlığı tartışmalarının önemli bir parçası haline gelmiş ve devletin tanzim etmeye uğraştığı bir alan olmuştur. Bu dönemde kadınların güzelliği, doğurganlık bağlamında sağlıkları ve bu ikisinin korunması için gereken kıyafet, ilaç, kozmetik ve benzeri tüketim malzemelerinin temin ve tüketimini denetleme meselesi Osmanlı merkezi idaresinin kontrol altına almaya çalıştığı önemli kalemler arasına girmiştir. Modern tıp eğitimi almış diplomalı doktor ve eczacılar ise Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan bu dönüşümün başat aktörleri olarak kilit bir rol oynamıştır.

Nurhayat Kavrak (İstanbul Bilgi Üniversitesi) & Taşkın Toprak İpek (Özyeğin Üniversitesi), *Türkiye'de Kadın Hareketlerine Yönelik Polis Şiddeti: İslami Feminist Örgütlenmeler Üzerine Bir İnceleme*

Kadın hareketleri 2010'lar boyunca Türkiye'de en yüksek ivmesini yakalamış görünmektedir. Bunun nedeni bir yandan kadına yönelik şiddet ve tehditlerin olağanüstü artması, diğer yandan da bu tehdide karşı siyasal örgütlenmenin güçlenmesidir. Türkiye'de kadın hareketi uzun yıllar farklı ideolojik yaklaşımlar içinde, onlara gömülü olarak ilerlemiştir. Bununla birlikte, radikal feminist yaklaşım ancak 1950'lerden sonra, kadının çalışma hayatında daha fazla yer alması ve akabinde toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele isteği ile ortaya çıkabilmiştir. Bugün radikal feminist, sosyalist, Kemalist ve Kürt kadın hareketleri bu alanda en fazla öne çıkanlardır. Bununla birlikte, sayılan grupların sıklıkla nüfuz edemediği muhafazakâr kadınlar da kendi örgütlenmelerini kurmuşlardır. Toplumsal ve siyasal bilinçlenmeye paralel olarak, muhalif muhafazakâr kadın hareketleri/İslami feminist örgütler eşit hak taleplerini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. Bu bakımdan aldıkları konum incelenmeye değerdir; çünkü AKP iktidarının muhafazakâr toplum inşasında merkeze aldığı en önemli aktör kadınlar olmuştur. Onlar üzerinden ailenin korunmasına dair söylemlerle, kadını erkeğe bağımlı kılan bir politika yürütmüştür. Ancak bazı muhafazakâr grupların buna karşı duruşu, iktidarın 'makbul vatandaş' sınırlarını aşmakta ve potansiyel tehdit olarak algılanmalarına neden olmaktadır. Bu durumda, diğer muhalif gruplara olduğu gibi, bu grup ve kişilere karşı da polis şiddeti güvenlik adına kullanılmaktadır. Bu araştırma, muhafazakâr kadın hareketlerinin yaşadığı güvenlik temelli şiddetin nedenlerini sorgulamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede cevap aranmaya çalışılacak olan sorular şöyle sıralanabilir: İslami kadın örgütleri kimlerden oluşuyor ve neleri savunuyor? Bu örgütler eşit hak taleplerini nasıl dile getiriyor ve bunun sonuçları ne oluyor? Polis şiddeti İslami feminist kadın hareketine karşı nasıl kullanılıyor ve ne tür sonuçlar doğuruyor? B gruplara uygulanan polis şiddetini devlet krizi ve otoriterleşme perspektifinden nasıl açıklayabiliriz? Çalışma boyunca yarı yapılandırılmış görüşme ve içerik analizinden faydalanılacak ve 1997-2020 arası dönem, kadın hareketi bakımından önemli kabul edildiğinden odağa alınacaktır.

Özge Zihnioğlu (Liverpool Üniversitesi) & Nur Sinem Kourou (İstanbul Kültür Üniversitesi),
Türkiye’deki Anti-Feminizmin Sosyal Ağ Analizi

Türkiye'nin cinsiyet politikaları, 2002'den beri iktidarda olan muhafazakar Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti tarafından şekillendirilmektedir. Son on yılda AKP, giderek daha çok anti-feminist bir tutum takınmış, sonuç olarak, Türkiye'de anti-feminizm, yukarıdan aşağıya doğru şekillendiği bir görünüm kazanmıştır. Bununla birlikte, çeşitli toplumsal aktörlerin anti-feminizmde oynadığı rolleri anlamının önemini kabul ederek bu aktörleri Sosyal Ağ Analizi perspektifiyle incelemeyi gerekli gördük. Bu makalenin genel amacı, yukarıdan aşağıya doğru güçlü bir anti-feminist tutumun olduğu ortamlarda anti-feminizmin toplumsal düzeyde mobilizasyonuna ışık tutmaktır. Bu amaçla, Türkiye'de anti-feminist düşünceleri ifade eden bireyler ve grupları ve bunların aralarındaki bağlantıları inceledik. Daha sonra, bu aktörlerin siyasi etkisini araştırdık. Bulgularımız, Türkiye'de güçlü bir siyasi etkiye sahip olan bir anti-feminist sosyal ağın varlığını ortaya çıkardı. Ayrıca, araştırmamız, bu ağın içinde olmayan ancak ağdaki aktörler arasındaki ilişkileri etkin bir şekilde şekillendiren belirli dışsal aktörleri tespit etti. Dışsal merkezler olarak adlandırdığımız aktörler, ağın bir parçası olmasalar da ağ içindeki aktörler arasındaki etkileşimleri aktif olarak şekillendirmekte ve dolayısıyla ağ dinamikleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu makale, Türkiye'nin anti-feminist sosyal ağının karmaşık yapısını ve iç işleyişini, 9 etkili anahtar kişi veya kurum temsilcisi ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerle açıklamaktadır.

Pelin Dinçer (Hacettepe Üniversitesi), *Feminist Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı ile Mücadeledeki Konumu: Ankara Örneği*

2010 yılından bu yana, Macaristan, Polonya, Almanya, İspanya, İtalya ve Fransa gibi Avrupa; ve Kuzey ve Güney Amerika ülkelerinde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yükselişi gözlemlenmektedir. Farklı örneklerdeki bu hareketlerin yerel bağlam ile ilişkili olarak nüansları bulunsa da, ortak noktaları, “toplumsal cinsiyet ideolojisi” (*gender ideology*), “toplumsal cinsiyet teorisi” (*gender theory*) ve/veya toplumsal cinsiyetlendirme (*genderism*) olarak adlandırdıkları toplumsal cinsiyet eşitliği temelli vatandaşlık perspektifine karşı olarak hem feminist kadın hareketlerini hem de LGBTQAI+ hareketlerini eleştiri merkezine koyan örgütlenmeler gerçekleştirmektir. Bu karşıt mobilitelere temel argümanı, toplumsal yapılandırılmış cinsiyet kavramsallaştırılmasının, toplumsal cinsiyet eşitliği temelli eğitim ve politikaların, toplumsal cinsiyet anaakımlaşma stratejilerinin ve bir akademik disiplin olarak toplumsal cinsiyet çalışmalarının, genel ahlâki değerlerde, toplumların aile yapılarında ve “doğal düzende” yıkıma yol açtığıdır. Bu karşıtlık ekseninde, kürtaj yasakları, evlilik eşitliğine itiraz, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve yeni cinsel eğitim müfredatlarına tepki ekseninde mobilitelere dair farklı örnekler gözlemlenebilmektedir. Bu anlamda, literatürde tartışıldığı üzere, toplumsal cinsiyet karşıtlığı bir birleştirici kimlik olarak bu farklı hareketlerin ortak özelliğini oluşturmaktadır. Farklılıkları olmak ile birlikte, özellikle 2008 yılından itibaren neo-liberal/muhafazakâr söylemlerinin ve politikalarının daha etkin olmaya başladığı Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı örneğinde toplumsal cinsiyet karşıtlığına dair bir hareketlilik Türkiye’de de görülmektedir. 2002 yılından itibaren iktidara sahip olan AKP hükümetinin, 2002-2007 yıllarını kapsayan ilk döneminde, özellikle Avrupa Birliği üyelik süreci sebebi ile feminist kadın hakları örgütleri ile sembolik pozitif bir ilişkilenebilirliği mevcuttur. Ancak 2008 yılından itibaren, Avrupa Birliği üyelik sürecindeki ivme kaybı ve ülke içindeki siyasal polarizasyon nedenleri ile iktidarın feminist kadın hakları örgütleri ile ilişkisi zayıflamıştır. AKP hükümeti devam eden iktidar dönemlerinde farklı yaşam tarzlarını sınırlayan ve “ahlâk” vurgusu üzerinden toplumsal ve kültürel yapıyı yeniden yapılandıran neo-muhafazakâr politikalar izlemiştir. İktidarın, “toplumsal cinsiyet eşitliği” yerine “toplumsal cinsiyet adaleti”ni kullanma tercihi, kadının aile içindeki konumuna olan vurgusu, kürtaja erişimi yasaklama çalışmaları, İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması gibi örnekler ekseninde görülebilecek sosyal, politik ve kültürel alanları “ahlâk” vurgusuyla yeniden yapılandırması, mevcut rejimin toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı anti-feminist konumunun göstergeleridir. Bu ekseninde, çalışmada örneklem olarak seçilen Ankara’daki feminist sivil toplum örgütleri (Uçan Süpürge, KA.DER, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadın Koalisyonu, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu) ekseninde feminist kadın hareketlerinin mevcut toplumsal cinsiyet karşıtı söylem ve politikalara karşı

feminist bir karşıt-kamu (kamusal alanda yeterince temsil edilmeyen ve siyasal iktidar tarafından marjinalize edilen grupların seslerini duyurmak ve dezavantajlı konumlarını iyileştirmek için politika oluşturma faaliyetlerinde buldukları alternatif alanlar) yaratma çabalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu feminist kadın hakları örgütlerinde yer alan feminist aktivistlerle yapılan nitel kişisel görüşmelerin tematik analizine dayanan çalışma, feminist siyasetin toplumsal cinsiyet karşıtı mobilitelere meydan okumaya yönelik karşı stratejilerinin potansiyelini ve sınırlarını tartışmayı amaçlamaktadır.

PANEL 22 (16.15-17.45, A331)
**AVRUPA SİYASETİNDE POPÜLİST RADİKAL SAĞIN BÜYÜYEN GÖLGESİ:
DEMOKRASİLERİN SONU MU?**

Panel Başkanı: İbrahim Saylan (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Küresel ölçekte yükselişte olan popülist radikal sağ partiler günümüz Avrupa siyasetinde de kayda değer bir güce dönüşmüş durumdadırlar. Polonya ve Macaristan gibi ülkelerde uzun süredir iktidarı elinde tutan popülist radikal sağ partiler, Fransa ve Almanya’da ise muhalefette ağırlık kazanmaya devam etmektedirler. İtalya’da ise Meloni liderliğindeki İtalya’nın Kardeşleri partisi iktidarı ele geçirmiştir. Aynı anlayıştaki partiler İskandinav ülkelerinde de son yıllarda belirgin bir yükseliş içindedirler. Bu nedenle, popülizm gerçeğini hesaba katmadan günümüz Avrupa siyasetinin dinamiklerini kavramak mümkün görünmemektedir. Bu çerçevede son yıllarda popülizm üzerine geniş bir literatür oluşmuştur (Örneğin: Kaltwasser vd. 2017; Oswald, 2022).

Popülizmi ince çekirdekli bir ideoloji olarak tanımlayan Mudde (2007), popülist radikal sağ ideolojinin yerlilik, popülizm ve otoriterlikten oluşan üç temel bileşeni olduğunu belirtmektedir. Popülizm anti-elitizm temelinde siyaseti yozlaşmış elitlere karşı temiz ve erdemli halk miti üzerinden ahlaki bir temelde tanımlarken, yerlilik homojen bir millet tanımı üzerinden “biz”i belirlemekte ve “öteki”nden ayırmaktadır. Yozlaşmış elitlerin tarafından çalındığını iddia ettiği halk egemenliğini yeniden kurmayı vaat eden popülist radikal sağ ideoloji kendini mevcut düzene karşı gerçek demokrasinin temsilcisi olarak sunmaktadır. Liberal kurumları ve ilkeleri doğrudan reddetmeyen bu anlayış öte yandan bunları halk ile arasında bir engel olarak görmektedir. Genellikle karizmatik liderliğin öne çıktığı bu anlayış siyasal alanda mümkün olduğunca aracısız bir etkileşim ve iletişimden yanadır.

Popülist radikal sağ ideoloji temelinde kurulan partilerin seçim başarıları genellikle ekonomik krizler ve göç dalgalarının yerli nüfusta yarattığı endişelerle ilişkilendirilmiştir. Söz konusu partiler her şeyden önce bu endişelerin neden olduğu korkuları beslemişler ve bunlardan beslenmişlerdir. Öte yandan, kapitalist iktisadi düzenin her geçen gün büyüyen sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi konusunda kayıtsız ya da başarısız olması da kitleleri başka arayışlara yönlendirmektedir. Popülist radikal sağ partilerin yükselişinin etkilerine gelince bu etkiler ulusal ve ulusüstü düzeylerde, politikalar özelinde ve genel anlamda demokrasi çerçevesinde ele alınmaktadır. Popülist radikal sağ partilerin yükselişinin demokrasi açısından etkileri hakkında başlıca iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki, siyasetin alanını genişlettikleri, biriken sorunları dile getirip ana akım partiler üzerinde uyarıcı bir rol üstlendikleri iddiaları temelinde popülist radikal sağın Batı’nın pekişmiş demokrasilerine bir tehdit oluşturmayacağını savunmaktadır (Mudde, 2015). Öte yandan, popülist radikal sağın yükselişini ciddi bir sorun olarak görenler de bulunmaktadır (Griffin, 2000; Diamond, 2017). Onlara göre, bu anlayıştaki partiler *demosun* yerine *ethosu* koymakta, refah şovenizmine başvurmakta, yabancı düşmanlığını körüklemekte ve hukuk devletini hedef almaktadırlar.

Popülist radikal sağ partilerin Avrupa siyasetindeki yükselişi sürerken ikinci görüşü haklı çıkaran örneklerin sayısı gittikçe çoğalmaktadır. Sağ ve sol merkez siyasette çözülme yaratan, sınıf temelli bir siyaset yerine erdemli halkı, homojen millet tanımına dayanan kimlik siyasetini esas alan popülist radikal sağ partiler belirsizlikler ve eşitsizliklere karşı çözüm üretmekte zorlanan mevcut düzene yönelen tepkilerin kanalize edilmesine hizmet etmektedir. Çözüm olarak da otoriterleşmeyi ve

ekonomik alanda da AB şüphesizliği ile uyumlu şekilde çoğunlukla ulusal korumacılığı önermektedirler. Söz konusu partiler sosyal adalet vaat ettiği için değil, göçmenlerin ve derinleşen Avrupa bütünleşmesi etkisiyle ulusal kimliğin kaybedilmesi korkusuyla büyümektedir. Liberal ve sol değer ve kurumları da ulusal kimlik ve çıkarlara zarar veren politikalara destek verdikleri gerekçesiyle eleştirmektedirler. İktidarı ele aldıklarında ise hukuk devletini erozyona uğratarak demokrasiyi geriletmektedirler. Aynı zamanda muhafazakar değerler çerçevesinde kültürel bir yeniden yapılanmaya girişmektedirler. Bu çerçevede yerlilik, popülizm ve otoriterlik gibi tanımlayıcı ideolojik öğeler birbirini destekleyen, birbirinden güç alan bir nitelik kazanmaktadır.

Popülist radikal sağ partiler ideolojilerini hakim kılma yolunda gittikçe daha çok zemin kazandıkları mevcut süreçte demokratik siyasetin kurum ve ilkeleri zarar görmektedir. Müşterici ilişkileri siyasetin merkezine koyan, seçmeni kendi yanına çekmek için maddi çıkarlar, pozisyonlar vaat etmenin yanı sıra, yalana başvurmadan çekinmeyen, etik değerlerden bağımsız bir siyaset anlayışı yaygınlaşmaktadır. Siyasal iktidarı ne pahasına olursa olsun ele geçirmeyi ya/ya da elde amaç edinenler hakikati olgusal gerçekliklerden ve etik değerlerden bağımsız olarak siyasi amaçlarına yönelik olarak üretilebilecek kullanışlı bir araca dönüştürmüşlerdir. Tüm bu nedenlerle, popülist radikal sağ partilerin yükselişi sadece demokrasiyi değil, siyaset kurumunun, hatta toplumun kendisini de tehdit eden, kitleleri demagojiye tutsak eden son derece tehlikeli ve ürkütücü bir sürece işaret etmektedir.

Bu panelde, iki Batı Avrupa ülkesinde, İtalya ve Fransa'da popülist radikal sağın gittikçe belirgin ve cüretkar hale gelen radikalizmi siyasal parti örnekleri üzerinden incelenmektedir. Bu iki inceleme kültürel hegemonya girişimlerine odaklanmaktadır. Diğer iki çalışmanın ilkinde, söz konusu popülist radikal sağ ideolojinin başlıca temalarından biri olan göçmen karşıtlığının ana akım üzerindeki etkisi Birleşik Krallık örneği çerçevesinde ele alınırken, diğer çalışmada ise ilerici bir göç politikası hala mümkün mü, mümkünse bu ne şekilde olabilir soruları irdelenmektedir. Böylece, popülist radikal sağın sadece yükseliş dinamikleri mercek altına alınmakla kalmayıp, aynı zamanda bu yükselişe karşı çözüm arayışlarına da katkı sağlanmaya çalışılmaktadır.

Sevgi Çilingir (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Radikal Sağdan Merkez Sağa: Birleşik Krallık'ta Göç Karşıtı Popülizm*

Avrupa toplumlarında göç karşıtlığı, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin bir veya birkaçına dayanmakta olup, özellikle 1980'lerden itibaren kalkınma düzeyi görece düşük ve kültürel farklılıkları görece fazla olan ülkelerden kaynaklı göçe yönelik bir tepki olarak okunabilir. Gerek neoliberal küresel ekonomik dönüşüm, gerekse 11 Eylül saldırıları devamında merkez siyaset ve medyada yerleşen İslamofobi, Avrupa kamuoylarında göç karşıtlığına giderek taraftar kazandırmıştır. Bu süreçte birçok Batı Avrupa ülkesinde göç karşıtı söylem, önce radikal sağ, ardından popülist radikal sağ ve giderek merkez sağ siyasi partilerince benimsenmeye başlanmıştır.

Birleşik Krallık merkez siyasetinde 1960'lardan itibaren eski sömürgeler gibi bazı köken ülkelerden göçü kısıtlamaya yönelik çabalar görülmüştür. Ancak göç karşıtlığı, geçmişte radikal sağa mahsus bir söylem olup, 1980'lerde Britanya Ulusal Partisi (British National Party-BNP) tarafından biyolojik ırkçılığa dayandırılmıştır. 1990'larda Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması amacıyla kurulan bir tek sorun partisi olan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (United Kingdom Independence Party-UKIP), 2010'larda popülist radikal sağ bir partiye dönüşmüş, kültürel ve sosyoekonomik temellere dayanan bir göç karşıtlığı benimsemiştir. 2016 Brexit referandumuna doğru merkez sağ seçmenlerin oylarını kazanarak yükselişe geçen bu parti, referandum ertesinde bölünmüş ve seçmen desteğini hızla kaybetmiştir. UKIP'in devamı niteliğindeki Brexit Partisi (Brexit Party-BP), 2019 ulusal seçimlerinde Boris Johnson yönetimindeki Muhafazakar Parti lehine tutum almıştır. Birleşik Krallık'ta göçmen karşıtı söylemin güçlendirdiği radikal ve popülist radikal sağın oyları, Muhafazakar Parti başta olmak üzere, merkez sağa geri dönmüştür.

Bu esnada yaşanan Brexit geçiş sürecinde (2016-2020), iktidardaki Muhafazakar Parti liderliğini, Boris Johnson ile birlikte şahin kanat devralmıştır. Popülist radikal sağın sert söylem ve politikalarını, artık

merkez sağ benimsemiş görünmektedir. Brexit'in yürürlüğe girmesi ertesinde, geçmişte Muhafazakar Parti tarafından ülkenin ihtiyacı olduğu iddia edilen kategorilerdeki göç dahil, göçü kısıtlayıcı birçok önlem devreye sokulmuş, sığınmacılara yönelik kısıtlamalar ise ülke tarihinde görülmemiş bir şekilde hem uluslararası insani hukuka, hem de Birleşik Krallık kanunlarına aykırı şekilde artırılmıştır.

Bu çalışma, Birleşik Krallık'ta göç karşıtı popülizmin, radikal sağdan merkez sağa nasıl sirayet ettiğini irdelemekte ve göç karşıtlığının merkez siyasete yayılmasının Birleşik Krallık siyaseti üzerindeki olası etkilerini araştırmaktadır. Çalışmada BNP-UKIP-BP kronolojisinde radikal sağ ile Muhafazakar Parti'nin göç karşı söylem unsurları ve politikaları/politika önerileri mukayeseli olarak incelenecektir. Göçmen karşıtlığının Muhafazakar Parti iktidarındaki radikalleşme düzeyinin tespit edilmesinin ardından, güncel göç söylem ve politikalarının Birleşik Krallık siyaseti ve demokrasisi üzerindeki olası etkileri tartışılacaktır.

İlkim Özdikmenli-Çelikoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Ulusal Birlik Partisi'nin Kimliği Hristiyan Popülizmi ve Fransız Laikliğinin Dönüşümü*

Popülizmi ince-çekirdekli bir ideoloji olarak tanımlayan görüşe göre popülizm kalın-çekirdekli ideolojilerden veya başka ince-çekirdekli ideolojilerden kavram ve varsayımlar ödünç almak suretiyle hibrit bir nitelik kazanabilmektedir. Bu açıdan, ılımlı veya radikal formlarıyla İslamcılığın popülizm için bir ev sahibi ideoloji işlevi görmesi teorik olarak mümkün olduğu gibi, Hindistan, Pakistan, Türkiye, Endonezya gibi kimi örneklerde tartışıldığı üzere dinsel popülizm pratiklerinden de söz edilmektedir. Popülist radikal sağ için de din, manişeyist “yozlaşmış-kötücül elitlere karşı saf-temiz halk” ikiliğinin inşasında doğası gereği elverişli bir cephanelik sunmaktadır. Zira dinsel kimliğin; millet, yerlilik-yabancılaşma, sosyo-ekonomik statü ve benzerleri gibi güçlü bir sosyal fay hattı teşkil etmesi veya söz konusu diğer fay hatlarını desteklemesi/güçlendirmesi beklenir.

Yılmaz ve Morieson, yalnızca dinsel bir söylem kullanmakla kalmayıp dinsel örgütlenmelerle yakın bağları ve anti-seküler bir gündemi olan siyasi özneler ile, bir Avrupa/Batı medeniyetini tanımlamak için dinsel söylemlere başvuranları ayırt etmek üzere dinsel popülistler ve kimlikçi popülistler ifadelerini kullanmışlardır. Avrupa'daki sağ popülistler daha çok bu ikinci kategoriye yerleştirilmektedir. Marzouki, McDonnell ve Roy'un deyimiyle, popülist sağ partiler ve liderler dini “gasp etmekte”dirler. Bu partilerin dinsel retoriğe başvurmaları dine samimi bir bağlılıktan kaynaklanmayıp, bir seçim stratejisi ve göçmen karşıtlığını güçlendirecek bir araçtan ibarettir. Müslüman göçmenlere karşı ev sahibi toplumların kimlik ve birliğini kuran bir tür “medeniyet” unsuru olarak Hıristiyanlık öne çıkmaktadır. Örneğin İtalya ve Hollanda'da popülist sağ partilerin söylemlerinde “barbar Müslümanlara” karşı Hıristiyan medeniyetçiliği biçiminde bir dinselleşme son on yılda artış göstermiştir.

Fransa'da Rassemblement National (RN, Ulusal Birlik, eski adıyla Ulusal Cephe) partisinin Hıristiyanlıkla ilişkisi Avrupa'daki popülist partilerin eğilimlerini olduğu kadar Fransa'ya özgü eğilimleri de yansıtmaktadır. Bir yandan Avrupa'daki benzerleri gibi RN de bir tür “yeni medeniyetler çatışması” çerçevesinde dini araçsallaştırır ve Fransız ulusal kimliğini tanımlamada Katolik semboller kullanırken, diğer yandan Kilise'yi özellikle göçmenler konusunda yerleşik düzenin bir parçası olarak görmekte ve dahası, pagan/Hıristiyanlık-öncesi ve seküler unsurlara da başvurmaktadır. Fransız laiklik ve ruhban-karşıtlığı geleneğini benimseyen RN'in Hıristiyanlıkla ilişkisinin asli ve sürekli bir ilişki olarak değil anti-İslam üzerinden kurulduğu gözlenmektedir. Marine Le Pen 2011 yılında partiyi babasından devraldıktan sonra partiyi anti-Semitik, aşırı muhafazakar yönlerinden arındırırken LGBT hakları, kürtaj gibi konularda muhafazakar değil sekülerleşmiş Hıristiyan bir portre çizmiştir. Hıristiyanlığı olduğu kadar laikliği de Fransız kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak gören Le Pen, Müslümanları bu kültüre bir tehdit olarak algılayarak tarikatlar, başörtüsü vb. konularda katı laik bir çizgi taraftarı olmuştur. İslamiyetin özü itibarıyla sekülerleşemeyeceği, Fransız eşitlik, özgürlük, kardeşlik değerlerinin ise sekülerleşmiş Hıristiyan değerleri olduğunu öne sürmüştür. Öte yandan RN'in Hıristiyan kimliğini öne çıkararak ve bunu Fransız halkı nezdinde önemli kılarak Fransız laikliğini

erozyona uğrattığı söylenebilir. Bu çalışmada RN'in seküler ve dinsel olan arasındaki ayrımları bulanıklaştırarak Fransa'da post-seküler iklimin gelişmesine katkı yaptığı öne sürülecektir.

İbrahim Saylan (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Avrupa'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi ve Kültür Savaşları: İtalya Örneği*

Giorgia Meloni liderliğindeki İtalya'nın Kardeşleri partisi (Fratelli d'Italia- FdI) Eylül 2022'de yapılan İtalya genel seçimlerinden birinci parti olarak çıkmıştır. FdI'nin Lega, Forza Italia ve Us Moderates ile kurduğu sağ ittifak Temsilciler Meclisi'nde ve Senato'da mutlak çoğunluğa erişmiş ve hükümeti kurma hakkı kazanmıştır. Bu ittifakta Forza Italia and Us Moderates adlı partiler liberal muhafazakar karakteriyle bilinirken, FdI ve Lega popülist radikal sağ ideolojinin temsilcisi konumundadırlar. Lega 1990'lardan beri önce bölgeci sonra ulusal yönü ağır basan bir çizgi izlemiş, sonuncusu 2018'de olmak üzere beş kez koalisyon ortağı olmayı başarmış bir partidir. FdI ise 2012'de kurulmuş ve en büyük çıkışını son seçimde yapmıştır ki parti lideri Meloni Ekim 2022'de İtalya'nın 68.hükümetini kurmuştur. Meloni erkek egemen niteliği ağır basan İtalya siyasetinde ilk kadın başbakan olarak göreve gelmiştir. 2022 genel seçimleri popülist radikal sağ siyasetin istikrarlı yükselişinin sürdüğünü göstermiştir. Üstelik Meloni hükümetiyle İtalya'da 1945'ten bu yana ülkedeki en sağcı koalisyon kurulmuştur. Neo-faşist olarak da adlandırılan FdI'nin iktidara gelmesi ülkede faşizme dönüş endişeleri yaratırken, Meloni liderliğindeki koalisyonun İtalya'nın AB içindeki yerini ve genel olarak AB kurum, politika ve ilkelerini nasıl etkileyeceğine ilişkin soru işaretlerine yol açmıştır.

Bu araştırma Lega gibi popülist radikal sağ bir partiye sahip İtalya'da, FdI gibi ikinci bir popülist radikal sağ partinin ortaya çıkış, yükseliş nedenleri ile bu parti liderliğinde kurulan sağ koalisyonun ulusal ve Avrupa düzeylerinde yarattığı ve yaratması olası etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. FdI örneği ele alınırken Lega ile karşılaştırmalara başvurulacak, böylece FdI'nin özgül yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Buradaki esas amaç, İtalya'da popülist radikal sağın daha da radikalleşme sürecinde olup olmadığı sorusuna cevap aramaktır. FdI de Lega gibi populist radikal sağ ideolojinin temel özelliklerini taşımaktadır. Diğer bir deyişle, bu iki parti yerlilik, anti-elitizm, egemenlikçilik, çoğunlukçuluk, otoriterlik ve AB şüpheliğinde ortaklaşmaktadırlar. Peki hangi nedenler ikinci bir popülist radikal sağ partinin ortaya çıkmasına yol açmış, hatta onu 2022 seçimlerinde birinci parti konumuna getirmiştir? İki parti arasında söz konusu ideolojik öğeler açısından ne gibi farklılaşmalar vardır?

Bu sorular sadece söz konusu partiler açısından değil, genel olarak İtalyan siyaseti açısından da önem taşımaktadır. Lega'yla kıyaslandığında ulusal niteliği çok daha belirgin olan, post-faşist İtalya Toplumsal Hareketi ile devamlılık unsurlarına sahip, "Tanrı, Vatan, Aile" sloganını bayrak ederek iktidara gelen FdI daha radikal bir görünümde. Gerek seçimlerden önce, gerekse iktidarının ilk evresinde vurguladığı temalar Meloni'nin temsil ettiği anlayışın özellikle kültür politikaları konusunda liberal/sol kesimlerle daha açık ve köklü bir kültürel hegemonya mücadelesine girişme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu eğilim sadece bugünün baskın değer ve ilkelerinin yeniden yorumlanması ya da yeni/muhafazakar değerlerle değiştirilmesini içermekle kalmayıp, faşizm dönemi dahil geçmişin de gerektiği yerde yeniden kaleme alınmasını hedeflemektedir. Ayrıca, hukuk devletinin ideolojik bir silah gibi kullanıldığını söyleyen Meloni, Polonya ve Macaristan gibi ülkelerdeki otoriterleşmeye karşı liberal Avrupa düzeni içerisinde yeni bir gedik oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Bu çalışmada FdI temelinde İtalya'da popülist radikal sağ partilerin söylem ve politikaları incelenecektir. Bu yapılırken yeni bir evreye girdiği iddia edilen popülist radikal sağ partilerin yürüttüğü kültür savaşına yoğunlaşılacaktır. Ulusal düzeydeki bu gelişmelerin Birlik düzeyindeki mevcut ve olası etkilerine ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Elif Uzgören (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Küresel Ekonomik Kriz ve Popülist Siyaset Düzleminde İlerici Göç Politikalarının Temel Söylemleri*

Kapitalizmin krize girdiği ve Büyük Durgunluk olarak isimlendirilen 2007-2008 ekonomik krizi ile birlikte liberalizmin ekonomik ve siyasi savlari sorgulanmaya başlandı. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların kendini gösterdiği Doha görüşmelerindeki çözümsüzlük süreci küresel düzlemde serbest ticaret politikalarına dair çok taraflı kuralların yeni dinamiklerinin tanımlanamamasını ve keyfi uygulamaları beraberinde getirdi. Hem ulusal hem de küresel düzlemde refahın bölüşümündeki artan eşitsizlikler, ülkelerde özellikle küreselleşmenin dışında kalan hassas grupların memnuniyetsizlikleri ile birleşince, mevcut siyasi partilere olan güvensizlikler ve muhalif söylemler popülist siyasi partiler için uygun bir sosyo-ekonomik düzlem doğurdu. Artan popülist siyaset içinde özellikle Suriye İç Savaşı sonrası yoğunlaşan göç olgusu radikal sağ partiler tarafından temel referans noktası olarak alındı. Güvenlikçi söylemin arttığı bu dönemde kısıtlayıcı ve zorlayıcı göç politikaları ağırlık kazandı. Sınırların güvenliği ve mültecilere yönelik sınır dışı etme, nefret ve/veya geri gönderme söylemi milliyetçiliği arttırdı. Muhalif partiler ise göç konusundaki politikalarında alternatif bir söylem geliştirmekte zayıf kaldılar. Bu tarihsel gelişmeler ışığında, bu çalışma, ilerici bir göç politikasının temel referans noktalarını ve argümanlarını araştırmayı amaçlar. Literatürde ilerici bir göç politikasının temel argümanları nasıl tartışılmaktadır? Popülist radikal sağın yükseliş dinamikleri içinde nasıl bir çözüm arayışı anlamlıdır? Sosyal demokrat partiler özellikle İsveç ve İngiltere örneğinde ne gibi politikaları ve söylemleri öne sürmektedirler? Çalışma ilk önce literatürde ilerici bir göç politikasının nasıl tanımlandığı ve hangi politikaları kendisine referans aldığını tartışacaktır. Çalışmanın ikinci kısmında ise İngiltere ve İsveç örnekleri üzerinden gidilecek ve sosyal demokrat partilerin göç politikaları konusundaki söylemlerine bakılacaktır. Ampirik bulgular siyasi partilerin seçim programları ve siyasi partilerde etkili olan siyasetçilerin kayıtlı webinar konuşmalarından elde edilecektir.

PANEL 23 (16.15-17.45, A231)

POPÜLİZM

Panel Başkanı: Meral Uğur-Çınar (Bilkent Üniversitesi)

Pelin Ayan-Musil (Anglo-American University, Prag, Çekya), Yaprak Gürsoy (London School of Economics, Londra, Birleşik Krallık) & Toygar Sinan Baykan (Kırklareli Üniversitesi), *Popülizme Performatif ve Sosyo-Kültürel Yaklaşım Çerçevesinde Yeni Bir Araştırma Yöntemi: "Video Veri Analizi" (VVA)*

Günümüzde akıllı telefonların ve sosyal medyanın günlük yaşama artan nüfuzu görsel verilerin her zamankinden daha erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Buna rağmen, popülizm araştırmacıları tarafından uygulanan yöntemler, hala yoğunlukla parti programları, seçim beyannameleri ve resmi lider konuşmalarını içeren metinsel analize dayanmaktadır. Bu makale, popülizm araştırmalarında, yalnızca yazılı metinlere odaklanmaya yönelik bu yaygın eğilimi sorunsallaştırmakta ve çağdaş siyasetin giderek artan şekilde görselleşen doğasını anlamak için yeni yöntemlerin tartışılması gerektiğinin altını çizmektedir. Çalışma, popülizme yönelik performatif ve sosyo-kültürel yaklaşımların çağdaş siyasette "görselliğin" önemine yaptığı vurgudan yola çıkarak, bu alandaki yöntemsel belirsizliği gidermek için görsel verileri analiz etmenin sistematik bir yolu olan "video veri analizi" (VVA) yönteminin kullanılmasını savunmaktadır. Araştırmamız, 2023 genel seçimleri sürecinde, Türkiye'nin popülist-otoriter eğilimleri belirgin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile nispeten popülist olmayan muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun seçmenle birebir etkileşimini 90 civarında video üzerinden VVA yöntemi ile analiz etmektedir. Bu örnek araştırmanın da gösterdiği üzere, VVA yöntemi popülizmin hem evrensel kodlarının hem de ülkeye özgü sosyo-kültürel kodlarının dilsel ve dilsel olmayan alanlardaki göstergelerini ortaya koymasından popülizmin performatif ve sosyo-kültürel yaklaşımlarının yöntemsel gelişimine önemli katkı sağlayabilecek bir yöntemdir.

Meral Uğur-Çınar (Bilkent Üniversitesi), *Demokrasiden Popülizme ve Ötesine: Türkiye ve Dünyada Anlatılar ve Siyaset*

Bu bildiri *Memory, Patriarchy, and Economy in Turkey: Narratives of Political Power* (Edinburgh University Press, 2024) isimli kitap projeme dayanmaktadır. Bu çalışmada siyasal anlatıların rolü üzerinde durmaktayım. Bildiri öncelikle siyaset ve anlatı ilişkisini kuramsal çerçevede tartıştıktan sonra tarihsel anlatıların hegemonyal mücadeledeki yeri; kalkınma hikayelerinin demokrasi ile ilişkisi; patriarkal, ekonomik ve tarihsel anlatıların popülizmin yükselişindeki yeri üzerinde duracak. İlerleyen bölümlerde bir karşı-anlatı örneği olarak Gezi ele alınacak, global düzlemde komplo anlatılarının siyasi etkileri irdelenecek.

Veli Özdemir (Marmara Üniversitesi), *Bir Güvenlikleştirme Tarzı Olarak Avrupa'da Popülist Söylemler*

Popülist parti ve liderleri son zamanlarda güvenlikleştirme süreçlerinde ön planda yer alsalar da popülizm ve güvenlikleştirme arasındaki ilişkiye nadiren dikkat çekilmiştir. Bu çalışma, popülizmde güvenlikleştirmenin rolünü araştırmakta ve Fidesz-RN örnekleri üzerinden popülist güvenlikleştirmenin, geleneksel güvenlikleştirme süreçlerinden nasıl farklılaştığını incelemektedir. Çalışmada, güvenlikleştirmenin doğası gereği popülizme içkin olduğu ve farklı bir dizi söylemsel repertuara sahip belirli bir güvenlikleştirme tarzını bünyesinde barındırdığı savunulmaktadır. Nitekim 'Elitist' güvenlikleştirme süreçlerini itibarsızlaştırmayı amaçlayan popülistler, referans nesnesinin, güvenlikleştirici aktörün ve bunların izleyicisiyle ilişkisinin belirli bir inşasına yatırım yapmaktadır (Saward, 2010). Popülistlerin toplumsal güvenlik çağrısı ve 'tehlike altındaki halkın' temelde güvencesiz olan kimliğini savunma iddiası, yeni tehditlerin durmaksızın inşa edilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda güvenlikleştirme teorisi ve popülizmden yararlanan çalışma, popülist güvenlikleştirmeyi; "halkı", 'tehlikeli bir elite' karşı harekete geçirmek ve toplumsal alanın bu antagonistik bölünmesini normalleştirmek için korku, aciliyet ve istisnacılık politikalarını yayan söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, güvenlikleştirme teorisi ve popülizm arasındaki ilişki tartışılarak popülist güvenlikleştirme kavramı açıklanacak ve "popülist güvenlikleştirme" sürecinin geleneksel güvenlikleştirme sürecinden nasıl farklılaştığı Fidesz ve RN'nin 2015-2022 yılları arasındaki seçim konuşmaları üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çiğdem Çelik (Türk-Alman Üniversitesi), *Karma Rejimler ve Popülizm: Plebisiteryan Strateji Olarak Referandumlar*

Son yıllarda referandum kullanımındaki devamlı artış, nispeten genç demokrasilerde, doğrudan demokrasi uygulamalarındaki artış olarak gerekçelendirilmektedir. Referandumların özellikle daha genç demokrasilerde ve karma rejimlerdeki, siyasi işleyiş ve dolayısıyla istikrar üzerindeki etkileri büyük önem kazanmaktadır. Literatürde var olan farklı referandum sınıflandırmaları belirli yönetim biçimlerinin ve iktidarların neden artan sıklıkta referandumlara başvurduklarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Otoriter rejimlerin aksine, karma rejimlerde gerçekleştirilen referandumlar her durumda iktidar elitinin isteğine paralel şekilde halk onayı ile sonuçlanmadığı ayrıca gözlemlenmektedir. Bu durum referandumları stratejik bir araç olarak kullanma eğiliminde olan karma rejim iktidarlarının, sonucu üzerinde tam anlamıyla kontrol sahibi olmadıkları bu halk oylamalarına neden artan sıklıkta başvurdukları sorusunu beraberinde getirmektedir. Bu soruya cevap vermek amacıyla bu çalışma Türkiye ve Macaristan örneklerine odaklanarak karşılaştırmalı bir vaka analizi yapmaktadır. Türkiye'de 1980 ve Macaristan'da 1990 sonrası gerçekleştirilen tüm referandumları ele almakla birlikte, özellikle Türkiye'de 2007, 2010 ve 2017 yılların da gerçekleştirilen referandumlar ile Macaristan da 2004, 2008, 2016 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilen referandumlar karşılaştırılacak ve bu referandumların parti içi anlaşmazlıkları çözmek yasama gündemini değiştirmek ya da genişletmek, yapılacak köklü değişiklikler için meşru bir zemin hazırlamak ya da seçimlerdeki desteğini genişletmek ve arttırmak gibi amaçlarla kullanılıp kullanılmadığını analiz edecektir.

Müge Aknur (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Popülist Radikal Sağ Partilerin Ukrayna Savaşına Tepkileri*

Avrupa siyasetinde etkilerini uzun zamandır göstermekte olan popülist radikal sağ partiler özellikle 2008-2012 küresel ekonomik krizinden bu yana yükselişe geçmişler ve 2015 mülteci krizinden itibaren de daha da güç kazanmışlardır. Bazı popülist radikal sağ partiler iktidardaki koalisyonlarda yer alırken, diğerleri muhalefet partisi olarak görev yaparak siyasette etkin roller oynamaktadırlar. Kendilerini mevcut ulusal siyasi sistemlere ve AB'yi yöneten yozlaşmış elitlere karşı "saf" halkın temsilcisi olarak gören ve ulusal egemenliği yeniden kurmak için demokrasi için savaştıklarını iddia eden bu partiler elitizm ve çoğulculuk karşıtı bir görüşe sahiptirler. Ulusal egemenliklerini yeniden kurma süreçlerinin içerisinde iç siyasetlerine dışarıdan müdahaleyi kabul etmedikleri için AB üyeliğine karşıdır. Avrupa şüphecisi olan bu partiler Avrupa kurumlarını ve ulusüstü Avrupa yönetimini ulusal çıkarlarının ve kimliklerinin korunması önünde engel olarak görmektedirler. Bu nedenle, AB'ye meydan okuyan ve AB'nin karar alma süreçlerini yıpratıcı krizler (2007-2008 finansal krizi/2009 Avro krizi, 2015 mülteci krizi, 2016 Brexit, 2020 Koronavirüs salgını ve 2022 Ukrayna Savaşı) bu partiler için önemli fırsatlar yaratmış ve bu krizler çerçevesinde AB şüphecisi ve AB karşıtı politikalar izlemeleri mümkün olmuştur. Ancak popülist radikal sağ partiler, finansal kriz/avro krizi, mülteci krizi, Brexit ve koronavirüs krizinde görece olarak birbirlerine benzer tepkiler gösterip, benzer politikalar takip ederken, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali krizinde birbirlerinden farklı tepkiler göstermişlerdir. Bu bağlamda, çalışma içerisinde Almanya, Fransa, İtalya, Macaristan ve Polonya'nın bulunduğu önemli batı ve doğu Avrupa ülkelerindeki popülist radikal sağ partilerin Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı tepkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Almanya için Alternatif Partisi ve Fransız Ulusal Birlik Partisi her iki tarafı destekleyen karışık bir siyaset izlerken, Avusturya'da Avusturya Özgürlük Partisi ve Macaristan'da Macar Yurttaş Birliği Rusya yanlısı ve İtalya'da İtalya'nın Kardeşleri Partisi ve Polonya'da Hukuk ve Adalet Partisi Ukrayna yanlısı politikalar izlemişlerdir. Bugüne kadar Putin ile yakın bir ilişki içerisinde olan ve Putin rejimi tarafından desteklenen Avrupa'daki popülist radikal sağ partiler bu yakın ilişkileri dolayısıyla Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonucu bu işgale karşı nasıl tepki gösterecekleri konusunda zor durumda kalmışlardır. Çalışma, önce Ukrayna savaşı bağlamında radikal sağ popülist siyaseti anlayabilmek için bu partilerin savaştan önce Rusya, NATO ve AB karşısındaki pozisyonlarını ve savaşı yorumlamak için kullandıkları argümanları inceleyecektir. Daha sonra da işgalin bu partilerin ve liderlerinin kamuoyu algısını nasıl etkilemiş olduğuna ve savaşın bu partilerin popüleritesi üzerindeki etkisine bakacaktır. Çalışmanın amacı popülist radikal sağ partilerin işgale tepkisini incelerken aynı zamanda işgalin sağ popülist siyaset üzerindeki etkilerini değerlendirmektir.

PANEL 24 (16.15-17.45, A229)

TÜRKİYE GÜVEN ARAŞTIRMASI

Panel Başkanı: Emre Erdoğan (İstanbul Bilgi Üniversitesi)

TÜBİTAK 1001 Projesi kapsamında desteklenen Prof. Dr. Emre Toros yürütücülüğündeki Türkiye Güven Araştırması; Türkiye'de siyasete, medyaya ve bilime duyulan güvenin (ve dolayısıyla güvensizliğin) nedenlerini ve sonuçlarını araştırmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda, güven olgusunu anlamak ve açıklamak için bireysel faktörlere, iletişimsel faktörlere ve bu alanların etkileşimlerine odaklanan siyasal iletişim ve siyasal psikoloji temelli bir yaklaşım benimsenmektedir. Araştırmada bireysel faktörler, sosyo-ekonomik, sosyo-demografik, kişilik, değer, inanç, tutum ve düşünceler olarak; iletişimsel faktörler ise, vatandaşların maruz kaldıkları enformasyonun doğası ve içeriği olarak ele alınmaktadır. Bu noktada çalışmanın temel iddiası kalitesiz enformasyonun güvensizliğe yol açtığı yönündedir. Araştırmanın hedef grupları söz konusu enformasyona maruz kalan gençler, yaşlılar ve göçmenlerdir. Enformasyonun kalitesi ise seçim kampanyalarında aktarılan enformasyonun içeriğine (duygusal negatif kampanyaların ve popülist retoriğin kullanımı), geleneksel haber medyasının olayları aktarma şekline ve sosyal medya yoluyla yayılan enformasyonun içeriğine (*memler*, sahte haberler ve komplo teorileri) bakılarak değerlendirilmektedir.

Bu araştırma, Türkiye'deki güven olgusundaki değişimlerin sebep ve sonuçlarını yenilikçi olarak önerdiği bir güven tipolojisi üzerinden incelemektedir. Türkiye Güven Araştırması'nın bu yenilikçi güven tipolojisinde, bireylerin hedeflere besledikleri güven seviyeleri ile bilişsel yeteneklerinden oluşan bir matris kullanılarak güvenin boyutları şüphecilik, eminlik, sinizm ve saflık olarak tanımlanmaktadır. Bu tipoloji üzerinden siyasi güvendeki dalgalanmanın sonuçları, bilişsel (vatandaşların siyaset hakkında nasıl düşündükleri ve hissettikleri), tutumsal (vatandaşların siyaset konusunda nelere inandıklarını) ve davranışsal (vatandaşların nasıl davrandıklarını) olmak üzere üç farklı başlık halinde, bu gruplar arasındaki etkileşim de dikkate alınarak incelenmektedir. Böylece çok boyutlu bir olgu olan güveni şekillendiren bireysel ve bağlamsal düzeylerdeki faktörler anlaşılabilir hale getirilmeye ve güven dalgalanmalarının farklı türden sonuçları ayırt edilmeye çalışılmaktadır.

Bu panel içerisinde Türkiye Güven Araştırması projesinin saha çalışması verilerinden yola çıkan dört bildiri yer almaktadır. Söz konusu bildiriler projenin ana uğraklarına ilişkin kesitsel verinin ışında ilk bulguları ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda ilk bildiri medyaya güveni, sosyal medya kullanım sıklığı ve yaş ile ilişkisi çerçevesinde ele almakta ve medyaya güven konusunda kuşaklar arası farklılığın belirleyici bir rolü olup olmadığını tartışmaya açmaktadır. İkinci bildiri bilime ve siyasi kurumlara olan güveni komplo teorilerine inanç odağında analiz etmekte ve komplo teorilerine inanç ile sağ popülist tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu iddia etmektedir. Üçüncü bildiri siyasi kurumlara güveni taban hareketlerine katılım ekseninde tartışmakta ve taban hareketlerine katılımın siyasi kurumlara duyulan güvenin azalması ile artacağını öne sürmektedir. Son bildiri ise bilime güvensizlik konusuna odaklanmakta ve bilime olan güvensizlik ile dindarlık ve komplo teorilerine inanç eğilimi arasında pozitif; eğitim seviyesi ve iklim değişikliği kaygısı arasında negatif bir ilişki varsaymaktadır.

Gökçe Zeybek-Kabakçı (Hacettepe Üniversitesi) & Ayşe Hindioğlu (Hacettepe Üniversitesi),
Türkiye'de Medya ve Güven

Medyanın demokratik toplum yapısı ve iletişim için özgür ve tarafsız olması beklenir. İdeal demokratik sistemlerde medyaya yönelik toplumsal güvenin bu koşullar olmadan gerçekleşmeyeceği varsayılır. Yapılan araştırmalar Türkiye'de medyaya yönelik genel güvenin azaldığını göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, konvansiyonel medyanın bu genel güvendeki düşüşün neresinde yer aldığını ve konvansiyonel medyaya güveni şekillendiren faktörleri araştırmaktır. Çalışma Türkiye Güven Araştırması (2023) anket verilerini R Studio ortamında regresyon analizi yoluyla incelemektedir. Güven olgusunu açıklayabilecek birçok faktör olabileceği gibi medyaya güven konusuyla ilişkilenebilecek çok sayıda bağımsız değişken bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde, Türkiye'de konvansiyonel medyaya olan güvenin üç ayrı grup değişken ile açıklanabileceğini söylemek mümkündür. Bunlar; medya değişkenleri, siyasi değişkenler ve bireysel değişkenlerdir. Bu çalışmada medya değişkenleri sosyal medya kullanım sıklığı ve medya özgürlüğü kapsamında ele alınacaktır. Siyasi değişkenler; siyasi ilgi, siyasi kurumlara güven, ideolojik konum ve siyasi bilgi ile incelenecektir. Bireysel güven değişkenleri ise paranoya hissiyatı ve kişisel güven ile değerlendirilecektir. Türkiye Güven Araştırması'nda güvenin boyutları şüphecilik, eminlik, sinizm ve saflık düzlemlerinde değerlendirilirken temel olarak güvendeki değişim kalitesiz enformasyona maruz kalma ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın hedef grupları söz konusu enformasyona maruz kalan gençler, yaşlılar ve göçmenlerdir. Bu çalışmada kontrol değişkenlerinin de analizin temel bağımsız değişkenleriyle bir arada incelendiğinde medyaya güven açısından anlamlı sonuçlar vermesi beklenmektedir. Böylece, konvansiyonel medyaya güven üzerinde hangi faktörlerin belirleyici rol oynadığı tartışılarak literatüre ve gelecek araştırmalara katkı sunulması hedeflenmektedir.

Umut Yener Kara (Hacettepe Üniversitesi) & Mutlu Can Yıldırım (Hacettepe Üniversitesi),
Komplo Teorilerine İnanç

Günümüzde haberleşme ve iletişim daha önce hiç olmadığı kadar kolay ve doğrudandır. Tekniğin bu denli ilerlemesi özneler arasındaki mesafeyi neredeyse sifira indirmiştir. Bilgi akışı o kadar hızlıdır ki

gerçek anlamda göz açıp kapayıncaya kadar geçen sürede binlerce yeni haber internet ortamına yüklenmektedir. Tam da böyle bir ortamda ilgili çalışmanın konusunu oluşturan Komplo teorilerinin yayılması oldukça kolaydır. Öte yandan son dönemde yaşanan Covid-19 pandemisi vb. kriz durumları göstermiştir ki Komplo teorilerine olan inanç toplumsal yaşam üzerinde doğrudan etki yaratma potansiyeli taşımaktadır. İşte bu sebeple Komplo Teorilerinin nasıl ve neden yayıldığını anlamak ve bunu engellemek için birtakım çözüm yolları sunmak oldukça önem arz etmektedir.

İlgili çalışma Komplo teorilerine inancın bilime güven ile doğrudan bir ilişkisi olduğunu öne sürmektedir. Öte yandan siyasi kurumlara güvenin de yine Komplo teorisi ile ilişkili olduğu ve komplo teorilerine inanca etki edebileceği düşünülmektedir. Bu noktada öne çıkan bir diğer başlık Sağ Popülist Tutumlar (SPT)'dir. SPT'ler temelinde elit karşıtlığı ve tanımı olmayan veya oldukça muğlak olan 'halka' dayanırlar. Komplo teorisi ise iki veya daha fazla güçlü aktörün gizli planı olarak tanımlanabilir. Buradaki gizli plan; siyasi ve/veya ekonomik gücü meşru olmayan yollarla ele geçirmek, vatandaşların haklarını ihlal etmek vb. eylemlerdir. Bu durum Komplo Teorileri ile Sağ popülizmin temelde aynı noktadan beslendiğini göstermektedir. İşte bu sebeple Komplo teorilerine inanç ile SPT arasındaki ilişki de yine ele alınacaktır.

İlgili çalışma Türkiye Güven Araştırması'nın verilerine dayanarak yapılacaktır. Bu çerçevede kesitsel veri toplanacaktır ve toplanan bu veriler analiz edilecektir. Bilime güven, siyasi kurumlara güven ve SPT değişkenleri ile regresyon analizi yapılarak Komplo teorilerine inancın nasıl şekillendiğine bakılacaktır. Böylelikle ilgili literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir.

Gökçe Baydar-Çavdar (Hacettepe Üniversitesi) & Didem Mina Kara (Hacettepe Üniversitesi),
Deprem Sonrası Toplumsal Hareketlilik: Siyasi Kurumlara Güvenin Etkisi Üzerine Bir İnceleme

Toplulukların güçsüz olduğu ve sosyal, ekonomik veya siyasi haksızlıklarla karşı karşıya kaldığı durumlarda toplumsal hareketler meydana gelir. Bu hareketler, tabandan başlayarak kolektif eylemler şeklinde gerçekleşir. Bu çalışma, Türkiye'deki son deprem felaketine odaklanarak siyasi kurumlara olan güven ile taban hareketlere katılım arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Deprem sonrasında, sivil nüfus, siyasi kurumların etkisiz yanıtlarına karşı duydukları hayal kırıklığını, kurdukları yapısal bağlantılarla deprem mağdurlarını kurtarma amacıyla harekete geçerek gösterdi. Bu olgu, siyasi kurumlara olan güven ile taban hareketleri arasındaki ilişkiyi araştırmak için benzersiz bir fırsat sunmaktadır. Bu araştırma, Türkiye Güven Araştırması verilerine dayanarak gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda kesitsel veri toplanacak ve toplanan veriler analiz edilecektir. Bulgular, siyasi kurumlara olan güvenin vatandaş katılımı ve aktivizmini şekillendirmedeki rolünün anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu çalışma, büyük bir felaketin siyasi katılım üzerindeki etkisini inceleyerek, taban hareketlerinin mevcut durumu sorgulama ve sosyal ve siyasi değişim sağlama potansiyeline ışık tutacaktır. Sonuçlar, siyasi kurumların halkın beklentilerine daha iyi yanıt verebilme ve güvenlerini yeniden inşa etme sürecinde yol gösterici olabilir.

Gökçe Zeybek-Kabakçı (Hacettepe Üniversitesi), Gökçe Baydar-Çavdar (Hacettepe Üniversitesi) & Emre Toros (Hacettepe Üniversitesi), *Bilime Güvensizliğin Belirleyicileri: Dindarlık, Komplocu Düşünüş, Eğitim Seviyesi, İklim Değişikliği Kaygısı*

Bilime güven, özellikle ulusal ve uluslararası kriz anlarında, toplumların bir arada yaşama deneyimini doğrudan etkilemektedir. Sağlık krizleri, çevre, iklim değişikliği ve sosyal bilimin farklı biçimleri hakkında bilime güven bağlamında yapılan çalışmalar; iddialarını farklı eksenler üzerinden kurar. Risk algısını ve alınacak önlemlere uyum gösterme davranışını etkileyen faktörleri belirleme çabası kadar, hangi durumlarda bilime güvenin arttığı ya da azaldığı da çalışılmıştır. Kriz anlarında özellikle belirginleşen belirsizlik ya da uzmanların farklılaşan iddialarda bulunmasıyla doğan uzlaşmazlık durumu; bilim ve din çatışması, iklim değişikliği, aşırı karşıtlığı, komplo teorileri gibi konuların bilime

yönelik şüphelerin artmasına ve bilime duyulan genel güvenin düşmesine yol açabilmektedir. Bilime güvensizliğin ya da bilimin açıkça inkârının toplumsal açıdan potansiyel olarak ciddi etkileri olduğu için bilime güvensizliğin nedenlerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Bu çalışma, bilime olan güvensizliğin Türkiye bağlamında belirleyicilerinin neler olduğunu ortaya çıkarma amacındadır.

Bu amaçla Türkiye Güven Araştırması Projesi'nin saha verilerinden hareketle bilime olan güvensizlik ile dindarlık, komplo teorilerine inanç, eğitim seviyesi ve iklim değişikliği kaygısı arasındaki ilişkiyi tartışmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışmanın dört argümanı bulunmaktadır. Çalışmanın ilk argümanı dindarlık seviyesi yüksek olanların bilime güvenmeme eğilimlerinin arttığıdır. Bilimsel iddialar ile dini öğretilerin çatıştığı durumlar dikkate alındığında daha dindar olan kişilerin bilime güvensizliklerinin yüksek olması beklenmez. Çalışmanın ikinci argümanı, komplocu düşünüş eğiliminde olanların bilime güvenmeme eğilimlerinin yüksek olduğudur. Komplocu düşünüşün bilimin işleyişine dair kriter ve mekanizmaları halihazırda içselleştirmemiş olması ve bilimin doğasında var olan belirsizliği büyük bir gizli güce atfetme eğiliminin güçlü olması bu varsayımı doğurmaktadır. Çalışmanın üçüncü argümanı, eğitim seviyesi yükseldikçe bilime güvenmeme seviyesinin azalacağıdır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bilim okuryazarlığı seviyesinin ve dolayısıyla bilime güvenin yükselmesi beklenir. Çalışmanın son argümanı ise iklim değişikliğine yönelik kaygı seviyesi yükseldikçe bilime güvenmeme seviyesinin azalacağıdır. Bu hipotezin ardında iklim değişikliğine ilişkin iddiaların bilimsel olması yatmaktadır.

PANEL 25 (16.15-17.45, A125)
DIŞ POLİTİKA ANALİZİ
Panel Başkanı: Meliha Altunışık (ODTÜ)

Burak Toygar Halistoprak (Antalya Bilim Üniversitesi) & Işıl Cerem Cenker-Özek (Antalya Bilim Üniversitesi), *Dış Politika Roller ve Kültür Arasında Keşfedilmeyi Bekleyen Bir İlişki: Orijinal Bir Veriseti Çalışması*

Rol kuramı (Holsti, 1970; Walker, 1999; Walker, 2002) devletlerin dış politika yapım süreçlerinde, dünya siyasetindeki pozisyonları için inşa ettikleri dış politika rol anlayışlarına uygun olarak nasıl davrandıklarını araştırır. Bu dış politika rollerinin sosyal inşa sürecinde maddi ve düşünsel bileşenler etkilidir. Ne var ki, dış politika rollerinin önemli düşünsel bileşenleri olan kültürel kökenleri literatürde oldukça az çalışılmıştır. Bu makale literatürdeki bu boşluğu ele almakta ve kültürel değerlerin dış politika rollerini nasıl şekillendirdiği araştırma sorusu üzerine kurulmaktadır. Bu kapsamda kültürel değişkenler ve dış politika rollerinden oluşan orijinal bir veriseti oluşturmak için beş ülkede, ABD, İngiltere, Rusya, Almanya ve Türkiye'de 2010 ve 2020 yılları arasında yürütme organının başında bulunan cumhurbaşkanı, başkan veya başbakanların yaptığı konuşmaların içerik analizini yapılmaktadır. Kültürel değerleri kodlamak için Inglehart'ın geleneksel/seküler ve hayatta kalma/kendini ifade etme boyutlarından yararlanılırken, Holsti'nin rol kavramları dış politika rol tasavvurlarını işlevselleştirmede kullanılmaktadır. Bu bağlam içerisinde, dış politika rollerini iddialı roller, işbirlikçi roller ve tarafsız roller olarak kategorize etmenin yanında, bu rol kategorilerine meydan okuyan dış politika rolleri eklemekteyiz. Kültür ve dış politika rol tasavvurları arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için, oluşturduğumuz veriseti üzerinde istatistiki analizler yapılmakta ve bu iki değişken kümesi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmektedir. Araştırmamızın ilk bulguları, ekonomik faktörler kontrol edildiğinde, kendini ifade eden kültürel değerlerin, işbirlikçi dış politika rolleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu gösterirken, geleneksel kültürel değerlere dayanan liderlerin, meydan okuyan dış politika rollerini tutarlı bir şekilde öne çıkardığını ortaya koymaktadır. Rasyonel-seküler kültürel değerler ile özellikle ekonomik gerileme zamanlarında iddialı dış politika rolleri arasında bir ilişki olduğu görülmektedir.

Rahime Süleymanoğlu-Kürüm (Bahçeşehir Üniversitesi) & Selin Türkeş-Kılıç (Yeditepe Üniversitesi), *Bürokratik Karar Alma Sürecinde Güç Hiyerarşilerini Elit Sosyolojisi ile Çözümlemek*

Bu makalenin amacı, dış politika yapımında elitlerin sosyolojisi üzerine yapılan literatürün kapsamlı bir haritasını sunmaktır. Hedef, elit sosyolojisini, dış politika alanında karar alma sürecindeki güç hiyerarşilerini çözmeye adanmış bir araştırma gündemi olarak kurmaktır. “Elitler” terimi genellikle seçilmiş hükümet yetkilileri olan bakanlar ve devlet başkanları gibi siyasi elitleri anlatırken, politika oluşturma sürecindeki etkin kontrol ve görünürlük nedeniyle bürokratları ve diğer üst düzey kamu görevlilerini de kapsamaktadır. Mevcut literatür büyük ölçüde siyasi elitleri incelemektedirken, bazı çalışmalar bürokratik elitlerin “veto oyuncularını”, “kapı bekçileri” veya “değişim ajanları” olarak kavramsallaştırılarak politika oluşturma sürecini şekillendirmedeki etkilerini araştırmaktadır. Bununla birlikte, Mosca ve Pareto’nun eserlerine dayanan elitlerin sosyolojisi üzerine yapılan literatür, temel olarak elitlerin eğitim, aile bağları ve sosyal ağlar aracılığıyla güç kazanmasına odaklanmaktadır. Bu çalışmada, bu iki literatürü birbirleriyle buluşturarak, bürokratik elitlerin dış politika kararlarının şekillenmesindeki rolünü eleştirel bir şekilde inceleyen bir araştırma gündemi oluşturmayı hedefliyoruz. İlgili literatürü haritalayarak ve disiplinlerarası bir tartışmaya katılarak, bürokratik karar alma sürecinin dinamiklerine ve toplumlar içindeki güç dağılımına olan etkilerine ışık tutmayı amaçlıyoruz. Bu çalışma, Türkiye-AB İlişkileri Üzerinde Karar Alma Sürecini Anlama Konusunda Elit Sosyolojisinin Rolü adlı TÜBİTAK 1001 projemizin ilk araştırma faaliyeti olarak tasarlanmaktadır.

Emre Telci (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Dış Politika Analizi’ne Stratejik-İlişkisel Katkı: İstanbul Sözleşmesi’ne Bakış*

Çalışmanın Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılma kararını neden aldığı sorusuna dış politika analizi perspektifinden cevap aramaktadır. Bu bağlamda otoriter devlette dış politika analizi ve rasyonel karar alma biçimlerine dair literatürden faydalanma gayesi güden çalışma, dış politika analizinin kavramsal ve metodolojik yetersizliklerinin üzerinde de durarak, Bob Jessop’ın stratejik-ilişkisel devlet tezinin dış politika analizi çalışmalarında uygulanmasını da önermektedir.

Hükümetin kamuoyunda özellikle kadın hareketi tarafından Sözleşme’yi uygulamadığı için eleştirildiği dönemde alınan çıkış kararının nedenleri; devlet içerisindeki temsil mekanizmaları, sermaye girişleri, farklı fraksiyonların güç kazanması eşliğinde okunarak eleştirel bir tutumla değerlendirilmektedir. Uluslararası alanda, otoriterleşmekle tenkit edilen bir hükümetin, kamu diplomasisi adına bile olsa sözleşmede kalmayı seçmemesinin nedenlerini araştırmak, aynı zamanda Türkiye’deki devlet aygıtının üretimini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Kararın cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildikten sonra alınmış olması ve meclis onayı gerçekleşmeden uluslararası bir sözleşmeden çıkışın gerçekleştirilmesi; yani liderlik mekanizmasının işletilerek meselenin meclis tartışmalarından azade tutularak neticelendirilmesi stratejik-ilişkisel anlamda devlet mekanizmasındaki temsil edilen grupları tatmin etmenin hiyerarşik anlamda önemini göstermektedir. Böylesi bir okuma alınan kararlarda faktör olan toplumsal güçlerin yapısalcı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Çalışma Türkiye’deki dış politika yapımında etkili olan faktörlerin çok boyutluluğunu ve iç politikayla iç içe ilişkisini bu düzlemde ortaya koyarken, hem teorik anlamda dış politika disiplinin hareket alanını zenginleştirmeye ve onu derinleşmeye çalışmakta hem de pratik düzlemde özgün bir vaka tartışmasıyla daha geniş tartışma zeminleri bulmasına yardımcı olmayı da amaçlamaktadır.

Cansu Paslıoğlu-Yurtsever (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Dış Politika Kararlarını Şekillendirmede Simülasyonların Etkisi*

Bu çalışma “simülasyonlar, politika yapımcıların dış politika kararlarını nasıl şekillendirmektedir?” sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmanın amacı, simülasyonların politika yapımcıların karar süreçlerine nasıl etki ettiğini anlamak ve bu etkinin niteliğini analiz etmektir. Çalışmanın hipotezleri, politika

yapıcıların simülasyonlar yoluyla oluşturulan senaryolardan önemli bilgi edindikleri ve bu bilgilerin karar alma sürecinde etkili olduğu; ayrıca simülasyonların kullanımının dış politika stratejilerinde değişikliklere neden olabileceği varsayımlarını içermektedir. Bu çalışmadaki hipotezler, simülasyonların politika yapıcılar tarafından kullanımının, karar alma sürecindeki etkinliği arttıracak yönündedir.

Simülasyonların kullanımı, devletlerin kendi dış politika kararlarında ve potansiyel düşmanlarının veya müttefiklerinin kararlarında olası bir etki yaratması mümkündür. Bu çalışmanın sonuçları, simülasyonların dış politika kararlarının şekillenmesindeki etkisine ilişkin tartışmaları ilerletecek ve politika yapıcıların karar alma süreçlerinde simülasyonların kullanımına yönelik farkındalığı artıracaktır. Böylece, simülasyonların dış politika kararları üzerindeki etkilerini tartışan ve bu konuda sınırlı sayıda araştırma bulunan bir alanda yeni bir bakış açısı sunması hedeflenmektedir.

Lin-Greenberg ve diğerleri (2021) çalışmalarında, simülasyonların politika yapıcılara önemli faydalar sağladığını ve gerçek dünya üzerindeki etkilerini değerlendirebilecek bir araştırma eksikliği olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma, simülasyonların devletlerin dış politika karar alma sürecindeki rolüne ilişkin daha kapsamlı bir anlayış sağlayarak, bu konudaki literatürdeki boşluğun giderilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Çalışma aynı zamanda politika yapıcıların simülasyonlardan nasıl etkilendiğine dair bir model sunmaktadır. Bu model, liderlerin simülasyonlara nasıl tepki verdiğini ve karar süreçlerinde nasıl etkilendiğini açıklamaktadır. Kısıtlayıcı faktörler, algı değişimi ve rasyonel düşünme gibi unsurlar üzerinden liderlerin simülasyonlardan nasıl etkilendikleri analiz edilmektedir.

Araştırma sorusuna yanıt aramak için çeşitli araştırma yöntemleri kullanılacaktır. İlk olarak, lisans son sınıf ve lisansüstü öğrencilerle dış politika karar verme simülasyonları gerçekleştirilecek ve öğrencilerin simülasyonların karar süreçlerine etkisini inceleyecektir. Bu bulgular, simülasyonlarla ilgili çalışmalar yapan düşünce kuruluşlarına sunulacak ve onlarla görüşmeler gerçekleştirilecektir. Bu görüşmeler, simülasyonların politika yapıcılar için ne kadar etkili olduğunu ve gerçek hayatta nasıl bir etkiye sahip olabileceğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İkinci aşamada, politika yapıcılara (Alter) veriler sunularak simülasyonların karar süreçlerine etkisini belirlemek için çalışmalar yürütülecektir. Politika yapıcıların simülasyonlardan ne ölçüde etkilendikleri ve gerçek hayatta bu etkinin nasıl olabileceği araştırılacaktır. Bu amaç doğrultusunda, politika yapıcılara erişim zorlukları göz önüne alınarak en ulaşılabilir olanlardan başlayarak bir şema oluşturulacak ve veriler toplanacaktır. Tüm bu verilerin analiz edilmesiyle birlikte araştırmanın analizi (Researcher) yapılacaktır.

Son olarak, bu çalışmada kavramsal bir çerçeve önerisi sunulacak: "Simülasyonlu Dış Politika Kararı". Bu çerçeve, simülasyonların dış politika karar süreçlerinde nasıl kullanılabileceğini ve politika yapıcıların karar verme süreçlerine nasıl etkileri olduğunu açıklamaktadır.

Bu çalışma, simülasyonların politika yapıcıların dış politika kararları üzerindeki etkisini derinlemesine analiz etmeyi hedeflemektedir. Simülasyonların politika yapıcıların karar alma sürecinde riskleri ve belirsizlikleri değerlendirmelerine yardımcı olduğunu ve farklı politika seçeneklerinin sonuçlarını simüle ederek daha bilinçli kararlar vermelerine katkı sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, simülasyonların politika yapıcılar için bir strateji geliştirme aracı olarak nasıl kullanılabileceği ve politika yapıcıların simülasyonlardan en iyi şekilde nasıl faydalanabileceği tartışılmaktadır. Bununla birlikte, simülasyonların gerçek dünya olaylarını ne ölçüde taklit edebildiği, politika yapıcıların simülasyon sonuçlarına nasıl tepki verdiği gibi konular da incelenmektedir.

PANEL 26 (16.15-17.45, A127)
İKİNCİ YÜZYILDA TÜRKİYE DIŞ POLİTİKASI: KÜRESELLEŞMENİN
GELECEĞİ, AB VE ULUSLARARASI SİSTEMDE DEĞİŞİM
Panel Başkanı: Nilgün Eralp-Arısan (TEPAV)

Fuat Keyman (Sabancı Üniversitesi), *Küresel Değişim, Tarihsel Ontoloji, Türk Dış Politikası*

Bu bildiri, son yüz yılda Türk Dış Politikasının geçirdiği serüvene, süreklilik ve kırılma ekseninde bakacak, bunu yaparken iç ve dış dinamikleri birlikte ele alacak ve eleştirel bir çözümleme içinde geleceğe dönük bir çerçeve çizecektir. Temel sav olarak şu önermeyi yapacaktır: eskinin bittiği, yeninin doğmadığı bir uluslararası bağlamda ve küresel çalkantı içinde, Türk dış politikası anlayışı ve yapım süreci; (a) metodolojik olarak tarihsel ontolojik meydan okumalara ve bu okumalara karşı geliştirilebilecek yanıtlara eğilmeli; (b) kurallara dayalı çok taraflılığı ve hak temelli kapsayıcılığı hem vizyon hem de uygulamada başlangıç noktası olarak almalı; (c) esnek ittifakları çoktaraflılıkla uyumlu olarak yaşama geçirmeli; ve (d) hak temelli kapsayıcılık temelinde de düşünce kuruluşlarının, uzmanların, sivil toplumun katılımına açık olmalıdır. Tarihsel ontoloji, epistemolojik çoğulculuk, çok taraflılık-esnek ittifaklar birlikteliği ve çok aktörlü kapsayıcılık Türk dış politikasının yeni yüzyılda kurucu boyutları olabilir.

Nilgün Eralp-Arısan (TEPAV), *Türkiye'nin AB Sürecinde İki Önemli Konu: Kurumsallık ve Kıbrıs*

Türkiye'nin AB katılım süreci konuşulurken uzun süredir gündeme alınmayan kurumsal yapılanmanın sahip olması gerekli özellikler kısaca özetlenecek ve katılıma yönelik hazırlıkların nasıl etkin bir şekilde koordine edilebileceği ortaya konacaktır. Bu arada hem gümrük birliğinin güncelleştirilmesi hem de AB ile ilişkilerimiz açısından büyük önem taşıyan Kıbrıs Sorunu ve bu sorunun giderilebilmesine yönelik adımlar irdelenecektir.

Atila Eralp (IPM-MERCATOR), *Çalkantılı Uluslararası Ortamda Avrupa'nın Geleceği ve Türkiye – AB İlişkileri*

AB'nin Uluslararası sistemin çalkantılı dönemlerinde gelecek tartışmaları daima ön plana çıkmıştır. Uluslararası sistem Covid-19 salgınının sosyo-ekonomik krizle iç içe geçtiği çoklu kriz ortamında, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle gelecek tartışmaları ve kaygılarının en üst seviyeye çıktığı bir süreçten geçmektedir. Uluslararası sistemin bu çalkantılı sürecinde bütün aktörler gibi Avrupa'da da gelecek tartışmalarının belirgin hale geldiğini gözlemlemekteyiz. Bu tebliğde Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle derinleşen çoklu kriz ortamında Avrupa'nın geleceğine ilişkin tartışmalar ele alınırken, Avrupa Birliği'nin (AB) bu ortamda nasıl kendini tanımladığı ve dönüştürdüğü incelenecektir.

Avrupa bütünleşmesi bu çoklu-kriz ortamında bir yandan neoliberal ekonomik yaklaşım ve politikaların yarattığı sosyal ve ekonomik eşitsizliğin yarattığı sorunlara sosyal politikalara ağırlık veren yeni yaklaşımlarla yanıt ararken, diğer yandan da Ukrayna Savaşıyla sarsılan güvenlik mimarisini dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu süreçte AB'nin “derinleşme” ve “genişleme” çabalarının nasıl tekrar canlandığı ve bu çabaların iki hususu da birlikte “kapsamlı güvenlik” alanında nasıl yoğunlaştığı ele alınacaktır. Bu incelemede AB'nin yaşadığı krizlerden atılım yaparak mı, sorunlu mu geçtiği, dayanışma süreçlerine ağırlık vererek ortaya konulacaktır.

Türkiye-AB ilişkileri uluslararası çalkantılı ortamda ve Avrupa'nın gelecek tartışmaları kapsamında incelenecektir. Avrupa'nın yeni güvenlik ve kurumsal mimarisi tartışması Türkiye'nin geleceği açısından da büyük ehemmiyet arz etmektedir. Türkiye'nin ne yazık ki bu tartışmaların dışına düştüğü gözlenmektedir. Ancak Türkiye açısından bu süreçlere dahil olmanın önemi vurgulanırken, sivil toplum

kuruluşlarının bu tartışmaların içine girmesinin Türkiye'nin geleceği açısından da gerekliliği ortaya konulacaktır.

Çiğdem Nas (Yıldız Teknik Üniversitesi), *Türkiye AB İlişkileri ve Avrupa Yeşil Mutabakatının Etkileri*

Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) 2019 yılında Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen tarafından açıklanmış ve o günden beri yoğun bir yasama sürecine yol açmıştır. AB'nin tüm politika alanlarını, önceliklerini ve politika yapım süreçlerini etkileyen bir yeşil büyüme stratejisi olarak uygulamaya koyulmuştur. AYM AB pazarını dönüştürdüğü gibi, AB'nin dış politikası, enerji ve ticaret politikaları ve üçüncü ülkeler ile ilişkilerini de derinden etkilemektedir. Bu kapsamda özellikle Türkiye çok önemli bir konumdadır. Zira AB aday ülkesi ve gümrük birliği ortağı olması AB yönetimi ve müktesebatındaki değişimlere ilgisiz kalması olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Müzakere sürecinin donmuş olması ve gümrük birliği güncellenme sürecinin de uzunca bir süredir başlatılamamış olması ilişkilerde bir durağanlığı ve gerilemeyi meydana getirmiştir. AYM ilişkilerin bu durumuna rağmen, bir hareketlenmeye yol açmış ve AYM'ye uyum ilişkilerde en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. AYM'nin de temelini oluşturan Paris İklim Anlaşmasına uyum hedefi Türkiye açısından da daha önemli hale gelmiş, Anlaşmayı imzalamasına rağmen onaylamayan Türkiye altı yıl aradan sonra onaylama kararını vermiş, karbon nötr olma tarihin belirlemiş ve kendi Yeşil Mutabakat eylem planını uygulamaya almıştır. Bu anlamda AYM'nin etkileri Türkiye'deki yeşil dönüşümü hızlandırıcı olmuştur. Öte yandan, Türkiye'nin kömür santrallerini kapatmak gibi daha somut adımlar atmaktan kaçındığı görülmektedir. Dolayısıyla soru Türkiye'de AYM'nin de etkisiyle köklü bir yeşil dönüşümün olup olmadığı yönünde şekillenmektedir. Bildiride bu soru irdelenecek ve Türkiye'de AYM'nin etkisiyle atılan adımların Türkiye-AB ilişkileri üzerindeki yansımaları ve yeşil dönüşümü tetikleyici yöndeki etkisi tartışılacaktır.

PANEL 27 (16.15-17.45, A330)
HOLOKOST HAFIZASI VE SİYASET FELSEFESİ: ZULMÜ ANLAMAK VE GEÇMİŞLE HESAPLAŞMAK
Panel Başkanı: Devrim Sezer (İzmir Ekonomi Üniversitesi)

Bu panelin amacı, çağdaş siyaset teorisinde Holokost'a ve Holokost hafızasıyla yakından ilgili olan kolektif sorumluluk ve geçmişle hesaplaşma gibi meselelere eserlerinde yer ayıran beş düşünürün perspektiflerini karşılaştırmalı olarak tartışmaya açmaktır: Arendt, Levinas, Adorno, Habermas ve Agamben. Siyaset teorisi, literatürde de sıklıkla vurgulandığı gibi, gerek Holokost/soykırım meselesine gerekse kamusal hafıza, kolektif sorumluluk ve geçmişle hesaplaşma konularına uzunca bir süre epey ilgisiz kalmıştır. Zira doğrudan doğruya bu problemlere eğilen siyaset felsefesi çalışmaları nispeten yakın bir geçmişte yayımlanmaya başlamıştır. Panelimizin öncelikli hedefi, bu genel kurala istisna teşkil eden ve çağdaş siyaset felsefesinin önde gelen isimleri arasında yer alan düşünürlerin argümanlarını mercek altına almaktır.

Bu düşünürler karşılaştırmalı olarak ve yukarıda andığımız meseleler bağlamında uluslararası literatürde ele alınmamışlardır. Türkçe literatürde de benzer ve şaşırtıcı bir boşluk göze çarpmaktadır: Evet, bu düşünürlerin perspektifleri çeşitli çalışmalara konu olmuştur, fakat kaleme aldıkları eserlerin Holokost veya Holokost hafızası bağlamında derinlemesine incelendiklerini söylemek pek mümkün değildir. Bu, bir hayli düşündürücü bir boşluktur, çünkü tarihçi Nora Şeni'nin vurguladığı gibi Holokost'u derinlikli bir şekilde anlamak Türkiye'nin kendi geçmişiyle hesaplaşmasına da katkıda bulunabilir. Bu uyarıyı dikkate alan panelimiz Arendt, Levinas, Adorno, Habermas ve Agamben'in Holokost hakkındaki tezlerinden yola çıkarak soykırım, kamusal hafıza, kolektif sorumluluk ve geçmişle hesaplaşma konularına ışık tutma amacını taşımaktadır. Ancak bu düşünürlerin perspektiflerini betimleyici ve aktarımcı bir tarzda özetlemekle yetinmektense yer yer onlarla tartışmaya girmeyi veya kimi

argümanlarını gözden geçirmeyi hedeflemekteyiz. Panelimiz, siyaset teorisi odağına sahip olmakla birlikte, gerek 20. yüzyıl felsefesi gerekse hafıza ve soykırım çalışmaları üzerine olan literatürlerle diyaloga girme çabasını da taşımaktadır.

Devrim Sezer (İzmir Ekonomi Üniversitesi), *Holokost ve Kolektif Sorumluluk Üzerine İki Perspektif: Arendt ve Agamben*

Gerek Holokost'un bir vahşet türü olarak nasıl tanımlandığı ve adlandırıldığı, gerekse böyle bir vahşetin bugünkü kuşaklara nasıl bir siyasal sorumluluk yüklediği Holokost/soykırım ve hafıza çalışmalarında çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Bu bildiri çağdaş siyaset teorisinin önde gelen düşünürlerinden Arendt ve Agamben'in bu iki konuya ilişkin perspektiflerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bildirinin odağında bu iki figürün yer almasının en önemli nedeni, Arendt ve Agamben'in spesifik olarak Holokost üzerine eser veren iki istisnai düşünür olmasıdır. Arendt'in Eichmann Kudüs'te: Kötülüğün Sıradanlığı (1961) kitabı bu meseleleri ele alan ve majör bir siyaset düşünürü tarafından kaleme alınan ilk eserdir. Agamben'in Auschwitz'ten Artakalanlar: Tanık ve Arşiv başlıklı çalışması da yine bir siyaset düşünürü tarafından yazılmış olan ve doğrudan Holokost meselesine eğilen bir başka istisnai eserdir. Bu bildirinin konusu bakımından daha önemli olan husus ise her iki düşünürün de şu soruların peşine düşmüş olmasıdır: Holokost tarihte benzeri görülmedik bir vahşet türü müdür? Bu vahşet türünü nasıl adlandırmak gerekir? Soykırım fiilinin ayırıcı nitelikleri nelerdir? Holokost/soykırım gibi bir tarihsel adaletsizliğin bugünkü kuşaklara yüklediği siyasal sorumluluğu nasıl tanımlamak ve nasıl gerekçelendirmek gerekir?

Bu ve benzeri soruları Arendt ve Agamben'in perspektiflerini karşılaştırarak irdeleyen bu çalışma, Holokost/soykırım çalışmaları alanındaki tartışmalardan yararlanmakta ve bu alanda tekrar tekrar gündeme gelen meselelerden biri olan Holokost'un "emsalsizliği" ve "biricikliği" tezlerine siyaset teorisinin sunduğu kavramsal olanaklarla yaklaşmayı amaçlamaktadır. Bildirinin bu konuya ilişkin en temel savı şudur: Arendt'in soykırım kavrayışı diğer soykırımların tanınmasını güçleştirmekle birlikte Holokost'un ayırt edici yanlarına ışık tutmaktadır; Agamben'in Holokost kavrayışı ise bu vahşeti "modern siyaset"nin neredeyse doğal bir uzantısı olarak göstermesi nedeniyle Holokost'un ayırt edici niteliklerini görmemizi imkansızlaştırmaktadır.

Volkan Çıdam (Boğaziçi Üniversitesi), *Adorno'nun Hafıza Siyaseti*

Bu sunumun amacı, Theodor W. Adorno'nun ilerleme kavramını ve bu kavramı temel alan hafıza-siyasetini değerlendirmek ve bir örneğini günümüz Almanyası'nın "Tarihçiler Tartışması"nda (*Historikerstreit* 2.0) da gördüğümüz, süregiden hafıza-siyaseti tartışmalarına katkıda bulunmaktadır. Amy Allen, Frankfurt Ekolü'ne özgü eleştirel teoriyi dekolonize etme iddiasıyla kaleme aldığı, *The End of Progress* (İlerlemenin Sonu / Amacı) adlı kitabında, Adorno'nun, yüzünü geçmişe çevirmiş, tarihi geçmişten günümüze sıralanabilecek bir başarılar anlatısı olarak gören, gelişimsel bir tarihsel ilerleme kavramını reddettiğini ileri sürer. Allen'a göre tam da bu nedenle Adorno'nun ilerleme kavramı ve tarih anlayışının, post-kolonyal çalışmaların Frankfurt Ekolü'nün evrensel olma iddiasındaki tarih anlayışına getirdiği eleştirilere cevap vermeye, eleştirel teorisinin daha kapsayıcı nitelikte bir tarihsel perspektif kazanmasına katkı sağlayacağını savunur. Adorno'nun idealist tarih felsefesine yönelik eleştirilerinin, post-kolonyal bakışın ortaya koyduğu sorunlara derinlikli cevaplar sunabileceği konusunda Allen'ın görüşlerine katılmakla beraber, sunumumda Adorno'nun geriye dönük bir tarihsel ilerleme kavramını reddetmek yerine, eleştirel bir ilerleme kavramı önerdiğini, bunu da Immanuel Kant ve Walter Benjamin'in tarih anlayışlarıyla diyaloga girerek geliştirdiğini savunuyorum. Adorno, Kant'ın ahlaki ilerleme kavramını materyalist bir bakış açısından yeniden ele alırken, ilerlemeyi yalnızca gelişimsel bir çizgide ele alan bir anlayışın sınırlarının farkındadır. Bu sınırları, Benjamin'in "Tarih Felsefesi Üzerine Tezlerindeki" argümanlarını eleştiri süzgecinden geçirip, kendi anlayışına entegre ederek aşmayı hedefler. Sunumumda Adorno'nun bu çift yönlü ilerleme anlayışının, faşizm ve otoriterliğin toplumsal kaynaklarına karşı süreklilik arz eden bir direniş pratiği olarak kavramsallaştırılması gereken bir hafıza-siyasetine temel oluşturduğunu öne süreceğim. Adorno'ya göre, bu direniş pratiği demokratik bir

kamusal alanın en önemli yapıtaşlarından. Adorno'nun talep ettiği eleştirel pratik, geçmişin adaletsizliklerini ve gerçekleşmeyen umutlarını çoğulcu bir perspektifle ortaya çıkabilecek –Michael Rothberg'in çalışmalarında geliştirdiği– çok yönlü bir tarih perspektifi ile uyum içindedir. Bu açıdan bakıldığında, Adorno'nun hafıza-siyaseti yaklaşımı “ötekileştirilmişlerin” tarihsel anlatılarına duyarlı olmanın yanında, kendisinin “her daim varlığını sürdüren gerileme tehlikesi” olarak betimlediği faşizme karşı mücadelede de dinamik bir rol aldığı görülür.

Elis Şimşon (Koç Üniversitesi), *Levinas ve Mazlum Öznellik: Nazi Dehşetini Hatırlamanın İmkani*

Emmanuel Levinas *Zor Özgürlük* adlı kitabını “İmza” başlıklı kısa bir yazıyla sonlandırır. Düşünce hayatının belli başlı uğraklarını anlattığı, adeta düşüncesinin envanterini sunarak kimliğini açık ettiği bu beş sayfalık imzanın bir yerinde Levinas, tüm felsefi çabasının altında yatan travmayı itiraf ederek tüm entelektüel hayatının Nazi dehşetinin önsezisi ve hatırası tarafından tayin edildiğini söyler. Bu sunumdaki amacım, bu otobiyografik cümlelerin ikinci kısmına odaklanıp Levinas'ın düşüncesinin Nazi dehşetinin hatırasına nasıl tanıklık ettiğini ve Holokost sonrası dünyada etiğin ve politikanın yeniden anlamlandırılması için neler önerdiğini tartışmaktır. Levinas çok erken bir dönemde Batı felsefesi geleneğinin ve onun ürettiği öznellik mefhumunun Hitlerizm'in “felsefesi”ne zemin hazırladığını ve Nazi dehşetinin suç ortağı olduğunu teşhis etmiştir; önsezi, totalitarizmin, Batı felsefesinin düşünce alışkanlıklarına halihazırda içkin olduğuna ve bu düşünme biçiminin ürettiği şiddete dairdir. Bu aşamada Levinas, etiğin anlamını yeniden sorgulayıp onu bir tür daimî eleştirel teyakkuz, Batı metafiziğinin içinde barınan totaliter eğilimleri ifşa etme ve onlara direnme olanağı olarak değerlendirir. Bu çerçevede Levinas'ın yaptığı en önemli ve en özgün katkı, özgürlük, otonomi, kendine yeterlilik, özdeşlik, bütünsellik, dışa ve başkaya kapalı bir yekparelik gibi özelliklerle kurulmuş geleneksel öznellik mefhumunun karşısına yeni bir öznellik fikrini sürmesinde yatar. Başkasına radikal bir açıklık olarak düşündüğü, herkesten ve her şeyden sorumlu bu özneyi tanımlamak için okuru yadırgatacak ve sarsacak sözcükleri seçer Levinas: huzursuz, kendisiyle çakışmayan, kendine kapanamayan, saplantılı, tutsak, çıplak, yaralanabilir, travmatize olmuş ve mazlum bir özneliktir ortaya koymak istediği, tanıklık imkani ve hatırlama ödevini bu öznenin omuzlarına yükler. Bu özne, “Ben” zamirinin geçirimsiz yeğinliğini, “Buradayım” cümlesindeki radikal açıklıkla kesintiye uğratar. “Buradayım” olarak kavramsallaştırdığı özne aynı zamanda sonsuz bir sorumluluğun, cevap verebilirliğin ve yükümlülüğün bedenselleşmesidir; kendisiyle özdeşleşmeye muktedir olmayan bu özne tanıklığın öznesidir. Badiou, Spivak, Rose ve Zizek gibi düşünürlerin sert eleştirilerini alan bu öznellik mefhumunun hangi politik olanakları sunabileceğini ve hatırlama ödevine nasıl bir boyutla katkıda bulunabileceğini tartışacağım son bölüm, Levinas'ın düşüncesinin sınırlarına da işaret etme gayesini taşır.

Ünsal Doğan Başkır (İzmir Ekonomi Üniversitesi), *Siyasal Kültürün Kurucu Bileşeni Olarak Holokost Hafızası: Jürgen Habermas ve “Tarihin Kamusal Kullanımı”*

Çağdaş siyaset teorisinin önde gelen isimlerinden biri olan Jürgen Habermas, 1990'larda ortaya koyduğu anayasal yurttaşlık tartışmasının merkezine geçmişle yüzleşme sorununu ve Almanya'nın Holokost hafızasını yerleştirmişti. Kayıtlara “Tarihçiler Tartışması” (*Historikerstreit*) olarak geçen ihtilafa tarihin bir yorum meselesi olduğunu ve nihayetinde “bugün”le birlikte yeniden biçimlendiğini belirterek müdahale eden düşünür, tarihin kamusal kullanımının siyasal kültür için biçimlendirici rolüne dikkat çekmişti. Habermas'a göre, Alman yurttaşlarının geçmişte atalarının elinde can vermiş olan soykırım kurbanlarının anısını hatırlama ve canlı tutma ödevinden şüphe edilemez. Soykırımın zararı ve anısı dayanışma duygusunun teşvik ettiği bir tür unutkanlığa feda edilmemeli; bir anlamda Almanya'nın yurttaşlık kimliğine ve siyasal kültürüne kazanmalıdır. Öyle ki Auschwitz'den sonra oluşacak her türlü Alman kimliği, insanlığa karşı işlenmiş bir suçun anısını eleştirel olarak ele alacak bir zeminde inşa edilmek durumundadır. Böylece yurttaşlık ve siyasal kültür, başka bir deyişle ulusal kimlik, şanlı bir geçmiş anlatısından kurtarılmış; geçmişin adaletsizlikleriyle yüzleşmeyi sağlayan eleştirel bir açıklık üzerine oturtulmuş olur.

Habermas'ın 1980'lerin sonunda gerçekleşen tarihçiler tartışmasından kesin bir zaferle çıktığını söylemek yanlış olmaz. Öte yandan bu zafer ne onun yurttaşlık kavrayışını ne de Holokost hafızası konusundaki tartışmasını sorgusuz sualsiz takip edeceğimiz anlamına geliyor. 2021 yılında Holokost hafızasının Almanya ve Batı Avrupa'daki merkezi yerini sorgulamaya açan Dirk Moses ve Michael Rothberg, ikinci bir tarihçiler tartışmasının (*Historikerstreit* 2.0) mimarları olarak şu soruyu gündeme getirdiler: Nazilerin gerçekleştirdiği soykırıma odaklanarak inşa edilen bir geçmişle yüzleşme anlayışı, oluşturduğu siyasal doğruculuk zeminiyle sömürgecilik gibi başka günahların üzerini örtmeye hizmet ediyor mu? Başka bir deyişle, yurttaşlık anlayışımızı ulusal kültür anlatısının ötesine taşıyan özgürleştirici bir müdahale, bugün kendi karşısına mı dönüşmüştür? Türkiye'deki akademik ve kamusal tartışmalarda sıklıkla ihmal edilen Holokost hafızasını çok boyutlu olarak değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmanın birbiriyle ilişkili iki odağı bulunuyor: İlk olarak, Moses ve Rothberg'in soruları ışığında Habermas'ın Holokost hafızası üzerine inşa ettiği yurttaşlık kavrayışını yeniden ele alacak ve yeni tarihçiler tartışmasının yurttaşlık tanımı bakımından içerebileceği imkânları sorgulayacağım. İkinci olarak da bu tartışmadan çıkabilecek olası sonuçların Türkiye'nin geçmişle yüzleşme sorununa nasıl bir katkısı olabileceğini kısaca ele alacağım. Böylesi bir teorik tartışmanın hem yurttaşlık anlayışı hem de geçmişin kullanımları konusunda bilinen kamplaşmaların ötesine geçebilecek olanaklar sunduğu kanaatindeyim.

PANEL 28 (16.15-17.45, A227)
SOĞUK SAVAŞ VE TÜRK SİYASETİ
Panel Başkanı: İlker Aytürk (Bilkent Üniversitesi)

Mehmet Güldal (İstanbul Üniversitesi), *Soğuk Savaş'ın Unutulan Bir Uğrağı: Manevi Cihazlanma Derneği Türkiye'de*

1917 Ekim Devrimi, Dünya siyasetini derinden etkilerken uzun 19. yüzyılı bitiren ve kısa 20. yüzyılı başlatan bir kırılma anı olarak tarihte önemli bir yere sahiptir. Sovyetler Birliği'nin ortaya çıkışıyla yeni bir döneme girilmiştir. Ekim Devrimi sonrası, komünist partilerin tüm Dünya'da etkinliğini arttırmaya başlamasıyla birlikte buna karşı yürütülen reaksiyoner örgütlenmeler peşi sıra ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu reaksiyoner örgütlerden birinin önderliğinde de Frank Buchman vardır. Buchman, 1938 yılında “dinsiz” olarak gördükleri Dünya'ya “umut olma” arayışıyla Manevi Cihazlanma-Silahlanma (*Moral Re-armament*) hareketini örgütlemiştir.

Bir doktrin ve hareket olarak Buchman öncülüğünde oluşturulan Manevi Cihazlanma akımı, başta İngiltere ve ABD olmak üzere Dünya'nın çeşitli bölgelerinde teşkilatlanmıştır. Soğuk Savaş anti-komünizmini geliştirme ve toplumu bu yönde endoktrine etme çabası için farklı örgütlenme ve faaliyetler yürütülürken, Manevi Cihazlanma diğerlerinden ayrı bir yol izlemiştir. Çoğu anti-komünist teşkilatlanma, toplumun komünizm karşısında dönüştürülmesi yahut eğitilmesi gerekliliğini ön plana çıkartırken, personalizm akımından yoğun şekilde etkilenen Manevi Cihazlanma, odağına bireyi ve onun manevi yaşamını alır. Öyle ki, eğer birey manevi olarak iyiliğe, kısacası Manevi Cihazlanma'nın sloganı olan, “mutlak özveri, mutlak sevgi, mutlak dürüstlük, mutlak saflık-temizlik” anlayışına ulaşırsa, toplum bu ölçülerde kendisini yenileyebilir ve bozulan dengesini bulabilir. Böylece, “Yeni İnsan, Yeni Millet ve Yeni dünya” kurulur.

Manevi Cihazlanma hareketinin dünyada özellikle Soğuk Savaş sürecinde etkinliğini arttırdığı bir süreçte Türkiye içerisinde de faaliyet yürütmüştür. Hareket, 1958 yılında Ankara'da Manevi Cihazlanma Cemiyeti kurulurken, bahse konu ilkeler etrafında insanları yeni bir dünya'ya doğru ilerletme çabası altında faaliyet yürütür. Hristiyan teolojisinden ilhamla oluşturulan Manevi Cihazlanma, “yaratılmış birey” odaklı arayışla dinler arası bir diyalog sayesinde, Türkiye'de hem İslam teolojisinin hem de Türk kültürünün Manevi Cihazlanma doktrinleri ile uyumlu hale getirilmeye çalışır. Ele alınan bu çalışmada, Manevi Cihazlanma hareketinin gerek kuruluş gerekse Türkiye'de yürüttüğü faaliyetleri Soğuk Savaş Türkiye'si bağlamında incelenecektir.

Talha Köseoğlu (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi), *Mukaddesatçılık: Soğuk Savaş Döneminde “Müslüman Türk” Kimliğinin İnşası*

Bu çalışmada mukaddesatçılık, Türk milliyetçiliği, muhafazakar dindarlık ve ihyacı (*revivalist*) İslamcılığı uzlaştıran bir Soğuk Savaş ideolojisi olarak tanımlanmakta ve tarihsel-eleştirel bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Çalışma, Necip Fazıl Kısakürek'in yazılarından yola çıkarak mukaddesatçılığın düşünsel ve duygusal bileşenlerini incelemektedir. Kısakürek, kavramın isim babası olmasının yanı sıra, kitleleri belagat ve hitabeti kuvvetli konuşmaları ve şiirleri üzerinden mukaddesatçı ideoloji etrafında seferber etme (*mobilization*) çabasıyla döneminin diğer muhafazakar aydınlarından ayrılmaktadır. Çalışma, Kısakürek'in mukaddesatçılığının, halk kitlelerini Batılılaşmış modernleşmeci seçkinler olarak tanımladığı siyasi elite karşı seferber etmek amacıyla, Müslümanlığı Türk modernleşme sürecinin sözde kurbanları olan halk kitlelerinin siyasi kimliği olarak yeniden inşa ettiğini öne sürmektedir. Osmanlı Devleti'nin yönetici ve kurumlarında vücut bulduğuna inanılan şanlı bir Türk-İslam medeniyeti inancına dayanan mukaddesatçılık, iç ve dış düşmanların sözde İslami temellerini baltalamak suretiyle bu medeniyeti yok ettiğini ileri sürer. Mukaddesatçı anlatı, Türk modernleşme sürecinin geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerindeki aktörlerini, İslam temelli bir dünya imparatorluğunu “Batı medeniyeti” tarafından kabul edilmek için boş yere çabalayan seküler bir ulus-devlete dönüştürmekle suçlar. Buna göre Türk modernleşme tarihi, Müslüman Türk'ün ruhunu, kimliğini ve özgünlüğünü kaybetme tarihidir; bir yabancılaşma sürecidir. Müslüman Türk kimliğine yönelik bir ihanet şeklinde algılanan bu sürece karşı mukaddesatçılık, ekonomik ve teknolojik modernleşme reformları ve politikalarını toptan reddetmeden kutsal/mukaddes sayılan değerlerin, kurumların ve uygulamaların restorasyonunu savunur. Mukaddesatçılık, İslami ve milliyetçi hassasiyetlere sahip insanlar arasındaki güçsüzleştirilmişlik (*disempowerment*) ve yabancılaşma hislerini, Türk modernleşme sürecine karşı bir hınç (*ressentiment*) duygusuna kanalize etmektedir. Mukaddesatçılık, Türkiye'yi ve etnik Türkleri Müslüman dünyasının doğal liderleri olarak gören emperyal hırslarının yanı sıra, Türk ulusal kimliğini Müslümanlıkla özdeşleştirilmesi ile milliyetçidir. Bu tabloyu karmaşıklaştıran, mukaddesatçılığın işbirlikçi muhafazakar ve ihyacı boyutlarıdır. Sosyal ve politik süreçler için yeni normlar ve ilkeler üretmek üzere Kuran ve sünnet gibi İslami bilgi kaynaklarına doğrudan başvurmayı reddeden İslam yorumunda muhafazakar olan mukaddesatçılık, daha çok yerleşik ortodoks Sünni doktrinlerine ve çoğu zaman sufi şeyhlerinin rehberliğine boyun eğer. Yine de halk kitlelerini seferber etme girişimi ve geleneğin restorasyonu adına da olsa mevcut uygulama ve kurumları pervasızca reddetmesi bakımından da ihyacı ve yenilikçidir. Mukaddesatçılık, gelenek ve kurumları korumaya yönelik klasik muhafazakar elitist tavrın aksine, mukaddesatçı nesiller yetiştirmeye yönelik rasyonalist, hatta modernist toplum mühendisliği projesinin yanı sıra mutlak pragmatizmiyle devrimci, yıkıcı bir siyaset biçimini temsil etmektedir. Mukaddesatçılık, Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki hükümetlerin dindar ve seküler yönelimli vatandaşlar arasındaki ayrıştırıcı kutuplaşmayı sürdürmeye çalışan mevcut popülist politikaların arkasındaki ideolojik/düşünsel altyapıyı oluşturmada etkili olmaktadır.

Selcen Altınbaş-Umut (Trakya Üniversitesi), *1960 ve 1980 Askeri Müdahaleleri Sonrasında Siyasal Alanın Yeniden İnşası: Cumhuriyet Gazetesi Üzerinden Bir İnceleme*

1960 ve 1980 askeri müdahaleleri, Türk siyasal hayatında demokratik süreçlerin askıya alınmasının yanı sıra bir dizi neden ve sonuç açısından büyük önem taşımaktadır. Bu müdahaleler süreçleri ve uygulamaları açısından da birbirinden ayrılır. Her iki askeri müdahale sonrasında siyasal alanın ve dolayısıyla siyasal kurumların yeniden inşa edildiği bilinmektedir.

Bu çalışmanın ana amacı, yeniden yapılanmayı beraberinde getiren iki askeri müdahale sonrasında siyasal alanın inşa sürecinin yazılı basında nasıl ele alındığını ve basının kamuoyu oluşturma-yönlendirme misyonunu bu süreçte nasıl yerine getirdiğini görmektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışma Cumhuriyet tarihinin en eski gazetesi olan Cumhuriyet gazetesi üzerinden içerik çözümlemesi yaparak iki askeri müdahalenin sonrasını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışma, 1960 ve 1980 askeri

müdahaleleri sonrasında siyasal alanın yeniden inşa sürecine ve buna yönelik kamuoyu oluşturmada yazılı basının önemli rol üstlendiği savından hareketle kaleme alınmaktadır.

PANEL 29 (16.15-17.45, A230)
MİLLİYETÇİLİK
Panel Başkanı: Aşlı Çırakman (ODTÜ)

Murat Yılmaz (Kastamonu Üniversitesi), *Jön Türklerde Türk Milliyetçiliği Düşüncesi*

1876 yılında Osmanlı tahtına geçen Sultan II. Abdülhamid otoriter bir iktidar anlayışıyla hüküm sürmüştür. Kendisine muhalif kesimleri sindirme yolunu tutarak iktidarına engel teşkil edebilecek yapıları ortadan kaldırmayı saltanatının temeline koymuştur. Bu nedenle muhalefet hareketi gizli bir örgütlenme yapısına bürünmek durumunda kalmıştır. II. Abdülhamid aleyhtarlığının yoğun hissedildiği modern askerî okullarda okuyan öğrenciler bu örgütlenmenin kaynağını teşkil etmiştir. Jön Türkler olarak adlandırılan II. Abdülhamid karşıtları kurdukları Osmânî İttihâd ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla muhalefet hareketini sürdürmüşlerdir. 1902 yılındaki I. Jön Türk Kongresi'ne ve ardından yaşanan ayrışmaya kadar Cemiyet bu isimle devam etmiştir. Bugüne dek Cemiyet'in teşkilatlanma ve muhalefet yöntemi üzerine birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte ideolojik yapısı konusunda bazı tartışmalar mevcuttur. Özellikle 1889'da kurulan Cemiyet'in II. Abdülhamid muhalifliğiyle birlikte erken dönem Türk milliyetçiliğinin bir yansıması olduğu hakkında görüşler ileri sürülmektedir. Ancak bu iddia Cemiyet'in basın ve yayın faaliyetleri incelenmeden ve üyelerinin profilleri göz önünde tutulmadan ortaya atılmaktadır. Cemiyet'i oluşturan farklı kesimlerin girift fikri yapısı çözülmeyen yapılar yorumlar yüzeysel kalmaktadır. Bu çalışma Osmânî İttihâd ve Terakki Cemiyeti'ne atfedilen Türk milliyetçiliği yaklaşımını sorgulamaktadır. Cemiyet'in çıkardığı gazeteler ve risaleler takip edilerek Jön Türklerin düşünce sisteminde Türk milliyetçiliği algısının boyutları ortaya koyulacaktır. Cemiyet neşriyatının yanında üyelerinin hatıraları tartışılan konuyu aydınlatmaya yardımcı kaynaklar olarak kullanılacaktır. Çalışma boyunca Jön Türklerin muhalefet hareketinde Türk milliyetçiliği doğrultusunda uygulama bulan eğilimlerin varlığı tartışılacaktır. Cemiyet'in düşünce sisteminde Türk milliyetçiliğinin merkezi bir yer tutup tutmadığı araştırılacaktır. Bu şekilde Türk siyasi tarihinde önemli bir yerde bulunan Jön Türk hareketinin ideolojik alanına katkı sağlanacaktır.

Elif Gençkal-Eroler (İstanbul Topkapı Üniversitesi), *Batı Dışı Milliyetçiliklerde Batı Meselesi: Türkiye'de Mavi Anadoluçuluk Örneği*

Batılı olmayan milliyetçiliklerde Batı meselesinin çok büyük bir tartışma olduğunu göz önünde bulundurarak bu çalışma, Batılı olmayan elitlerin ulusal kimlik ve Batı algısının bir örnek olayı olarak Mavi Anadoluçuluk akımını incelemektedir. Sol siyaset ve hümanist felsefeye yakın küçük bir aydın zümresinin başlattığı Mavi Anadoluçuluk akımı, Türkiye'de ulusal kimlikteki kültürel kökler ve medeniyet tartışması üzerine fikirler öne sürmüş fakat nispeten gölgede kalmış bir ulus-üstü kimlik vizyonu olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma Mavi Anadoluçuluğun öncülerinden Kabağaçlı, Eyüboğlu ve Erhat'ın seçilmiş eserlerinden bir söylem analizi üzerinden Batı, medeniyet ve ulusal kimlik algısını araştırmaktadır. Bu eser incelemeleri göstermektedir ki Mavi Anadoluçular sahip oldukları entelektüel ve akademik altyapı sayesinde ürettikleride mitolojik tezler ile hem Batı medeniyetinin köklerini hem de Türk yurdu olarak Anadolu'yu yeniden keşfetmeye/yaratmaya yöneldiler; bir kültürel süreklilik tezi ile Türk milletini Batı medeniyetinin sahibi olarak inşa etmeye çalıştılar; seküler-elitist vizyonlarının bir ürünü olarak "Anadolu halkı" ve "öteki" dikotomosini ürettiler. Böylece Mavi Anadoluçular, Batı uygarlığının kökeninin Anadolu olduğunu iddia ederek, Batı uygarlığının Yunan köklerini reddetmekle kalmamış, Türk ulusal kimliğine 'arzulanan Batı'yı da bağlamışlardır. Mavi Anadoluçuluk, Batı'yı hem medeniyetin merkezi hem de "öteki" olarak algılaması açısından sadece Kemalizm'le değil, Batılı olmayan diğer milliyetçiliklerle de yakın bir ilişki içindedir.

Muttalip Çağlayan (Mardin Artuklu Üniversitesi), *Din ile Milliyetçilik Arasında Değişen Etkileşim Modelleri: İslam ile Kürt Milliyetçiliği Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış*

Din, ulusal kimliğin ortaya çıkmasını ve pekişmesini teşvik mi ediyor yoksa engelliyor mu? Bu soruyu cevaplamak için bu araştırmada, din ve milliyetçilik arasındaki etkileşim biçimlerine odaklanılmaktadır. Günümüzde din ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürde ekseriyetle dinin ulusal kimlik üzerindeki teşvik edici rolü üzerinde durulmaktadır. İnancın milliyetçiliğin oluşumu ve gelişimi üzerindeki engelleyici yönleri hakkında ise az şey söylenmektedir. Vaka analizi yönteminin esas alındığı bu çalışma, din ile milliyetçilik arasındaki ilişkiyi bağlamsal, süreçlere dayalı ve dinamik ele alarak literatürdeki teorik kısıtın üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Vaka örneği olarak İslam ve Kürt milliyetçiliği arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma, din ve milliyetçilik arasında rekabetçi ve simbiyotik etkileşimlerin eşzamanlı cereyan ettiği ikili bir yaklaşım geliştirmektedir. Çalışmada veri oluşturmak için ise yarı yapılandırılmış görüşmelere dayalı nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın vardığı temel sonuç ise şudur. Dini kimlik bir yandan bireylerin ya da toplumun belirli bir kısmının milli duygularının ortaya çıkmasını ya da pekişmesini teşvik ederken, belirli kesimler üzerinde ise milliyetçiliği dizginleyici rol oynamaktadır. Sekülerleşmenin ve dindarlığın bir arada var olduğunu öne süren çalışma, din ile milliyetçilik arasındaki farklı etkileşim biçimlerinin ana hatları itibariyle iki kola ayrıldığını ileri sürmektedir. Destekleyici bir unsur olarak dini kimlik, ortak milli dava etrafında birlik ve dayanışma arzusunun pekiştirerek grup içi aidiyet duygusunu artıran bir motivasyon kaynağı haline gelmekte iken, zayıflatıcı bir faktör olarak ise etnik kimliğin, grubun mobilizasyonunda belirleyici rol oynamasının önünde engel teşkil etmektedir. Bir başka deyişle, İslam Kürt kimliğinin etno-politik düzeyde temayüz etmesinde ya da tahkimatında hem teşvik edici hem de caydırıcı rol oynamaktadır. İslam bir yandan Kürtlük bilincinin oluşumu ve gelişimini etnisite üstü konumlandırılması nedeniyle frenlerken, diğer yandan etnik aidiyeti “kavimler arası eşitliğe dayalı adalet” vurgusu ile güçlendirerek siyasallaşmasının önünü açmaktadır. İlk konfigürasyonda, dini aidiyet etnik kimliğin grubun organizasyonunda asli seferberlik kaynağı olmasının önünde engelleyici bir rol oynayarak etnopolitik arzuların oluşmasını önlerken, ikincisinde ise destekleyici bir güç kaynağı olarak milli şuurlanmaya dayalı birlik ve dayanışma arzusunun pekiştirerek grup içi aidiyet duygusunun etnik kimlik etrafında gelişmesine dayanak olmaktadır. Sonuç olarak, çalışmada İslami duyarlılığı olan Kürtler özelinde İslam ile milliyetçilik ilişkisinin ayrılmayı ve sentezi yansıtan iki karşıt eğilimi aynı anda barındırdığı iddia edilmektedir.

PANEL 30 (16.15-17.45, AZ27)

TÜRK DIŞ POLİTİKASI-II

Panel Başkanı: Seçkin Köstem (Bilkent Üniversitesi)

Umut Bekcan (Pamukkale Üniversitesi), *Atatürk'ün Sovyet Politikası: Dostluktan Düşmanlığa Mı?*

Osmanlı ve Çarlık Rusya, 19. yüzyılda birbirleriyle dört kez savaşmış iki düşman devletti. 1920'li yıllarda yerlerini iki dost devlet Türkiye ve Sovyetler Birliği'ne bıraktılar. Türk-Sovyet dostluğu, Sovyetlerin Türkiye'nin kurtuluş savaşına verdiği destekle başladı. Sovyet devleti sosyalist doğası gereği antiemperyalist bir içeriğe sahipti. Türkiye ise (Ankara hükümeti) emperyalist devletlere karşı bir bağımsızlık mücadelesi veriyordu. İdeolojik yakınlığa ek olarak iki ülke de ayakta kalmak için birbirlerinin varlığına ihtiyaç duyuyordu. Yani, dostluk iki ülkenin de çıkarıydı. Türkiye, Sovyetlerin silah ve para desteğiyle batıda anti-ilhakçı bir savaş yürütüyordu. Sovyetler de ayakta kalan Türkiye sayesinde güney sınırlarını karadan ve denizden güvenceye alıyor, olası emperyalist bir kuşatmadan kurtuluyordu. Hatta Lozan'da Boğazlar ile ilgili görüşmelere katılan Sovyet heyeti, İstanbul ve Çanakkale boğazlarının Türkiye'nin egemenliğinde kalması gerektiğini hararetle savunmuştu.

Türk-Sovyet dostluğu iki savaş arası döneme damgasını vurmuştu. Başbakan İsmet İnönü, cumhuriyetin onuncu yıldönümünde, Ankara: Türkiye'nin Kalbi adlı belgeselde Türk-Sovyet ilişkileri ile ilgili şunları

söylüyordu: “Türkiye Cumhuriyeti’nin komşuları ile ve herkesle münasebetleri çok dostanedir. Fakat sizin bildiğiniz gibi, tüm dünyanın bildiği gibi bizim Türkiye Cumhuriyeti’nin harici politikasında esas olan nokta Sovyetler ile olan dostluğumuzun temel teşkil etmesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin Sovyetler ile dostluğu, en çetin zamanlarda başlamış, en çetin imtihanları geçirmiş, bugün için, iki milletin kalbine yerleşmiş esaslı bir politikadır”

Bu esaslı politikanın yürütülmesinde kuşkusuz Cumhurbaşkanı Atatürk’ün önemli bir rolü vardır ve bu çalışma bu role odaklanmıştır. Çalışma, ilham kaynağını İsmail Soysal’ın 1981’de yayımlanan “Türkiye’nin Batı İttifakına Yönelişi (1934-1937)” başlıklı makalesinden almıştır. Zira Soysal, bu makalede Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin bozulmasının II. Dünya Savaşı sonrası değil öncesinde hatta incelediği 1934-1937 yılları arasında gerçekleştiğini, Sovyetlerin boğazlarla ilgili taleplerinin Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nden (MBS) sonra başladığını, bunun Atatürk Türkiye’sini İngiltere’ye yani batı ittifakına ittiğini söylemiştir. Sovyetlerin, II. Dünya Savaşı sonrası daha cesaretli davrandığını ve Atatürk’ün de yaşasaydı Sovyet tehlikesi karşısında NATO’yu tercih edeceğini iddia etmiştir. Bu çerçevede, Atatürk’ün yaşamadığı dönemle ilgili bir yorumda bulunmanın bilimsel/akademik bir içerik taşımadığını belirtmek gerekir. Ama yaşadığı dönem itibarıyla Atatürk’ün batıcı perspektifini korumakla birlikte Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilere özellikle önem verdiğinin altı çizilmelidir. İngiltere ile yakınlaşma, kronolojik olarak MBS’den öncedir ve Sovyetleri tehditkar gören bir içerik de taşımamaktadır.

Türk-Sovyet ilişkileri, Atatürk Türkiye’sinin akılcı, gerçekçi, barışçı, bağımsızlıkçı ilkeler temelinde yürüttüğü dış politikasının bir ürünüdür. Bu bağlamda bu çalışmanın temel varsayımı, Atatürk’ün iradesinin Türk-Sovyet ilişkilerinde belirleyici bir faktör olduğu, Sovyetleri bir tehdit olarak görmediği aksine Türk-Sovyet dostluğunu sürdürmekten yana bir politikayı savunduğu, Atatürk’ün ölümünden sonra ilişkilerin bozulmaya yüz tuttuğu şeklinde ifade edilebilir.

Çalışmada, cumhuriyetin dış politika ilkeleri ışığında Atatürk’ün Sovyetler Birliği politikası incelenmiştir. 1920’li ve 1930’lu yıllardaki iyi ilişkilerin, MBS sonrası tavsadığı, Atatürk’ün hastalığı ile birlikte siyasetten uzak kalmasından ötürü soğumaya başladığı ifade edilmiştir. Yine de ilişkilerin kesin bir düşmanlık veya tehdit boyutuna varmadığı, ikili ilişkilerde yaşanması doğal/mümkün anlaşmazlıkların görüldüğü hatırlatılmıştır. Ayrıca, Atatürk’ün ölümünden sonra Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nden uzaklaşmaya başladığı ve Türk-Sovyet dostluk ilişkilerindeki iradesinin/rolünün açıkça görüldüğü vurgulanmıştır. Konu tarihsel bir perspektiften bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada Türk ve Sovyet kaynaklarından faydalanılmıştır.

Sacit Yarımoglu (Bağımsız Araştırmacı), *Türk Tarih Yazıcılığında Sovyet Arazi İstekleri: Kars, Ardahan, Artvin ve Doğu Trakya Meselesi*

Türk-Sovyet ilişkileri, 1930’ların ortalarından sonra çeşitli nedenlerle bozulmaya başlamıştır. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı sürecinde de devam etmiş ve Türk tarafının, savaşın güçlü kazananlarından biri olan SSCB’den savaş boyunca tehdit algılamasına neden olmuştur. Bu sürecin devamında ise, Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir. Çünkü SSCB, Türkiye ile yeni bir ittifak anlaşması yapabilmek için, başta Boğazlar konusuyla ilgili olmak üzere, Türkiye’den birtakım isteklerde bulunmuştur. Bu doğrultuda, çalışmada merkeze alınacak husus, SSCB’nin, Kars, Ardahan ve Artvin bölgelerini Türkiye’den istemiş olmasıdır. Bu toprak parçaları, Türkiye’den resmi bir şekilde istenmemiştir. Ama nasıl ve ne şekilde istendikleri de çokça tartışılmıştır. Buna benzer bir şekilde, Türkiye’nin Trakya’daki bir kısım toprağının da, o dönemde bir Rus peyki olduğu düşünülen Bulgaristan’a verilmesi gündemde yer etmiştir. Çünkü Ruslar, boğazlara yakın yerlerde avantajlı bir konuma gelmek istemiştir. Ayrıca bu türde bir anlayışın, dış basında yer alan haberlerin, Türkiye’deki basın tarafından temel alınmasıyla oluştuğunu da göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu kapsamda iki ana düşünceden bahsedilebilir. Bunlardan biri, dönemin resmi tarih yazımına katkıda bulunan gazetecilerin ya da siyasi seçkinlerin düşünceleridir. Bu kesimler içinde, söz konusu taleplerin varlığından emin olanlar ya da olmayanlar olsa da, bu yönde talepler varmış gibi fikir beyan etme eğilimi

çoğunlukta. Buna karşın bir diğer düşünce de, hükümetin Rus talepleriyle ilgili görüşlerini abartılı bulan ve aslında bu türde Rus isteklerinin olmadığı yönünde fikir beyan edenlerdir. Çünkü bu kesimlere göre dönemin hükümeti, hem dış politikada batı yanlıdır hem de iç politikada kitleleri kendi lehine politize etmek istemektedir. Sonuç olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Sovyet arazi istekleri, ne resmi tarih yazıcılığında sunulmaya çalışıldığı gibi SSCB tarafından ilk aşamada ısrarla talep edilmiş ne de dönemin dış politika yürütücüleri tarafından uydurulmuş bir meseledir. Bir başka ifadeyle, örneğin boğazlar kadar ana önemde bir konu olamamış, o dönemdeki Türk-Rus ilişkileri açısından talî bir mesele olarak kalmıştır. Bu çalışma ile, bu türden fikirlere yer vermek ve mevcut literatüre bir katkı sunmak amaçlanmıştır.

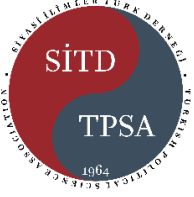
Yüksel Yasemin Altıntaş (Bilkent Üniversitesi), *Mavi Vatan Doktrininin Türkiye Tarafından Bölgesel Tehditlere Karşı Savunma Stratejisi Olarak Kullanımı*

İlk kez 2006 yılında Amiral Cem Gürdeniz ve Doç. Dr. Cihat Yaycı tarafından ortaya konan Mavi Vatan doktrini ağırlıklı olarak 2019 yılında Ankara Hükümetinin dış politika söylemlerinde yer almaya başlamıştır. Deniz hakimiyet teorisine dayanan Mavi Vatan Doktrini ikili anlaşmalarla oluşturulan Karadeniz sınırına ve iç deniz özelliğinden ötürü Marmara deniz sınır alanları hakkında tartışmalara neden olmazken Ege ve Akdeniz'deki kıyıdaş devletlere sınırlar hakkında yaşanan görüş farklılıkları nedeniyle uluslararası arenada yaşanan görüş ayrılıklarını derinleştirmiştir. Bu çalışma Mavi Vatan Doktrininin Türk Hükümeti tarafından nasıl algılandığını ve Türk Dış Politikasındaki yerini incelemektedir. İçerik analizi tekniği kullanılarak yapılan çalışmada, hükümet açıklamaları kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Mavi Vatan Doktrininin Türk Hükümeti tarafından dış politikaya yön veren bir doktrin olarak içselleştirilmekten çok bölgesel sistemik değişikliklerce oluşan güvenlik tehditlerine karşı mukabele-i bilmisil (*tit-for-tat strategy*) olarak defansif amaçlı kullanılmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

Emre Feyzi Çolakoğlu (İstanbul Rumeli Üniversitesi), *NATO Karar Alma Mekanizmasında Türkiye: Muhalif Bir Sorun Yaratıcı ya da Çıkar Peşinde Bir Rasyonel Aktör?*

Türkiye, 1952 yılından itibaren Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) üyeleri arasında yer almaktadır. Bu tarihten sonra hem Türkiye, ittifakın amaçlarının gerçekleştirilmesinde en faydalı üyelerden birisi olmuş hem de ittifak, Türkiye'nin güvenlik endişelerinin karşılanması hususunda hayati bir rol oynamıştır. Ancak Türkiye ile ittifak arasındaki bu karşılıklı faydacılığa dayanan ilişki zaman zaman bazı ciddi sınamalarla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, NATO karar alma mekanizmasında birtakım çekinceler öne sürerek bazı kararların alınmasını veto etmiştir. Ancak Türkiye'nin öne sürdüğü çekinceler zaman içerisinde tam olarak karşılanmasa dahi Türkiye ilk etapta ortaya koyduğu vetosunu geri çekerek ittifak içerisindeki uyumu korumak durumunda kalmıştır. Bu anlamda bildiride Türkiye'nin 1980 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından ayrıldığı ittifakın askeri kanadına dönüşü; 1997 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin adaylık süreçleri; 2009 yılında Fransa'nın De Gaulle döneminde ayrıldığı ittifakın askeri kanadına dönüşü ve Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen'in Genel Sekreter olarak belirlenmesi ile son olarak 2022-2023 yıllarında Finlandiya ve İsveç'in adaylık süreçleri esnasında benimsediği tutum değişiklikleri ele alınacaktır. Bildirinin temel argümanı söz konusu gelişmelerde Türkiye'nin benimsediği tutum değişikliklerinin tarihsel, yapısal ve kurumsal birtakım nedenleri olduğudur. İlk olarak, Türkiye, tarihsel olarak kendisini Batılı uluslar topluluğunun saygın bir üyesi olarak konumlandırmıştır. Her ne kadar uluslararası politikada yaşanan birtakım gelişmeler, Türkiye'nin NATO içerisinde aykırı bir pozisyon alması sonucunu doğursa da Türkiye'de yıllar içerisinde oluşan devlet geleneği ve oturmuş bürokratik anlayış, nihayetinde Türkiye'nin söz konusu konumundan ve hedeflerinden uzaklaşmasına izin vermemiştir. İkinci olarak, Türkiye'nin NATO'nun karar alma mekanizmasında ortaya koyduğu çekinceler, genellikle ittifakın yönünün ve geleceğinin belirlenmesi konusunda ağırlıklı karar alıcı konumda bulunan ABD'nin hedefleri ve çıkarlarıyla ters düşmüştür. Uluslararası siyasette büyük güç olarak nitelendirilen ABD ile orta büyüklükteki bir güç olarak nitelendirilen Türkiye arasındaki asimetrik güç

ilişkisi, nihayetinde Türkiye'nin kararlarını gözden geçirmesine neden olmuştur. Üçüncü olarak, Türkiye, her ne kadar kendisini Batı medeniyeti içerisinde konumlandırmaya çalışsa da özellikle bazı Batılı devletlerin bu konudaki güçlü çekinceleri sıklıkla gündeme gelmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci de bu nedenle çeşitli bahaneler öne sürülerek yıllarca sürüncemede bırakılmıştır. Batının bu tutumu, Türkiye'nin NATO karar alma mekanizmasında, ittifak içerisindeki konumu ve rolünü hatırlatmak istercesine, tepkisel bir şekilde hareket etmesine yol açmıştır. Niyetinde gerçekleştirilen istişarelerin ardından Türkiye'nin irrasyonel bulunan çekinceleri tamamen giderilmese dahi kendisine Batılı uluslar topluluğunun saygın bir üyesi muamelesi yapılması ya da bu konuda birtakım vaatlerde bulunulması, Türkiye'nin ilk etapta benimsediği tutumunu gözden geçirmesini sağlamıştır.

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

IV. OTURUM (8 EKİM 2023, PAZAR, 09.30-11.00)

PANEL 31 (09.30-11.00, A330)

FEMİNİST DİŞ POLİTİKA, ELEŞTİREL GÜVENLİK VE KADIN

Panel Başkanı: Zuhal Yeşilyurt-Gündüz (TED Üniversitesi)

Uluslararası İlişkiler disiplinin ve Cumhuriyet'in ikinci yüzyıllarına girdiği süreçte dış politikaya ve uluslararası ilişkilere dair kuramlar, kavramlar, tanımlar, sorunlar ve aktörler değişim göstermiştir. Dış politika teorilerinin, güvenlik anlayışının ve aktörlerinin değişimi aynı zamanda alanda çalışan akademisyenlerin ve uzmanların farklılıkları ile mümkün kılınmıştır. Devlet merkezli güvenlik anlayışından insan odaklı güvenlik anlayışına geçişi mümkün kılan eleştirel yaklaşımlar daha önce duyulmayan kimliklerin, seslerin, çıkarların ve tercihlerin duyulmasına ve görülmesine olanak sağlamıştır. Bu panel, Uluslararası İlişkiler ve Türk Dış Politikası alanlarındaki çok sesliliği alternatif dış politika ve güvenlik gündemleriyle temsil etmeyi amaçlamaktadır. Panelimizde yer alacak beş sunum sırasıyla şöyledir: Zuhal Yeşilyurt-Gündüz'ün sunumu feminizmin ve feminist dış politikanın küresel, bölgesel, ulusal, yerel ve bireysel boyutta barışa giden yoldaki önemine ve potansiyeline dikkat çekecektir. Selver B. Şahin'in çalışması "toplumsal çatışma" kuramının "piramit" olarak kavramsallaştırdığı siyasi yapıya odaklanarak İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılma sürecinin ekonomi politik analizini yapacaktır. Burcu Sarı-Karademir'in çalışması afete toplumsal cinsiyet perspektifinden bakacak ve Türkiye'nin de referans aldığı Sendai Çerçevesi ile AFAD Stratejik Planı'nın toplumsal cinsiyet körlüğü üzerinden ilişkilendirerek afetlerde kadınların ve kadın örgütlerinin tecrübelerinin görünür kılınmasının hem daha kapsayıcı ve etkin afet risk yönetimine hem de ulusal ve uluslararası normları oluşumuna etkisini tartışacaktır. Zehra Yılmaz'ın çalışması, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda son 5 yılda hangi başlıklarda ilerleyip hangi başlıklarda gerilediği tartışacaktır.

Zuhal Yeşilyurt-Gündüz (TED Üniversitesi), *Uluslararası İlişkiler: Feminist Dış Politika ve Süregelen Barış Arayışı*

Uluslararası İlişkiler disiplini barış arayışı ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetinden derinden etkilenen idealistler, uluslararası ilişkileri organize etmenin daha iyi bir yolu olması gerektiğine inanmış ve uluslararası sistemdeki savaşı kontrol edebilecek ve hatta ortadan kaldıracabilecek bir dizi kurum ve prosedür geliştirmeyi amaçlamışlardır. Onlar için bilgi ve anlayış eksikliği, uluslararası çatışmanın birincil kaynağıydı. İdealistlerin en kalıcı katkıları, uluslararası siyaseti incelemek için inşa edilmiş akademik bir disiplin fikri ve 1919'da Aberystwyth, Galler'de bulunan bir akademik uluslararası politika bölümünün kurulması olmuştur. Bu yeni disiplinin amacı, barışın ilerletilmesinde kullanılacak bir bilgi birikiminin üretilmesiydi.

Süreci ne yazık ki barış yerine faşizm, Nazizm, İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, vekalet savaşları, iç savaşlar, din savaşları, etnik savaşlar izlemiştir. Ayrıca yoksulluk, ayrımcılık ve adaletsizlikler izledi. Uluslararası İlişkiler disiplininin temelinde yatan barış arayışına, barış talebine karşın, Uluslararası İlişkiler artan bir şekilde realizm ve savaş politikaları ile ilişkilendirilmiştir. Disiplinin en temel eksikliği kadınlardı. Bu gerçek Prof. Dr. Ann Tickner'in 1992'de hala geçerli olan soruları sormasına neden olmuştur "Kadınlar nerede?" ve "Neden benim alanımda bu kadar az kadın var?"

Bu sunum, Uluslararası İlişkiler disiplininde ve karar alma pozisyonlarında kadınların eksikliğinin, dünyada barış, huzur, ahenk ve uyum yerine savaş ve çatışmalara yol açtığını savunmaktadır. Bu sunum, feminist teörinin Uluslararası İlişkiler disiplinine getirdiği büyük etkiyi ve meydan okumayı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dış politika nedir sorusuna yanıt vermeyi ve ardından feminist dış politikanın getirebileceği farkı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çeşitli şiddet biçimlerinin üstesinden gelmek için insani güvenliğin önemini vurgulamayı hedeflemektedir. Ardından Johan Galtung'dan yola çıkarak yapısal şiddeti, barış çalışmalarını ve barış arayışının sonsuz önemini anlatmayı amaçlamaktadır. Sunum, küresel, bölgesel, ulusal, yerel ve bireysel boyutta barışa ancak feminizmin yaşamın her alanında tam olarak gerçekleştirilmesi ve feminist dış politikanın tam olarak uygulanmasıyla ulaşılabileceğini savunmaktadır.

Selver B. Şahin (Bilkent Üniversitesi), *Siyasi Rejim ve Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği: İstanbul Sözleşmesi Ekseninde Türkiye'de Toplumsal Çatışma Dinamiklerinin İncelenmesi*

Siyasi rejim biçimleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki bağlantı gittikçe artan ilgi ile incelenmektedir. Bu hususta üretilen çalışmalar daha çok resmi devlet kurumlarına odaklanan "demokratik gerileme" kavramı üzerinden yapılmıştır. Rejim otoriterleştikçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin arttığını ve derinleştini vurgulayan söz konusu çalışmalarda, ortaya çıkan siyasi ve kurumsal sonuçların üretilmesinde rolü olan ekonomik ve sosyal güç yapıları ve ilişkilerinin detaylı, bağlamsal incelemelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, Türkiye bağlamında İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması ile sonuçlanan sürece ilişkin yapılan değerlendirmelerde, siyasi liderler ve seçim politikaları ve sistemleri gibi bireysel ve kurumsal faktörlere odaklanan çalışmalarda göze çarpmaktadır.

Peki, İstanbul Sözleşmesinden çıkılması kararı hangi toplumsal grupların çıkarlarına, nasıl hizmet etmiştir? "Toplumsal çatışma" yaklaşımının benimsendiği ve siyasi rejimin bir "piramit" olarak kavramsallaştırıldığı bu çalışmada, İstanbul Sözleşmeden çıkılması kararına giden iç siyasi sürecin bağlamsal boyutları toplumsal ekonomik ilişkiler temelinde incelenecektir. Bu inceleme, İstanbul Sözleşmesinden çıkılması tartışmasının nasıl ortaya çıktığı, zamanla nasıl geliştini ve sonuçlandığı, birbiri ile kesişen sınıf ve cinsiyet ilişkilerini barındıran mevcut toplumsal düzende gelişen çatışmalar, gerilimler özelinde yapılacaktır. İstanbul Sözleşmesinden çıkılması kararının söz konusu gerilimlerin siyasi arenada nasıl idare edildiğinin, karşılık gördüğünün, dolayısıyla politik süreç ve sonuçları şekillendiren "toplumsal güç dengesi"nin anlaşılması açısından önemli bir gösterge olduğu irdelenecektir.

Burcu Sarı-Karademir (Bağımsız Araştırmacı), *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Afet Yönetişimi: Uluslararası Çerçevesel ve Türkiye'de Afet Yönetişiminde Toplumsal Cinsiyet*

Afet, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, insan hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay olarak tanımlanabilir. Tanımın da altını çizdiği üzere, afet, olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur ve olayın afete dönüşmesinin altında eşitsizlikleri ortadan kaldıramayan ve zarar görürlükleri yönetemeyen ekonomi politik kararlar yatmaktadır. Afetlerden sonra kesintiye uğrayan hayatın normale dönme süresi ülkenin kalkınma seviyesine ve kurumlarının verimliliğine bağlı olduğu kadar kesişimsel eşitsizlikleri hak bazlı görebilme ve çözebilme gücü ve kapasitesiyle de doğrudan ilintilidir. Doğa olaylarının, kurumsal verimlilikleri düşük ve kesişimsel toplumsal eşitsizliklerinin derin olduğu kalkınmakta olan ülkelerde afete dönüşme riski daha yüksektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini cinsiyetlendirilmiş kalkınma problemi olarak gören feminist literatür afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakılaşması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, afetleri de cinsiyetlendirilmiş kalkınma sorunu olarak tanımlamaktadır. Çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel kesişiminden bakıldığında afetin de ekonomik, politik, sosyal ve kültürel gerikalmışlığın ve geribırakılmışlığın içinde 'her gün' yeniden

üretildiğini öne sürmekte ve toplumsal cinsiyet odaklı afet yönetiminin bütüncül bir yaklaşımla hem uluslararası afet risk yönetiminde anaakımlaşması hem de Türkiye’de afet yönetim modelinin bu yönde geliştirilmesi gerektiğini ortaya ileri sürmektedir. Çalışma, öncelikle her günkü hayatlarında kadınların ekonomik, politik, sosyal ve kültürel geri bırakılmalarını yeniden üreten ve zarar görürlüklerini artıran bakım emeğine odaklanacaktır. Ardından, afetlerde kadınların tecrübelerine değindikten sonra uluslararası afet risk yönetimi belgelerinden bahsedecek ve Türkiye’nin de referans aldığı Sendai Çerçevesi ve AFAD 2019-2023 Stratejik Planı toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirilecektir. Hem uluslararası hem de ulusal afet yönetim çerçevelerinin toplumsal cinsiyet körlüğü ilişkilendirildikten sonra anakımlaştırılması gereken afet yönetim çerçevesinin CEDAW’ın 37. Genel Tavsiye Kararını olduğu söylenecektir. Son olarak, bu bağlamda afet yönetimi normlarının oluşturulmasında ve anakımlaştırılmasında kadınların ve kadın hareketinin sahadaki tecrübelerinin ulusal ve uluslararası çerçevelere yansıtılmasının önemi vurgulanacak ve toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilen uluslararası, ulusal ve yerel pratiklerin karşılıklı oluşturucu etkisi ile daha kapsayıcı, etkili ve yetkin afet risk yönetimi yapılabileceği belirtilecektir.

Zehra Yılmaz (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi), Dış Politika Konusu Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5 ve Türkiye

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki kazanımların bir kısmı özellikle son 5 yıldır kaybedilmeye başlanmıştır. Türkiye’nin SKH konusundaki genel performansının değerlendirildiği 2022 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) raporuna göre 163 ülke içinde Türkiye, bir yıl öncesine göre bir sıra daha gerileyerek 71. sırada yer alabilmiştir. Gerilemenin nedenlerinden biri de Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda beklenen ilerlemeyi kaydedememesi hatta bazı göstergelerde gerilemenin olmasıdır. Elbette bu gerilemenin sonuçlarından öncelikle Türkiye’de yaşayan ve bu kazanımlar için önemli mücadeleler veren kadınlar etkilenmektedir. Ancak uzun zamandır toplumsal cinsiyet eşitliği ülkelerin iç yapısını ilgilendiren bir mesele olmanın ötesinde küresel bir konu olarak ele alınmaktadır. Bu da toplumsal cinsiyet eşitliğinde küresel standartlara erişebilmeyi devletlerin dış politika konusu haline getirmesini zorunlu kılmaktadır. Elinizdeki bildiri toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye’de dış politika konusu olarak nasıl ele alındığını incelemektedir. Bu çerçevede de Türkiye’deki uygulamalar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde izlenecektir. Ardından uygulamalardaki eksiklikler, ilerlemeler üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi, bu konudaki çalışmaların da artmasıyla birlikte, dış politikanın önemli konularından biri haline gelmiştir. Cedaw (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), BM Pekin Deklarasyonu, 1325 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı, İstanbul Sözleşmesi ve nihayetinde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi belgeler toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ülkelerin ulaşması gereken uluslararası standartları belirlemiştir. Bu anlaşmalara taraf olan ülkeler de iç hukuklarında anlaşma gereklerine göre düzenlemeler yapmıştır. İstanbul Anlaşması’ndan çekilene dek Türkiye, sözünü ettiğimiz tüm anlaşmaların imzacı ya da ülkelerinden biri olmuştur.

Günümüzde BM tarafından belirlenen evrensel standartlara ülkelerin uyup uymadığı veriler üzerinden takip edilmekte, raporlar yayınlanmakta, ardından da ülke performanslarına göre listeler oluşturulmaktadır. Sözünü ettiğimiz performans raporları arasında en sistematik ve detaylı olanı BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne ilişkin hazırlanan ve yayınlanan raporlardır. 2015 yılında BM’ye üye tüm devletler için geliştirilen 17 maddelik evrensel standartlara toplumsal cinsiyet eşitliği de bir madde olarak eklenmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 5. madde bütünüyle toplumsal cinsiyet eşitliğine ayrılmıştır. Her sürdürülebilir kalkınma hedefi, zaman içinde ölçülebilen ve izlenebilen belirli göstergeler de içerir. Küresel bir kontrol listesi gibi, bu hedefler ve göstergeler de son tarih olan 2030’a yaklaşırken ülkelerin ilerlemesinin denetlenmesine de olanak tanır. Buna göre, uzmanlar tarafından düzenli olarak tüm ülkelerle ilgili verilerin içinde olduğu “toplumsal cinsiyet” eşitliğini içeren özel raporlar yayınlanmaktadır. Bu nedenle bildirinin analiz edeceği temel veriler de SKH raporları ve kriterleri üzerinden takip edilecektir. Nitekim, Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği

konusundaki geri gidişi BM SKH raporlarında da teyit edilmekte, konu Türkiye için de gün geçtikçe daha önemli bir dış politika meselesi haline gelmektedir.

Bu çerçevede bildiride öncelikle SKH 5'inci maddede yer verilen "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği başlığı altında belirlenen 9 temel amaca ve bu amaçların içerdiği göstergelere göre Türkiye'nin uluslararası standartlara ne kadar uyduğu son 5 yıl verileri ele alınarak değerlendirilecektir. SKH içindeki 5. Hedef çerçevesinde en iyi örnek olarak sunulan ülkelerle Türkiye verileri karşılaştırmalı incelenecektir. Bu analizi yapabilmek üzere literatür taramasına başvurulacak, temelde BM verilerinin yanında, Türkiye'de konu üzerine çıkan rapor ve yayınlardan faydalanılacaktır. Nihayetinde, bildiride 2 sonuca ulaşılması tasarlanmaktadır. Birincisi uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından Türkiye'nin uluslararası standartları ne kadarını uyguladığının SKH 5 çerçevesinde bir analizini yapmak; ikincisi ise toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin bir dış politika konusu olarak nasıl ele alınabileceğine ilişkin analitik bir bakış sunmaktır.

PANEL 32 (09.30-11.00, A125)

NORM YAYILIMI ÜZERİNE ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Panel Başkanı: Hüsrev Tabak (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yayılm (*diffusion*), normların uluslararası politikada kurucu ve/veya sonuç doğurucu mefhumlar olarak ele alınmalarına ve norm süreçlerine ilişkin akademik sorguların yaygınlaşmasına imkân tanıyan mekanizmaların başında gelmektedir. Gerek liberal gerekse inşacı ekoller, yayılım mekanizması yoluyla, özellikle de 1990'lardan itibaren, devletlerin küresel liberal uluslararası gündeme ve normlara sosyalleştirilmeleri dinamiklerini anlamaya/açıklamaya çalıştılar. Çok sayıda gelişme araştırmacıların bu tercihinin haklı da çıkartıyordu; bunlar arasında BM'nin küresel bir kalkınma gündemi oluşturma çabası, demokratik normların yaygınlaştırılması uğraşları, Sovyet sonrası devletlerin demokratik ve liberal ekonomiye geçişleri, yeni savaşların yol açtığı insani acı ve yıkım nedeniyle liberal müdahaleciliğin yükselişi, Avrupalılaşıma pratikleri ile sivil toplum kuruluşlarının insan hakları normlarının küreselleşmesine artan katılımı sayılabilir. Nihayetinde, liberal ve erken dönem ana akım inşacılık, normlar ve norm yayılımı aracılığıyla, norm girişimcileri (*entrepreneurs*) olarak anılan Batılı devletlerin ve yine Batılı sivil toplum ve savunuculuk ağlarının liberal normlar aracılığıyla dünyayı daha fazla kargaşaya sürüklenmekten kurtarma çabalarını açıklamayı amaçlıyorlardı. İlk dönem yayılma çalışmaları, bu zeminde, norm girişimcilerinin normları dolaşıma sokma ve ikna, sosyalleştirme ya da utandırma vb. araçlarla devletleri norm benimseyicisi haline getirme uğraşlarını incelemişlerdi. Bu ilk dönem akademik sorguları özellikle 2000'lerle beraber yayılma konusunda odağını norm yayıcı girişimcilerden normu alan (*norm-taker*) aktörlere ve normatif düzenlere kaydıran yeni bir yazın takip etti. Bu yazın günümüze değin, değişen boyutlarda eleştirel bir zeminde, normların yerelleştirilmelerini (*localization/vernacularization*), yayılım pratiği üzerine norm alıcı (*receiver*) tarafta yaşanan kültürel olumlama (*validation*), ihtilafılık (*contestation*) ve direniş (*resistance*) dinamiklerini, karşı-norm-girişimciliğini (*antipreneurs*), alıcı tarafın norm süreçlerine aktif katılım pratiklerini, normların yerel bağlama ve kavrayışa dönüştürülmeleri (*translation*) ve yerel otantik mefhumlar olarak yeniden kurulmaları (*appropriation*) uygulamalarını, normların kullarındaki anlamlarında yaşanan değişimlerin onların yayılma ve kabul edilmeleri üzerindeki etkilerini, normun anlamındaki belirsizliklerin (*ambiguity*) norm benimsenmesinde ortaya çıkarttığı ve birbiriyle çelişen pratikleri, norm tartışmalarına erişimde (*access*) yaşanan eşitsizliklerin ürettiği normatif dışlamaları, batı-dışı ve illiberal bölgesel ve yerel norm inşası ve dolaşıma sokma uğraşlarını; dahası norm yayılımının ürettiği dönüştürücü (medenileştirici) ve sömürgeci dili, yayılım aracılığıyla kuzey-güney arasında sürdürülen hiyerarşik iktidar ilişkilerini, batı-dışı failin (*agency*) lekeliliğini ve batı-dışı mekanın normatif boşluğunu (*normative vacuum*), batı değerlerinin üstünlüğü ile batı-dışının madunluğunu (*subordination*), ve batı ve batı-dışı arasında norm yayılımı ile sürekli kılınan bağımlılık ilişkisini inceleyerek yayılım dinamiklerini daha iyi anlamaya çalıştı.

Bu tarihsel ve güncel çabanın bir parçası olarak bu panel, kuramsal ve ampirik çalışmalarla, anaakım norm yayılımı tartışmalarına özellikle de yerel norm dönüştürme pratikleri ile ulusötesi savunuculuk

ağlarının normatif gündem oluşumları üzerinden, eleştirel norm yaklaşımlarına ise normatif anlam ve normatif pratik arasında ortaya çıkan meşruluk açığı ile radikal dışlama ve normatif sistem dışına itilme pratiklerinin göz ardı edilmesi üzerinden eleştiri getirmeyi amaçlamaktadır. Bu zeminde, panel kapsamında, “Norm çatışmasından dönüşümüne: Küresel Kent İzmir’de Sürdürülebilir Kalkınma Normunun yerele yansımaları” başlıklı çalışmalarıyla Aslı Ergül-Jorgensen ve Didem Buhari, batı normlarına uyum konusunda istekliliğe sahip normatif bir alan olarak İzmir’de küresel yönetim kurumları tarafından yayılan sürdürülebilirlik normunun yerele uyumlu hale getirilip dönüştürülme sürecini incelemektedir. “Küreselleşme, Neoliberal Demokrasi ve Ulusötesi Savunuculuk Ağları” isimli çalışmasıyla Sinem Bal neoliberal bireysellik uygulamaları zemininde bağlamsızlaştırılan (*decoupling*) ekoloji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları normlarının yayılmasında kolektif olarak örgütlenen sivil toplum ve ulusötesi savunuculuk ağlarının elde ettiği sonuçları değerlendirmektedir. “Normatif Uyumsuzluk Yerel Aktörler, Norm Yankılanması ve Global Cinsiyet ve Cinsellik Politikaları” isimli çalışmasıyla Caner Hazar, eleştirel inşacı norm yazınınca norm süreçlerinin demokratikleşmesi olarak anılan ihtilafılık yoluyla norm dönüşümü argümanlarına, bilişsel uyumsuzluk teorisi ve Nancy Fraser’ın tanınma ve yeniden bölüşüm adaleti yaklaşımları ve uluslararası normların ayrıca zamanın ruhu etkisinde değişime uğrayıp uğramadıklarını sorgusu zemininde eleştiri getirmektedir. Son olarak, “Yayımsız norm oluşumu – Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtlığının yerel icadı” isimli çalışmalarında Hüsrev Tabak ve Marella Bodur Ün, evrimci kültürel antropoloji ile önemli beşeri coğrafyacı James Blaut’un yayılımcılık (*diffusionism*) eleştirileri üzerinden, normatifliğin ve normatif kapasitenin sonradan üretilen eşitsizlikler ve hiyerarşilerden bağımsız olarak her yerde mevcut olduğunu ve benzer normların dünya genelinde aktörler tarafından bağımsız icat edilmesi olasılığının da olduğunu savunmakta, bunu batı-dışı bir bağlam olarak Türkiye’de toplumsal cinsiyet-karşıtlığının inşası üzerinden incelemektedirler.

F. Aslı Ergül-Jorgensen (Ege Üniversitesi) & Didem Buhari (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi),
Norm Çatışmasından Dönüşümüne: Küresel Kent İzmir’de Sürdürülebilir Kalkınma Normunun Yerele Yansımaları

Küreselleşme aracılığıyla Batılı normların Batı dışı toplumlara yayılarak dünyanın tektipleştirildiği fikrine karşı, norm çatışması (*contestation*) literatürü kültürel uyumsuzluk (*misfit*) ve ekonomik ya da siyasi masraflar nedeniyle özellikle Batı dışı toplumların Batı kökenli normlara karşı direnç gösterdiğini hatırlatır. Küresel yönetim kurumları tarafından yayılan bir normun yerel düzeyde dirençle karşılaşması çoğu zaman normun dönüşmesiyle, özellikle yerel kültürle karışarak hibrit bir hal alması ve öngörülme-yen uygulamalara yol açmasıyla sonuçlanır. 21. yüzyılda küresel düzeyde yaygınlaşan; BM ve AB gibi birçok uluslararası kuruluş tarafından temel hedef ve koşul olarak öne sürülen "sürdürülebilir kalkınma" normu, Türkiye’de de sıklıkla yerel aktörlerin gündeminde yer almaya başlamıştır. Normun, yerel kültürel çeşitlilikle karşılaşınca, küresel beklentiden farklı uygulamalara dönüşme potansiyeli yüksek olduğu için uluslararası alanda bu konuya odaklanan çalışmalar başlamıştır. Örneğin, küresel anlamda sürdürülebilirlik normunun işaret ettiği “doğanın korunması odaklı bir sürdürülebilir ekonomi” modelinin yerel düzeydeki “çevreden en yüksek verimliliği sağlamaya yönelik bir ekonomi” algısıyla çatışması incelemelere konu olmuştur. Küresel bir kent olma yönünde son zamanlarda atılım yapmaya çalışan ve Batılı vizyonu yakından takip eden bir liman kenti olan İzmir’de yerel yönetimin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmaları, norm çatışması açısından en zor (kritik) vakalardan birisi olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin sürdürülebilir kalkınma stratejisi ve devam eden ulusal ve uluslararası fonlu proje uygulamaları üzerinden; yerel uygulayıcı, katılımcı ve aktörler düzeyinde sürdürülebilir kalkınma normunun nasıl farklı tanım ve uygulamalarla yerele uyumlu hale getirilip dönüştürüldüğü (*vernacularization*) incelenecektir. Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma normunun İzmir gibi Batılı vizyonu benimsemeye açık kentlerde tektipleştirmeye yol açmadığı, aksine normun dönüştürülmesi sırasında yerel aktörlerin yaratıcı katkıları sunduğu vurgulanacaktır.

Sinem Bal (Boğaziçi Üniversitesi), *Küreselleşme, Neoliberal Demokrasi ve Ulusötesi Savunuculuk Ağları*

Özellikle 1990'lar itibarıyla uluslararası sistemdeki değişimi inceleyen çalışmalar en çok iki anlatım üzerinde durmaktadır: Soğuk savaşın bitmesi ile ABD'nin başını çektiği tek kutuplu yeni dünya düzeni ve küreselleşme. Sovyetler Birliği'nin ABD karşısında 'kaybetmesini', Fukuyama tarihin sonu olarak açıklanmış ve insanlığın farklı arayışlara girmek yerine, tek yolun liberal ve demokratik değerleri benimsemesi geçtiğini belirtmiştir. ABD'nin tek güç olduğu kabulü üzerinden şekillenen bu yeni düzen, sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımının önüne açan küreselleşmenin de alanını genişletmiştir. Küreselleşme süreci, uluslararası rekabette yer almaları için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin serbest ekonomiye tam anlamıyla geçişlerini teşvik etmiş, fakat bu durum zaman içinde ülkeleri dış ticaret açıklarını arttırarak, dış borç arayışına sokmuştur. Bu arayış sürecinde ülkeler doğal olarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, emek piyasalarının esnekleştirilmesi ve sosyal harcamaların azaltılması gibi seçeneklere yönelerek, emek sınıfını sosyal haklarından mahrum etmiştir. Her ne kadar küreselleşme süreci demokratikleşme ve temel hak ve hürriyetlerin önemine dair söylemleri beraberinde getirirse de, bu ülkelerin liderleri ulusötesi şirketlerin ülkelerinde yatırımlarını arttırabilmek adına demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlayan bir otoriterleşme sürecine girmişlerdir. Böylelikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oluşan bu paradoksal yapı sonucunda, bir taraftan devletler kapitalist sistemle uyumlu neoliberal demokrasi modelini öne sürerken, diğer taraftan bu yeni liberal anlayışı sorgulayan sosyal haklar, yurttaşlık hakları, çoğulculuk ve katılımcılık gibi kavramları politik alana kolektif olarak taşıyan halk kitleleri oluşmuştur.

Neoliberal demokrasinin, "neoliberal" kısmını bertaraf ederek sadece demokratik kısmına odaklanan hak-temelli sivil toplum, tüm dünyada özellikle üç alanda çok görünür şekilde örgütlenmiştir: Ekoloji (çevre hakları), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İnsan Hakları. Günümüzde yerelde örgütlenen bu yapılar yine küreselleşmenin sonucu olarak oluşan ulusötesi ağbağlar ile, devletlerin hem insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği normlarının ihlallerine karşı, hem de sermaye gruplarıyla birlikte çevre katliamları yapmamaları adına ittifaklar kurmaktadır. Bu oluşan karşı hegemonik alan, tüm dünyada yerel-küresel ağ üzerinden devletlere baskı uygulayarak birçok alanda dönüşümü tetiklemiştir. İktidarlar ve onlar ile içkin sermaye gruplarının ürettiği sadece 'seçime' dayalı neoliberal demokrasi anlayışına karşı örgütlenen bu ağ mekanizması alternatif örgütlenme modellerini de oluşturmaktadır. Bu çalışma, literatürde sınırlı olarak değinilmiş olan bu alternatif örgütlenme modelinin dünya genelinde bireysellik temelinde şekillenen neoliberal demokrasi karşısında kolektif olarak örgütlenerek ekoloji, LGBTI ve kadın haklarını normlarının yayılmasında ne tarz sonuçlar elde ettiği ve eylemlerinin hangi kuramlar ile incelendiği üzerinde duracaktır.

Caner Hazar (Sabancı Üniversitesi), *Normatif Uyumsuzluk: Yerel Aktörler, Norm Yankılanması ve Global Cinsiyet ve Cinsellik Politikaları*

Eleştirel inşacı uluslararası norm literatürü, norm ihtilafının demokratik niteliklerini tanımaktadır. Fakat, odak noktaları norm ihtilafçılarının uluslararası normları değişime uğratmaları olagelmıştır. Literatür, uluslararası normların ayrıca zamanın ruhu etkisinde değişime uğrayıp uğramadıklarını sorgulamamaktadır. Literatürün bu sorgulama için geçmişe yönelik bir lense ihtiyacı vardır. Bilişsel uyumsuzluk teorisi ve Nancy Fraser'ın tanınma ve yeniden bölüşüm adalet boyutlarına dayanarak literatürdeki bu boşluğu dolduruyorum. Zamanın ruhu, büyük güç riyakârlığı, bir normun soyut olarak ve siyasette uygulanışı arasındaki meşruluk uçurumu sonucu normların içeriğinin değişmesiyle yerel aktörlerin normla olan yeni ilişkilerini tanımlamak için normatif uyumsuzluk terimini öneriyorum. Normatif uyumsuzluğu, Türkiye, Almanya, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Pan-Afrika bağlamlarından ampirik çalışmalara dayanarak kavramsallaştırıyorum.

Marella Bodur-Ün (Çukurova Üniversitesi) & Hüsrev Tabak (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), *Yayımsız Norm Oluşumu –Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığının Yerel İcadı*

Bu araştırma, yayılımın (*diffusion*) normların ve normatif aktörlüğün (*agency*) ortaya çıkışını açıklamada tekil ve her şeyi açıklayıcı bir mekanizma olarak kullanılmasına (*diffusionism*) yönelik bir eleştiri getirmekte; normatifliğin ve normatif kapasitenin sonradan üretilen eşitsizlikler ve hiyerarşilerden bağımsız olarak her yerde mevcut olduğunu (insanlığın bilişsel-birliği ilkesi), benzer normların dünya genelinde aktörler tarafından bağımsız (*independently*) icat edilmesi olasılığının da her yerde olduğunu öne sürmektedir. Çalışma, kavramsal anlatısını evrimci kültür antropolojisine ve beşeri coğrafya alanında önemli bir yeri olan James Blaut’un *diffusionism* eleştirilerine dayandırmaktadır. Ampirik olarak çalışma Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı (*anti-gender*) söylemin tarihsel evrimine odaklanmakta, ana-akım anlatının toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ve söylemlerin ortaya çıkmasında özellikle de ulusötesi yayılım mekanizmalarına referansla geliştirdikleri açıklanmaları eleştirmekte; toplumsal cinsiyet karşıtlığının yerelde tarihsel olarak inşa edilme dinamiklerini anlamaya çalışmaktadır.

PANEL 33 (09.30-11.00, A331)
TÜRK DIŞ POLİTİKASI-III
Panel Başkanı: Özgehan Şenyuva (ODTÜ)

Selcen Öner (Bahçeşehir Üniversitesi), *Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne Avrupa ile Kültür-Sanat İlişkileri ve Karşılıklı Etkileşimler: “Öteki”liğin Ötesine Bakmak*

İnsanlar öncelikle aynada kendilerine, sonra en yakınlarındakilere, toplumlar da birbirlerinin aynasına bakarak kimliklerini inşa ederler ve zamanla birlikte dönüşürler. Osmanlıların yüzü hep Avrupa’ya dönük olmuştur. Osmanlıların Avrupa aynasına bakmaları, Avrupalıların Osmanlı’ya bakışına göre çok daha geç olmuştur. Osmanlıların Avrupa aynasına bakma gereği duyması, savaş alanındaki yenilgilerden sonra öne çıkmıştır. Osmanlı döneminde Tanzimat öncesinde bile Fatih’e kadar giden süreçte Avrupa aynası, kültürel hayat, günlük yaşam açısından en etkili ayna olmuştur. Bu etki Osmanlı döneminde ağırlıklı olarak İstanbul, özellikle saray ve çevresi, ayrıca Selanik, İzmir gibi diğer Avrupa şehirleriyle ticaret ve iletişimin yoğun olduğu yerlerde görülmüştür. Cumhuriyet’le birlikte modernleşme tüm Anadolu’ya yayılmaya çalışılmıştır.

Osmanlıların 15.yy.’dan itibaren Balkanlara ve Akdeniz’e doğru genişlemesiyle birlikte siyasi, diplomatik ve ticari ilişkilerde artışla paralel şekilde, Avrupa ile kültürel ilişkiler de gelişmiştir. Avrupa’da özellikle 2. Viyana Kuşatması sonrası Osmanlı korkusunu belli ölçüde yenmeye başladıktan sonra Osmanlı’yı daha fazla merak etmeye, sanatçıları da onun kültürel zenginliğinden farklılıklarından daha fazla ilham alarak bunları yansıtmaya başlamıştır. Osmanlı’da Avrupa aynası modernleşme sürecinde en dönüştürücü etkisi olan ayna olmuştur. Bu konuda Osmanlı’da öncü adımlar atanlar sık sık buna karşı direnen ulema ve farklı kesimlerin tepki ve dirençleriyle karşılaşmak durumunda kalmıştır.

Avrupa ile en önemli iletişim kanallarından biri III. Selim döneminde, ilk olarak 1793’te Londra, 1795’te Berlin, 1796’da Paris, Viyana ve Berlin’de daimi Osmanlı elçilikleriydi. Tarihçi Erik-Jan Zürcher (1999), onları ‘Osmanlı toplumunda Avrupalı yaşamın elçileri’ olarak tanımlamıştır. Osmanlı ile Avrupa arasında kültür ve sanattaki karşılıklı etkileşim, Osmanlı’da roman, tiyatro gibi yeni sanat türlerinin doğmasına yol açmıştır. Avrupa’daki Osmanlı etkisinin en çok yansıdığı alanlar ise daha çok müzik ve opera eserleridir.

Artan kutuplaşmayla birlikte, Batı karşıtlığının neo-Osmanlılık üzerinden yükseldiği günümüz Türkiye’sinde, öncelikle tek bir Batı olmadığı gibi, günümüzde AB içinde de tek bir Avrupa olmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Batı içinde ABD ve AB aynı değildir. Hatta AB içinde bile değerler

Avrupasına dayanan özgürlükçü, demokratik Avrupa vizyonu, popülist radikal sağın kültürel, *nativist* (yerliliği vurgulayan) dışlayıcı Avrupa vizyonu birbirleriyle yarışmaya devam etmektedir. Bu nedenle hangi Avrupa, nasıl bir AB vizyonu soruları da önemlidir.

Diğer yandan, Türkiye’de modernleşmeden yana, demokratik dünyaya açık, küresel değerlere saygılı bir Türkiye vizyonu, daha içe kapanık, neo-Osmanlıcı referanslarla Batı’ya kafa tutuluyor izlenimi verilen milliyetçi vizyon da birbirleriyle yarışmaktadır. Cumhuriyet’in 100.yılında tarihçi Ali Yaycıoğlu’nun (2022) da belirttiği gibi farklı tarihi anlatılar da yarışan Türkiye vizyonlarının önemli unsurlarıdır. Bu nedenle güncel siyasetin kısır döngüsüne sıkışmış AB-Türkiye ilişkilerine daha derinlemesine bakabilmek, yükselen Batı karşıtlığında tarihi anlatıların payının ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için farklı tarihi analizlere, çok disiplinli çalışmalara çok daha fazla ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyet’ine Avrupa ile daha çok savaşlar, antlaşmalar üzerinden değerlendirilen tarihi hikâyenin ötesine geçmeye çalışılarak, “öteki”lik üzerinden tanımlanan ilişkilerin ötesinde kültürel diplomasi, kültür sanat alanındaki ilişki ve etkileşimler üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde AB öncesi süreçte Avrupa ile kültür-sanat ilişkileri ve etkileşimler açısından devamlılık ve farklılıklar değerlendirilecektir.

Efe Can Müderrisoğlu (Doğuş Üniversitesi), *2018 Cumhur İttifakı ve AB Şüpheliği: İktidar Bloğu Partilerinin AB Söylemleri*

Uluslararası İlişkiler literatüründe ülke içi siyasal gelişmelerin devletlerin dış politikası üzerinde yaratacağı etkinin boyutu sıklıkla tartışılmıştır. Ortodoks teoriler bu konuya genel itibariyle “*ceteris paribus*” anlayışı çerçevesinde yaklaşmış ve temel aktör olan devletlerin iç siyasi gelişmelerini, uluslararası arenadaki gelişmelerin kapsamı dışında bırakmıştır. Bu bakış açısına göre ülke içerisindeki siyasal yaşamın en önemli parçası olan siyasal partilerin temel aktör olan devletin dış politikası üzerinde büyük bir değişikliğe yol açması beklenmemektedir. Ancak, siyasal partilerin temel amaçlarından biri siyasalar üreterek iktidara gelmek ve iktidar dönemlerinde kendi siyasaları çerçevesinde içinde buldukları devletin politikalarını etkilemektir. Bu çerçevede siyasal partilerin yaşadıkları dönüşümler de önemli bir hâl almaktadır. Çalışmanın kuramsal temeli bu çerçevede Bütünselci İnşacılık olarak belirlenmiştir. Zira Bütünselci İnşacılık, hem ülkelerin iç yapısına hem de uluslararası sisteme bakarak dış politika tercihlerini anlamaya çalışmaktadır. Bu teori ışığında çalışma, “Türkiye’de yaşanan sistem değişikliği sonrasında ortaya çıkan ve iktidarı bloğunu (Cumhur İttifakını) oluşturan siyasal partilerin yaşadıkları iç ve dış politik süreçler çerçevesinde AB’ye yükledikleri nitelikler nasıl süreklilikler/dönüşüm göstermiş ve bu süreklilikler/dönüşüm üzerinden kendi kimlik tanımlamalarında nasıl değişimler meydana gelmiştir?” sorusuna cevap aramaktadır.

Analize tabii Cumhur İttifakı partileri olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), kuruldukları tarihten bugüne kadar geçen uzun dönem boyunca hem yerel hem de uluslararası sistemdeki farklı kimliklerle etkileşime girmiş ve bu sayede kimlik temelinde dönüşüme maruz kalmışlardır. İnşacılık söylem ile eylemi bir bütün olarak gördüğü için partilerin eylemlerindeki ve kimliklerindeki dönüşümler söylemlerinden bağımsız bir şekilde ele alınamamaktadır. Bu çerçevede söz konusu çalışmada, AB’den uzaklaşma sürecine girerken Türkiye’de iktidarı oluşturan Cumhur İttifakı’nın AB’ye yönelik söylemleri ele alınarak, bahsi geçen uzaklaşma sürecinin nedenleri incelenmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın yöntemini Eleştirel Söylem Analizi (CDA) oluşturmaktadır. CDA, toplumun farklı alanlarındaki söylem ile kültürel ve toplumsal gelişmeler arasındaki ilişkileri inceleyen bir söylem analizi yöntemidir (Aydın-Düzgüt, 2015, s. 26-27). CDA, farklı dallara ayrılmaktadır ve bu çalışmada da CDA içerisinde Wodak’ın başı çektiği “söylemsel-tarihsel yaklaşım (DHA)” esas alınacaktır. Zira DHA, söylemin tarihselliğini ön plana çıkardığı için bu çalışma tarafından temel alınmaktadır.

DHA ile analiz edilecek veriler ise iki partinin 2002-2019 yılları arasında yaptıkları seçim konuşmalarından oluşmaktadır. Bu çerçevede partilerin altı genel seçim (3 Kasım 2002, 22 Temmuz

2007, 12 Haziran 2011, 7 Haziran 2015, 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018), dört yerel seçim (28 Mart 2004, 29 Mart 2009, 30 Mart 2014 ve 31 Mart 2019), üç halkoylaması (21 Ekim 2007, 12 Eylül 2010 ve 16 Nisan 2017) ve iki Cumhurbaşkanı seçimindeki (10 Ağustos 2014 ve 24 Haziran 2018) propaganda konuşmaları ele alınacaktır. Bu tablo aynı zamanda çalışmanın bütünündeki makro zamansal kısıtının oluşması açısından son derece önemlidir. Dikkat edileceği üzere çalışmanın zamansal kısıtı AK Parti'nin ilk seçim döneminden bugüne olan seçimleri kapsamaktadır. Bu çerçevede AK Parti'ye dair 1863; MHP için ise 371 konuşma analiz edilmiştir.

Tüm bu analizler neticesinde yerel ve sistemik düzeydeki gelişmeler çerçevesinde AK Parti'nin muhafazakâr demokrat kimlikle geliştirdiği AB taraftarı tutumunu terk ederek muhafazakâr-milliyetçi kimlikle; MHP ise milliyetçiğe muhafazakârlığı eklemleyerek milliyetçi-muhafazakâr kimlikle sert AB şüphecisi söylem geliştirdiği ve böylece Cumhuriyet İttifakı'nı oluşturan iki büyük partinin sert AB şüpheciliği söylemde buluşabildiği ileri sürülmektedir.

Ersin Embel (Altınbaş Üniversitesi), *Avrupa Konseyi ve Türkiye*

Türkiye, Avrupalı bir devlet oluşunun bir tasdiki ve dolayısıyla Soğuk Savaş koşullarından hayati addedilen Amerikan yardımlarını temininin de bir garantisi saydığı Avrupa Konseyi'ne üyeliğe örgütün 1949'daki kuruluşundan itibaren büyük önem vermiştir. Soğuk Savaş boyunca Konsey bünyesinde, bir müttefik olarak yer almanın konforuyla ikili ilişkilerde büyük bir sorun yaşamayan Türkiye, 12 Eylül Darbesini izleyen dönemde ise İnsan Hakları merkezli ilk ciddi krizle karşılaşarak içişleri olarak görülen konulara ilişkin dış dünyadan gelen müdahaleye yine Avrupa Konseyi bünyesindeki mekanizmalarla çözüm aramıştır. Turgut Özal'ın AET'ye tam üyelik başvurusu öncesindeki pozitif siyaseti çerçevesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuru hakkını ve mahkemenin yargı yetkisini tanıması, özellikle 1990'larda Avrupa Konseyi'ni Türkiye siyasetinin çok önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, anayasal sistemlerini değiştirme yoluna giren eski sosyalist ülkeler için Avrupa Birliği ile birlikte en önemli referans haline gelen Konsey bakımından son derece etkin ve prestijli bir dönem başlamış ve Türkiye de AB üyeliğine adaylık sürecinde Konsey ile ilişkilerini güçlü tutmuştur. Bu dönemde Türkiye'de bir yandan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ekli protokollerde öngörülen standartların gerçekleştirilmesi için önemli reformlar yapılırken bir yandan da Konsey'e bağlı olan ve "Venedik Komisyonu" olarak bilinen organın tavsiyeleri doğrultusunda sivilleşme iddiası temelinde 2010'da anayasada esaslı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ne var ki, Türkiye'nin Avrupa Konseyi ile uyumlu görülen bu siyaseti yaklaşık olarak son 10 yılda ciddi bir biçimde değişmiştir. Liberal küreselleşmenin gerilemesine bağlı olarak yükselen ulusalcılık, belli başlı uluslararası örgütler gibi Avrupa Konseyi'ni de olumsuz etkilemiş ve AİHM kararlarının İngiltere ve Rusya gibi ülkelere yadsınmaya başlaması Türkiye'de de benzer bir süreci gündeme getirmiştir. Bildiride Türkiye'nin Konsey'e yönelik tutumundaki değişim çeşitli örneklerle ele alınacak ve bu değişimin özellikle Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki gerilemeyle olan bağlantısı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Cansu Güleç-Aras (MEF Üniversitesi), *Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Bölgesel Çatışmalarda Ürettiği Söylemler: Güney Osetya Savaşı (2008) ve Gazze Savaşı'nın (2008) Karşılaştırmalı Bir Analizi*

Bu çalışmanın amacı Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemi dış politikasının söylemler üzerinden nasıl inşa edildiğini temel alan kavramsal çerçeveden hareketle, AKP yönetici elitinin Türk dış politikasında ortak tarihi ve kültürel referanslar üzerinden ürettikleri "düzen kurucu" ve "sorun çözücü" söylemin 2008 yılındaki "Rusya-Gürcistan Savaşı" ile 2008'de "İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği Dökme Kurşun Operasyonu" örnek olayları çerçevesinde nasıl kurulduğunu ortaya koymaktır. Araştırma konusu olarak belirtilen iki ayrı bölgesel çatışmanın seçilmesinin nedeni, aynı dönemlerde birkaç ay arayla ancak birbirlerinden farklı bölgesel coğrafyalarda yaşanan krizlere karşı Türkiye'nin söz konusu söylemlerinin işlerliğinin nasıl yansıtıldığını anlamaya çalışmaktır. Çalışmanın teorik

çerçevesini sosyal olgu olarak tanımladıkları dış politikayı dilsel analizler üzerinden inceleyip anlayan Post-Yapısalcılık oluşturmaktadır.

3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin izlediği dış politika ile ilgili olarak akademik yazında gerek içerik gerek yöntemsel açıdan farklı perspektiflerle pek çok çalışma yapılmıştır. 2000'lerle birlikte Türkiye, özellikle Davutoğlu terminolojisiyle ifadesini bulan, kendisini "farklı bölgesel kimliklerin ortasında bir 'merkez ülke' olarak, güvenlik kaygılarının ötesine geçen, gelişmelere tepki vermekle yetinmeyen, aksine onları yönlendiren aktif bir dış politika izlemesi gereken bir aktör" olarak konumlandırmıştır. 2007 yılından itibaren, Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerin ilerlemesi yolunda yaşanan sıkıntılarla beraber, dış politikada Türkiye'nin Ortadoğu'ya daha fazla ağırlık vermesiyle "eksen kayması" kavramı doğrultusunda şekillenen pek çok tartışma ortaya konulmuştur. Bu tartışmaların büyük çoğunluğunun AKP'nin İslamcı gelenekten gelen bir siyasi parti olarak dini hassasiyetleri göz önünde bulundurmasına yönelik bir bakış açısı etrafında ortaya konulduğu söylenebilir. Bu bağlamda, ilk yıllarında Türkiye'yi AB üyeliğine yaklaştırmaya yönelik bir Avrupa yanlısı politika izleyen AKP hükümetinin 2007-2011 yılları arasındaki iktidardaki ikinci döneminde ise Türkiye'nin dış politikasını, Batı'dan daha özerk hale getirme ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki etkisini artırma yönündeki vizyonu doğrultusunda şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Tüm bu hususlar dahilinde bu çalışmada, yöntem olarak post-yapısal söylem analizi kullanılarak, 2008 yılında hemen hemen eş zamanlı olarak yaşanan Gürcistan ve Gazze krizlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek suretiyle farklı bir perspektif sunulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, dış politika yapıcılarının ürettikleri söylemlerle söz konusu bölgesel çatışmaların nasıl, ne şekilde inşa ettikleri ortaya konulurken, hangi kavramlaştırma, benzetme, ötekileştirme veya metaforları kullandıkları belirlenecektir. AKP'nin dönemin dış politika söylemlerinde kendine atfettiği "düzen kurucu-sorun çözücü" kimliğinin bölgesel krizlerde söylem düzeyinde incelendiğinde hangi noktada birbirinden farklılaştığını; küresel aktörlerin bu söylemlerdeki rolü ve krizin taraflarının bize nasıl sunulduğunu anlamak bu çalışmanın amacına ulaşmasında önemli hususlardır. Bu nedenle "yükleme", "önceden varsayım" ve özne konumlandırma" çerçevesinde ortaya konulan söylemlerin analiziyle, Türk dış politikasının ne olduğundan çok söylemsel pratiklerin bunu nasıl inşa ettikleri diğer bir ifade ile gerçekliğin dil ile nasıl inşa edildiği anlaşılacaktır. Burada yapının mı edenin mi ön plana konulduğu değil, aralarındaki ilişkini nasıl kavramsallaştırıldığı vurgulanacaktır.

Cem Savaş (Yeditepe Üniversitesi), *Süregelen Rekabetler Yaklaşımı Çerçevesinde Türk-Rus İlişkileri*

Bu bildirinin amacı, Türkiye ve Rusya arasındaki rekabet ve iş birliği dinamiklerini Uluslararası İlişkiler disiplininde 1990'lı yıllardan beri gelişen Süregelen Rekabetler (*Enduring Rivalries*) yaklaşımı çerçevesinde incelemektir. Süregelen rekabetler, ikili ülke grupları (*dyads*) arasındaki orantısız derecede yüksek miktarda şiddetin devreye girdiği ve büyük bir savaş riski barındıran uzun vadeli çatışmalardır. Son iki yüz yıllık tarihsel arka plana bakıldığında, Türk-Rus süregelen rekabeti istikrarlı bir şekilde, farklı koşullar altında birbirinden farklı iş birliği, çatışma ve savaş opsiyonunu da içeren bir jeopolitik temsiller bütünü ifade etmektedir. Bu iki komşu ülke arasındaki uzun döneme yayılan rekabet ilişkisi, Paul Diehl ve Gary Goertz'in altını çizdiği üzere tarihte öne çıkan askerleştirilmiş çatışma dinamiklerine verilebilecek iyi bir örnek vakadır. Türkiye ile Rusya arasındaki bu tehlikeli süregelen rekabet ilişkisine odaklanan bu makalenin sorunsalı, süregelen rekabetlerin kavramsal olarak ne kadar tehlikeli olduğunu, bu tür rekabetler bağlamında savaşların ve anlaşmazlıkların ne ölçüde ortaya çıktıklarını ve söz konusu rekabetlerin iş birliği ve barış dinamikleri açısından nasıl ortaya çıkabileceğini sorgulamaktır. Bu kapsamda, birinci bölüm, süregelen rekabet kavramını, kapsamını ve çeşitli yönlerini teorik olarak inceleyecektir. İkinci bölümde ise Türk-Rus rekabetinin başlıca tarihsel aşamalarına değinilecektir. Daha sonra çalışma, Türk-Rus süregelen rekabetinin iş birliğine dayalı çıkarlar ile yapısal rekabet unsurları arasında bir konumda nasıl ve ne ölçüde konumlandığını irdeleyecektir.

PANEL 34 (09.30-11.00, A231)
KAMU YÖNETİMİ, HUKUK
Panel Başkanı: Nilay Yavuz (ODTÜ)

Hicran Atatanır (Sosyal Güvenlik Kurumu), *Sosyal Yardım Devletinin Eşiğinde: Sosyal Güvenlik ve Siyaset*

Üretim ilişkileriyle siyasetin ve siyasetle üreten sınıflar arasındaki bağın kopması derinleşen ekonomik eşitsizlikleri beraberinde getirmiştir. Dünyanın pek çok ülkesinde sosyal devletin tasfiye mi olduğu, refah rejimlerinin sınırlarına mı gelindiği soruları farklı boyutları ile tartışılmaktadır. Metalaşma ve dijitalleşme atılımlarını işsizlik, güvencesizlik ve belirsizlik döngüsünün izlediği çağımızda yurttaşlığa dayalı ve hak temelli sosyal koruma politikalarındaki daralma; yoksulluğu sürdürülebilir ve böylelikle toplumları yönetilebilir kılmanın bir yolu olarak belirmektedir. Siyaset mekanizmasının üretim-bölüşüm ilişkilerini eşitlik ve sosyal adalet temeline taşımadaki öngörülebilir işlevsizliği ise sosyal devletin sosyal yardım devletine dönüşüm sürecini yapılandıran ekonomi politik olarak süratle kurumsallaşmaktadır. Neoliberalizmin krizi derinleştikçe işini kaybeden, gelir kaybına uğrayan, çalışma koşulları giderek ağırlaşan, ücretsiz ya da süresiz izne zorlanan ve sayıları milyonları bulan pek çok insan dünyanın farklı ülkelerinde, insan onuruna yakışır şekilde yaşama ve çalışma koşullarından hızla uzaklaşmaktadır. Bu uzaklık sosyal güvenlik sistemlerini de çevrelemektedir. Çıkış noktası itibariyle dayanağını sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinden alan bir devlet politikası olan sosyal güvenlik sistemlerinin ekonomideki daralma, istihdam oranlarındaki düşüş ve demografik değişim gibi değişkenler karşısında varlığını ve işlevini koruması aktüeryal sürdürülebilirliğine bağlı görünmektedir. Diğer yandan mali kaynakların ekonomik kalkınma, istihdam yaratma, sosyal sigortalar ve sosyal hizmetler yerine sosyal yardımlara ayrılıyor oluşu, sosyal yardım devletinin inşasına giden süreçte gelir dağılımındaki adaletsizliği araçsallaştıran bir işlev görürken yoksulluğu da kalıcılaştırmaktadır.

Bu kalıcılığa ülke gerçekliğinden baktığımızda; yoksulluğun deprem haline, ucuza mal edilen konutlarda kaybettiği on binlerce canla tanıklık eden bir coğrafyada yaşadığımızı görüyoruz. Böyle bir coğrafyada kaçınılmaz olarak emek de sosyal güvenlikle değil; rant ideolojisi ve bu ideolojinin yarattığı kültür ve sermaye ağıyla çevrelenmiş durumda. ‘Rant peşinde koşan’ bu toplumda ‘emek’ insanı özgürleştiren bir değer olarak görülmediği gibi çalışma yaşamının fitratını da kayıt dışı istihdam, düşük gelir, işsizlik ve sosyal güvencesizlik belirliyor. İnsanın onurlu çalışma hakkını ihlal eden bu düzen bugün, yalnızca yapısal eşitsizliklerin değil, dijitalleşmeyle birlikte derinleşen emek sömürsünün de kıskacı altındadır. Genel olarak sendikaların ise emeği sahip olduğu ‘riskli’ hak ve özgürlüklerle baş başa bırakmaya kararlı olduğu görülmektedir. Bu açmazdan bir çıkış kaynağı olarak sosyal güvenlik hakkını ve özünü oluşturan kolektif dayanışmayı toplumsal tabana yaymak; sosyal güvenlik ve siyaset arasındaki ilişkiyi oportünist politikalarından arındırmak her zamankinden daha önemlidir. Özellikle üreten sınıfların sosyal güvenlik sistemiyle kurduğu ilişki doğrudan ve hak temelli olmadığında; (varsa) ailesindeki sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişi statüsünden öteye gidememektedir. Sosyal güvenlik sistemiyle pasif sigortalılığa dayalı ilişki kurulması ve bu edilgen ilişki halinin süreklilik arz etmesi, kişiyi sosyal haklarından mahrum bırakan ve bu mahrumiyet halini kalıcılaştıran dinamikler barındırmaktadır. Sosyal güvenlik ve siyaset arasındaki ilişkinin kamu yararı odağını koruması için güçlünün hukukuna değil, hukukun gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan haklarına dayalı bir iş yaşamı ile tüm toplumun sosyal güvenlik hakkına doğrudan erişimini bütüncül bir anlayışla yapılandıran adımlar atılabilmesi, sosyal devletin daha güçlü bir siyasi iradeyle filiz vermesine ve köklerinin toplumun tüm kesimlerine uzanmasına bağlı görünmektedir.

İnisiyatif çağını araladığımız şu günlerde emek; sermaye ağının nesnesi değil değişimin öznesi olarak hak ettiği yeri almanın, esasen, uzağında değildir. Mesafe olgusunu meseleye nereden baktığımızı göre değişen bir gösterge kabul edersek yaşadığımız dijital dönüşüm bize insan ve özgürlükleri arasındaki bağın hiç olmadığı kadar güçlendiğini; bu gücün sosyal güvenlik ve siyaset ilişkisinin yönünü de tayin edecek bileşenler barındırdığını işaret etmektedir.

Seda Dunbay (Başkent Üniversitesi), *Yürütme Erkinin Güçlendirilmesi Amacıyla Tasarlanmış Bir Anayasal Mekanizma: 1958 Fransız Anayasasının 49/3 Maddesi ve Uygulamaya Yansımaları*

Fransa Beşinci Cumhuriyeti 1958 Anayasası gerek yürürlüğe girdiği ilk versiyonunda gerek daha sonraki dönemlerde gerçekleştirilen değişikliklerle genel olarak yürütme erkini, özel olarak cumhurbaşkanını statü ve yetki bakımından kuvvetlendirmeye odaklanmıştır. Söz konusu Anayasayı hazırlayanlar parlamentarizme şeklen uygun düzenlemeler öngörmüş olmakla beraber, ilerleyen süreçte cumhurbaşkanı eksenine oturtulmaya müsait bir siyasi yapıya dönüştürülmesini de kolaylaştıracak bir zemin oluşturmuşlardır. Nitekim, Fransa'da 1962 yılına gelindiğinde dönemin koşullarının da katkısıyla, bakanlar kuruluna dahi başkanlık etmesini mümkün kılan güçlü yetkilerle donatılmış cumhurbaşkanının doğrudan genel oylama yöntemiyle seçilmesi halkoyu ile kabul edilmiştir. Böylelikle, Fransa'da adına yarı başkanlık denilen ancak daha ziyade hibrit yahut karma olarak adlandırılması uygun olan bir rejim ortaya çıkmıştır. Bu yeni işleyişe göre, cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmekle birlikte, başbakan ve bakanlar kurulu da bir yandan varlığını sürdürmektedir. Görüntüde yürütmenin iki ana unsurdan meydana gelmesi nedeniyle, şartlar oluştuğunda parlamentarizm benzeri bir yapı belirebilmektedir. Ancak bu durumun ortaya çıkabilmesinin öncü koşulu cumhurbaşkanını destekleyen siyasi partinin yahut hareketin Millet Meclisi'nde çoğunluğa sahip olamamasıdır. Fransa'da üç kez ortaya çıkan, farklı siyasi görüşlerin birlikte yaşaması (*cohabitation*) olarak adlandırılacak dönemlerden edinilen tecrübe, rejimin parlamentarizme benzer biçimde yol almasının sanıldığı kadar kolay olmadığını göstermiştir. Cumhurbaşkanının doğrudan halktan aldığı meşruiyet dolayısıyla böylesine nazik dönemlerde kendisinden beklenen sınırlar dahilinde kalması ve yalnızca devletin başı rolüne uygun hareket etmesi bakımından sorunlar yaşanmıştır. Cumhurbaşkanının görev süresi beş seneye indirilerek bu tür bir durumun yeniden ortaya çıkma ihtimaline karşı tedbir alınmıştır. Böylelikle, başbakan ve bakanlar kurulu mevcudiyetini korusa da rejimin işleyişi bakımından cumhurbaşkanı merkeze konumlandırılmıştır. Sonuç olarak, yasamadaki siyasi çoğunluğun desteğini alan ve bakanlar kuruluna da Anayasa gereği başkanlık eden cumhurbaşkanı hayli güçlenmiştir. Rejimin işleyişi bakımından başbakanlar adeta cumhurbaşkanının isteklerini yerine getiren aracı konumuna yerleşmişlerdir. Başta da belirtildiği üzere, 1958 Fransız Anayasası yürürlüğe girdiği tarihte parlamentarizmin işleyişine benzer düzenlemeler içermekle beraber, belirgin bir şekilde yürütmeyi yasama karşısında güçlü kılacak nitelikte mekanizmalara da yer vermiştir. Bunların en dikkat çekici olanlarından biri de söz konusu Anayasanın 49'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasıdır. Yani, kanun yapım sürecinde hükümetin sorumluluğu üstlenmesi şartıyla Millet Meclisi'nde (*Assemblée nationale*) oya tabi tutulmaksızın ilgili tasarının kabul edilmiş sayılmasına imkan sağlanmasıdır. Beşinci Cumhuriyet döneminin başlangıcından bugüne yüz kez başvurulmuş olan bu anayasal mekanizma, parlamenter demokrasinin en temel ilkesi olan müzakerenin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yürütmenin yasamayı gölgede bırakması sonucunu doğurur niteliktedir. Nitekim, özellikle Emmanuel Macron'un 2022 yılında ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından başlayan dönemde, Millet Meclisi'ndeki göreceli çoğunluğuna rağmen Başbakan Élisabeth Borne aracılığıyla, bir sene içinde on bir defa parlamenter müzakere yolları işletilmeksizin doğrudan 49'uncu maddenin 3'üncü fıkrasında öngörülen anayasal mekanizmaya başvurulması bu durumun somut göstergelerindedir. Bu bağlamda, bildirimizde, söz konusu maddeye 1958 Fransız Anayasasında yer verilmesinin nedeni, dönemlere göre başvurulma oranları ve bahsi geçen mekanizma dolayısıyla yasamanın yürütme karşısında etkinliğini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalışına dair gözlem ve yorumlar aktarılacaktır.

Rabia Karakaya-Polat (Işık Üniversitesi) & Yusuf Evirgen (Binghamton Üniversitesi),
Mülteci Entegrasyon Politikalarında Yerel Yönetimin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Türkiye, 3,6 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmasına rağmen, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi çekince nedeniyle, Suriyeliler de dahil olmak üzere "Avrupalı olmayan" mültecilere yalnızca geçici statü vermektedir. Bununla birlikte, bugün Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki kalışlarının kalıcı olacağı giderek daha net hale gelmekte ve Türkiye'yi geçiciliğe dayalı politikalarından vazgeçmeye ve

entegrasyon politikaları geliştirmeye itmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin %98'i kentsel alanlarda yaşadığından, yerel yönetimlerin mülteci nüfusa yönelik hizmet sağlamak ve entegrasyon politikaları uygulamak üzere sürece dahil olması zorunlu hale gelmektedir. Bununla birlikte, entegrasyon, merkezi politikalarla ele alınması gereken ulusal bir mesele olduğundan, bu durum ulusal ve yerel arasında hem bir gerilim yaratmakta hem de iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Ancak, Türkiye'nin tarihsel olarak aşırı merkezîyetçi ve giderek otoriterleşen siyasi sistemi bağlamında, belediyelerin entegrasyon politikaları geliştirme yetkisi yok denecek kadar az. Üstelik, mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak için fazladan bir bütçeye sahip değiller.

Bu araştırma, Türkiye'deki belediyelerin mülteci entegrasyonuna ilişkin bu zorlukları nasıl aştığını tartışmayı amaçlamaktadır. Araştırma, son derece merkezi ve giderek otoriter bir bağlamda mülteci entegrasyonuna yönelik yerel ve ulusal hükümet yaklaşımları arasındaki çatışma ve uyumu analiz etmektedir. Bu amaçla, Yunanistan, İspanya ve Kanada'daki mülteci entegrasyonuna yönelik politika ve uygulamaların karşılaştırmalı analizi yapılmaktadır. Türkiye'deki çeşitli belediye aktörleri ve merkezi hükümet yetkilileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerden yararlanan bu makale, Türkiye'deki yerel yönetimlerin yürüttükleri entegrasyon ve sosyal uyum politikalarını diğer yerel ve ulus aşırı bağlamlarla karşılaştırarak karşılaştırmalı politika alanında literatüre önemli katkı sunmaktadır.

Ebru İlter-Akarçay (Yeditepe Üniversitesi), Fatih Erol (Yeditepe Üniversitesi & Arizona Üniversitesi) & Nuran Öksüz (Yeditepe Üniversitesi), *Parlamerter Gidericilerle Başkanlık Sistemleri: Kolejyal Yürütme Yapısı ve Kuvvetler Ayrılığı*

Siyaset bilimi çalışmalarında kuvvetler arası güç dengelerinin değişmekte olmasının altı sıklıkla çizilir. Yürütmenin yasama karşısında mevzi kazanmakta olmasına işaret edilir. Yasama organının geriye çekilmesi ve baskılanması farklı etkenlerle açıklanır. Bunların başlıcaları arasında yasama organının yasa koyucu yetkilerini yürütmeye devretmesi, olağanüstü hâl ilanı, siyasal katılım türlerinin çeşitlenmesi, parti disiplininin güçlenmesi, yürütmenin hızla harekete geçebilme yetkinliği, yürütmede başkanlaşma eğilimi, uluslararası norm ve rejimlerin artan oranda düzenleyici niteliğe bürünmesi sayılır. Bu dönüşümler ışığında, başkanlık sistemlerinin kuvvetler ayrılığını tesis etmeye yönelik iddiası zayıflar. Yasama organının etkinlik alanındaki daralma, yürütme erkinin gücünün dengelenmesi ve denetim altında tutulmasının büyük oranda içsel düzenlemelerle sağlanabileceğini düşündürür. Başkanlık sistemlerinde yürütmenin yasama alanına dair yetkileri sıklıkla mercek altına alınır. Özellikle de bu yetkilerin cömertlikle tanımlandığı hallerde yürütme içi düzenlemelerin kuvvetler arası denge ve denetimin tesisinde önem kazandığı varsayımından yola çıkılarak, kolejyal esasların yürütmenin yapılandırılmasındaki rolü bu çalışmanın merkezine taşınır. Bu bağlamda, yürütmenin yükselişi ve yasamanın eş zamanlı gerilemesine karşı bir emniyet supabı olarak, eşitler arası unsurlardan oluşan ve çoğulcu bir yürütme yapısının yürütmenin bizzat dengelenmesi ve denetlenmesine etkisi incelenir. Çalışmada, yürürlükteki anayasalardan hareketle, yürütmenin ne derece eşit oranda yetki ve sorumluluk sahibi unsurlardan oluşacak şekilde kurgulandığı ölçülmeye çalışılır. Bir dizi parlamenter uyarılma, giderici ve rötuşla, başkanlık sistemlerinde de yürütmenin çoğulcullaşabileceği ve denge ile denetim mekanizmalarının sıkılaşılabileceği öne sürülür. Yürütmenin anayasada nasıl kurgulandığı ve işleminin öngörüldüğü değerlendirilirken; kabinenin denetlenmesinde başkan ve yasama ortaklığı, fesih yetkisinin varlığı ve karşılıklı olup olmadığı, kabine oluşum süreci, anayasa tarafından kabineye biçilen rol, başkan yardımcılarının belirlenmesi süreci ve başkan yardımcılarının yetkileri esas alınır. Yürütmedeki çoğulculuk ve kolejyal düzeyin ölçümünde, başkanların yasama çoğunluğunun desteğini arkalarına alma sıklıkları ile ülkedeki idari yapı benzeri değişkenler kontrol edilir. Karşılaştırmalı bölge çalışmalarının vaka seçiminde benimsediği yollardan biri olan bölgeler üstü/bölge aşan bir örnekleme Türkiye, Latin Amerika, Afrika, Asya ve Eski Sovyet coğrafyasındaki başkanlık sistemlerinde yürütme içi dengeler dikkate alınır ve yürütmelerin kolejyallik düzeyi karma yöntem kullanılarak ölçülür. Ön bulgular, özellikle de parlamenter gidericilerin devreye girdiği hallerde, kolejyallik düzeyinin yükseldiği ve yürütme içi dengelerin kuvvetler ayrılığının önemli bir belirleyicisi olabildiğini gösterir.

PANEL 35 (09.30-11.00, A227)
DÜNYA SİYASETİ
Panel Başkanı: Pınar Bedirhanoglu (ODTÜ)

Ece Yanardağ-Bilgin (ODTÜ), *Küreselleşmenin Ulus Devlete Etkileri: Somali Korsanlığı Vakası*

Bu çalışma, bireylerin korsanlığa yönelmesinde ön plana çıkan başlıca nedenleri ve motivasyonları incelemekle birlikte tarihi olarak bütüncül bir yaklaşım izleyerek daha önceki literatürde net olarak cevaplanmayan bir araştırma sorusunu temel almaktadır: Küreselleşme korsanlığın doğasını nasıl dönüştürmüştür? Bu bağlamda, modern dönemde ortaya çıkan Somali korsanlığı vakası öncelikle daha önceki dönemlerdeki korsanlık olgusuyla karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Bu aşamada Somali Korsanları ile birebir yapılmış olan mülakatlar ve röportajlar incelenmiş, kendilerini eski korsanlık biçiminden hangi yönlerden ayırıp hangi yönlerde süreklilik gösterdikleri ortaya konmuştur. İkinci olarak küreselleşmenin ulus devletin etkisini giderek azalttığına yönelik literatürdeki argümanlar, ulus devletin işlevini yitirdiği Somali gibi bir örnek üzerinden sorgulanmıştır. Buradan yola çıkarak bu çalışma şu soruya yanıt aramaktadır: Somali Korsanlığı küreselleşmenin getirdiği “başarısız devlet” olgusunun bir sonucu mudur? Çalışmada uluslararası basında yer alan demeçler ve uluslararası örgütlerin bölgeye yönelik raporları incelenerek Somali korsanlığının önüne geçmek için uluslararası toplumun ne gibi çabalarda bulunduğu araştırılmıştır. Sonuç olarak devletin, sınırlarını ve sınırları içindeki vatandaşlarının haklarını koruyan birinci aktör olması ve işlevsiz hale gelmesi durumunda yerine geçerek bölgeye yönelik uluslararası hukuk ihlallerini engelleyecek ve gerekli yasal yollarla itirazda bulunacak “küresel” bir mekanizma olmaması hem de ortaya çıkabilecek korsanlık gibi olumsuz sonuçların tüm uluslararası toplumu tehdit etmesi bakımından küreselleşme döneminde de halen önemini, daha da önemlisi hem ulusal hem de uluslararası alanda istikrar sağlayıcı rolünü koruduğu vurgulanmaktadır.

Emirhan Duran (Yeditepe Üniversitesi), *Visegrad Ülkelerinin Ukrayna'ya Askeri Yardım Gönderilmesi Konusundaki Kamuoyu Görüşü*

Devletlerin verdiği dış politika kararlarında göz önüne aldıkları en önemli belirleyicilerden biri de vatandaşlarının görüşleridir. Bu sebeple kamuoyu yoklamaları üzerine yapılan çalışmalar dış politikayı analiz etmek için önemlidir. 21.yy'ın en büyük krizlerinden biri olan Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi tüm dünya devletlerinin dış politikalarını yeniden şekillendirmesine ve reaksiyon vermesine yol açmıştır. Bu çalışma içerisinde demokratik ülkelerin vatandaşlarının Ukrayna'ya askeri yardım konusunda nasıl bir tutum takındığını anlamak temel gayedir. Bu sebeple savaş bölgesine en yakın olan ve Avrupa Birliği içerisindeki konumu her daim tartışmalı olan Visegrad ülkeleri seçilmiştir. Bu ülkelerin bölgeye yakın olması sebebiyle halkın tehdit algısı üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak halkın AB'ye olan bakış açısından diğer bir bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Çalışma içerisinde ampirik analiz yöntemi olarak sıralı lojistik regresyon kullanılmış ve Eurobarometer 97 verileri kullanılmıştır. Sonuç olarak baktığımızda AB'ye olan güven ve Rusya'yı tehdit olarak algılamının Ukrayna'ya askeri yardım gönderilmesine olan desteği arttırdığı görülmüştür.

Ersin İçöz (Ankara Medipol Üniversitesi), *Geçmişten Gelen Yankılar: Taziye Geleneği Üzerinden İran'ın Nükleer Programına Bir Bakış*

İran tarihinin, Şiiliğin ilk defa kurumsallaştırılmaya çalışıldığı Safeviler döneminden beri ayrılmaz bir parçası olan taziye kültürü, her Muharrem ayında yası tutulan Kerbela Savaşı'nın bir tiyatro oyunu olarak canlandırılmasıdır. Taziye bir “gerçeklik” anlatısıdır ve tamamen dikotomiler üzerine kurulmuştur. Zalimlerin (müstekbir) mazlumlara (muztazaf) “reva gördükleri”, kan kırmızısı giysiler içerisindeki Yezid temsili ve İslam'ı simgeleyen yeşiller içerisindeki İmam Hüseyin portresi üzerinden anlatılır. Zaman mefhumunun yitirildiği ve izleyicinin dördüncü duvarı kırarak ağlama, yas tutma ve

göğsüne ya da kafasına vurma pratikleri üzerinden oyunun ve aynı zamanda da “gerçekliğin” bir parçası olduğu bu anlatım tarzı, kahramanları, düşmanları ve kimlikleri tekrar ve tekrar kurar. Bu kadim yas gösterilerinin modern izdüşümü İran’ın nükleer programında görülebilmektedir. Bu çalışma, taziye geleneğindeki zalim/mazlum ve onlar/biz dikotomilerinin İran’ın nükleer programı ile ilgili söylemde de tespit edilebileceğini iddia etmektedir. Şiiliğin kurumsallaşmasına hizmet eden, hatta Şii kimliğin sınırlarının çizilmesinde temel bir rol oynayan taziye geleneğindeki anlatım tarzı, nükleer program üzerinden İran kimliğinin sınırlarının da çizilmesinde önemli bir araç görevi görmektedir. İmam Hüseyin’in 72 refakatçisi ile Kerbela’da yaşadığı yalnızlık, – çaresizlik değil – İran’ın işgal edilme travmaları, Irak ile yapılan sekiz yıllık savaş ve en nihayetinde nükleer program sebebi ile uygulanan yaptırımlarda geçmişten gelen bir yankıya dönüşmüştür. Bu yankı “küresel kibir”, “iç düşman”, “dış düşman”, “kültürel yozlaşma”, ve “fedakârlık” anlatıları üzerinden İran kimliğini sınırlayıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu kimliğe dair pratikte kutsallaştırılan davranış çıktısı bağımsızlık mücadelesidir. Bu mücadele içerisinde kaybetmeye, acı çekmeye ve yasa dair bir övgü vardır. Çalışmanın birinci kısmında göstergebilimden faydalanarak taziye kültüründeki kahramanlar, temsiliyetleri ve temalar ele alınacaktır. İkinci kısımda ise taziye kültürünün Kerbela ile sınırlı kalmayarak İran’ın farklı tarihi noktalarına nasıl sirayet ettiği incelenecektir. Son kısımda ise taziye kültüründe tespit edilen temalar üzerinden İran’ın nükleer programına dair söylem analiz edilecektir. Teorik açıdan bu çalışma, göstergebilim ve postyapısalcılık arasında, gösterilen ve gösteren arasındaki ilişkinin ötesindeki çokanlamlılığı merkeze alan bir köprü kurma çabasıdır. Taziye geleneğindeki gösterenlerin ve gösterilenlerin çokanlamlılığı, İran’ın nükleer programı üzerinden kapsayıcı ve dışlayıcı kimlik sınırlamalarını çizmektedir.

Gökçen Yavaş (Kocaeli Üniversitesi), *Avrupa Birliği’nin ‘Normatif Gücü’, Karşılıklılık ve Meşruiyet: Fikirler Tarihi Açısından Bir Değerlendirme*

2002’de yayınlanan makalesinde, Ian Manners, Avrupa Birliği’ni ‘normatif güç’ olarak değerlendirmişti. Daha sonraki yıllarda da, AB’nin ‘normatif güç’ olarak uluslararası alandaki etkinliğine ve bu ölçüde sahip olduğu kabiliyetlerine yönelik çalışmalar sürerken, Manners’in bu yaklaşımı aynı zamanda sıklıkla eleştirilmişti. Bu çalışma da, Avrupa Birliği’nin normatif gücünü ve onun uluslararası kimliğinin üzerine inşa edildiği normatif temellerini, fikirler tarihi açısından -eleştirel bir yaklaşımla- incelemeyi amaçlamaktadır. Burada eleştiri getirilen alanlar, AB’nin norm bazlı bir dış politika kimliği oluşturup oluşturulmasına yönelik değil; AB’nin resmi söylemlerinde ve (Manners’in çalışmasında olduğu gibi) AB dış politika alanında kullanılan ‘normatif’ kavramının anlamına ilişkin olacaktır. Çalışma, AB’nin uluslararası kimliğinin normatif doğasının, tarihsel bağlam içinde kullanılan, değişen ve yeniden üretilen norm oluşturucu/taşıyıcı siyasi ve sosyal kavramlar aracılığıyla inşa edilen karşılıklılık mantığına ve meşruiyet temellerine dayandığını ileri sürmektedir. Öncelikle, Manners’in düşüncesinden farklı olarak, ‘normatif’ sözcüğünün içeriği, AB’nin farklı kurumsal ve siyasi yapısı ile daha çok söylemlerinin dayandırıldığı ‘deklarasyonlarla, antlaşmalarla, politikalarla ve benzeri kriterlerle’ sınırlandırılmamaktadır. Bu düzey, daha çok, tarihsel ve düşünsel kökenlerini araştırdığımız, ‘barış’, ‘özgürlük’, ‘haklar’ ve ‘barış inşası’ yaklaşımı gibi, AB’nin hem sivil hem de askeri rolleri, görevleri ve niteliğini vurgulamak için kullandığı kavramları içermektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, ‘normatif AB’ üzerine bir tartışmaya ve ilişkili teorilere yer verilecektir. Ayrıca aynı bölümde, konuyla ilişkili olarak Cambridge Okulu perspektifinden, epistemolojik ve metodolojik bir bakış açısı geliştirilecektir. İkinci bölümde, ilk olarak, AB’nin de sürdürdüğü, üçüncü taraflara yönelik karşılıklılık mantığı açıklanacaktır. Karşılıklılık, AB’nin yalnızca üçüncü taraflarla olan yasal ilişkilerine uygun kural ve ilkeleri değil, aynı zamanda ilkinin tarihsel olarak inşa ettiği ve normatif kimliğine içkin olan siyasi, kapsayıcı, eşitsiz ve hiyerarşik ilişki modellerini temsil etmektedir. Diğer bölümde ise, normatif özelliği olan siyasi kavramların tarihsel fikirler içinde kullanımlarının (söz edimi yoluyla) meşrulaştırma eylemi olduğu tartışılmaktadır. AB’nin barış operasyonları ve insani yardım kapsamında müdahaleciliği; güç kullanımı, cezalandırma ve norm yayma gibi söylemlerin ve eylemlerin kavramsal/düşünsel boyutu ele alınacaktır.

PANEL 36 (09.30-11.00, AZ25)
TÜRKİYE’NİN MİLLİ GÜVENLİK DEVLETİ – I: KURULUŞU, DÖNÜŞÜMÜ VE İŞLEYİŞİ
Panel Başkanı: Fatih Yaşlı (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Bu panel Özlem Kaygusuz ve Behlül Özkan tarafından derlenen ve İletişim Yayınları tarafından basılacak olan *Kuruluşundan Bugüne Türkiye’nin Milli Güvenlik Devleti: Kurumlar, Paradigma, Siyasetler ve Söylemler* başlıklı kitabın ilk iki bölümünde yer alan bazı makalelerden oluşmaktadır. Kitabın ilk iki bölümü cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yeni devletin güvenlik aygıtının ve paradigmasının kuruluşunu, yapılanışını ve dönüşümünü ele alan çalışmalardan oluşmaktadır. Çalışma genel olarak Türkiye’de yeni bir güvenlik devletinin kurgulandığı son yirmi yıllık sürecin sosyo-ekonomik ve ideolojik-düşünsel arka planının ve Türkiye’de iktidar ve muhalefetin milli güvenliğe yaklaşımlarını belirleyen eski ve yeni toplumsal/ siyasal dinamiklerin gerek yerel özgünlükleri, gerekse küresel bağlamla ilişkileri bakımından nasıl ele alınabileceği sorusundan hareketle planlanmıştır. Türkiye’nin milli güvenlik devletinin yapı ve işleyişini tarihsel bir arka plana dayanarak ancak özellikle 2015 sonrasında odaklanarak, olabildiğince geniş bir düzlemde ele almayı amaçlamaktadır. Kitabın ana vurgusu, Türkiye’de güvenliğin siyaset üzerindeki felç edici etkisinin tarihsel olarak demokrasinin askeri darbelerle sürekli olarak kesintiye uğratıldığı ve güvenliğe dayalı bir devlet aklının kamu düzenini biçimlendirdiği bir arka plana dayalı olarak, oldukça radikal bir biçimde deneyimlendiğidir. Türkiye’de milli güvenlik, devletin temel kuruluşunu ve siyaset olasılıklarını belirleyen bir yönetim tekniği olarak, ülkenin en kritik bir arada yaşama meselelerinin siyasal mekanizmalarla ve şiddetten arındırılmış bir düzlemde çözülmesinin önündeki ana engeldir. Bu çerçevede bu paneldeki makaleler milli güvenlik devletinin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ortaya çıkan temel özelliklerini, değişen uluslararası sisteme paralel olarak yapılanan kurum ve politikalarını ve dayandığı temel paradigmayı ele almaktadır.

Behlül Özkan (Özyeğin Üniversitesi), *Kuruluşundan Erken Soğuk Savaş Dönemine Kadar MAH’ın Yabancı Gizli Servislerle İlişkisi*

Bu makale, üzerindeki esrar perdesini aralamak gayretiyle 1926’daki kuruluşundan erken Soğuk Savaş dönemine kadar MAH’ın faaliyetlerini, tek parti rejimi içindeki işlevini mercek altına alacaktır. Ancak MAH’a, olaylara yön veren, iç ve dış politikada belirleyici bir aktör rolü atfedilmeyecektir. Deyim yerindeyse MAH, her kilidi açan bir anahtar gibi görülmemelidir. Casusluk hikâyeleri ve istihbarat operasyonları gazeteciler, akademisyenler ve genel okuyucu için esrarengiz yönleriyle merak uyandırıp ilgi çekse de, bu çalışmanın hedefi iktidarın istihbarat teşkilatını nasıl kullandığını tespit ederek tek parti rejiminin özellikle de tehdit algulamalarını anlamaya çalışmaktır. Yaklaşan İkinci Dünya Savaşıyla birlikte 1930’ların ikinci yarısından itibaren MAH’ın yabancı istihbarat servisleriyle kurduğu ilişkiler, Ankara’nın o dönemde tehdidi nasıl tanımladığı ve buna karşı nasıl hareket ettiğine dair önemli ipuçları vermektir. İstihbarat ve güvenlik alanında en “tehlikeli” görülen Sovyet Birliğine karşı coğrafi uzaklığı nedeniyle en “tehlikesiz” görülen ABD ile iş birliği Türk karar vericilerin ittifak yapabilmek için düşünebileceği en mükemmel eşleşmeydi. Ancak o dönem için farkına varılmayan, ancak Soğuk Savaşın ilerleyen dönemlerinde giderek daha net şekilde hissedilen bu ittifakın dengesinde Amerikan tarafının Türk tarafına göre çok daha ağır basmasıydı. İstihbarat alanında bunun etkisi açıkça görüldü. O zamana kadar Sovyetler Birliğine karşı diğer büyük güçlerle hep insan merkezli istihbaratta iş birliği yapmış olan, dolayısıyla yakınlaştığı büyük gücün sahadaki hareketlerini elinden geldiğince denetleyebilmiş olan Türk tarafı; sinyal ve haberleşme istihbaratı için ABD’ye topraklarını açtığı anda teknolojik açıdan yetersiz olması nedeniyle ipleri tamamen diğer tarafa kaptırdı.

Serhat Güvenç (Kadir Has Üniversitesi), *DP Saflarında Bir “Milli Güvenlik Düşünürü”*:
Nureddin Alpkartal

Türkiye’de milli güvenlik devletini ele alan yazın DP hükümetlerinin, 1950’lerin ortasından itibaren milli güvenlik kavramını bugün için Atlantikçi sayılabilecek bir yorumla Türkiye siyasetinin bünyesine

uydurma gayretlerine yer vermemektedir. Hem ABD askeri yardımının bir gereği hem de 1952'deki NATO üyeliğinin bir sonucu olarak DP hükümetlerinin ABD kökenli milli güvenlik kurumlarını ve anlayışını TSK'ya ve nihayet Türk siyasal sistemine nakletmenin bir yolunu da bulması gerekiyordu. Bu bildiri, milli güvenlik anlayışının ve kurumlarının Türkiye'ye aktarılmasında DP iktidarının bel bağladığı Çanakkale milletvekili Nureddin Alpkartal'ın eserlerini ve faaliyetlerini ele almaktadır. Emekli Kurmay Yarbay Alpkartal, DP iktidarının Batı yönelimli dış politikasıyla uyumlu bir milli güvenlik siyasetinin düşünsel temellerini oluşturmaya çalışmıştır. Alpkartal'ın DP iktidarının öncelikleri ile bağdaşacak bir milli güvenlik düşüncesini geliştirme gayreti, TBMM kürsüsünden yaptığı konuşmalar, yayınlanmamış notları ve Milli Savunma Akademisi'nde 1956-1959 arası verdiği derslerin notları üzerinden izlenebilir. Geride bıraktığı kayıtlar, Türkiye için Atlantik İttifakı ile uyumlu ve Soğuk Savaş'ın getirdiği tehditlere karşı ülkeyi düşünsel ve kurumsal olarak tahkim edecek bir "milli güvenlik" yapılanmasını tutarlı bir şekilde savunduğunu ortaya koymaktadır.

Tuncer Beyribey (Bağımsız Araştırmacı), *Sıkıyönetim Pratikleri Çerçevesinde Devlet Şiddeti ve Terörist Öznenin İnşası: 12 Eylül Darbesi Örneği*

Türkiye'de terörizmle ilgili çalışmalar, hâkim terörizm anlatısının tekrarıyla sorun çözme odaklı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu yaklaşım, terörist olarak kodlanan öznelerle karşı teknik bir mücadele ve siyasi iktidar ve bürokratik elitler için kaynak sağlama amacı taşımaktadır. Terörist özne ve terörizm 'sorunu' tarih içinde sabitlenerek devlet şiddeti için meşrulaştırıcı bir söylem haline gelmektedir. Bu çalışma, Foucault'nun devleti yönetim tekniği olarak ele alması ve sıkıyönetimi güvenlik mekanizması olarak görmesi üzerine odaklanarak, sıkıyönetim pratiklerine yaslanan devlet şiddeti ile terörizm söylemi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Foucault'nun devlet analizi, devletin toplumdan ayrı bir bütünlük olmadığını, modern iktidar teknikleriyle toplumu yönetmek için kurumsallaşmış bir siyasi rasyonalite ölçeğinde geliştiğini söylemektedir. Buna göre, modern devlet bir yönetim tekniğidir ve güvenlik mekanizmaları bu yönetim tekniğinin devamlılığını sağlayan önemli unsurlardır. Dolayısıyla bu çalışma, 1970'lerde Türkiye'de 'komünist terörün' sorunsallaştırılmasıyla birlikte devletin güvenlik mekanizmalarının yeniden yapılandırılmasının ve sıkıyönetim uygulamalarının yaygınlaşmasının bağlantısını ele almaktadır. Bu bağlantı, 12 Eylül Darbesi'nin hâkim terörist özne anlatısını belirleyerek devam etmiş ve PKK'nın yükselişi ile 1980'lerin ikinci yarısında süregelmiştir. Nihayetinde, 12 Eylül Darbesi istisnai bir önlem olarak değil, özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yeniden yapılanan bir güvenlik düzeneği içinde ele alınmalıdır. Bu çalışma, siyasi şiddetin arttığı 1977 Seçimleri ve Maraş Katliamı sonrasında ilan edilen sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin kurulduğu 1987 yıllarını kapsayan 10 yıllık süreci analiz etmektedir. Buradan hareketle, Maraş Katliamı ve ardından gelen sıkıyönetim pratikleri incelenerek terörizm söyleminin inşası ve devletin 'istisnai' şiddeti arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Terörizmin istisnai önlemler gerektiren bir siyasi şiddet şeklinde inşa edilmesi ve hegemonik terörizm anlatısının sürekliliği, devlet şiddetinin terörle mücadelede hızla harekete geçirildiğini göstermektedir. TBMM tutanakları, güvenlik kurumları tarafından yayınlanan raporlar ve kitapçıklar incelenmiştir.

Özlem Kaygusuz (Ankara Üniversitesi), *Türkiye'nin Milli Güvenlik Kavramının Soykütüğünü Çıkarmak: "Manisalı Gençler Davası"*

Türkiye'de de milli güvenliğin soykütüğü, ancak güvenliğin kesiştiği farklı bilgi ve pratik alanlarının dahil edildiği, geniş bir tarihsel dönemi kapsayan ve uzun bir döneme yayılan bir çalışmalar dizisi ile çıkarılabilir. Bu çalışma, bu konunun nasıl çalışılabileceğine dair bir yöntem ve kavram setinin tartışıldığı ve birtakım saptamaların ortaya konabildiği bir ilk girişimdir. Çalışmada ilk olarak Michel Foucault'nun soykütük yönteminin (*genealogy*) söylemsel formasyon, bağlam, olumsuzluk, hakikat rejimi ve dispozitif gibi kavramlarından hareketle, Paris Okulu olarak da bilinen, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi yazarlarının önerdikleri güvenlik hakikati (*security truth*) ve güvenlik rejimi (*security regime*) ile Bourdieu'nun habitus kavramından esinlenen güvenlik habitusu (*security habitus*) ve güvensizlikleştirme (*insecuritization*) kavramları üzerinden, Türkiye'de milli güvenlik kavramının

oluş(um)una dair post-yapısalcı bir izlek ortaya konacaktır. Daha sonra da, bu izleğin örnek bir olay üzerinden nasıl kullanılabilceğine dair düşünsel bir egzersiz yapılması amaçlanmıştır. Milli güvenliğe dair hakikat rejiminin farklı dönemlerin iktidar ve tahakküm ilişkilerini hem yansıtan hem de kuran bir mekanizma olarak bir süreklilik içinde olmadığı, tersine bu özel yoğunlaşma ve kırılma noktalarında yaşanan çatallanma, bozulma ve sapmalar üzerinden olumsuz olarak yapılandığı ortaya konmakta ve bu tür bir kırılma noktası olarak Manisalı Gençler Davası irdelenmektedir.

PANEL 37 (09.30-11.00, A127)
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET: KURAMSAL SORULAR-II
Panel Başkanı: Tolga Bölükbaşı (Bilkent Üniversitesi)

Ali Baydarol (Sabancı Üniversitesi & Bahçeşehir Üniversitesi), *Doğal Kaynak – Otoriterleşme İlişkisi Üzerine Bir Meta Analiz*

“Kaynak laneti” literatüründe önde gelen tartışmalardan bir tanesi doğal kaynakların siyasi rejimler için “lanet”, “lütuf” veya “hiçbiri” olduğudur. Ampirik olarak daha çok desteklenen bulgu, doğal kaynakların siyasi rejimleri lanetlediğidir. Özellikle petrol sanayilerini 1970’lerde millileştiren coğrafyalardaki otoriter rejimlerin petrol kaynaklarını demokratikleşme hareketlerinin önüne geçmek için kullandığının altı çizilir. Bu mekanizmaların önde gelenleri (i) baskı, (ii) rant, (iii) modernleşme ve (iv) eşitsizlik mekanizmalarıdır.

Bu nedensel mekanizmalar “koşullu” hipotezlere işaret etmektedir. Kaynak laneti literatüründe ise koşullu hipotezler farklı şekillerde ele alınmıştır. Bir yandan, bu koşullu hipotezleri inceleyen bazı araştırmalar etkileşimli modeller kullanmamaktadır. Öte yandan, koşullu hipotezleri etkileşimli modeller ile test eden çalışmalar ise bağımsız değişkenin koşullandırıcı değişkene göre bağımlı değişkene etkisini ortaya koyacak marjinal etkileri hesaplamayarak regresyon tablosundaki sonuçlara odaklanmaktadır. Marjinal etkiye odaklanan çalışmalar ise etkinin linear olduğu varsayımında bulunmaktadır.

Brambor ve arkadaşları (2006) doğrusal marjinal etkileri ve daha güncel olarak Hainmueller ve arkadaşları (2019) doğrusal olmayan marjinal etkileri tahmin etmenin önemine vurgu yapmaktadır. Mevcut çalışma, doğrusal ve doğrusal olmayan marjinal etkileri tahmin ederek, literatürde ön plana çıkan birçok çalışmanın sonucunu yeniden test etmektedir. İlk bulgular, koşullu hipotezlere, yani kaynak lanetini vurgulayan çalışmalara, destek oluşturmamaktadır. Aksine, bu bulgular doğal kaynakların siyasi rejimler için ne lanet ne de lütuf olduğunu vurgulayan çalışmaları ampirik olarak desteklemektedir.

Fevzi Can Gürüz (Abdullah Gül Üniversitesi), *Temsili Demokrasilerde Temsilin Aristokratik Karakteri: 2023 Türkiye Seçimleri Örneği*

Temsili demokrasinin ve ona bağlı gelişen kurumların özellikle 19.yüzyıldan itibaren gelişim gösterdiği söylenebilir. Yetişkin bireylerin kendi özgür iradeleriyle ve temsil mekanizmasını oluşturan kurumlar aracılığıyla, kendilerini temsil edecek kişileri seçebilme düşüncesi eşitlik ilkesine dayanmaktadır. Temsili demokrasilerin sahip oldukları demokratik, eşitlikçi ruhları gereği, temsil mekanizmalarında ayırım gözetmeksizin bireylerin tamamına temsil imkânı tanınması gerekmektedir. Fakat günümüzde gelinen noktada, temsil mekanizmalarının bireylerin temsil imkanına ne derece olanak sağladığı, demokratik seçimler yoluyla seçilen temsilcilerin seçim aşamasından önce ve seçim esnasında kendilerini seçen halktan ne kadar farksız oldukları bir tartışma konusudur.

Fransız siyaset bilimci Bernard Manin ve İtalyan siyaset bilimci Nadia Urbinati’nin, seçimlerin aristokratik karakteri olarak tanımladığı durum, temsilin doğasından farklılaştığını ve kapsayıcı bir yapıya sahip olmaktan uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Öyle ki Sartori’ye göre de (1997)

politikacıların, yani bir anlamda temsilcilerin, seçilebilmeleri için ekonomik olarak iyi bir durumda olmalarının neredeyse bir zorunluluk olması, temsili demokrasilerin yozlaşmasının önünü açmaktadır. Günümüz demokrasilerinde siyasi partilerin pragmatik tercihlerinin de öncül olmasıyla, temsilcilerin ve/veya temsilci adaylarının toplumun önde gelen vatandaşlarından, etkili mesleklerde bulunanlardan, ekonomik anlamda zenginlerden oluşması temsilde eşitlik ilkesine ve seçilecek temsilcinin gerçekten halkın içinden birisi olması olgusuna zarar verebilmektedir. Bu durum seçimler sürecinde, seçim rekabetindeki siyasi güçler, yasaklar ve seçim kampanyaları ile beraber düşünüldüğünde, seçimlerin aristokratik bir boyuta evirildiği söylenebilir. Manin'e göre (2007) seçim kavramının kendisinde bulunan bu eşitsizlikçi damar, seçmen-aday ilişkileri ve seçim maliyetleri ilişkilerinde kendisini net bir şekilde göstermektedir. Siyasi seçimlere girecek temsilci adayının seçmenin oyunu kazanabilmek için kendisini göstermesi, seçmenin dikkatini çekmesi ve bu amaçlar doğrultusunda seçim kampanyalarının yürütülebilmesi için ortaya çıkan maliyetin karşılanması gerekmektedir. Bu durum ise bu maddi yükü karşılayabilecek, sermayesi olan temsilci adaylarının lehinedir. Aynı şekilde siyasi partiler temsilci adayı belirlerken, bu durumu özellikle göz önünde bulundurmaktadır. Özetle, seçimler ekonomik anlamda durumu iyi olanları ayrıcalıklı kılmakta ve siyasi seçimlere aristokratik bir karakter kazandırmaktadır.

Bu çalışma temsili demokrasi ve temsil mekanizmasının merkezinde yer alan seçimlerin aristokratik bir boyut kazanıp kazanmadığına dair tartışmayı, 2023 Türkiye Seçimleri üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Bernard Manin, Nadia Urbinati, Colin Crouch, Chantal Mouffe, Jacques Rancière, Erik Swyngedouw, Slavoj Žižek ve Ali Rıza Taşkale gibi isimlerin post-politika ve post-demokrasi tartışmaları kapsamında öne sürdükleri ve özellikle seçimlerin alınıp satılabilir bir metaya dönüştüğü savlarını temel alarak, günümüzde temsil mekanizmalarının geçerliliğinin, temsiliyet ilkesinin sahip olduğu eşitlikçi ruha ne derece sahip çıktığı ve temsiliyetin halkın tamamını kapsayıp kapsa(ya)madığı gibi teorik tartışmalar, yine 2023 Türkiye Seçimleri üzerinden yapacaktır. Çalışmada Türkiye'de temsili demokrasinin merkezinde yer alan parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri için siyasi partiler üzerinden veya bağımsız olarak seçimlere katılabilme şartları incelenmektedir. 2023 Türkiye Seçimleri için cumhurbaşkanı aday adayı olabilmek için yine asgari ücretin altı yüz elli katı, bağımsız olarak milletvekili aday adayı olabilmek için yine asgari ücretin yedi katı bir ücret ödenmesi şartı bile, seçimlerin ekonomik anlamda eşitlikçi olmadığını ve seçimlere aristokratik bir boyut kazandırdığının göstergesi olarak görülebilir. Çalışma devamında, Türkiye'deki siyasi partilerin 2023 seçimleri için milletvekili aday adayı olarak başvuru kabul alma şartlarını, ödenmesi gereken ücretleri örnekleyerek sahip olduğu argümanı desteklemektedir.

Adil Usturalı (Altınbaş Üniversitesi), *Rekabetçi Otoriter Rejimlerde Özgürleştirici Seçimlere Yapısal Engeller: Türkiye 2023 Seçimleri Örneği*

Demokrasi ve otoriterlik arasındaki hibrit rejim türlerinden biri olan rekabetçi otoriterlik, özellikle son yıllarda Türkiye'nin de dahil edildiği bir kategori olmuştur (Esen & Gumuscu, 2016). Otoriter ve demokratik rejimlerin bazı özelliklerini bir arada bulunduran rekabetçi otoriter rejimler iktidar partisinin iktidarda kalmak için medyayı, devlet kaynaklarını ve elindeki her türlü imkanı kullandığı, çok partili seçimlerin yapıldığı, ancak bu seçimlerin tam olarak serbest ve adil olmadığı, yine de muhalefetin seçim kazanmasının tam olarak imkansız olmadığı rejimlere karşılık gelir (Levitsky & Way, 2010).

Hibrit veya otoriter rejimlerden demokrasiye geçişin en yaygın yollarından biri, rekabetçi otoriter rejimlerden demokrasiye geçişin ise muhtemelen en yaygın yolu "özgürleştirici seçim sonuçları"dır (*liberalizing electoral outcomes*, ÖSS) (Howard & Roessler, 2006). ÖSS'nin gerçekleşmesine etki eden en kuvvetli faktörün de muhalefet koalisyonu olduğu literatürde tespit edilmiştir. Hükümet sisteminin başkanlık sistemi olmasının ÖSS'ye etkisi pozitif olarak beklense de literatürde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Howard & Roessler, 2006). Bu bağlamda Türkiye'de muhalefet partilerinin kurmaya çalıştığı (2019 yerel seçimlerinde de küçük çaplı bir versiyonunu denedikleri) seçim koalisyonuna etki eden kurumsal faktörler (başkanlık sistemine geçilmesi ve rekabetçi otoriterlik etkisi) tartışılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de (1) rekabetçi otoriterliğin niteliklerinden dolayı muhalefet partilerinin merkezci rekabet eğilimi gösterdikleri parti sisteminin, iktidarın yasama gücünü arttırmaya yönelik

hamleler olan (2) başkanlık sistemine geçilmesinin ve (3) seçim sisteminin ittifaklara izin vermesinin muhalefet koalisyonunun kurulmasını kolaylaştırdığı ve rekabetçi otoriter rejimlerde siyasi partiler arasındaki temel ayrımın sağ-sol ekseninde veya ideolojik değil, iktidara yönelik alınan pozisyon ve demokrasiye geçiş isteği olduğu görülmektedir. Dolayısıyla rekabetçi otoriter rejimlerde siyasi partiler arasındaki mesafe tespit edilirken bu faktörlerin dikkate alınması önerilmektedir.

Türkiye’de muhalefet koalisyonu, yukarıda belirtilen etmenlerin de katkısıyla kurulmuş ve 2023 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde tek aday arkasında birleşmiştir. Aynı tarihte yapılan yasama organı (TBMM) seçimlerinde de kısmen de olsa bir koalisyon oluşturulmuştur. Ancak buna rağmen muhalefet koalisyonu hem cumhurbaşkanlığı hem TBMM seçimlerinde başarılı olamamıştır. Literatürde gerek ÖSS’ye özgü gerekse otoriter ve yarı-otoriter rejimlerde seçimlere özgü çalışmalar bu vakanın incelenmesi konusunda teorik alt yapıyı oluşturacaktır.

Rekabetçi otoriter rejimlerde seçimler yoluyla iktidar değişiminin etmenlerinden en kuvvetlisi muhalefet koalisyonu olsa da bu etmenin yeterli olmadığı görülmektedir. Bunun yanında muhalefet mobilizasyonu, protesto eylemleri, başkanlık sistemi ve seçim sistemine dair yapısal faktörler, seçim usulsüzlüğünün olup olmaması, ekonomik faktörler ve demokrasi düzeyi de önemli bağımsız değişkenlerdir (Wahman, 2013; Lust-Okar, 2006). 2023 Türkiye seçimlerine bakıldığında muhalefet koalisyonu gerçekleşmiş olsa da diğer değişkenlerin muhalefetin seçim zaferine olumsuz etkisi olduğu görülmektedir. Bu çalışma, literatürün ışığında 2023 Türkiye seçimlerinin ve muhalefetin başarısızlığının bir analizini yapacak ve Türkiye’nin rekabetçi otoriter rejimler sınıflandırmasındaki yerini yeniden değerlendirecektir.

Zeyneb Çağlıyan-İçener (İstanbul Ticaret Üniversitesi) & Gülşen Seven (TED Üniversitesi),
Karizmatik Liderlik: Erdoğanizm Çalışmalarının Kayıp Unsuru?

Max Weber’in ana hatlarını ortaya koyduğu karizma kavramı ve karizmatik otorite teorisi uzunca bir süre Siyaset Bilimi literatüründen neredeyse tamamen silinmiş, kendisine çoğunlukla İşletme ve Psikoloji disiplinlerinde örgütsel karizma bağlamında yer edinmişti. Bunun çeşitli nedenleri arasında karizma kavramının modern öncesi siyaseti anlamaya elverişliyen günümüz demokrasilerinin rutin, ya da Weber terminolojisi ile yasal-ussal, siyasetini anlamlandırmak için uygun olmadığı, ilkel ve arkaik kaldığı; bunun yanı sıra, kavramın popüler kültür nesnesi haline gelmesiyle birlikte de içinin boşaltılarak analitik değeri olmayan bir kategoriye dönüştüğü argümanları sayılabilir. Ancak küresel ölçekte tanık olunan, liderin kişiliğini öne çıkaran “kişisel(leşmiş) liderlik tarzı” (*personalised leadership style*) sonucu en azından son on yıldır kavramın Siyaset Bilimi literatürüne tekrar ve hızlı bir giriş yaptığı gözlemlenmektedir. Kişisel liderlik tarzı örnekleri arasında sıklıkla ismi geçen Recep Tayyip Erdoğan’ın, iki seçimden sonra oylarını artırmayı sürdürmesi ve daha önemlisi destekçileri üzerinde oluşturduğu “dönüştürücü” etkisi nedeniyle, Türkiye’de de onun liderliğini ve liderliğindeki Türkiye siyasetinin niteliğini anlamlandırmak için karizma kavramını öneren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bunlar ya a) modern koşullarda hem karizma kavramının hem de karizmatik otorite teorisinin özsel bazı niteliklerini korurken dönüşen karakterini göz ardı ederek kavramın/teorinin arkaikliğini ve analitik değersizliğini savunmaya devam etmiş ya da b) kavramı dogmatik ve ampirik olarak doğrulanamayacak bir biçimde anlamlı bir kategori olarak öne sürmüşlerdir. Literatürdeki bu iki yaklaşımın bıraktığı eksikliklerden yola çıkan çalışmamız hem teorik hem de ampirik katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma teorik düzeyde karizma kavramı ve teorisini modern koşulları ele alarak Neo-Weberyan bir yaklaşımla güncellemede -örneğin, karizmanın halkla ilişkiler, propaganda ve iletişim araçları yoluyla yaratılabileceğini teslim etmekte-; ampirik olarak ise, Erdoğan’ın Erdoğanizm olarak da nitelenen karizmatik liderlik tarzını ve otoritesinin dönüştürücülüğünü liderliği süresince önemli gördüğümüz kırılma noktaları üzerinden örnekleyen veriler sunmaktadır. Araştırma bu yönleriyle sadece Türkiye siyasetini konu edinen literatüre değil, güncel popülizm tartışmalarına da katkı niteliğindedir. Bu bağlamda, çalışma karizma kavramını hem “ince ideoloji” olarak tanımlanan popülizmin bir mefhumu olarak ortaya koymakta, hem de Türkiye siyasetinin yasal-ussal ve karizmatik otorite biçimlerinin iç içe geçtiği Erdoğan liderliğindeki safhasının karizma kavramı olmadan tam olarak açıklanamayacağını savunmaktadır.

PANEL 38 (09.30-11.00, A229)
TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER
Panel Başkanı: Ayşe Ayata

Toygar Sinan Baykan (Kırklareli Üniversitesi) & Murat Somer (Koç Üniversitesi), *Eşraf Siyaseti Karşısında Ulusal Makine Siyasetinin Yükselişi: AKP Döneminde Toplumsal, Siyasal Değişim, Devlet Dönüşümü, Parti Örgütleri ve Klientelizm*

Bu tebliğ Türk siyasi partileri hakkındaki mevcut bilgi birikimine dayanarak ve dört parti üzerine uzun soluklu ve kapsamlı bir saha çalışmasını içeren bir TÜBİTAK araştırmasından yararlanarak, parti örgütleri, klientelizm ve siyasi rejim arasındaki bağlantıları inceliyor ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin belirgin otoriter eğilimler sergileyen egemenliğini açıklamak için ağırlıklı olarak tarihsel-yapısal bir argüman geliştiriyor. Çok partili hayata geçişten bu yana Türkiye siyasetini ve devlet-toplum ilişkilerini klientelizm şekillendirmiştir. Ancak AKP iktidarından önce devlet seçkinleri ve de partilerin içindeki yerel eşraf klientelistik alış-verişlerin arzını ve dağıtımını kontrol edegelmiştir. Bu, parçalanmış bir siyaset sınıfı karşısında daha birleşik/insicamlı bir askeri-bürokratik blok tarafından denetlenen bir seçimsel demokrasinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. AKP ile birlikte patronaj odağı devlet ve yerel eşraftan AKP parti makinesine kaymıştır. Bu durum, partinin parti sistemine hâkim olmasına ve askeri-bürokratik vesayeti dizginlemesine yardımcı olmuştur. Dahası, kategorik olarak demokrasi yanlısı bir ideolojiden yoksun olan AKP, görünüşte bir parti-devletine benzemeye başlayan devleti yeniden şekillendirmiştir. Ancak, bu tebliğde, bir parti-devletin ortaya çıktığına yönelik teşhislere kuşkuyla yaklaşılmaktadır ve partinin ulusal ve yerel devlet kurumları ile yerel topluluklar arasında arabuluculuk yapan bir “popüler-aracı devlet” haline geldiği iddia edilmektedir. Son olarak, partinin içsel bozulmasının bazı dinamikleri de bu tebliğde tartışılmaktadır.

Burcu Taşkın (İstanbul Medeniyet Üniversitesi), *"Güle Güle Bağımsızlar": İttifaklar ve Parti-Hakimli Sisteme Geçiş*

Türk siyaseti 1946–50 arasında çok partili siyasete geçişten bu yana ağırlıklı olarak parti siyaseti gibi görünmektedir. Buna rağmen yine 1950'den bu yana yapılan tüm seçimlerde bağımsızların birçok seçim bölgesinde aday olmaları ilgi çekici bir unsur olmuştur. Bağımsızlar üç seçimde (1969; 2007 ve 2011) %5 oranından fazla oyu mobilize etmiş ve bu seçimlerde meclise 10'dan fazla bağımsız milletvekili girme başarısı göstermiştir. Yine bağımsız adaylar 1950-2018 yılları arasındaki 19 seçimden sadece 9'unda mecliste yer almamışlar. Bu dönemlerin 1961, 1983, 2015 ve 2018 seçimleri olarak önemli kurumsal, yasal ve rejim değişiklikleri sonrasında ortaya çıkması araştırmaya değer bir ilişkiyi göstermektedir.

İlgi çekici nokta olarak meclisteki en yüksek bağımsız milletvekilleri oranları ‘hâkim partili sistem’ olarak kabul edilen 2002-2015 döneminde görülmüşken (2007 seçiminde 26; 2011 seçiminde 36 milletvekili), bağımsız milletvekillerinin daha önceki dönemlerde meclise parti desteği ve ortak liste ile girmesini kolaylaştıran seçim ittifakları, 2018 senesinde %50+1 çoğunluğuna dayanan başkanlık sistemine geçiş ile bağımsız milletvekillerinin siyasette tercih edilmemesine, tamamen ‘parti hâkimli’ bir meclisin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bağımsız milletvekili adaylığı, rejim/sistem değişikliği, seçim ittifakları ve parti sistemleri arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçlayan bu çalışma göstermiştir ki belirsizliklerin azaldığı ve siyasal istikrarın sağlandığı hakim-partili dönemlerde ve parti sistemi parçalanmasının arttığı, seçmen katılımının azaldığı ve meclisteki siyasal temsiliyetin düştüğü seçimlerde bağımsızlar meclise girmede daha çok başarılı olmuşlardır. Başkanlık sistemine geçiş ve ittifaklar, seçim barajının ittifaklar ile kısmen kalkması, parti ve seçmenlerin partili siyaseti tercih etmesini getirmiştir; ancak meclisteki partiler arası milletvekili oynaklığı ve bağımsızların sayısı dikkat çekicidir. Bu durum özellikle CHP ve İYİ Parti'nin parti disiplini sağlamada sorunlar yaşadığını gösterirken, bağımsız olan milletvekillerinin meclis faaliyetlerinin düşmesi, yine partilerin siyasetin temel gündem belirleyicileri olduğuna işaret etmektedir.

Yavuz Yıldırım (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi), *CHP, Sosyal Demokrasi ve Toplumsal Hareket İlişkisine Dair Bir Değerlendirme*

İsminde halk kelimesi yer alsa da Türk siyasi hayatında çoğunlukla devlet partisi olarak kodlanan Cumhuriyet Halk Partisi'nin kilit konumu, devlet kavramı ve elitleri önemli derecede değişim gösterirken, güncelliğini korumaktadır. Kapsadığı hak nosyonu, bürokratik elitler, beyaz Türkler, askeri vesayetlin destekçileri ile sınırlandırılan, devlet-halk kopukluğunun tipik sembolü olarak gösterilen CHP'nin geniş halk kitleleriyle nasıl temas edeceği hemen her seçimdeki konulardan biri olmaktadır. Bu çalışmada bu tartışma, sosyal demokrasi ve kolektif eylem kavramlarının birbirinden uzaklaşması odağında incelenecektir. Laclau'nun tabiriyle popülist bir aklın yeniden inşa edeceği halk unsurunun, protesto eylemleri, toplumsal mücadeleler ve en genel haliyle toplumsal hareketler üzerinden incelenmesi, bu çalışmanın ana eksenini oluşturur.

100. yılını doldurmaya yaklaşan CHP'nin siyasi sistemin demokratikleşmesi konusundaki potansiyelleri, son on yıllardaki rakibi AKP'ye oranla daha az analiz edilmiştir. Türkiye'de muhalefet partilerinin karşı hegemonya oluşturamaması, özellikle AKP'nin söylemlerine karşı argüman geliştirememesi ya da bunu genelleştirememesi siyasi arenanın şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada toplumsal muhalefet eksenini, son yılların değişmeyen ana muhalefet partisi üzerinden ele alınacaktır.

Sosyal demokrasi ve CHP arasındaki bağlantılar birçok çalışmada incelenmiştir. Kapitalizme eklenme sürecindeki başarısızlığa, işçi sınıfı hareketinin eksikliğine ve devlet eliyle küresel gelişmelere entegre edilememesine bir şekilde atıfta bulunan bu çalışmalara artık yeni bakış açıları eklemek gereklidir. Bu çalışmadaki ana argüman, CHP'nin ulusal ve uluslararası siyaseti çevreleyen neoliberal sisteme meydan okuyan demokratik taban hareketleriyle doğru bir şekilde bağlantı kurarak alternatif bir demokratik model oluşturabileceğidir.

Bu iddiayı pratikte pekiştirmek için yakın geçmişte Cumhuriyet Mitingleri'nin laiklik odağından Adalet Yürüyüşü'ne kadar bazı temel örnekler mevcuttur. Bu pratik müdahalelerde CHP ve Türkiye'nin sosyal demokrasiye yönelik kavramsal dönüşümü aranacaktır. Türkiye'de demokrasinin dönüşümünde böylesi bir teorik ve pratik yenilenmeye ihtiyaç olduğu iddiasıyla, ana muhalefet partisinin sosyo-ekonomik konuları ön planda tutan sosyal demokrat bir vizyonla kolektif hareketleri aşamalı olarak nasıl geliştirebileceği tartışılacaktır. CHP'nin kolektif eylemden uzak durma hassasiyeti Türkiye'deki demokrasi çıkmazının temelinde yer alır.

Çalışma hem tarihsel hem de güncel bir bağlamda şekillenmiştir çünkü sosyal demokrasi üzerine klasik çalışmaların yanı sıra Hardt ve Negri'den Mouffe'a kadar çağdaş düşünürler, popülizm ya da biyopolitik öz-örgütlenme bağlamında stratejinin ve ayrıca hareketlerin örgütsel organlarıyla ilişkilerin altını çizmektedir. Parti siyaseti ile toplumsal hareketler arasındaki ilişki de literatürün önemli hatlarından biridir. Aynı zamanda post-politik bir çağda demokratik siyasetin dar tanımının insanları karar alma süreçlerinden dışladığı ve modern demokrasiyi teknik olarak oynanan bir seçim oyununa dönüştürdüğü de yine güncel tartışmalar arasındadır.

Bu düşüncelerden ilham alan bu çalışma, CHP ile kurumsal olmayan hareketler arasındaki ilişki düğümlerinin Türk demokrasisinde süregelen yerleşik İslami hegemonyayı değiştirme olasılıklarını analiz edecektir.

Mustafa Çağatay Aslan (İstanbul Üniversitesi), *Siyasi Partilerde Kurumsallaşma: Ekim 2017 – Mayıs 2023 Döneminde İYİ Parti Örneği*

Gunther ve Diamond parti liderinin mutlak etkisi altında otokratik ve merkezi yapılar olarak gelişen siyasi partileri “kişi partileri” olarak tanımlamaktadır. Düşünce yapısı ve çalışma yöntemi parti liderlerinin etki alanında belirlenmesi sebebiyle “kişi partilerinin” kurumsallaşma sürecini

tamamlayamadıkları, siyasi partilerde kurumsallaşma konulu çalışmalarda genel kabul görmektedir. Bu tip siyasi partilerin yaşam ömrü, partinin belirli kural ve normlarına ve parti teşkilatlanmasının sağlamlığından ziyade, parti liderinin kişisel popülaritesine bağlı olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple, “kişi partilerinde” partinin zaman içerisinde karşılaştığı dış şokların en asgari zararlarla atlatılması için gerekli kadro değişimleri yapılamamaktadır. Bu tip partiler, önceden belirlenmiş kural ve normlara göre değil; kimi zaman parti liderinin keyfi uygulamalarıyla değişen kurallara göre işlemektedirler. Bunun sonucunda, özellikle seçim mağlubiyeti gibi dış şoklara karşı kişi partileri kendilerini yenileyememekte ve zaman içerisinde etkinliğini kaybeden partilere dönüşmektedirler. Siyasi partilerde kurumsallaşma konusuna odaklanan alan çalışmaları, kurumsal partileri, değişen seçmen talepleri ve seçim başarısızlığı gibi dış şoklara karşı yeniden yapılanabilme, belirli kural ve normlara bağlı olarak işleyerek iç bütünlüğü sağlama becerisine sahip ve diğer siyasi partiler tarafından sürekliliği kabul edilen kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda, siyasi partilerde kurumsallaşma süreci; parti tüzüğüne oluşumu ve tüzük maddelerinin uygulanmasındaki tutarlılık, yerel ve merkez teşkilatlarının teşekkülü, seçmen ve yönetim kademelerindeki uyum ve partinin seçmen ve diğer siyasi partilerin nezdindeki algısı göstergeleri üzerinden çalışılmaktadır.

1950 seçimleriyle çok partili hayata geçen Türkiye’de günümüze kadar kurulan siyasi partilerin büyük çoğunluğu “kişi partileri” özelliklerini taşımışlardır. Önerilen çalışma, Ekim 2017’de kurulan İYİ Parti örneğine odaklanmaktadır. Partinin genel başkanı Meral Akşener’in bir önceki partisi Milliyetçi Hareket Partisi’ndeki liderlik mücadelesinin sonucu olarak kurulan partinin, kişi partisinden evrimleşerek kurumsal bir parti yapısına dönüşüp dönüşmediği sorusuna odaklanılacaktır. Partinin bugüne kadar iki genel ve bir yerel seçime katılması ve birden fazla olağan ve olağanüstü kurultayların yapılması, partinin kurumsallaşma sürecindeki başarı derecesinin incelenmesi için gerekli verileri sağlamaktadır. Süreç izleme yönetimiyle 2017 Ekim – 2023 Mayıs arası dönemi konu alacak bu çalışma, İYİ Parti’nin kurumsallaşma sürecini üç soru etrafında tartışacaktır: 1) Kasım 2015 seçimleri sonrasında Milliyetçi Hareket Partisi’nde yaşanan iç mücadelenin sonucunda “ayrışma partisi” olarak kurulan İYİ Parti’, “müstakil bir parti” haline dönüşebilmiş midir? 2) Parti tüzüğünde, parti organizasyonuna ve aday belirlemeye ilişkin maddelerin uygulanmasında tutarlılık, yerel ve merkez teşkilatlarının teşekkülünde standartlaşma, parti seçmeni ile yönetim kademelerindeki uyum sağlanmış mıdır? 3) Parti, seçmen ve diğer siyasi partilerin nezdinde, süreklilik arz eden bir parti olarak görülmekte midir?

PANEL 39 (09.30-11.00, AZ27)

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINA GİRERKEN TÜRKİYE’DE İSLAMCILIK

Panel Başkanı: Bahadır Akın (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Muhtelif versiyonları ile İslamcılık, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yüzyılındaki en etkili ideolojilerden biridir. Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki tartışmalardan çok partili hayata geçiş sırasındaki siyasi gruplaşmalara, muhalif veya sistem karşıtı hareketlerden iktidar tecrübelerine kadar İslamcılar çeşitli şekillerde Türk siyasi hayatında önemli aktörler olmuştur. Son dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarının giderek daha İslamcı ve uç sağ bir söylem/politika tercihleri sergilemesi ile İslamcılığın Türkiye’deki rolü daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu panelde Cumhuriyet’in ikinci yüzyılına girerken İslamcılığın Türk siyasi hayatına etkileri ve bu ideolojinin ikinci yüzyılda gireceği muhtemel patikalar irdelenecektir. Panel dört bildiriye oluşmaktadır. Bunlardan ikisi spesifik örneklerden yola çıkarak İslamcılığın Türkiye’de gelmiş olduğu hali analiz etmektedir. İlk bildiriye, AKP iktidarında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dini hayatı kontrol altına alma ve muhalif yorumları elimine etmedeki rolü etrafında bir analiz yapılmaktadır. Bu örnek üzerinden, Türkiye’de dinsel çoğulculuk ve genel anlamda ifade özgürlüğünün erozyona uğratılmasının arka planı incelenmektedir. İkinci bildiriye ise AKP’nin ilk döneminde yayımlanan ve muhafazakâr ve/veya liberal aydınları bir araya getiren Anlayış dergisi analiz edilmektedir. Bu analiz üzerinden AKP’nin ilk yıllarındaki demokratik açılımların konjonktürel bir taktik mi, yoksa daha sonra ihlal edilmiş bir toplum sözleşmesi denemesi mi olduğu tartışılmaktadır. Paneldeki diğer iki bildiri ise daha geniş birer Türk İslamcılığı değerlendirmesi görünümündedir. Üçüncü bildiri, Türkiye’de İslamcılığın gittikçe devletçi/milliyetçi bir uç sağa savrulması ile demokrasinin gerilemesi arasındaki ilişkiyi sorunsallaştırmaktadır. Bu

bildiriye göre uluslararası aktörlerin tavrı, İslamcılığın popülizme yatkın bir ideoloji olması ve siyasal kutuplaşmanın türüne bakılarak bu ilişki anlamlandırılabilir. Son bildiri ise İslamcılığın özsel bazı özellikleri ve tarihsel süreç içindeki değişimlerini tespit ederek AKP sonrasında İslamcılığın alabileceği muhtelif yeni formları tartışmaktadır.

M. Cüneyt Özşahin (Necmettin Erbakan Üniversitesi) & Bahadır Akın (Necmettin Erbakan Üniversitesi), “*İslam Dininin Temel Nitelikleri...* ”: *Meal Toplatma Örneği Üzerinden Türkiye’de Devletin “Sakıncalı” Dini Yorumlara Müdahalesine İlişkin Mevzuata Genel Bir Bakış*

2023 yılı başlarında ilahiyatçı İhsan Eliaçık’ın Kuran mealinin yasaklanması ve imha edilmesi yönündeki yasal girişimlerle gündeme gelen Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Uygulama Genelgesi’nin “Kur’an-ı Kerim mealleri” başlıklı 2. Maddesinin ikinci fıkrasında şu ibare yer alıyor:

Yapılacak inceleme sonunda İslam Dininin temel nitelikleri açısından sakıncalı olduğu Kurul tarafından tespit edilen meallerin; basım ve yayımının durdurulmasına, dağıtılmış olanların toplatılmasına ve imha edilmesine karar verilebilmesi için yetkili ve görevli mercie müracaat yapılmak üzere hukuki süreç başlatılacaktır. (<https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/ Documents/...>)

Devlete bağlı bir kurumun “İslam Dininin temel nitelikleri açısından sakıncalı olduğu” gerekçesiyle Kuran tercümelerini yeri geldiğinde toplatıp imha etme yasal yetkisine sahip kılınması, başta bu kurul ve kararlarının meşruiyeti ve bağlayıcılığı olmak üzere, pek çok problemi de doğal olarak akla getirmektedir. Osmanlı erken döneminden itibaren devlet ve din ilişkileri genelde din ve onun temsilcilerinin, devletin emir ve kontrolünde toplumun düzenini sağlamada bir araç olması şeklinde hayata geçmiştir. Bu ilişki Cumhuriyet döneminde de neredeyse şeklen bile bozulmadan Diyanet İşleri Başkanlığı kurumu eliyle sürdürülmüştür. Tarihsel olarak farklı iktidarlar tarafından araçsallaştırılan Diyanet İşleri Başkanlığı bulunduğu dönemin politik ikliminden bağımsız hareket edebilecek çoğulcu bir kurum hüviyetinde olmamıştır. Bu çalışmada Osmanlı dönemindeki genel ilişkilere kısaca değinildikten sonra Cumhuriyet dönemi ve özellikle son yılların gerginleşen politik ikliminde devlet-toplum ilişkilerinin nasıl kurulduğu Diyanet İşleri Başkanlığının mushaf ve mealleri kontrol işlevi üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dinsel alan üzerindeki rolünün, dinsel olanın politik söylem içindeki ağırlığına paralel olarak özel bir işleve sahip olduğu, genel olarak başkanlıkça temsil edilen meşru ve mevcut ortodoksinin dışında kalan yorumlara tarafsız bir biçimde yaklaşmadığı, özellikle eskiden beri problemli görülen ve Sünnilik dışı yorumlardan başka, internetin yaygınlaşmasıyla görünür hale gelip ilgi çekmeye başlayan Kurancılık gibi görüşlerin bu defa farklı türden bir sapma olarak açık veya örtülü hedef haline getirildiği iddia edilecektir. Bu iddia, sözde sapkın anlayışlara yönelik Diyanetin çeşitli girişimleri ve özel olarak mevzuatı zikredilen yakın dönem meal yasakları üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu örnek üzerinden, Türkiye’de dinsel çoğulculuk ve genel anlamda ifade özgürlüğünün erozyona uğratılmasının arka planı ele alınacaktır.

Edip Asaf Bekaroğlu (İstanbul Üniversitesi), *İslamcılığın ve Demokrasinin Kesişen Krizleri*

Son yirmi yılda birbirine paralel bir şekilde gerçekleşen iki kriz/gerileme yaşanıyor. İlki temsili demokrasi ile ilgili, diğeri ise ılımlı İslamcı hareketlerle ilgili. Bu bildiriye söz konusu gerilemelerin aynı döneme denk gelmesinin basit bir tesadüf olmadığı, aksine her iki gerilemenin birbiriyle bağlantılı nedenleri olduğu iddia edilmektedir. Demokratik gerileme (*democratic backsliding*) ile ilgili halihazırda geniş bir literatür var ve demokratik gerilemenin nedenlerini, mekanizmalarını ve olası yönlerini aşağı yukarı biliyoruz. İslamcılığın krizlerine ilişkin literatür de oldukça zengindir. Özellikle Arap Baharı’ndan bu yana pek çok çalışma, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde İslamcı hareketlerin ve partilerin gerilemesinin ardındaki ideolojik, örgütsel, bağlamsal ve uluslararası nedenleri analiz etti. Bu

bildiri, demokrasi ve İslamcılığın eşzamanlı krizlerini anlamak için bu iki literatürü birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu karşılıklı geri kaymaları nedensel olarak açıklayan birbiriyle bağlantılı üç faktör olduğunu savunuyorum:

Birinci faktör uluslararası boyutla ilgili. Literatüre bakıldığında uluslararası aktörlerin hem yerel düzeyde rejimlerin akıbetini hem de ılımlı İslamcı hareketlerin yükselişini etkilediği yaygın bir şekilde tartışılmaktadır. Bu durumda demokrasi ve İslamcılığın gerilemesi, uluslararası aktörlerin demokrasiyi teşvik etmeyi ve ılımlı İslamcılarını desteklemeyi kendi önceliklerinden çıkarmış olmaları ile açıklanabilir.

İkinci faktör, temsili demokrasiye yönelik çoğunlukçu ve popülist meydan okumayla ilgilidir. Demokratik gerilemeye ilişkin literatür, çoğunlukçu/popülist liderlerin oynadığı önemli role ve yürütme gücünü ele geçirmelerine işaret ediyor. Kendilerini “gerçek halk”, iktidardaki laikleri ise yabancılaşmış ve yozlaşmış seçkinler olarak gören İslamcılar arasında bu tür çoğunlukçu veya popülist eğilimlerin zaten mevcut olduğu açıktır. Bu nedenle, popülist *zeitgeist*'in cazibesine kapılan İslamcılar, ya Türkiye gibi görece tecrübeli demokrasilerde demokratik gerilemenin başlıca aktörleri oldular veya Mısır gibi tecrübesiz demokrasilerde otoriter bir geri tepme devre dışı bırakıldılar.

Üçüncü faktör, siyasi kutuplaşmanın yükselişiyle ilgilidir. Siyasal kutuplaşmanın demokratik gerileme sürecindeki en önemli mekanizma olduğu literatürde yaygın olarak kabul görmektedir. Söz konusu kutuplaşma laikler ve İslamcılar arasında gerçekleşirse, İslamcılarının ılımlılığı ulusal ve uluslararası aktörler nezdinde inandırıcılığını kaybedebilir. Dolayısıyla siyasi kutuplaşma sadece demokrasiyi olumsuz etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda ya Tunus'ta olduğu gibi İslamcılarının aleyhine bir süreç ile sonuçlanıyor ya da Türkiye'de olduğu gibi İslamcılarını otoriter eğilimli sağ popülistlere dönüştürüyor.

Demokrasi ve ılımlı İslamcılığın gerilemelerinin ardında yatan bu birbiriyle bağlantılı faktörleri anlamak önemlidir, çünkü ılımlı İslamcılar halen potansiyel olarak Müslüman çoğunluklu ülkelerde olası demokratikleşmelerin kaderi için önemli oyuncular haline gelebilirler. Bu, rollerinin olumlu yönde olacağı anlamına gelmez. Yukarıda bahsedildiği gibi, İslamcılarının çoğunlukçu/popülist eğilimleri ve ilgili ülkedeki kutuplaşma biçimi, İslamcılarını demokratikleşme veya gerileme süreçlerine olumsuz katkı sağlayan aktörler haline getirebilir. Bu çalışmanın amacı, ılımlı İslamcılarının demokratikleşme, otokratlaşma ve demokratik gerileme süreçlerinde oynadıkları role ilişkin olası sonuçları açıklamak için yukarıdaki üç faktör etrafında bir model üretmektir.

PANEL 40 (09.30-11.00, A230)

SİYASAL DÜŞÜNCELER-I

Panel Başkanı: Ruhtan Yalçın (Hacettepe Üniversitesi)

Harun Koçak (Kastamonu Üniversitesi), *Kant ve Hegel'de Toplum Sözleşmesi Kavramı*

Birçok filozof ve siyaset bilimci tarafından kullanılan ve temel anlamda bireylerin neden ve ne şekilde bir araya gelerek topluluklar ve devletler oluşturduğunu ifade eden toplum sözleşmesi kavramı, birçok siyaset bilimcinin ve filozofun çalışmalarına konu olmuştur. Söz konusu filozoflar aşağıda değinileceği üzere, toplum sözleşmesi (toplumsal sözleşme de kullanılır) konusunda birbiriyle paralel ya da tamamen çelişen tanımlar ve teoriler öne sürmüşlerdir. Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, David Hume ve John Rawls gibi filozoflar toplumsal sözleşme denilince akla ilk gelen isimler olmasına karşın; birçok farklı filozofta olduğu gibi toplum sözleşmesi, Kant ve Hegel'in felsefi düşüncelerinde de kendine yer edinmiştir. Birey, toplum ve devlet ilişkisini anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak adına en etkili yollarından biri olan bu kavramsal bakış, bu iki önemli filozofun da kullandıkları bir yöntem olmuştur.

Bu çalışmadaki amaç, bahse konu filozofların felsefi dünyalarında ve bu dünyaların yansıması olan eserlerinde, toplumsal sözleşme kavramına ne şekilde yaklaştıklarını, onu hangi açılardan tartıştıklarını ve bunun ile neyi amaçladıklarını karşılaştırmalı analiz etmektir. Bu amaca ulaşmak adına öncelikle çalışmanın birinci bölümünde toplumsal sözleşme kavramının önemli isimlerine (Rousseau, Hobbes, Humme, Locke vb.) de değinilerek, Kant ve Hegel'in kavramsal bakış açıları daha iyi anlaşılmasına çalışılacaktır.

Araştırmanın önemi, toplumsal sözleşme konusunda genel literatürün, Rousseau'nun bireysel özgürlüklere önem veren sözleşmesi ile Hobbes'un daha merkezi bir egemenlik tasvir ettiği sözleşmesi üzerine yoğunlaşmasına rağmen, bu çalışmanın, Kant ve Hegel gibi aydınlanmanın iki önemli ismini ele almasında yatmaktadır. Bu iki filozofun araştırma için seçilmesinin temelinde de görüşlerinin zeminini oluşturan önemli noktalardaki ayrımlar yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Kant'ın toplumsal sözleşmesi, bireysel özgürlükler, rasyonalite ve evrensel hak temelinde ele alınırken; sonraki üçüncü bölümde Hegel'in toplumsal sözleşmeye bakışı ise kendine has diyalektiğinin parçası olan sivil toplumun meydana gelmesi ve sonrasında nihai nokta olan devlet yapısının ortaya çıkmasının nedensel bir unsuru olarak karşımıza çıkacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise daha önce ele alınan veriler ışığında iki filozofun görüşleri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Bu karşılaştırmalı analiz yapılırken, iki filozofun toplumsal sözleşmeye yaklaşımları dâhilinde, bireye ve topluma ne şekilde yer verdikleri, sözleşmenin oluşturulmasında onlara ne gibi özellikler atfedildiği ve sözleşme meydana geldikten sonra bireyin toplum ve devlet içinde ne şekilde konumlandırıldığı üzerinde durulacaktır. İrade, bireysel özgürlük, toplumsal ve bireysel hak kavramları ve meşruiyet gibi kavramlar üzerinden toplumsal sözleşmenin yapılış şekli, nedenleri ve sonuçları analiz edilecektir.

Caner Selçuk Sevindik (İstanbul Kent Üniversitesi & İstanbul Üniversitesi), *Herbert Marcuse'nin Eleştirel Kuram Dönemi Yazıları: Yöntem ve Politika*

Almanya'da 1923 yılında kurulan Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü sosyoloji, siyaset bilimi, psikanaliz, tarih, felsefe müzikoloji gibi farklı disiplinleri çalışan akademisyen ve entelektüelleri bir araya getirmiştir. Enstitü'nün faaliyetleri 1923'ten 1970'li yıllara uzanan çizgide üyelerinin entelektüel formasyonuna bağlı olarak farklılık göstermiştir. 1930'lu yıllarda Enstitü'nün müdürlük görevini üstlenen Max Horkheimer'in öncülüğünde ise eleştirel kuram çeşitli yönlerden geliştirilmiş ve bu kuramın ekonomi politik zemininde Marksist kuramla kurduğu bağlantı noktaları çoğalmıştır. Hem Enstitü'nün oluşumunda hem de eleştirel kuramın geliştirilmesinde Karl Marx'ın kuramsal mirasını 20. yüzyıla tercüme eden Georg Lukacs'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci* ile Karl Korsch'un *Marksizm ve Felsefe* eserleri önemli bir konuma sahiptir.

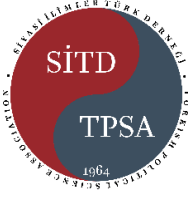
Horkheimer'in Enstitü müdürü olması sonucunda Herbert Marcuse de 1933 yılında Enstitü'nün bünyesine katılmıştır. Bu dönemde Marcuse, eleştirel kuramla bağlantılı bir biçimde yöntem, birey, toplum, kültür ve ekonomiye ilişkin çeşitli fikirler geliştirmiştir. Kapitalist toplumsal yapının ekonomi temelinde örgütlendiği fikri ise Marcuse'nin bu dönemdeki kuramsal pozisyonunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle Marcuse bu dönemde Martin Heidegger'in felsefi görüşlerinden uzaklaşmış, Marx'ın kuramsal pozisyonuna yaklaşmıştır.

Bu çalışma da Marcuse'nin eleştirel kuram dönemindeki yazılarına odaklanmaktadır. Çalışma ilk olarak Marcuse'nin yönetime ilişkin fikirlerini Horkheimer'le ilişkili bir biçimde kavrayarak iki isim arasında entelektüel bir diyalog kurmaktadır. Bu sayede Marcuse'nin Enstitü veya eleştirel kuramla olan bağlantı noktaları ortaya konmaktadır. Ayrıca Marcuse'nin ekonomi politik zemininde diyalektik yöntemi benimsemesini konu almaktadır.

Çalışma ikinci olarak Marcuse'nin farklı felsefi geleneklerle girdiği polemik konu etmekte; "öz" ve "kültür" kavramını Marksist açıdan nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Marcuse'nin "öz" ve "kültür" kavramlarına ilişkin geliştirdiği düşünceler onun yöntemiyle birlikte ele alınmaktadır. Bu

sayede “öz” kavramının tarihsel ve diyalektik karakteri: “kültür” kavramının toplumsal bütünlük içerisinde kapitalist yeniden üretime katıldığı açıklık kazanacaktır.

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

V. OTURUM (8 EKİM 2023, PAZAR, 11.15-12.45)

PANEL 41 (11.15-12.45, A227)

TÜRKİYE'DE KADINLAR VE SİYASET-II

Panel Başkanı: Selin Akyüz (TED Üniversitesi)

Funda Gençoğlu (Atılım Üniversitesi) & Melisa Gündüz (Başkent Üniversitesi), *Karşı-Hegemonik Aktör Olarak Türkiye'deki Muhalif Kadın Örgütleri*

Bu çalışma Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun radikal demokrasi teorisi bağlamında Türkiye'de mevcut hegemon aktör olan neoliberal dindar-muhafazakâr hegemonya ile dışlanan toplumsal gruplar ve kimlikler arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla yola çıkmıştır. Türkiye'de kadın hareketinin köklü, kitleselleşmiş ve örgütlü olması ve aynı zamanda teori ile pratiği birbirine eklemlenmeye çok önem veren bir hareket olması özelliklerine sahip olması ise tartışmayı karşı hegemonyanın kurucu aktörü olabilme potansiyelinin incelenmesi çerçevesinde yürütülmesi açısından önemli kılmaktadır.

Türkiye'de bir karşı hegemonyanın olabirliği sorunsalından hareketle, farklı toplumsal talepler arasında agonistik eklemlenmenin kurulması, Mouffe ve Laclau'nun radikal demokrasi kuramı çerçevesinden ele alındığında Türkiye'de kadın hareketinin bugün bulunduğu noktaya ve gelişimine bakarak gelecekteki konumuna dair değerlendirmelerle birlikte, mevcut hegemonyayı oluşturan iktidar ilişkileri ve kadın hareketinin bu ilişkiler ağı içerisindeki konumu ve onları kavramsallaştırma biçimi/biçimleri bu çalışmada incelenmiştir. Çalışma özellikle Türkiye'deki kadın hareketinin böyle bir (potansiyel) eklemlenmeye bakış açısını ve böyle bir eklemlenmede kendine biçtiği rolü anlamaya çalışmıştır.

Teorik olarak agonistik demokrasinin izlerinin takip edildiği çalışmada temel kavram ve ilişkiler bütünü hegemonya ya da iktidar ilişkileri olarak ortaya konmuştur. Hegemonyanın kendini kurmasına dair süreci, toplumda biz ve onlar ayrımlarının ortaya çıkması ve toplumda dışlayan gruplar ve dışlanan gruplar arasındaki çekişmenin siyasalı oluşturması olarak özetlemek mümkündür. Hegemonun karşısında onun tarafından dışlanan toplumsal gruplar/kimlikler ve onların karşılanmamış talepleri, dışlananlar arasında bir eklemlenme sürecine yol açabilir ve bu da karşı-hegemonyayı oluşturur. Bu süreci takip edecek şekilde, Türkiye'deki kadın hareketinin mevcut neoliberal muhafazakâr hegemonyanın oluşması, kendi iktidarını sağlamlaştırması ve bugünü gibi süreçlerinde kendini nereye konumlandığı, Türkiye kadın hareketinin kendi tarihiyle örülü bir şekilde biz ve onlar taraflarının geçmişi ve bugünü ortaya konarak saha ve teori arasındaki bağlantı tarihsel ve ilişkisel olarak da ortaya konulmuştur. Saha muhalif örgütlü kadın hareketinden farklı faaliyet alanlarında mücadele örgütleyen sekiz sivil toplum örgütü seçilerek oluşturulmuştur. Bu örgütlerin hegemonya çözümlemeleri, biz ve onlar tanımlamaları, politikada agonizm ve antagonizm ayrımını nasıl yaptıkları ve kurumsal siyasetle olan ilişkilenmeleri üzerinden beş temel boyutta incelenmiştir.

Merve Kurt (Binghamton Üniversitesi) & Yusuf Evirgen (Binghamton Üniversitesi), *Popülist Otoriter Rejim Altında Örgütlenmek: Türkiye'de Kadın Hareketi*

1980 darbesi sonrasında Türkiye'de kitlesel eylem gerçekleştiren ilk hareket kadın hareketi olmuştur. Yeniden otoriter bir yönetime doğru sürüklenen Türkiye'de kadınlar diğer hareketlere oranla kitlesel

eylemliliklerini daha fazla sürdürmektedirler. Türkiye’deki bazı hareketlerin kriminalize edilerek veya bölünerek elimine edilmeye çalışıldığı gözlemlenebilse de bu durum kadın hareketi için geçerli olmamaktadır. Bu durumda kadın hareketini diğer hareketlerden ayıracak şekilde istikrarlı bir şekilde politika üretme, eylem yapabilme ve çeşitli ideolojik tutumlara sahip kadın örgütlerini ve kadınları mobilize edebilme kapasitesini sürdüren şey veya şeyler nedir? Bu soruyu yanıtlamak için Türkiye’de kadın hareketi içinde yer alan çeşitli etnik ve ideolojik kökenlere sahip olan kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma Türkiye’deki kadın hareketinin kapsayıcı bir politika izlediği bulgusuna ulaşılmıştır. Kapsayıcı politika; kadın hareketinin sosyalist, Kürt, İslamcı ve Kemalist kadınları bir araya getiren örgütlenmeler kurması ve ortak eylemler düzenleyebilmesidir. Ayrıca kadın örgütlerinin kendilerinin ve kadın örgütleri içinde yer alan ya da bireysel olarak kadın hareketine dahil olan kadınların aktif bir şekilde sosyal medyayı kullanmaları hareketin mobilizasyon kapasitesini artırmaktadır. Yani, kadınların sosyal medya kullanımlarının -özellikle Twitter- kadın cinayetlerine karşı tepki göstermek ve 8 Mart, 25 Kasım gibi kadınlar için önemli günleri anmak ve sokak eylemlerini haber vermek amacıyla yaygın olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Gülay Doğan (MEB & Hitit Üniversitesi), Sivil Toplum Süreçlerinde Kadın Katılımının Artırılmasında Eğitimin Rolünün Bir Kamu Konfederasyonu Bağlamında İncelenmesi

Sivil ve siyasal toplumsal örgütlenmelerde kadınların yetersiz temsili ulusal ve uluslararası bağlamda hala önemli bir sorundur. Yapılan çalışmalar bu sorunun özellikle nedenlerine odaklanmaktadır. Literatürde, çocuk ve aile sorumluluklarına eklenen hane gelirini temin zorunlulukları (Bernhard vd., 2021), öz yeterlilik duygusundaki eksiklik (Kanthak & Wood, 2015), kız çocuklarının erken yaşam deneyimleri (Bos et al., 2021), cinsiyete dayalı normlar (Brulé & Gaikwad, 2021), ilgi ve bilgi eksikliği (Fraile & Gomez, 2017) gibi başlıklar temel sebepler olarak tespit edilmiştir. Sebebi ne olursa olsun temsildeki bu adaletsizlik nüfusun önemli bir bölümünün dileklerinin ve şikayetlerinin kamusal ve özel alanlarda yeterince seslendirilememesine neden olmaktadır. Kadınları sistematik olarak iktidar pozisyonlarından dışlayan ataerki kültürel sistemlerde yetişen çoğu kadın, siyasi ve sivil katılım ile yönetim pozisyonlarına ilgi duymamaktadır.

Tanımlayıcı temsilin kadınlar için etkinliklere ve yönetime katılımı teşvik eden bir gücü vardır. Rol model göstergelerin aday olmaya katkılarını inceleyen yetişkin eğitimi çalışmalarında da vurgulandığı gibi kadınlar yeterince temsil edilmedikleri için toplumsal eylemlerde de yeterince harekete geçirilememektedirler (Monyata, 2021; Cushman, 2018). Son dönemde yapılan çalışmalar kadın temsilcilerin daha fazla olduğu bölgelerde yaşayan kadınların daha fazla katılım ve etkinlik düzeyleri olduğunu ortaya koymaktadır (Dassonneville & McAllister, 2018; Hinojosa & Kittilson, 2020).

Bu araştırmanın amacı, bireysel ve toplumsal pek çok nedeni olan kadın katılımının düşüklüğü sorununun aşılmasında eğitimin katkısını ortaya koymaktır. Eğitimin ve tanımlayıcı temsilin kadınların sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katılmalarına ne ölçüde katkı sağlayacağını araştırıyorum.

Temsil kavramının kadınlar için daha anlamlı ve pratik bir hale gelmesi için sivil toplum içinden gelecek eğitim desteğinin güçlü bir katkı olacağını savunuyorum. Kadınların sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyetlere ve yönetime katılma istekliliğini artırmaya yönelik bir yetişkin yurttaşlık eğitimi müdahalesinin sonuçlarını test etmeyi amaçlıyorum. Bu çalışma, 2020 yılında bir eğitim sendikasında gerçekleştirdiğim bir araştırmanın bulgularına, Türkiye’de bir kamu çalışanları konfederasyonunda halen yürütmekte olduğum orijinal bir anket deneyinin verilerine ve yüz yüze görüşmelere dayanmaktadır.

Literatürden ve bulgularımdan yola çıkarak, Türkiye’de kadınlara tanınan siyasi hakların sivil alanda etkin bir şekilde sürdürülememesinin nedenlerini araştırmak için 81 ilde 11 sendikadan oluşan bir konfederasyona üye 600.000 kamu çalışanı ile bir anket deneyi yürütüyorum. Araştırmamda kadınları, eğitim yoluyla, sivil toplum süreçlerinde aktivist ve yönetici olarak daha fazla rol almaya ikna etmeye çalışıyorum. Türkiye’de kadınların sivil alanlarda daha fazla katılımını teşvik etmek ve böylece kadınları

güçlendirmek için çözümün, etkili yetişkin yurttaşlık eğitimi müdahaleleri geliştirmekte olduğunu savunuyorum.

Kadınların sendikal katılım kanalları konusundaki bilgi ve ilgilerini artırmayı amaçlayan bir eğitim içeriği geliştirdim ve kısa videolar oluşturdum. Bu videoların etkinliğini test etmek için deneysel yöntemler kullanacağım. Ayrıca, hem genel merkez hem de taşra teşkilatlarındaki kadın yöneticilerle bir yüz yüze görüşme takvimi işletiyorum. Bu görüşmeleri sendikaların genel merkezlerindeki kadın üyelerle ve Türkiye genelindeki kadın il başkanlarıyla gerçekleştiriyorum.

Araştırmamda eğitim materyallerinin ve anketlerin sahaya dağıtılması aşamasındayım. Kongrede, anket deneyi ve yüz yüze görüşmelerden elde edeceğim nicel sonuçların regresyon analizlerini ve nitel veri analizlerini sunacağım. Temsili verilere dayanarak Türkiye’de sendikal faaliyetlerde kadınların etkinliklere ve yönetim kadrolarına katılma eğilimlerini eğitim yoluyla artırabilir miyiz, sorusunu yanıtlamaya çalışacağım.

Bu projenin bulguları, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerdeki düşük kadın katılımının yetişkin yurttaşlık eğitimi müdahaleleri yoluyla artırılıp artırılmayacağına dair bazı sonuçlar ortaya koyacaktır.

Senem Yıldırım-Özdem (İhsan Doğramacı Uluslararası İleri Araştırmalar Merkezi) & Burcu Uçaray-Mangıtlı (Goettingen Üniversitesi), *Yapısal ve Kurumsal Değişimin Siyasal Temsil ve Parlamenter Davranış Üzerindeki Cinsiyetlendirilmiş Etkisi: Türkiye Örneği*

Siyasal temsilin önemli kurumlarından biri olan parlamentolar bağlamında parlamenter davranışları ve pratikleri üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun oy verme davranışına odaklandıkları; müzakere ve söz alma pratiklerini inceleyen çalışmaların görece yeni ve sınırlı olduğu görülmektedir. Demokratik anlamda siyasal katılım söz konusu olduğunda, hem kurumsal hem de bireysel düzeyde hangi parlamenterlerin söz alıp, ne zaman ve ne kadar konuşabilecekleri son dönem yasama çalışmalarının önem vermeye başladığı bir konudur. Bu bağlamda bahsi geçen literatür, parlamenter davranışlarını etkileyen faktörler arasında ideoloji, parti mensubiyeti, seçmen çıkarı ve komisyon üyeliği gibi faktörlerin öne çıkarmaktadır. Cinsiyetlendirilmiş bir kurum olan parlamentolardaki cinsiyetlendirilmiş söz alma ve konuşma pratiklerini inceleyen çalışmaların sayısı son dönemde artış gösterse de, toplumsal cinsiyet rejimi gibi eşitsizlik rejimlerine içkin siyasal rejim ve sistem değişikliklerinin cinsiyetlendirilmiş parlamenter davranışı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Buradan yola çıkarak bu çalışma, kadın ve erkek milletvekilleri arasındaki siyasete katılım farkını, komisyonlarda alınan görevler, parti yönetiminde oynanan roller ve kariyer deneyimleri açısından ele almaktadır. Siyasete katılım, milletvekillerinin TBMM’deki toplam söz almaları ve bu söz almalar içinde gündem dışı konuşmalarının oranı olarak tanımlanmıştır. Söz konusu farklar, sadece kişisel veya parti düzeyinde değil, 23. ve 27. dönemler arası bir karşılaştırmayla, küresel toplumsal hareketler de göz önünde bulundurularak, hem kurumsal açıdan hem de siyasi rejim açısından değerlendirilmektedirler. Her iki dönemden kademeli rastsal örnekleme yöntemiyle seçilen 199 milletvekili ile yapılan bu nicel araştırmanın ön sonuçları, kadın ve erkek milletvekilleri arasında toplam söz alma bağlamındaki farkın sınırlı ölçüde anlamlı olduğunu göstermektedir. Erkek milletvekillerinin Genel Kurul’da kadınlara nazaran daha fazla söz aldıkları, ancak bu farkın TBMM 23. döneminde belirgin olduğu ve 27. dönemde bu farkın ortadan kalktığı görülmüştür. Bu değişim, yıllar içinde artan kadın milletvekili sayısı ve 2009’da kurulan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun çalışmalarıyla artan kurumsal farkındalıkla açıklanabilir. Konuşmaların içeriğine baktığımızda ise, kadın ve erkek milletvekilleri arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır: kadın milletvekilleri, kadınlara ilgili konuları erkeklere göre daha sık Genel Kurul’a taşımaktadırlar. Diğer yandan, komisyon üyeliğinin söz alma üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı, kariyer deneyiminin söz almayı pozitif etkilediği görülmektedir. Zamansal olarak en önemli bulgu ise, 27. dönemde 23. döneme göre gündem dışı konuşmaların azalmış olmasıdır. Bu durum, rejimin otoriterleşmesi argümanlarına paralel olarak 2017 sonrası Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçiş ile birlikte milletvekillerinin daha az inisiyatif aldıklarına işaret etmekte olup, TBMM’nin siyaset yapma kapasitesini yitirdiğine dair argümanları destekler niteliktedir. Özetlemek gerekirse, bu çalışma karışık sonuçlara varmaktadır:

Kadın milletvekilleri, söz alma açısından erkeklerle aralarındaki farkı kapatabilmişlerdir, ancak 'kadın' sözcüğü erkek milletvekillerinin konuşmalarında hala geçmemektedir; hem kadın hem erkek milletvekilleri gündem dışı söz alma yolunu eskiye göre daha az tercih etmektedirler. Diğer ülkelerde söz almayı arttıran komisyon üyeliği, komisyon başkanlığı, parti yönetiminde yer almak veya milletvekilinin seçim çevresi büyüklüğü gibi faktörlerin TBMM'de söz alma üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Tüm bu bulgular, rejim ve sistem değişiklikleri nedeniyle ortaya çıkabileceğinden, bu çalışma, literatürü TBMM'de söz alma ve siyasete katılım alanında derinlemesine nicel ve nitel araştırmaları arttırmaya davet etmektedir.

PANEL 42 (11.15-12.45, A230)
TÜRKİYE'DE SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİNE YENİ BAKIŞLAR
Panel Başkanı: Berrak Burçak (Bilkent Üniversitesi)

Sami Orçun Ersay (Galatasaray Üniversitesi), *Türkiye'de Akademik Bir Disiplin Olarak Siyaset Biliminin Doğuşu ve Gelişimi*

Türkiye'de de siyasal bilimlerin gelişiminin temel itici gücü, yönetimin karşılaştığı toplumsal sorunlara çözüm arayışlarıyla yakından ilgilidir. Zira 19. yüzyıl süresince Avrupa ülkeleri karşısında askeri yenilginin giderek sık tezahür eden bir vakiyaya dönüşmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nu savunma alanından başlayarak kamu yönetiminin de dahil olduğu birçok alanda modernleşme politikaları izlemeye zorlamıştır (Turan, 2009: 14). Örneğin 1859'da dönemin başkenti İstanbul'da örnek nitelikte kamu yöneticisi yetiştirmek için açılan Mülkiye Mektebi bu modernleşme politikalarının somut örneği ve Türkiye'de siyaset biliminin kurumlar ekseninde ve akademik manada doğuşunun öncüsü olmuştur. Türkiye'nin modernleşme tarihini ve ehil bürokrat yetiştirme amacının dışında siyasi tarihindeki büyük kırılma noktalarının da Siyaset Bilimini bir akademik disiplin olarak ortaya çıkması ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu hususta 1946'ta çok partili hayata geçişle birlikte, fakat bilhassa 1950 seçimlerinde iktidarın el değiştirmesindeki büyük değişimi anlamak için disiplin adeta bir anahtar konumuna kavuşarak önemli bir merhaleye ulamıştır. Bir başka ifadeyle, 1950'de çok partili siyasal hayata fiili geçişle birlikte yaşanan rejim değişikliğinin doğurduğu yeni toplumsal ve siyasal oluşumların açıklanması gerekiyordu. Hukuk disiplini ise bu yeni hali tam anlamıyla kavramada yetersiz kalmıştı. Bu durum siyaset bilimi disiplinine ise bir rağbet getirmiştir. Nitekim bu durumu Türk Siyaset Bilimini sağlam temellere oturtmada büyük emeği geçen Tarık Zafer Tunaya, 1952 yılında yayınladığı, "Türkiye'de Siyasi Partiler" adlı kapsamlı kitabının önsözünde şöyle açıklamaktadır:

Memleketimiz tarihinin hiçbir devresinde rastlamadığı demokratik inkişaf lar içinde bulunmaktadır. Ve asıl bu senelere, hayli geç kalmış olmakla beraber bizim için yeni hâdiselerin şimdiye kadar karşılaşmadığımız zorluklar tevli d ettiği ve edeceği buhranlı senelerde, memleketimizin siyasi partilerini ve dokunulmamış taraflarını, ileriki inkişaf larını tayin ve tahmin bakımlarından bilmek lüzumu ve mecburiyeti vardır... "Siyaset ilmi" (Political Science-Science Politique) adında yeni bir branşın üniversite kürsülerinde inkar edilmez ve muzafferane bir gelişme kaydetmekte bulunması, bizim de kendi sahamızda bu modern gidişe ayak uydurmak ve yardım vazifemizi meydana çıkartmaktadır (Sarıbay, Unat, 1986: 74).

Bu bağlamda bildiride, özet şeklinde yer verilen Türkiye'de siyaset bilimi disiplinin gelişiminde modernleşme pratiğimizin ve siyasi tarihimizin etkileri ve izleri takip edilerek disiplinin, dünü ve bugünü incelenecektir.

Volkan Altunbudak (Anadolu Üniversitesi), *Kemal Karpat'ın Tarihsel Sosyolojik Bakışı Günümüz İçin Neler Söylüyor?*

Kemal Karpat, Türkiye'nin önemli tarihçilerinden biridir. Karpat, Türk toplumunun tarihini ve kültürünü araştırmak için kullandığı yöntemleriyle tanınmıştır. Karpat, Türk toplumunun tarihi üzerine

yaptığı çalışmalarında, çeşitli kaynaklardan yararlanarak, tarihi olayların çevresindeki toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel koşulları da incelemektedir. Karpat, Türk toplumunun tarihini inceleyen tarihçilerden farklı olarak, Türk toplumunun tarihi ile ilgili yaptığı çalışmalarda, Türk toplumunun kendi açısından değerlendirilmesine önem verir. Karpat, saf sosyolojik bakış açısıyla zenginleştirdiği tarih yöntemiyle Türk toplumunun tarihini inceleyen diğer tarihçilerden ve ana akım Türk tarih düşüncesinden farklı bir konumda yer almıştır. Onun, genel kanının yani Batı'yı taklit eden bir Osmanlı modernleşmesi düşüncesinin yerine Türk toplumunun kendi iç dinamikleriyle oluşan ve Osmanlı sonrası yeni Türk Cumhuriyeti'nde devamlılık gösteren modernleşme teorisi günümüz Türk toplumunu anlamak açısından önemli argümanlar sunmaktadır. Onun uzun yıllara yayılan ve Türk siyasi hayatı, tarihi ve toplum yapısı için önem arz eden çalışmalarında öne sürdüğü önemli tezlerden bazıları; Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki devamlılık, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin aldığı göçün toplumu olumlu yönde etkilemesi ve bürokrasinin kendini koruma refleksi ile halkı ya da diğer toplumsal sınıfları yönetimdeki söz sahipliğinden uzak tutmasıdır. Karpat'ın bu tezlerini tartışmak günümüz Türk toplumunu anlamak ve Türk toplumunun geleceği ile ilgili çıkarımlar yapmak açısından değerli öngörüler ortaya koyabilir. Bu çalışmada, Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki devamlılık, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin aldığı göç ile oluşan toplumsal değişimlerin sonuçları ve bürokrasinin kendini koruma refleksi ile halkı ya da diğer toplumsal sınıfları yönetimdeki söz sahipliğinden uzak tutması yani merkez çevre arasındaki gerilim gibi Kemal Karpat'ın başlıca tezlerinden üçünün günümüz Türkiye toplumuna etkileri bakımından incelenmesi hedeflenmektedir.

Nurettin Kalkan (Bingöl Üniversitesi), *Türkiye'de Liberalizm: Hâkim Okumaya Dair Bir Eleştiri*

Bu tebliğ, liberal ideolojinin Türkiye'deki seyrini inceleyen çalışmalardaki hâkim siyasal okumaya bir eleştiri getirmeyi amaçlamaktadır. Liberalizmin Türkiye serüvenini inceleyen çalışmaların birçoğunda Cumhuriyet döneminin tek partili yılları (1923-1946), liberal düşünceye dair gerek siyaseten gerekse iktisaden hiçbir ize rastlanılmayan bir dönem olarak kategorize edilmektedir. Bu çalışmalardaki genel anlatı, liberal fikirlerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkili olmaya başladığı üzerine kurgulanır. Tanzimat ve Islahat fermanları, Kanun-i Esasi'nin 1876'daki ilanı, Prens Sabahaddin, Sakızlı Ohannes Paşa, Mehmet Cavid Bey gibi figürlerin fikirleri bu anlatının temel referanslarıdır. Esasen buraya kadar bir sorun yoktur; gerçekten de liberalizmin Türkiye'deki fikrî kökenlerini, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki modernleşme çabalarına kadar geri götürmek mümkündür. Asıl sorun, 1923-46 yılları arasının liberalizm açısından adeta bir mutlak butlan dönemi olarak değerlendirilmesine, daha doğrusu kabul edilmesine ilişkindir. Türkiye'nin 1923-46 döneminde -kısa süreli iki çok partili hayat denemesi hariç- otoriter hatta zaman zaman totaliter niteliklere de bürünen bir tek parti idaresi tarafından yönetildiği doğrudur. Bu döneme siyasî ve iktisadî anlamda liberal demokratik demek abesle iştigaldir; fakat özellikle hukukî mecrada tatbik edilen bazı dönüşümlerde liberal emarelere pekâlâ rastlanılabilir. Öte yandan liberalizmin söz konusu çalışmalarda, liberal düşünce açısından 1950-60 yılları arasında ve 1960'tan sonra yaşanan gelişmeler değerlendirilirken sırasıyla DP, ANAP ve AK Parti gibi merkez sağ partilere ağırlık verilmektedir. Kuşkusuz ilk etapta, bu partilerin hem programları hem de siyasî diskurları liberalizme meyyal bir perspektif çizmektedir. Üstelik 1950'lerin başında CHP'nin ne söylemi ne de programı liberalizmle örtüşür. Dahası partinin mazideki sicilinin de liberalizm bağlamında çok parlak olduğu söylenemez. Ancak DP'nin otoriterlik dozajı giderek artan politikalarının zamanla CHP'yi, temel hak ve hürriyetleri, evrensel demokratik değerleri savunan bir pozisyona ittiği de vakiydir. Yine ANAP ve AK Parti'nin siyasî muarızları konumundaki sosyal demokrat partiler de zaman zaman liberalizmle kesişen siyasaları benimsemelerine rağmen hâkim anlatı bu eğilimlerdeki liberal tonu dikkate almamıştır. Bu tebliğ, liberalizmin Türkiye tarihinin, vülger bir Kemalizm yahut CHP reddiyesi olarak ele alınıp yaygınlaştırılmasını tenkit etmekte ve bu durumun temel sebeplerini sıralamaktadır.

PANEL 43 (11.15-12.45, A331)
ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE KURAMSAL TARTIŞMALAR-I
Panel Başkanı: Zana Çitak (ODTÜ)

Muhammed Onur Çöpoğlu (ODTÜ), *Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının Limitlerini Aşmak: Görsel ve Yerel Güvenlik Açılımları*

Eleştirel güvenlik çalışmaları Soğuk Savaş yıllarının hâkim güvenlik paradigması olan geleneksel yaklaşımın limitlerini eleştirmiş ve güvenlik çalışmaları literatüründe derinleşme (*deepening*) ve genişlemeye (*broadening*) yol açmıştır. Bu entelektüel gelişmenin neticesinde, güvenlik çalışmalarının hem referans objesi (kimin güvenliği sorusu) hem de varoluşsal tehdidin karakteri (neyi güvenlik tehdidi olarak çalışacağız sorusu) çeşitlenmiştir. Eleştirel güvenlik çalışmalarındaki dominant “okullar” - Galler, Paris ve Kopenhag - ortaya koydukları özgün teorik çerçeveler ile güven(siz)lik olgusunun geleneksel yaklaşımın anlattığından çok daha karmaşık ve kapsamlı bir konu olarak ele alınmasında ciddi bir katkı sunmuştur. Ancak literatürde, özellikle son on yılda, bu üç dominant okulun sunduğu teorik yaklaşımlara alternatif olacak teorik ve metodolojik açılımlar (*turns*) ortaya çıkmıştır. Bunlardan çalışmanın dikkate aldığı ikisi, yerel güvenlik (*vernacular security*) ve görsel güvenlik (*visual security*) açılımlarıdır. Bu tanımlayıcı çalışmanın temel amacı da, söz konusu açılımların vaatlerini ve Eleştirel güvenlik çalışmalarına katkılarını incelemek ve bu yaklaşımları Türkçe literatüre kazandırmaktır. Fakat çalışmayı bu tanımlayıcı (*descriptive*) amacın ötesine ulaştırmak ve daha analitik bir zemine oturtmak için söz konusu alternatif yaklaşımların dominant okulların kabul görmüş teorik hegemonyalarına ne kadar meydan okuyucu olabilecekleri de sorgulanacaktır. Bu amaç aynı zamanda çalışmanın temel iki araştırma sorusunu da beraberinde getirmektedir: “Yerel ve Görsel güvenlik açılımları Galler, Kopenhag ve Paris okullarının ötesine nasıl geçmeyi vaat etmektedir?” ve “Yerel ve Görsel güvenlik açılımları güvenliğin çalışılmasını nasıl dönüştürebilir?”. Bu soruların cevaplanabilmesi amacıyla, çalışma temel olarak bütüncü literatür taramasına dayanmaktadır. Çalışmada ise, ilk olarak dominant okulların Eleştirel güvenlik çalışmaları içerisinde kendilerini konumlandırmaları ve gelişimleri üzerinde durulacaktır. Bunu alternatif açılımların ortaya çıkışı, argümanları ve teorik/metodolojik katkılarının değerlendirilmesi takip edecektir. Son olarak da, alternatif açılımların dominant okulların güvenlik çalışmalarındaki hegemonyasını aşma ve güvenliğin çalışılmasının dönüşümü noktasındaki potansiyeli ve literatüre katkıları tartışılacaktır.

Ali Fuat Birol (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi) & Umut Yukarıç (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi), *Sensus Communis, Dış Politika ve Uluslararası İlişkilerde Estetik Rejim*

90'ların yapısalcılık-sonrası eleştirileri, ortodoks Uluslararası İlişkilerin belirli bir siyasi topluluğun içi ile dışı arasında diyalektik bir ilişki olduğunu ve bu iç/dış ayrımının uluslararası ilişkiler mantığının merkezinde yer aldığını göstermişlerdir. Her ne kadar bu yaklaşımlar, Ortodoks Uluslararası İlişkilerin bu ikiliği yeniden üretmesinde nasıl bir rol oynadığının anlaşılmasında önemli bir rol oynamış olsa da, bu yaklaşımlar modern devletin bir arada yaşama modelinin yerel temsiller tarafından tasarlanan belirli bir estetik rejimle nasıl ilişkilendirildiğini tartışmamaktadır. Dış politikanın dış dünyayı nasıl algılandığıyla alakalı bir algı oluşumuyla olan ilişkisi bağlamında ortaya çıkan işlevini göz önüne aldığımızda, toplumsal ilişkiler ile ortaya çıkan ortak duyuyla (*sensus communis*) dünya siyasetindeki devletlerin hem kendilerini nasıl gördüklerini hem de diğer devletlerin onları nasıl algıladıklarını belirleyen bir estetik rejim arasındaki ilişkiyi anlamak, ben/öteki (*self/other*) ve iç/dış (*inside/outside*) diyalektikliğine daha farklı bir pencereden bakmamıza yardımcı olacaktır. Bu diyalektik ilişki, ortodoks uluslararası ilişkilerin toplum ile uluslararası ilişkileri ontolojik ve siyasetin doğası itibarıyla birbirinden ayıran algılama biçimine hem bir eleştiri geliştirirken hem de bu ortak duyunun oluşumunda devletin rolü üzerinde estetik ve siyaset arasındaki ilişkiyi sorunsallaştırarak uluslararası ilişkilerin de rolünü dikkate almamızı bize göstermektedir. Bu çalışmada Jacques Ranciere'nin “*distribution of sensible*” kavramını kullanarak, uluslararası ilişkilerdeki belirli estetik rejimlerin, dünya siyasetindeki devletin rolleri ve pozisyonları ile birlikte devletler için belirli görünümünü sağladığını inceleyeceğiz. Bu

bağlamda dünya siyasetinde “Cold War” rejiminden “War on Terror” rejimine geçiş, sadece uluslararası politik bir değişimi değil devletlerin hem kendilerini hem de diğer devletlerin onları anlama biçimi belirleyen bir estetik rejimin değişimi olarak da ortaya çıktığını görmekteyiz. Uluslararası alanda gerçekleşen bu değişim yalnızca devletlerin dış politikalarının değişimini değil aynı zamanda ortak duyunun da bu estetik rejimle bağlantılı olarak değişimini bize gösterir. Sonuç olarak, bu çalışmada ilk dönem post-yapısalcı yaklaşımlar ile sorunsallaştırmaya başladığımız bu iç/dış ilişkisini, “ortak duyu” (*sensus communis*) ve uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan estetik rejimler ile birlikte yeniden düşünmeye çalışılacaktır.

Celil Yiğit (Yıldız Teknik Üniversitesi), Gizem Akşit-Ergen (Yıldız Teknik Üniversitesi) & Cavit Emre Aytekin (Kafkas Üniversitesi), *Sicilya Tuzağı: Neden Zayıf Aktöre Saldırmak Kötü Bir Fikirdir?*

Büyük güç mücadelesindeki aktörlerden biri bu mücadeleyi devam ettirmek yerine dışarıda kalan görece küçük bir aktöre iştah kabartırsa sonuçları ne olur? Büyük Güçler genellikle hasımlarıyla olan doğrudan mücadelelerini dondurup/göz ardı edip, görece daha küçük aktörleri ele geçirmeye, aradan çıkarmaya çalışmışlardır. Bazen bu eylemleri onları sadece büyük güç mücadelesinden olmalarını sağlamakla kalmayacak, onların kendi sonlarını kendi elleriyle yaratmalarına sebep olacaktır. Bunlardan ilki Pelepones Savaşları sırasında Atina'nın Sparta'yla olan mücadelesini dondurup, Sicilya'ya düzenlemiş olduğu seferler nihayetinde kendi büyük mücadelesini de kaybetmesine yol açmasıdır. Bilinen tarihteki bu ilk örnekten yola çıkarak devletlerin düştükleri böyle bir hataya Sicilya Tuzağı adını veriyoruz. Bu çalışma irrasyonel aktör varsayımından yola çıkarak devletlerin tuzaklara düşme meyillerini Sicilya Tuzağı temasında açıklamaya çalışacaktır. Nihayetinde dünya tarihinde irili ufaklı 15 farklı olayın Sicilya Tuzağı temasına uygun olduğunu ortaya koyuyoruz. Sicilya Tuzağı kavramı ile yaptığımız tarihsel analiz, büyük güç mücadelesinin tarafı olan aktörlerin görece küçük aktörlere odaklanarak birincil mücadelelerini askıya alması veya geri plana atmasının, onları kendi çıkarlarını zayıflatma ve birincil mücadelelerini kaybetme riskiyle karşı karşıya bıraktığını göstermektedir.

PANEL 44 (11.15-12.45, A330)

**ULUSLARARASI BURS PROGRAMLARI VE DIŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİ:
YENİ PERSPEKTİFLER**

Panel Başkanı: Selver B. Şahin (Bilkent Üniversitesi)

Bu panelde, son yıllarda hem akademik hem de politikalar literatüründe büyük ilgi çeken, yabancı öğrencilere yönelik yürütülen ve dış politika aracı olarak işlev gösteren kamu kaynaklı burs programlarının planlaması ve uygulaması süreçleri ampirik bulgular temelli yeni bakış açılarıyla incelenecektir. ABD, Avustralya, Birleşik Krallık, Çin, Kore Cumhuriyeti ve Türkiye gibi en çok uluslararası öğrenci çeken ülkelerin nezdinde mevcut kuram ve yaklaşımların tartışılması, farklı ülkelerin tecrübelerini göz önüne alarak yeni kuramsal ve kavramsal yaklaşımların önünün açılması hedeflenmektedir. TÜBİTAK 1001 programı kapsamında desteklenen “G20 Ülkelerinin Yurtdışı Burs Programları ve Dış Politika Dinamikleri: Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Rusya, Çin, Avustralya ve Türkiye Örnekleri” başlıklı projede elde edilen bulguların paylaşıldığı bu panelde, bir taraftan elde edilen çıktılardan geniş bir akademik kitlede yayılımı sağlanırken, diğer taraftan katılımcılardan elde edilecek görüş, yorum ve öneriler Haziran 2025 tarihinde sona erecek olan proje araştırma faaliyetleri için önemli bir referans kaynağı olacaktır.

Selver B. Şahin (Bilkent Üniversitesi), *Fulbright ve Chevening Burs Programlarının Politikaları: Bir İçerik Analizi*

Kamu kaynaklı yurtdışı yükseköğretim burs programları, ülkeler arasında kültürel, bilimsel ve eğitim alanında hareketlilik vasıtası ile küresel barış ve güvenlik alanında iş birliğine yönelik dış politika süreçlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Söz konusu burs programlarının planlanmasında ve uygulanmasında rol oynayan belirleyici unsurlara ilişkin üretilen ilgili literatür, şimdiye kadar daha çok “yumuşak güç” kavramsal çerçevesi üzerinden şekillenmiştir. Bu çalışmalar, yumuşak güç kuramının geçerliliğinin test edilmesine önemli ölçüde katkıda bulunurken, yerleşik iddiaları sınamanın ötesine geçememektedir. Bu bildiri, ABD ve Birleşik Krallık vakalarında karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınarak, ülkelerin burs program politikalarıyla ve dış politika öncelikleri ve ilkeleri arasındaki ilişki, program politikalarına dair metin verisi ışığında içerik analizi formunda incelenmiştir. Ön bulgular, iki burs programının da ülkelerarası iş birliği ve kamu diplomasisi temalarının program politikalarında sıklıkla vurguladığına işaret etmektedir. İki devlet de bir taraftan eğitim ve kültürel değişim yolu ile kendi toplumları ve diğer halklar arasında “karşılıklı anlayışı” artırmayı, bursiyerlerin mensup oldukları toplumların sosyo-ekonomik dönüşümünü destekleyerek ülkeler arası barışa hizmet edecek dostane ilişkilerin tesis edilmesini ön planda tutan dış politika yaklaşımını yansıtırken, diğer taraftan kalkınma, iktisadi-politik faktörler ve eğitimin uluslararasılaşması sürecini içeren motivasyon ve etkinlikleri kapsamaktadır. Fulbright ve Chevening programları, yumuşak güç odaklı dış politika yapım ve uygulama tutumuna ilaveten, dış kalkınma yardımları, üniversite öğrencileri arasında çeşitliliğin artırılması dahil üzere yükseköğretimde uluslararasılaşma ve yatırım fırsatları yaratılması gibi ekonomi-politik motivasyon ve faktörleri içeren farklı unsurları içinde barındırmaktadır.

Hacer Atabaş (Bilkent Üniversitesi), *Uluslararası Burs Programlarını Yeniden Düşünmek: Türkiye Örneğinin Bir Politika-Uygulama İncelemesi*

Uluslararası öğrencilere sunulan kamu kaynaklı yükseköğretim burs programlarının ve yükseköğretimde uluslararasılaşma stratejilerinin politikası ve uygulamasına ilişkin çalışmaların çoğu yalnızca gelişmiş Batılı devletlerin ilgili deneyimlerine odaklanmakta ve bu programların bir yumuşak güç uygulaması olarak geçerliliğini test etme eğiliminde olmuştur. Bu çalışma, aynı zamanda yükselen donör olarak da karşımıza çıkan, gelişmekte olan ülkelerin bu konudaki deneyiminin, Türkiye örneği özelinde, bağlama dayalı bir incelemesini yaparak literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. 1- Keşfe dayalı bir vaka analizi yaklaşımını izleyen, 2- yükseköğretimde uluslararası burs programlarının ve uluslararasılaşma hedeflerinin stratejisini (sadece bir yumuşak güç veya kamu diplomasisi aracı olmaktan ziyade) bir kalkınma iş birliği biçimi olarak temellendiren ve 3- Türkiye'nin yükseköğretim burs programına – Türkiye Bursları'na – ve uluslararasılaşma stratejilerine dair bir süreç analizi sağlayan kavramsal bir çerçeveye dayanmaktadır. Çalışmanın hedefi, ilgili politika belgelerinin tematik analizinden ve uluslararası yükseköğretim programlarının mevcut ve eski faydalanıcıların bazıları ile yapılan görüşmelerden elde edilecek çalışmanın bulguları ile burs programlarının tasarımının ve yürütülmesinin belirli yönleri açısından ampirik verilere dayanan yeni bilgiler sunmaktır.

Burcu Ermeydan (Marmara Üniversitesi) & Astrid Schnitzer-Skjønsberg (Bilkent Üniversitesi), *Dış Politika Aracı Olarak Yükseköğretimin Uluslararasılaşması: Çin'in Yabancı Öğrencilere Yönelik Burs Programları Üzerine Bir Analiz*

Çin, dünya çapında en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülkelerden birisidir. Bununla beraber, ülke yıldan yıla daha çok yabancı öğrenci için cazip hale gelmektedir. 2018 yılında 492.815 uluslararası öğrencinin yüzde 12,81'i Çin'den burs alan Çin üniversitelerine kayıtlıdır (Eğitim Bakanlığı, 2019; China Daily, 2010). Bu çalışma, Çin'in yükseköğretim seviyesinde uluslararası öğrencilere yönelik burs programlarını incelemektedir. Özellikle, Çin Hükümeti tarafından sağlanan burs programlarının tarihsel gelişimi, Çin'deki yabancı öğrencilerdeki dramatik artışın nedenleri, COVID-19 salgını ve ilgili devlet politikalarını etkileyen ekonomik ve politik dinamikler bu araştırmanın temel

konusudur. Bu çalışma, Çin'in politikalarını ilgili literatürü, istatistikleri ve mevcut politika ve uygulamaları belirleyen resmî belgeleri eleştirel olarak incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, Çin'in yabancı öğrencilere yönelik burs programlarının, ülkenin küresel, siyasi ve ekonomik hedefleri ile bağlantılı olarak, Çin'in yükseköğretimi uluslararasılaştırması çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmakta ve bunu eldeki nitel ve nicel veriler ışığında göstermektedir.

Pelin Dengiz (Bilkent Üniversitesi), *Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Öğrenci Hareketliliği: Kore Hükümet Bursları*

Yabancı öğrencilere Kore'deki yükseköğretim kurumlarında okuma fırsatı vererek uluslararası eğitim değişimini ve ülkeler arasındaki dostluğu teşvik etmek amacıyla oluşturulan Güney Kore hükümeti burs programı, Güney Kore Eğitim Bakanlığı ile birlikte bakanlığa bağlı Ulusal Uluslararası Eğitim Enstitüsü ("National Institute for International Education"-NIIED) tarafından yürütülmektedir. GKS bursu, Güney Kore'deki olumlu deneyimlerini kendi ülkelerinde de tanıtır yayabilecek bursiyer ağı oluşturmayı amaçlamaktadır. Lisans, Yüksek Lisans, Doktora bursu için yıllık olarak belirlenmiş kotaları ile hükümet burs programı, dünyanın her yerinden öğrenciye ulaşmayı amaçlamaktadır. Program için ayrılan kotaların büyük bir çoğunluğu komşu Asya ülkelerindedir. En büyük öğrenci grubu Endonezya (%3,3), Vietnam (%3,1), Moğolistan (%2,7) ve Çin'den (%2,7) gelmektedir (NIIED, 2018). Kapsamlı yapısıyla burs programı, aksi takdirde yurtdışında öğrenim görmeye maddi imkanı olmayan öğrencilere Kore'de okuma fırsat sunmaktadır. Var olan sınırlı literatüre göre öğrencilerin burs programından memnuniyetlerini belirleyen en önemli faktör sosyal etkileşimdir. Kore toplumuna adapte olabilmeleri halinde öğrenciler deneyimlerinin çok daha olumlu geçtiğini aktarmışlardır. Bu sebeple Kore hükümetinin de karşılıklı iletişim imkanlarını artıracak politikalar izlemesi tavsiye edilmektedir. Aksi takdirde dil bariyerinin de etkisiyle öğrenciler kendilerini ülkeye adapte olmuş hissetmeyerek olumsuz bir deneyim geçirmişlerdir. Programı tamamlayan öğrencilerin çok büyük kısmı edindikleri Koreli arkadaşlar ve okul öğretmenleri ile iletişimlerini sürdürmektedirler. Bu açıdan mezun bursiyerler, programın reklamını yapacak gayri resmi diplomatlara dönüşme potansiyeline sahiptirler. İletişim ağlarını güçlendirerek ve yabancı öğrencilerin yerli halka bir araya geleceği çeşitli etkinlikler düzenleyerek Güney Kore hükümeti, GKS programını uluslararası imajını destekleyecek bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanmaktadır.

Esra Çengel (ODTÜ), *Neoliberal Dönüşüm Aracı Olarak Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasında Avustralya Örneği*

1950'lerde Kolombo Planı ile başlayan ve günümüzde Avustralya Ödülleri ile devam eden süreçte 80.000'den fazla öğrenci Avustralya'da eğitim almak için hükümet bursundan faydalanmıştır. Resmi rakamlara göre hükümet, özellikle Güney ve Güneydoğu Asya' yaklaşık 3.500 burs, kısa kurs ve burs sağlayan Avustralya Ödülleri programına yılda yaklaşık 320 milyon dolar aktarmaktadır. Bu burs programları ilgili yapılan açıklamalara, görüşmelere, raporlara ve medyada yer alan haberlere baktığımızda şöyle bir imajın vurgulandığını görmekteyiz: Avustralya, bir taraftan bölge ülkelerinin beşerî sermayelerini güçlendirerek kalkınma amaçlarını gerçekleştirmelerine destek olmak diğer taraftan ise bölge istikrar ve güven ortamının tesis edilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu söylemler arasında Avustralya ve bölge ülkeleri arasında ikili ilişkilerin güçlendirilmesi, bireyler arası kurulan iyi ilişkiler yoluyla yeni yatırım fırsatlarının ve işbirliklerinin oluşturulması, Avustralya'nın bölgedeki yumuşak gücünün artırılması, toplumsal cinsiyetin eşitliğini artıracak politika ve programlar aracılığıyla kalkınmanın desteklenmesi ve bütün bunlarla birlikte bölgede liberal ekonomik anlayışın gelişiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve bu liberal politikaların uygulanabilirliğinin artabileceği istikrarlı ortamların oluşturulması yer almaktadır. Bütün bu söylemler ve burs programlarının işleyişi incelendiğinde ortaya çıkan görüntüde, burs programlarının bölgenin neoliberal sosyal-iktisadi dönüşümünde etkili bir rol oynamasının beklendiği görülmektedir. Bu bağlamda, Avustralya'nın 70 yıldır yürüttüğü kamu destekli burs programı hakkında farkındalık kazanmak ve uygulamalarını iyi kavramak büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, burs programlarının tasarımı,

sunumu ve uygulanışı aşamalarının neoliberal politikalarla ne derece örtüştüğü incelenecektir. Bu kapsamda burs programlarının uygulanışı aşamalarında görev alan bürokratlarla mülakatlar ve politika belgeleri ile gazete haberlerinin içerik analizi ile incelenmesi metodoloji olarak benimsenmiştir.

PANEL 45 (11.15-12.45, AZ25)
ABD DIŞ POLİTİKASI VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE TARİHİ
DEVAMLILIK VE DÖNÜŞÜMLER
Panel Başkanı: Hüseyin Bağcı (ODTÜ)

ABD dış politikası alanındaki son dönemde yapılan çalışmalar liderlerin nevi şahsına münhasır özelliklerini vurgularken, hem dönüşümlerin diğer nedenlerini hem de tarihi devamlılık arz eden dış politika ekollerini (bkz. Walter Russell Mead 2001; Henry Nau 2018) göz ardı etmektedir. Özellikle Trump dönemindeki politikaları ve çekişmeleri “liderlik etkisi” adı altında eşsiz bir vaka olarak değerlendirme eğilimi bulunmaktadır. Bu tür eğilimler, Başkanlığı döneminde Donald Trump’ın savunduğu “Önce Amerika!”, göçmenlere yönelik kısıtlama ve müttefiklerle yük paylaşımı konulu vizyonların Soğuk Savaş öncesi ABD dış politikasına da dönem dönem yön vermiş olduğunun gözden kaçmasına neden olmaktadır. Bu panelin amacı ABD dış politikasını tarihsel bir bütünlük içinde incelemek, dönüşümlerin çeşitli nedenlerine odaklanmak ve bazı vizyonların “plus ça change, plus c’est la même chose” (ne kadar değişirse, o kadar aynı kalır) ilkesi doğrultusunda tarihi bir devamlılık içerdiğini göstermektir. Bu panelde 5 sunum yapılacaktır. İlk iki sunumda ABD’nin kurumsal vizyon ve uygulamaları tartışılacak, diğer üç sunumda Türk-Amerikan ilişkilerindeki tarihi devamlılık ve dönüşümlere odaklanılacaktır.

İlk sunumda Tarık Oğuzlu (İstanbul Aydın Üniversitesi), ABD dış politikasını anlamaya yönelik yapılan realizm-idealizm tartışmasının dış politikaya yön vermede tarihi devamlılık gösteren pragmatizmi gölgelemesini eleştirmektedir. İkinci sunumda Evren Eken (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi), “ABD’nin uzaktan dengeleme stratejisi, Özel kuvvetler ve Siyasal Antropolojinin Operasyonel Devamlılığı” başlıklı sunumunda Cumhuriyetçi-Demokrat ayrımının önemsizleştiği durumları vurgulayacaktır. Üçüncü olarak, Kaan Kutlu Ataç (Mersin Üniversitesi), Johnson döneminden Trump dönemine Türk-Amerikan ilişkilerindeki tarihi devamlılığa dikkat çekmektedir. Beşinci sunumda Başar Baysal (Ankara Bilim Üniversitesi), Türkiye-ABD ilişkilerindeki dönüşümlerin hem sistemik etmenlere hem de Türkiye’nin iç siyasetine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Beşinci ve son sunumda, Didem Buhari (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi), Türkiye-ABD ittifakındaki çatlakların son yirmi yılda derinleşmesine rağmen neden ittifakın devam ettiğini sorgulamaktadır.

Tarık Oğuzlu (İstanbul Aydın Üniversitesi), *ABD Dış Politikasında Devamlılık Unsuru Olarak Pragmatizm*

ABD dış politikasını anlamaya yönelik yapılan realizm-idealizm tartışmasının dış politikaya yön vermede tarihi devamlılık gösteren pragmatizmi gölgelemesini eleştirmektedir. Sonuç alma temelinde faydacı bir felsefi yaklaşım olarak tanımlanabilecek pragmatizmin ABD dış politikasını etkileyen ana düşünce biçimi olma durumu, bu konuda yapılan teorik tartışmaların gölgesinde kalmakta ve ABD dış politikası adeta realizm ve liberalizm/idealizm karşıtlığı temelinde tanımlanmaktadır. Bu çalışma, teorik düzeyde yapılan bu ayrımın ABD dış politika pratiğinde pek yeri olmadığını farklı ABD başkanlarının dış politika uygulamaları bağlamında göstermeyi hedeflemektedir.

Evren Eken (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi), *ABD'nin Uzaktan Dengeleme Stratejisi: Özel Kuvvetler ve Siyasal Antropolojinin Operasyonel Devamlılığı*

Devletlerin dış politika davranışlarının hükümet değişiklikleri aracılığıyla değişime uğrayabilecekleri varsayılır. ABD'nin de dış politika davranışında Cumhuriyetçilerle Demokratlar arasında bir değişime yol açtığı varsayımı sıklıkla beliren bir tartışma konusudur. ABD'nin jeopolitik önceliklerinin, ittifak ve güç kullanımı seçeneklerinin seçimlerden etkilendiği kanısına dair tartışmalar değerini korusa da Teröre Karşı Savaş sürecince iktidara gelen farklı isimlerin söylemlerindeki nispi değişimlere rağmen eylemlerinde süren ciddi devamlılıklar daha dikkat çekicidir. Zira ABD dış politikasının eylem repertuarı realist ya da liberal olarak nitelendirilen tekil araçlarla ve devlet merkezli ittifak odaklarıyla kurulu değildir. Bu anlamda Mearsheimer ve Walt gibi isimler her ne kadar ABD dış politikasının realist hareket etmediğini varsayarak ABD'ye Uzaktan Dengeleme Stratejisi'ni kullanmasını tavsiye etse de bu çalışma ABD Özel Kuvvetleri'nin artan sayısı, kullanımı ve özellikle akinetik operasyonel kullanımıyla ABD'nin düzenli olarak bu stratejiyi nasıl araçsallaştırdığını açıklamaktadır. Dünya çapında özellikle son 20 yıldır Özel Kuvvetler ordu yapılanmalarında giderek artan bir önem kazandı. Geleneksel savaşın dışında sürdürülen kinetik baskınlar ve gayri nizami harp taktikleri açısından bu birimler vazgeçilmez bir öneme sahip oldu. Ancak yaygın kanının aksine bu birimlerin kinetik rollerinin dışında akinetik rolleri de bulunmaktadır. Akinetik rollere sahip birimler, hedef bölgedeki siyasal ittifak yarıklarını kullanarak UDS'nin en önemli unsuru olan yük paylaşımını harekete geçirmeye çalışırlar. Böylelikle bölgenin siyasal, sosyo-kültürel ve dil dünyası hakkında bilgi sahibi birimlerin esas görevi bu yük paylaşımı için yerel unsurlarla ittifak kurmak, onları eğitmek ve karşıt birimi zayıflatmak için kullanmaktır. Bu tür uygulamalar Soğuk Savaş süresince devam ettiği gibi, Teröre Karşı Savaş döneminde giderek artmıştır. İHA ve Özel Kuvvet'lerin yaygın kullanımı ABD dış politikasını artan oranda görünmezlik ve düşük ayak izi imkanı tanısa da, bahsedilen akinetik rol yeni olmadığı gibi aslında Batı'nın yükselme süreci boyunca kullandığı oldukça önemli tarihsel bir araçtır. Bu anlamda çalışma Mearsheimer ve Walt'un UDS vurgu ve eleştirileriyle Sharman'ın Batı'nın yükselişi üzerine çalışmalarının aynı düzlemde değerlendirerek, ABD Özel Kuvvetleri'nin mevcut yaygın kullanımının aslında ne denli devamlılığa sahip bir operasyonellik olduğunu göstermektedir.

Kaan Kutlu Ataç (Mersin Üniversitesi), *Türk-Amerikan İlişkileri: Devamlılık Perspektifinden Bir Siyasi Tarih Okuması*

Bu çalışma, özellikle 1950'lerin başından bu yana Türk-Amerikan ilişkilerinin karmaşık ve gelişen doğasını eleştirel bir şekilde inceliyor ve Türkiye'nin sadık bir müttefikten Washington için bir ulusal güvenlik kaygısına dönüşen algısına özel bir vurgu yapmaktadır. 1950'lerdeki finansal ve ekonomik krizde ABD'nin Türkiye'ye yönelik izlediği politika, 1962 Küba Füze Krizi, 1964 Johnson Mektubu, Afyon Krizi, Amerikan silah ambargosu, Birinci ve İkinci Irak Savaşı ve Türkiye'nin S-400 alımı ve F35 programından çıkartılması gibi önemli tarihsel olayları araştırıyor. Bu olaylar, Türkiye'nin eylemlerinin Amerikan çıkarları ve stratejik hedefleriyle çatıştığı örnekleri göstermektedir. Bu çalışma, tarihsel bağlamı yeniden değerlendirerek, Türk-Amerikan ilişkilerini şekillendiren dinamikler ve gerilimler hakkında kritik bir bakış açısıyla nüanslı bir anlayış sağlamayı amaçlamaktadır.

Başar Baysal (Ankara Bilim Üniversitesi), *Soğuk Savaş Sonrası Türk Amerikan İlişkilerindeki Dönüşümde Sistemik ve İç Faktörlerin İncelenmesi*

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile uluslararası sistemin yapısında önemli değişiklikler olduğu aşikardır. Sistemin nasıl bir yapıya evrileceği ya da evrildiği konusundaki tartışmalar halen daha sürse de 1990'lı yıllardaki sistemin neye evrildiğine dair muğlaklık da 2000'lerin başından itibaren etkisini azaltmaya başlamıştır. Bu çalışma soğuk savaşın bitiminden itibaren, özellikle 1990'lı yıllardaki muğlaklığın da etkisinin azalması ile sistemik faktörlerin Türkiye için kısıtlayıcı yapısının daha izin verici bir yapıya evrilmesine yol açtığını iddia etmektedir. Bu sayede Türkiye'nin hem bütünüyle bir ittifaka bağlı olma ihtiyacı azalmış ve dış politikasında denge kurma unsurunu kullanabilir hale gelmiş hem de ABD'ye

rağmen politikalar izleyebilir hale gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerinde de bir dönüşümün kapısını aralamıştır. Sistemik faktörlere ek olarak Türkiye'deki iç gelişmeler de bu sürecin oluşmasında etkili olmuştur. Bu süreçte doğrudan ikna ile olmayıp, rakiplerin elimine edilmesine dayanıyor olsa da ülkede elit uzlaşmasının sağlanması, tek parti iktidarının ortaya çıkması ve ilerleyen seçimlerde gücünü perçinleyen bu iktidarın yürütme gücünün de artması, yürütme erkine tek parti olarak sahip olan iktidarın geleneksel dış politikadan ayrılıp daha aktif, müdahaleci ve bölgesel liderlik argümanına sahip bir dış politika izleme motivasyonuna sahip olması gibi nedenler de Türkiye'nin bu tür politikalar izlemesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu genel süreçlere ek olarak doğrudan ABD ile ilişkileri etkileyen faktörler ve süreçler de olduğu söylenebilir. Suriye'de ABD'nin PKK uzantısı PYG/YPG ile ittifak kutup silah desteği sağlaması, 15 Temmuz darbe girişimi sürecinde tepkisini çok geç vermesi ve darbe girişiminin arkasındaki isim olan Fetullah Gülen'i Türkiye'ye teslim etmemesi bu süreçlere örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak bu sistemik ve iç faktörler Türkiye'nin İran ya da Kuzey Kore'de olduğu gibi doğrudan ABD karşıtı olmasa da ABD'ye rağmen politikalar izleyebilmesinin, kimi zaman da ABD ile doğrudan zıtlaşan adımlar atılmasının önünü açmıştır. Bu politikalara Rusya ile yakınlaşma, S-400 hava savunma sistemlerinin alınması, Suriye de ABD ile çelişen adımların atılması, ABD'nin yaptırımlar uygulayıp iktidar değişimini desteklediği bir dönemde Türkiye-Venezuela ile ilişkilerinin hızlı bir gelişim dönemine girmesi, ABD'nin isteğine rağmen İsveç'in NATO üyeliğinin Türkiye tarafından onaylanmaması örnek olarak verilebilir.

Didem Buhari (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Tarihi Devamlılıkla Radikal Dönüşüm Arasında Türk Dış Politikası: Türkiye-ABD İttifakının Son Yirmi Yılı*

Bu çalışma Türkiye-ABD ittifakının son yirmi yılını incelemektedir. Buna göre, Türkiye'de Batıcı dış politika vizyonunu eleştiren Ak Parti hükümetinin başa geçmesi ve ABD'de özellikle Obama ve Trump yönetimlerinin Türkiye ile ittifaka yaklaşımlarının geçirdiği dönüşümler göz önünde bulundurulduğunda, ittifaktaki çatlakların (görüş ayrılıkları, tehdit algılarındaki farklar ve dünya görüşlerindeki ayrışma) daha görünür hale geldiği ve derinleştiği ortaya çıkmaktadır. Ancak tüm sorunlara rağmen Türkiye-ABD ittifakı devam etmektedir. Bunun nedenlerini araştıran çalışma, realist argümanların ittifakları anlatmada kısıtlı kaldığını, ittifakların tarihsel devamlılığının ardında ontolojik kaygıların da bulunduğunu vurgulamaktadır.

PANEL 46 (11.15-12.45, A127)
TÜRKİYE'DE OTORİTERLEŞME VE POPÜLİZM
Panel Başkanı: Aylin Özman (TED Üniversitesi)

Emre İşeri (Yaşar Üniversitesi) & Ezgi Su Mete (Yaşar Üniversitesi), *Popülizm, Siyasi Kutuplaşma ve Demokrasi: Sosyal Medya'da 2023 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçim Kampanyaları*

Yirmi birinci yüzyılın başında demokratik devletlerin sayıca otoriter devletlere üstünlüğü, son yıllarda giderek kaybolmaktadır. Diğer ifadeyle, birçok (melez) demokratik rejimin giderek otoriterleşmeye kaymakta olduğu gözlenmektedir. Bahsedilen demokratik gerilemeyi hızlandıran siyasi-ekonomik faktörler (neo-liberalizmin krizi, artan gelir eşitsizlikleri vs.) giderek artan bir yazında ele alınmaktadır (Tansel, 2018; Lendvai-Bainton ve Szelewa, 2020; Altınörs ve Akçay, 2022). Hâlbuki, siyasi-ekonomik açıklamalar tüm yönetim zafiyetlerine ve düşen halk desteklerine rağmen (otoriter) popülist liderlerin görevlerini muhafaza etmekte ya da muhalefette olmalarına rağmen siyasetteki etkilerini nasıl devam ettirebildiklerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Araştırmanın ana tetikleyicisi olan bu durumun oluşmasında, "otokratik popülist" (Tepe ve Cheikerova, 2020) ve/veya "demokratik olmayan popülist" (Rogenhofer ve Ayala Panievsky, 2020) Chavez, Orban, Modi, Putin ve Erdoğan gibi liderlerin toplumsal kutuplaştırmayı arttıran tutumları belirleyici olmaktadır. Bu liderlerin kitleleri seferber etmek

için -zor kullanmaktan ziyade- gerçekleri bükmekteki maharetleri onları kendine münhasır “haber yönlendirme uzmanı” (Guriev ve Treisman, 2022, 5) sınıfına sokmaktadır.

Siyasi lider tutumları ve demokratik gerilime ışığındaki bu tartışmalardan yola çıkarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğinde daha da kutuplaştırılan (Düzgüt-Aydın ve Balta, 2019) “rekabetçi otoriter rejim” (Esen, Gümüşçü ve Yavuzylmaz, 2023) yönetimindeki Türkiye’de, 2023’teki iki turlu Cumhurbaşkanlığı Seçimleri sırasında adayların çoğulcu demokratik yapıyı zedeleyecek kutuplaştırıcı siyasal iletişim stratejilerini incelemek için bir laboratuvar işlevi görmektedir. Bahsedilen süreçte adayların popülist çerçeve kullanım çeşitleri seçim sonrası dönemde de ülkenin “demokrasi” – “rekabetçi otoriter” – “tam otoriterlik” ölçeğinde nereye yöneleceğine ilişkin ışık tutacaktır. Araştırma seçilmiş popülist çerçevelere dayalı içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. 14 Mayıs 2023’te gerçekleşen ve 28 Mayıs 2023’te tekrarlanan Türkiye Cumhuriyeti Genel Seçimler süreçlerinde adaylar tarafından yürütülen seçim kampanyaları vakası üzerinden gidilmektedir. Cumhurbaşkanlığı başlıca adaylarının (sağ popülist Recep Tayyip Erdoğan ve sosyal demokrat Kemal Kılıçdaroğlu) resmi Twitter hesaplarında -seçim kampanyaları süresince attıkları Tweet’ler ve videoları üzerinden- toplanan veriler, seçilmiş popülist çerçevelere göre SPSS yazılımının yardımıyla analiz edilmektedir. Sonuç olarak ise popülist yazında görece az çalışılmış olan Türkiye’nin kutuplaşmış ikliminde farklı tip iki adayın (popülist) siyasal iletişim stratejileri ışığında ülkenin demokratik geleceği üzerine kestirimlerde bulunmaktadır.

Ayşem S. Mantoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi), *Türkiye’de Demokrasi, Popülizm ve Otoriterleşme Tartışmalarına Egemen Demokrasi Kavramı Üzerinden Bir Bakış*

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarının ilk on yıllık döneminde, Avrupa Birliği (AB) ile yürütülen müzakere süreci ve uyum paketleri ekseninde şekillenen siyasal zeminde, Türkiye’de Batı demokrasisi ve liberal demokratik sistem ve kurumların işlerlik kazanması için istikrarlı bir yönetim modeli ideali hedeflenmiştir. Siyasal ve ekonomik krizlerin bertaraf edildiği, AB yolunda emin adımlarla yürüyen bir Türkiye ideali; çok kültürlülük, çoğulculuk, müzakere, uzlaşa, sivil toplum ve hoşgörü gibi öğelerden oluşan, Yalçın Akdoğan’ın kavramlaştırdığı muhafazakar demokrasi (Akdoğan, 2003) modeli, AKP iktidarının Batı dünyası ile ilişkilerinin güçlü olduğu ilk on yıllık iktidarının pragmatik demokrasi anlayışıdır. Bu model, Gezi parkı protestoları sonrası sertleşen iktidarın söylem ve politikalarıyla küresel ölçekte meydana gelen popülizm ve otoriterleşme dalgalarıyla da birleşerek demokratik rejim ve kurumların zayıfladığı bir sürece doğru evrilmiştir. Türkiye’nin siyasal rejimi güçlenen otoriterleşme dalgalarıyla demokratik kurumların ve değerlerin zayıfladığı melez bir rejim haline dönüşmüştür. 2010’lu yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye’nin rekabetçi otoriter rejime doğru ilerlediği tezi literatürde tartışılmaktadır (Esen ve Gümüşçü, 2016; Özbudun, 2016; Yazıcı, 2015). Aynı zamanda bu otoriterleşme ile birlikte iktidar çevreleri ve yönetici elitlerin Batı’nın siyasal kültürü ve değerlerine yönelik eleştirel yaklaşım ve söylemleri söz konusudur. Bu durum özellikle dış politika gündeminden iç politikaya doğru devşirilerek toplumun yerli-millî, dost-düşman gibi dikotomiler üzerinden kutuplaşmasına ve iktidar partisinin seçmenlerini bu motivasyon üzerinden konsolide etmesine neden olmuştur. Türkiye’de özellikle 2019 yerel seçimlerinden sonra güçlü bir biçimde devam eden bu konjonktürü incelemek için Vladislav Surkov’un egemen demokrasi modeli anahtar bir kavram olarak katkı sağlayabilir.

Vladislav Surkov egemen demokrasiyi (Surkov, 2008; 2009) Rusya’nın Batı demokrasilerden farklılığını ve özgünlüğünü, zengin tarihsel ve kültürel mirasının birikimi üzerinden geliştirerek uluslararası alanda rekabet gücü yüksek ve Batı demokrasisine alternatif bir model olarak tanımlar. Egemen demokrasi kavramında egemenliğin demokrasiden üstünlüğü söz konusudur; güçlü bir merkezileşme, dikey iktidar ilişkileri ve ağları, yargı ve denetim mekanizmalarında uluslararası kurumların kriterlerinin geri plana itildiği bir hukuk sistemi söz konusudur. Evrensel bir demokrasi idealini reddeden egemen demokrasi, Avrupa’daki popülist liderlerin liberal demokrasi ve kurumlarına yönelik eleştirileriyle uyumlu bir çerçevede Le Pen, Orban gibi liderlerin Putin Rusya’sıyla yakın ilişki içinde olduğu bir modeli beraberinde getirir. Egemen demokrasi kavramı otoriter popülist bir rejim olan Rusya’daki siyasal konjonktürün ele alınmasında anahtar bir kavram iken aynı zamanda Batı

demokrasisine yönelik popülist dalgalarla gelişen tehditlerin yaratmış olduğu dünya konjonktüründe, siyasal rejim ve hükümet sistemi değişikliği yaşayan ülkelerdeki değişiklikleri anlamaya katkı sağlayabilir.

Türkiye’de 2018 yılında parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle siyasal sistem değişiklikleri ile birlikte toplum, siyaset ve hukuk ilişkileri yeniden yapılanmıştır. AKP iktidarı iki binli yıllarda yakın ilişki ve çeşitli iş birlikleri içerisinde olduğu Batılı aktör ve kurumlara yönelik eleştirel söylem ve politikalarını gün geçtikçe güçlendirmiştir. Güvenikleştirilen siyasal alanın (Waever ve Wild, 1998) gölgesinde ilerleyen siyasi tartışmalar ve gündelik meseleler Türkiye’de kutuplaşmayı artırmıştır (Aydın-Düzgüt ve Balta, 2018). Ekonomik parametrelerin negatif görünümüleri ve -özellikle büyükşehirlerdeki yaşam maliyetlerinin gün geçtikçe artan yükü gibi- iktisadi faktörler de toplumsal kutuplaşmayı güçlendiren diğer unsurlardandır (Aydın-Düzgüt ve Balta, 2017: 4). Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasal atmosferde AKP iktidarının söylem ve politikalarını egemen demokrasi modeli üzerinden ele alabilmek iktidar partisinin kutuplaştırıcı diskurunun analizi açısından önemlidir. Egemen demokrasideki yerel kültür vurgusu AKP iktidarında yerli- millilik söylemlerinde mevcuttur. Osmanlı bakiyesi, ecdada saygı gibi öğelerle şekillenen yerli ve milli söylemi henüz bir kültürel iktidar yaratamamış olan iktidar partisinin popülist söylemlerindedir. Egemen demokrasi tezlerine sıcak bakan sağ popülist liderlerin de sıklıkla vurguladığı aile ve gençlik politikalarında dinin kurumsal ve geleneksel mirası, toplumsal cinsiyet eşitliği eleştirisi ve lgbt+ karşıtı söylemler Türkiye’de kamuoyunda ve siyasal alanda çokça tartışılan konular arasındadır (Eslen-Ziya, 2020). İktidar partisi savunma sanayinin ön plana çıktığı, devletin bekası, yerli ve milli motifi gibi eril kodlarla siyaset üreten bir aktör haline gelmiştir. Surkov’un egemen demokrasi modeli Türkiye’deki politik kutuplaşmayı ve muhafazakar demokrasi ilkelerinden uzaklaşarak egemen demokrasiye doğru ilerleyen iktidar partisinin Batı demokrasisi dışında alternatif bir model arayışını ele almak açısından anahtar bir kavram olabilmektedir.

Pınar Ebe-Güzgü (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi) & Özge Kobak (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), *Siyasi Popülizmin Karikatürler Üzerinden Yansıması: Misvak Örneği*

Modern siyasetin adeta bir parçası olan popülizmin net bir tanımı olmasa da en sık kabul gören tanımı Cas Mudde tarafından yapılmıştır. Mudde’a göre popülizm “toplumun nihai biçimde “saf insanlar” ve “yozlaşmış elitler” olarak iki homojen ve karşıt gruba ayrıldığı bir ideolojidir” (Aslanidis, 2015: 3; Canovan, 1999: 3; Mudde, 2004: 543). Popülizm özellikle son otuz yıldır Batı demokrasisinin ana tartışma konularından biri haline gelmiştir. İlk yıllarda çok fazla dikkate çekmese de Batı’da sağın yükselişi ile birlikte popülizmin görünürlüğü artmıştır. Popülistler kendilerini halkın gerçek sözcüsü ve gerçek demokratlar olarak görmektedir. Popülistlerin sık sık referanduma başvurmak gibi bir alışkanlıkları vardır. Bunun sebebi demokrasiye verdikleri değer değil, savundukları siyasaların desteklenmesini sağlamaktır. Ayrıca, popülizm demokrasinin gölgesi olarak görülür. Demokrasinin gölgesi olarak görülen popülizmin mutlak bir politika anlayışının olduğunu söylemek doğru değildir (Canovan, 1999: 2-3). Örneğin popülist liderler bazı ülkelerde daha liberal bir ekonomi politikası tercih ederken başka popülist liderler daha korumacı bir ekonomi politikasını destekleyebilirler. Hatta öyleki aynı liderler farklı dönemlerde birbiri ile çelişen politikaları dahi destekleyebilmektedir (Canovan, 1999: 4). Popülizm otoriteyi yeniden tanımlamaktadır. Popülizmin belirgin özelliklerinden biri apolitik kişileri de politikaya dahil etme kuvvetidir. Bu bakımdan karizmatik bir lider popülizmin vazgeçilmezidir (Canovan, 1999: 6). Öyle ki, Paul Taggart popülizmin sistemden yana değil halktan yana olduğunu söyler (Taggart, 1996: 32).

Siyaset ve medya her zaman bir ilişki içinde hareket etmektedir. Özellikle medyanın dördüncü güç ve hatta internetin de beşinci güç haline gelmesi ile beraber siyaset için bu kanalların önemini arttırmıştır. Türkiye gibi ülkelerde medya ve yayın kuruluşları siyaseti yönlendirme çabası içindedir. Karikatür dergileri de halkı siyasetçilerin söylemlerine göre yönlendirme gibi çabalar sergilemektedir. *Misvak* dergisi de okur kitlesine siyaseti popülizmin aracı olarak sunan yayın kuruluşlarından biridir. Bu çalışmaya *Misvak* karikatürlerinin konu olmasının sebebi yapılan karikatür incelemesinde popülist söylemlere sıkça başvurulduğunun saptanmasıdır. *Misvak* dergisi karikatürlerini Twitter üzerinden

servis etmektedir. Bu çalışmada, netrografik analiz yöntemi kullanılarak bu tweetler incelenecektir. Pazarlama ve tüketici davranışları alanında geliştirilen bir yöntem olan netrografi sosyal bilimler, sosyoloji, antropoloji gibi alanlarda da kullanılmaktadır (Kozinets, 2010a: 3). Negrografi yöntemi özellikle seçmen davranışlarını incelemek adına sıkça başvurulan yöntemdir. Şirketlerin pazarlama alanında daha çok müşteri çekme hedefi olduğu gibi siyasetçiler de partilerine daha fazla oy çekme amacı taşırlar (Bekki, 2020: 31). Bu açıdan biz de çalışmada popülizmin incelenmesinde negrografi yönteminin elverişli olduğunu saptadık. Bu yöntem ile *Misvak*'ın paylaştığı karikatürler sosyal medya analizine tabi tutularak netrografi analizi yapılacaktır. Tweet'in neyi vurguladığı, gündemdeki konuyu nasıl ele aldığı belirlenecek ve mevcut karikatür tweetine ne gibi yorumlar yapıldığı, tweetin kaç retweet ve kaç beğeni aldığı analize tabi tutulacaktır.

Yapılan literatür taramasında daha önce *Misvak* Dergisi ile ilgili yazılar incelenmiştir. Daha önce *Misvak* Dergisi ve hegemonya konusunda ODTÜ'den bir tez (Tetik, 2020) yazılmıştır. Yine seçim döneminde siyasal iletişimi test etmek adına Akdeniz Üniversitesi'nde (Karakoç, 2021) popülizm ile ilgili yüksek lisans tezi yazılmıştır. Önceki çalışmaların hiçbiri popülizm ve karikatürler üzerine odaklanmamıştır. Bu bakımdan çalışma ilk örnek olacaktır. Bu çalışmada, *Misvak* Dergisi'nin yayınladığı karikatürler üzerinden popülizm değerlendirilmesi yapılacaktır. Örnekler üzerinden *Misvak* dergisinin popülist eğilimleri tartışılacaktır.

Batıkan Bulut (İzmir Ekonomi Üniversitesi), *Diasporada Rekabetçi Otoriterlik ve Sivil Toplum: Almanya'da AK Parti Örneği*

Göç kökenli bireyler için sivil toplum örgütleri temsil, katılım ve hak arama süreçlerinde çok önemli bir hareket alanı sağlamaktadır. Almanya özelinde ikinci kuşak Türklerin sivil toplum kuruluşlarının sosyal ve siyasal aktivizmi, bugün dernekler ve siyasi partilerin örgütlendiği sivil alanın temelini oluşturmaktadır. Günümüzde, özellikle AK Parti iktidarının Almanya'daki Türkler arasındaki popülerliği ile ikinci kuşak Türklerin aktivizmi arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkün. Bu güçlü bağlar ve güçlü toplumsal ve organizasyonel temelleri olan ikinci kuşak cemaat derneklerinin iktidara taahhüdü, Türkiye'de rekabetçi otoriterlik tartışmasının ulus ötesi yansımaları için de benzer bir uyumu gözler önüne seriyor. Türkiye'de yirmi yılı aşkındır süren Ak Parti iktidarı, erken 2010lar itibariyle artan otokrasi ve kutuplaşma ile sosyopolitik kazanımlarını yapısal bir demokratik gerileme ile sürdürmekte. Türkiye'de yaşanan otoriter dönüşün önemli bileşenlerinden biri ise partinin siyasal ve sosyal aktörlerle yaşadığı iş birlikleri ve ayrışmalarıdır. Aynı zamanda bu otoriter dönüş, erken cumhuriyet döneminin seküler devlet-toplum ikiliğine ilişkin anlayışıyla çelişen, dindar yurttaş inşası ile ivme kazandı. Diaspora bu bağlamda Türkiye'de süregelen tartışmaların farklı bir yapısal düzlemde yeniden üretildiği bir alan ve analiz birimi olarak öne çıkıyor. Başka bir deyişle, diasporadaki Türk derneklerinin Türkiye'deki iktidarla ilişkisi, Türkiye'deki rekabetçi otoriterlik ve bunun sivil toplum ile ilişkisinin bir yansıması olarak görülebilir. Bu çalışma, “Türkiye'de uzun süredir devam eden demokratik gerilemenin diasporada Türkiye kökenli bireylerin sivil toplum katılımına nasıl ve ne şekilde etki ettiğini” anlamayı hedefliyor. Türkiye otoriter yönetişimin diasporada yarattığı etkiyi anlamlandırırken, iki farklı mekânsal düzlemin ortak bir gerileme anlatısına nasıl eklemelendiğini tartışabilmek için yurttaş katılımı ve ulus ötesi sivil toplum üzerine karşılaştırmalı bir analiz sunuyor. Bu bağlamda, Ak Parti'nin yurttaş ve toplum anlayışının içerisindekileri ve dışarısındakileri diasporada sivil toplum örgütlerini üç ana kategoriye ayırarak incelemektedir. Bunlardan birincisi iktidar politikalarına sadakati merkeze alan “ulus ötesi sivil toplumculuğu”dur. İkincisi, Türklük ve Türk-İslam derneklerine aidiyeti merkeze alan “cemaat sivil toplumculuğu”dur. Üçüncüsü ise etnik ve dini kaygılara haiz olmayan, gönüllü katılıma dayalı “yurttaş sivil toplumculuğu”dur. Almanya'daki Türk sivil toplum örgütlerine ilişkin literatür ve sivil toplum temsilcileriyle yapılan derinlemesine görüşmeler, Ak Parti ile Türk-Alman sivil toplum örgütleri arasındaki bağların, otoriterlik ve diaspora yönetişimi arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli olduğunu gösteriyor. Bu araştırma, Alman demokrasisinde siyasal fırsat yapısının AK Parti'nin diaspora topluluklarına ‘seçici yaklaşımı’ ile ele alındığında diasporada otoriter dönüş ve demokratik gerileme taraftarı ciddi bir topluluk inşa ettiğini gösteriyor. Böylece, araştırmanın bulgularına referansla Ak Parti ve diasporada rekabetçi otoriterlik üzerine cemaat ve ulus ötesi sivil toplumlar üzerine dört eğilimden söz edebiliriz. I) AK Parti'ye yakın olmayan ama Türkiye'de müesses

nizama muhalif sivil toplum örgütlerinin aşamalı olarak AK Parti yörüngesine girdiğini söyleyebiliriz. II) AK Parti'ye yakın topluluklar, iktidarın uzun mesafeli milliyetçilik politikalarının odak noktası haline geldiğini söyleyebiliriz. III) Müesses nizamdan yana toplulukların, 'devlete sadakat' söylemi altında AK Parti'nin diaspora yönetişimine uyumlu hale geldiğini söyleyebiliriz. IV) AK Parti'ye eleştirel kalan toplulukların devletin ulus ötesi politikalarının dışında bırakıldığını ve yer yer dışlandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, diasporadaki sivil toplum örgütleri ile AK Parti iktidarı arasındaki ilişkinin dinamikleri, ulus ötesi alanda otoriter dönüşün aşikâr bir örneğini yansıtıyor.

PANEL 47 (11.15-12.45, AZ27)

TÜRKİYE'NİN MİLLİ GÜVENLİK DEVLETİ – II: MİLLİ GÜVENLİK DEVLETİNDE SİYASET VE YENİ MİLLİ GÜVENLİK DEVLETİ

Panel Başkanı: Filiz Zabcı (Ankara Üniversitesi)

Bu panel Özlem Kaygusuz ve Behlül Özkan tarafından derlenen ve İletişim Yayınları tarafından basılacak olan *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'nin Milli Güvenlik Devleti: Kurumlar, Paradigma, Siyasetler ve Söylemler* başlıklı kitabın ilk iki bölümünde yer alan bazı makalelerden oluşmaktadır. Kitabın ilk iki bölümü cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yeni devletin güvenlik aygıtının ve paradigmasının kuruluşunu, yapılanışını ve dönüşümünü ele alan çalışmalardan oluşmaktadır. Çalışma genel olarak Türkiye'de yeni bir güvenlik devletinin kurgulandığı son yirmi yıllık sürecin sosyo-ekonomik ve ideolojik-düşünsel arka planının ve Türkiye'de iktidar ve muhalefetin milli güvenliğe yaklaşımlarını belirleyen eski ve yeni toplumsal/ siyasal dinamiklerin gerek yerel özgünlükleri, gerekse küresel bağlamla ilişkileri bakımından nasıl ele alınabileceği sorusundan hareketle planlanmıştır. Türkiye'nin milli güvenlik devletinin yapı ve işleyişini tarihsel bir arka plana dayanarak ancak özellikle 2015 sonrasında odaklanarak, olabildiğince geniş bir düzlemde ele almayı amaçlamaktadır. Kitabın ana vurgusu, Türkiye'de güvenliğin siyaset üzerindeki felç edici etkisinin tarihsel olarak demokrasinin askeri darbelerle sürekli olarak kesintiye uğratıldığı ve güvenliğe dayalı bir devlet aklının kamu düzenini biçimlendirdiği bir arka plana dayalı olarak, oldukça radikal bir biçimde deneyimlendiğidir. Türkiye'de milli güvenlik, devletin temel kuruluşunu ve siyaset olasılıklarını belirleyen bir yönetim tekniği olarak, ülkenin en kritik bir arada yaşama meselelerinin siyasal mekanizmalarla ve şiddetten arındırılmış bir düzlemde çözülmesinin önündeki ana engeldir. Bu çerçevede bu paneldeki makaleler milli güvenlik devletinin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ortaya çıkan temel özelliklerini, değişen uluslararası sisteme paralel olarak yapılanan kurum ve politikalarını ve dayandığı temel paradigmayı ele almaktadır.

Tunahan Yıldız (ODTÜ), İslamcı İdeolojide Milli Güvenlik: Uluslararası Boyut Üzerinden Bir Açıklama

Bu çalışma, Türk İslamcılığının milli güvenlik söylemini incelemektedir. Çalışmanın hareket noktası, AKP'nin özellikle 2015 sonrası söylemleri ve pratikleriyle özdeşleştirilen milli güvenlik siyasetinin, bir iktidar ve meşruiyet stratejisi olmasına ek olarak ve bunun ötesinde İslamcı ideolojide tarihsel olarak dikkate değer bir yere sahip olmasıdır. Milli güvenlik siyaseti, 2015 sonrasında İslamcı ideolojiye göre "icat edilmekten" ziyade, İslamcı ideolojinin içerisinden "çağırılmıştır." Dolayısıyla bu çalışma, 2015 sonrasında milli güvenlik söyleminin 2015 öncesine ait ideolojik arka planına odaklanmaktadır. Bahsedilen ideolojik zemin, cumhuriyet sonrası İslamcı siyasal söylemin kuruluş yılları olan 1940'lardan AKP'nin milli güvenlik siyasetiyle şekillenen 2010'lara uzanan dönemde yayımlanan İslamcı dergilerin söylem analiziyle tartışılmaktadır. Çalışmada, İslamcı ideolojinin milli güvenlik söylemi, "güvenlikten içeri uluslararası" olarak adlandırılan yaklaşım üzerinden açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, çeşitli düzeylerdeki eşitsizliklerin ve farklılıkların şekillendirdiği dünyada faillerin güven(siz)lik söylemleri, uluslararası boyuta dair anlayışlarına gömülüdür. Bir başka ifadeyle, bu yaklaşım, ana akım güvenlik kavramlarını ve iç dinamikleri merkeze alan anlatıları eleştirerek faillerin güven(siz)lik söylemleri ile uluslararası boyuta dair anlayışları arasındaki etkileşimi incelemeyi önermektedir. Bahsedilen yaklaşım çerçevesinde, bu çalışma, Türkiye İslamcılığının milli güvenlik

söylemini uluslararası boyuta dair anlayışı üzerinden okumaktadır. Buna göre, İslamcılığın uluslararası alana dair “kuram”ını oluşturan boyutlardan özellikle beş ana ideolojik unsurun, İslamcılığın milli güvenlik söyleminin temelini oluşturduğunu iddia etmektedir. Birincisi, uluslararası boyutun hiyerarşik olarak kavranması ve bilhassa Batı merkezli bir emperyalist tahakküme yapılan vurgudur. Buna göre, uluslararası alan, kadir-i mutlak yukarıdakiler ile aciz-i mutlak aşağıdakilerden oluşmaktadır. Bu, İslamcı ideolojinin milli güvenlik söyleminde şedit bir güç istencine ve buna dair aciliyet hissine götürmektedir. İkincisi, İslamcı uluslararası anlayışta iç-dış ayrımının sorunsallaştırılmasıdır. İslamcı ideoloji, uluslararası boyutu yalnızca devletlerin sınırları dışında ve bir ara-alanda gerçekleşen bir olgu olarak değil, aynı zamanda ve çoğunlukla devletlerin içerisinde eyleyen bir ilişkiler ağı olarak kavramaktadır. Üçüncüsü, bu hiyerarşik uluslararası sistemin, medeniyet-temelli büyük kütlelerden oluşmasıdır. Tespit edilen uluslararası düzen, sadece bir eşitsizlik ve geçirgenlik düzeni değildir, aynı zamanda bir makro-kimlikler düzenidir. Dördüncüsü, ahlak/değer/norm siyasetine dair varsayımlardır. Bu, bir taraftan, uluslararası sistemde algıladıkları, kabul edilemez ve fakat muğlak tanımlı bir gayri ahlakiliğin aslı konumudur. Diğer taraftan da uluslararası toplumun değer standartlarının dayatılmasına dair bir sendromdur. İslamcı ideolojinin kendisine atfettiği ahlaki üstünlük, milli güvenliği bir ahlak meselesi olarak tanımlamaktadır. Beşincisi, uluslararası boyutun karakterini değiştirmeye yönelik Üçüncü-Dünyacı, bloklaşmacı ve medeniyet-getirici bir değişim talebidir ve bu talebin gerçekleştirilmesi için yaslanılan Türkiye istisnaiciliğidir. İslamcı milli güvenlik anlayışı, bu çerçevede Türkiye’nin hususi karakterine, rolüne ve sorumluluklarına dair bir faillik ortaya koyma çabasının sonucu olarak “dava” biçiminde vücut bulmaktadır.

Seçkin Çelik (Hacettepe Üniversitesi), *Milli Güvenliğe Kültüralist Bakış: Türk-İslam Sentezi’ni Milli Güvenlik Siyaseti Ekseninde Okumak*

Sanayileşme ve kentleşmenin belli bir seviyeye gelmesiyle birlikte 1960’lı yıllarda Türk toplumu ciddi bir kabuk değiştirme sürecine girdi. Bunun beraberinde getirdiği toplumsal sorunlara yönelik çeşitli görüşler ortaya atıldı. Bunlar içerisinde seçmenler nezdinde en güçlü karşılığı olanlar CHP’nin temsil ettiği sosyal demokrat çözüm ve AP’nin temsil ettiği liberal-muhafazakar çözümdü. Sosyal demokratlar 1961 Anayasası’nın öngördüğü reformlar çerçevesinde devrim niteliğinde bir sosyal ve ekonomik değişim yapmayı vadederken AP çizgisi toplumsal talepleri kapitalizmin daha kolay serpilebileceği şekilde sınırlayan, buna karşılık muhafazakar kültür politikalarıyla sanayileşmenin beraberinde getirdiği sorunları yatıştırırmayı öne çıkaran bir politika öneriyordu. Ancak her iki akım da demokrasi içinde kalkınmayı ve komünizmin önlenmesini vadedmekteydi.

Buna karşılık mevcut sağ düşünsel birikimi de arkasına alarak 1969’dan itibaren bir grup aydın hem kalkınma sorunlarına hem de ulusal güvenlik sorunuyla eşleştirdikleri komünizm sorununa kültüralist bir çerçevede çözüm üretme iddiasıyla ortaya çıktılar. 1970’te Aydınlar Ocağı çatısı altında örgütlenen bu aydınlar, Türkiye için temel tehdidin ne ekonomiden ne de dış dünyadan değil içeride milli birliği zayıflatan akımlardan geldiğini öne sürüyorlardı. Bunun esas sebebi de ismi açıkça belirtilmese de Atatürk döneminden itibaren başlayan ve “kozmpolit” insan ürettiği düşünülen milli eğitim sistemiydi. İnönü döneminden itibaren daha da güçlenen hümanizm akımının etkisiyle dini ve milli aidiyetleri zayıflayan kitleler, yabancı ideolojileri benimsiyor ve Türkiye üzerinde planları olan dış güçlerin piyonları haline geliyorlardı. Bunun önüne geçilmesinin yolu, Türk toplumunun tarihsel gelişim nedeniyle tabii ideolojisi olduğu öne sürülen Türk-İslam sentezini bütüncül bir kültür politikasıyla topluma benimsetmekten geçiyordu. Söz konusu aydınlar 1970’ler boyunca Türkiye’nin yönetimini elinde tutanları bu çözüme ikna etmek için uğraştılar.

1980 Askeri Darbesi’ne tanık olunduğu sırada CHP ve AP’nin sunduğu çözümler iflas etmiş kabul ediliyordu. Darbeyi gerçekleştiren üst düzey komutanlar Türkiye’deki güvenlik tehditlerini ve bunların üstesinden gelmek için takip edilecek politikaları belirlerken Aydınlar Ocağı çevresinin görüşlerini büyük ölçüde benimsediler. Buna göre temel tehdit milli bütünlüğün parçalanmasından ve buna sebep olan siyasi akımlardan geliyordu. Bu akımların başlıcaları Marksizm-komünizm, hümanizm, materyalizm ve bölücülüktü. Çözüm ise Atatürk milliyetçiliği ambalajıyla ülkenin her noktasına taşınmak istenen Türk-İslam sentezine dayalı eğitimdi. Devleti kutsal sayan devlet metafiziğine uygun

düŖecek Ŗekilde kùltürü de kutsal sayan bu anlayıŖa göre deęiŖmez Türk-İslam kùltür öğeleri tespit edilmeli ve bunlar yeni nesillere bu sentezi benimsemiŖ eğitimciler aracılığıyla öğretilmeliydi. Bu tezin darbeyi gerçekteŖiren askeri liderlerce kabul edilmesi sonucunda Atatürk büstleri eŖlięinde Atatürk'ün kùltür devrimin durdurulmasını savunan görüŖün tüm ÷lkeye yayılması 12 Eylül Rejimi'nin kùltür planlamasında yer bulacaktı. Erken Cumhuriyet döneminin "eğitim birliği" yoluyla milli birliği sağlama politikası nedeniyle eğitimin milli ve laik olması bakımından ele alınan din eğitimi de yeni kùltür politikası ve yeniden tanımlanan milli bütünlüğe yönelik tehditler çerçevesinde gözden geçirilecek ve yeni nesillerin dindar olarak yetiŖtirilmeleri gerekli görüldüğünden din eğitimi de zorunlu hale getirilecekti.

Alper Kaliber (AltınbaŖ Üniversitesi), *Türkiye'de Modüler Olağanüstü Hal Rejiminin İnŖası ve GüvenlikleŖtirme Politikaları*

Olağanüstü hal (OHAL) ve istisnacılık politikaları, 11 Eylül saldırılarından beri yalnızca geliŖmekte olan ÷lkelerde değil, liberal batı demokrasilerinde de yükseliŖte. Bu dönemde istisnanın ve OHAL siyasetlerinin kalıcılaŖtıęı, norm haline geldiği düŖüncesi, eleŖtirel sosyal bilimlerde neredeyse sorgulanmayan bir ön kabule dönüŖtü. Oysa günümüzde birçok yerleŖik demokraside ve hibrit rejimde istisna olanın kalıcılaŖmasından ziyade norm ve istisnanın veya olağan ve olağanüstü önlemlerin, politikaların ve pratiklerin birlikte ve iç içe var olmalarından söz edilebilir. Günümüzdeki OHAL rejimleri, olağanüstü yürütme yetkilerinin ve hukukun üstünlüğünün aynı anda ya da birbirlerini tamamlayacak Ŗekilde iç içe geçtikleri modüler OHAL rejimleri olarak sürdür÷lmektedir.

Türkiye'de 15 Temmuz 2016'daki darbe giriŖiminin ardından üç ay için ilan edilen OHAL, 7 kez uzatılarak iki yıl sürdü ve bu süre boyunca hükümet ÷lkeyi parlamento denetimi olmaksızın çıkardığı kanun hükmünde kararnamelerle (KHK) yönetti. OHAL'in Temmuz 2018'de resmen sona ermesinden bu yana KHK'ların yerini cumhurbaşkanlığı kararnameleri (CBK) almıŖ göz÷kmektedir. Böylelikle Türkiye'de OHAL resmi olarak sona ermiŖ olsa bile 'cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine' geçiŖle birlikte hukuk düzenine kurum ve prosedürlerle OHAL yetkilerinin, norm ile istisna halinin iç içe geçtikleri ve birlikte var oldukları süreğen bir 'modüler' OHAL rejimi inŖa edilmiŖtir. Bu çalıŖma, ayrıca kurucu bir pratik olarak modüler OHAL rejimlerinin sürdür÷lmelerini mümkün kılanın güvenlikleŖtirme pratikleri olduğu tezini Türkiye örneğinde tartıŖmaktadır.

C. Akça Ataç (Çankaya Üniversitesi), *Ulusal Güvenlik, Diplomasi ve "KaŖıkçı Olayı": Bir Feminist EleŖtiri*

Ulusal güvenlik devletlerin, doğrudan veya dolaylı, bekalarıyla ilgili politikalar aracılığıyla sağlanır. Bu politikalar, siyasi, ekonomik ve askeri güç ile orantılı olarak uygulanır. SavaŖ hali dıŖı durumlarda kullanılan yöntemlerden biri diplomasidir. Günümüzde kamu diplomasisi geleneksel diplomasinin önüne geçmiŖ gibi göz÷kse de söz konusu ulusal güvenlik olduğunda geleneksel diplomasi birincil önemini korumaktadır. Devletler arasındaki diplomatik iliŖkilerin hukuki güvencesi, Viyana Konvansiyonu olarak bilinen 1961 tarihli Diplomatik İliŖkiler Hakkındaki Viyana SözleŖmesi ve Konsolosluk İliŖkileri Hakkındaki Viyana SözleŖmesi baŖlıklı iki metindir. Devletlerin bu sözleŖmeler çerçevesinde, barıŖ zamanı birbirlerine tanıdıkları dıŖ dokunulmazlık (*extraterritoriality*) yani diplomatların ve diplomatik binaların yerel yasaların kapsamının dıŖında tutulması hakkı, diplomatik iliŖkilerin sürdür÷lmesindeki temel ilkelerden biridir. Soğuk SavaŖ döneminde bu güvencenin suiistimal ediliŖi ile ilgili çeŖitli vakalar yaŖanmıŖsa da ilkenin genel kapsamı bozulmamıŖtır. Ancak, İstanbul'daki Suudi Arabistan konsolosluk binasında, 2 Ekim 2018 tarihinde iŖlenen 'KaŖıkçı cinayeti,' bu ilkenin açık ve doğrudan ihlalini içeren ve diplomasi tarihine geçecek önemde bir olaydır. Ulusal güvenliğin bir parçası olan diplomatik güvencelerin, neden ve nasıl bu Ŗekilde büyük bir güvenliğ açığı ile sonuçlandığının üzerinde durmak, hem güvenliğ hem diplomasi çalıŖmaları bakımından gereklidir.

Bu çalışma, muhalif Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın Suudi Arabistan'ın İstanbul'daki konsolosluk binasında Suudi devletinin resmi yetkilileri tarafından öldürülmesini, Türkiye-Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ilişkiler bakımından inceleyecek; Birleşmiş Milletlerin konu ile ilgili, Türkiye'nin de katkısıyla, yayımladığı raporu esas alacaktır. Diplomatik açıdan, misafir bir ülkenin, ev sahibi ülkenin egemen topraklarında barış zamanı resmi güç kullanması anlamına gelen bu cinayetin, Viyana Sözleşmesinin güvencesi altındaki dış dokunulmazlık kapsamına girip girmediği büyük bir tartışma konusudur. Bu çalışma, aynı zamanda bu tartışmaya da katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken feminist diplomasinin patriyarkal/geleneksel diplomasiye güç, tahakküm ve hegemonik erkeklik çerçevesinde yönelttiği eleştirel sorulardan yararlanacaktır.

PANEL 48 (11.15-12.45, A125)

GÖÇ

Panel Başkanı: Zuhâl Yeşilyurt-Gündüz (TED Üniversitesi)

Munise Nur Aktan (İstanbul Arel Üniversitesi & İstanbul Esenyurt Üniversitesi), *Göçün Geride Bırakmadıkları: Mal Biraz Da Canın Yongası Değil Mi?*

Yaşamın içerisinde, özellikle tabiatın sarsıcı anları ve toplumsal-ekonomik kriz zamanlarında bireyin eşya ile kurduğu bağ varlığını her zamankinden daha güçlü bir şekilde göstermektedir. Jan Assman'a göre eşya aslında kişinin benliğine dair bir özü de ortaya koyar. Tam da bu sebeple sahip olunan eşya silsilesi, var olduğumuz anla beraber farklı geçmiş zamanları, "eski"yi ve eskide var olan "biz"i yansıtan bir zaman göstergesine de sahiptir. (2018: 204) Bu bağlamda da eşya yaşamda sadece pratik bir şekilde hayatımızı kolaylaştıran araç ve gereçlerden ibaret değildir; gündelik hayatın tam ortasında birey ve toplum için psikolojik ve sosyolojik anlamlara da sahiptir.

Eşyalar bireyler tarafından yaşamlarında kendilerine eşlik eden, hayatlarının önemli tanıkları olarak görülmektedir. Bu bağlamda eşyanın sadece nesne olmadığı soyut olarak da anlamlı bir değere tekabül ettiği görülür. Kişi maliki olduğu eşyanın sırrını çözer ve o eşya dile gelirse de bireyin soyut ve somut tüm soru(n)larına yanıt verir. (Halbwachs, 2018: 141) Bu durum düşünüldüğünde toplum ve onu oluşturan bireyler için eşyanın kimliksel, kültürel bir anlamı olduğu açıktır. Tüm bunların yanında eşya belleği yaratan en önemli dayanak noktalarından bir tanesidir.

Eşya, bugünün evreninde pratik anlamda işe yarama karşılığına sahipken aynı zamanda geçmişle olan ilişkilerimizi de tekrar ve tekrar üretmektedir. Bu açıdan bakıldığında eşyanın aidiyet-bellekle ve bunların yanında nostalji kavramıyla da doğrudan ve kuvvetli bir ilişkisi vardır. Bugün işimize yarar, yarın için güven verir ve geçmişimizi, kimliğimizi, köklerimizi tekrar ve tekrar inşa eder. Halbwachs'ın nesnelere ve bireyler arasındaki ilişkinin bugün ve geçmiş arasındaki ilişkiyi de kurduğunu ifade ettiği analizinden yola çıkarak; eşyanın, bireyin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Söz gelimi yetişkin bir birey için çocukluğundan kalan oyuncakların anlamı; geçmişi, aile bağları, çocukluk anıları, o zamanki mutluluğu ya da çocukluk travmaları manasına gelebilir. Aidiyetin çoğu zaman bir sabitlik üzerinden inşa edildiğini düşünürsek mekânın kendisi kadar nesnelere de aidiyeti kurmak için önemlidir, çünkü bellek için önemli başka aktörler; şeylerin kendisidir.

Bu çalışmada, eşyanın bellek-aidiyet ve kimlik kurmadaki ilişkisi ve bağıntıları ele alınarak zorunlu bir göç neticesinde Türkiye'ye gelen 1989 Bulgaristan göçmenlerinin deneyimleri ele alınacaktır. Büyük bir çoğunluğu beklenmedik bir anda göçe zorlanan ve mecburi hızlı bir hazırlık süreci sonrasında yollara koyulmak zorunda bırakılan Bulgaristan Türkleri için bellekleri, aidiyetleri ve kimlikleri için eşyanın anlamı ne olmuştur? Geride bıraktıkları ve yanına aldıkları eşyalar onlar için neyi simgelemektedir? Derinlemesine görüşmeler aracılığıyla ortaya koymuş oldukları bilgi ve deneyimler çalışmadaki temel kavramların yardımıyla oluşturulan temalar çerçevesinde yorumlanıp yapılandırılarak incelenecektir.

Duygu Öztürk (İstanbul Medipol Üniversitesi), *Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadınların Kamusal Alan Deneyimleri ve Sorunlar*

Resmi rakamlara göre, Türkiye’de geçici koruma statüsü altında yaşayan Suriyeli sığınmacıların nüfusu 3,5 milyonu aşmıştır. Bu nüfusun yarısı kadınlardan, önemli bir çoğunluğu ise kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmalar, kadın, erkek ve çocukların göç etme, göçmen/mülteci olmaya dair farklılaşan deneyimlere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, göçe ve göçmen/sığınmacı olmaya dair homojen veya biricik türde bir kadın deneyiminin varlığından bahsetmek de mümkün değildir; çeşitli faktörlerden kaynaklanan kesişimsellikler farklı kadın deneyimlerinin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu argümanlara dayanarak, bu çalışma Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların kamusal alan deneyimlerine odaklanmaktadır. Araştırmanın temel sorusu, Türkiye’deki Suriyeli kadın sığınmacılar arasında kamusal alanda bulunma ve kamusal alan deneyimlerinin nasıl farklılaştığıdır. Bu temel sorunun yanı sıra, Suriyeli kadın sığınmacılar ne sıklıkla ve daha çok hangi sebeplerle kamusal alana çıkıyorlar, kadınların Türkiye’deki kamusal alan deneyimleri Suriye’dekinden ne kadar ve nasıl farklılaşmaktadır soruları da araştırılmaktadır. Çalışma kapsamında İstanbul’da ve Gaziantep’te yaşayan 25 Suriyeli kadınla Mayıs-Haziran 2023 döneminde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin sonrasında yapılan ilk analizler sonucunda Suriyeli kadınlar için kamusal alanda onları en zor zorlayan iki meselenin var olduğu görülmüştür. Bunlarından bir tanesi dil meselesi iken, diğersinin Suriyelilere yönelik önyargı ile ırkçı tutum ve davranışların olduğu görülmektedir. Bu iki mesele kadınların kamusal alana çıkışlarını önemli şekilde etkilemektedir. Fakat burada bile kadınlar arasında önemli farklılıklar söz konusu olmaktadır. Kadınların yaşları, eğitim seviyeleri, sosyal-ekonomik durumları ve kültürel kodları, onların hem kamusal alanda bulunma sıklıklarını hem de nasıl bir deneyim edindiklerini önemli derecede şekillendirmektedir.

Zehra Çelik (İstanbul Üniversitesi), *Belçikalı Türkler’in Temsil Problemi*

Literatür Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen kökenli vatandaşların siyasi arenada temsil problemi yaşadığını iddia etmektedir. Bu iddia Belçika’da bulunan Türk kökenli göçmenler için de geçerlidir. Seçilmiş Türk kökenli siyasetçiler, Türk kökenli vatandaşların çıkarlarını temsil etmemektedir veya edememektedir. Elbette Türk kökenli göçmenlerin veya genel olarak bütün göçmenlerin çıkarları farklı etnik kimliklere mensup olan kişiler tarafından temsil edilebilir. Fakat burada değinilmek istenen nokta, etnik temsil meselesidir. Etnik temsil literatürüne göre belli bir etnik kimliğe mensup olan azınlıklar, siyasi parti veya siyasi görüş fark etmeksizin, daha iyi bir temsil beklentisiyle seçimlerde kendileriyle aynı kimliği paylaşan adaylara oy verirler. Bu beklentiye karşın, Belçika’da yaşayan Türkler Türk siyasetçiler tarafından yeterince temsil edilmemektedir. Bu çalışma ile yetersiz temsilin nedenleri araştırılacaktır. İlk olarak, Türk kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı yerlerde belediye meclislerinde bulunan meclis üyelerine bakılmış ve Türkler’in nüfusları ile orantılı olarak meclislerde temsil edildiği görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, yerel meclislerde Türkler’in betimleyici temsile ulaştığı, dolayısıyla, yetersiz temsilin sebebinin betimleyici temsil olmadığı açığa çıkmıştır. Bu nedenle, temsil probleminin asli temsil eksikliğinden meydana geldiği düşünülmüştür. Bunun altında yatan nedenleri anlamak amacıyla aktif olarak siyasette bulunan Türk kökenli meclis üyeleri ve Belçika’da yaşayan Türk toplumunun önde gelenleri ile toplamda yirmi mülakat yapılmıştır. Bu mülakatların analizi sonucunda temsil problemine ilişkin dört neden tespit edilmiştir. Birincisi, Türk halkının toplumsal sorunlarına dair Belçika siyasetinden bir talebi olmadığı, genel olarak talepsiz bir toplum olduğu açığa çıkmıştır; Türk halkının talepleri genel olarak günlük problemleri ve kişisel çıkarları ile ilgilidir. İkincisi, Türk kökenli siyasetçilerin Türk halkından farklı çıkarları, öncelikleri ve kendi-algıları olduğu görülmüştür. Üçüncüsü, Belçika’daki kurum kültürü ve parti politikaları Türk politikacıları sınırlayıcı bir faktördür. Dördüncüsü, ev sahibi ülke olan Türkiye’nin ulusal siyasetindeki siyasi bölünmüşlükler Belçika’da yaşayan Türk kökenlilerin siyasi katılımını ve siyasetçilerin aktivitelerini etkilemektedir.

Bu anlamlı sonuçlar itibariyle, bu çalışma Belçikalı Türkler’in siyasi temsiliyle alakalı literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

PANEL 49 (11.15-12.45, A231)
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET
Panel Başkanı: Meral Uğur-Çınar (Bilkent Üniversitesi)

Gülriş Şen (TOBB ETÜ), *Mahsa Emmini Protestoları Sonrası İnan'da Patriarka-Karşıtı Mücadele ve Eril Restorasyonun Dinamikleri*

İnan'da Mahsa Jina Emmini'nin ahlak polisi tarafından gözaltındayken ölümü sonrasında başlayan protestolar, farklı etnik ve sınıfsal gruplara mensup İnanlı kadınların siyaset ve toplumdaki talepleri için yeni bir eşik teşkil etmektedir. Ülkenin modern tarihindeki pek çok sosyal hareketin ve siyasi dönüşümün için bir parçası olan İnanlı kadınlar ilk kez protestoların bu denli merkezinde yer alırken, özellikle 1990'lardan itibaren artarak süren eşit yurttaşlık taleplerine, zorunlu örtünme (hicab) karşıtı mücadele de eklenmiştir. Mahsa Emmini protestoları öncelikli olarak İnanlı kadınların bedenleri ve tercihleri üzerindeki otonomilerini talep eden bir özgürlük arayışını gösterirken, protestolar yalnızca hicab karşıtlığı ve kadının seçim özgürlüğü savunusu olarak kalmamış, protestocular (patriarkal) sistemin topyekûn değişmesini istemiştir.

Bu bildiri, İnan'da Mahsa Emmini protestolarını toplumsal cinsiyet merceğinden analiz ederken, ilk olarak, protestocu kadınların 1990'larda patriarkal düzen ile pazarlık ederek hukuki kazanımlarını genişletmek için mücadele eden öncüllerinden ayrışmasını ve bu pazarlığın meşruiyet kaybı yaşayan sistemle müzakereden mücadeleye dönüşüm sürecini inceleyecektir. Bildirinin ikinci kısmı ise müesses nizamın protestolara ve taleplere verdiği tepkiyi ve içinde bulunduğu meşruiyet krizini eril restorasyon ile aşma stratejilere odaklanacaktır. 2010'larda Arap İsyancıları bağlamında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da otoriter restorasyonun ayrılmaz bir unsuru olarak karşılaştığımız eril restorasyon kavramı patriarkal sistemin krizine ve güvende hissetmediği dönüşüm momentlerinde daha fazla baskı ve ideolojik müdahale ile kendisini yeniden üretme arayışına işaret eder. Bu sürecin İnan'da yaşanan krizdeki örüntülerine bakan mevcut çalışmada ise devletin, protestoların başladığı 17 Eylül 2022'den bu yana artan baskı, gözetim ve denetim politikaları incelenecek ve İnan'da kadınların toplumsal varlığı, "iffeti", kadın bedeninin "düşman" ve "beka" gibi kavramlar üzerinden yeniden tahayyül edildiği süreç tahlil edilecektir. Böylelikle İnan'da patriarka karşıtlığı ile eril restorasyon siyaseti arasındaki çelişkili ilişkinin dinamiklerine ve yeni siyasi mücadeleler için açtığı alana ışık tutulacaktır.

Ali Alper (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Orta Sınıfın Liberal Demokrasiye Desteği*

Bu makale orta sınıfın liberal demokrasiye destek veya destek vermeme koşullarını tartışmaktadır. Söz konusu çalışma Siyaset Bilimleri literatüründe yaygın 'orta sınıf tipik olarak liberal demokrasiye destek verir' ifadesinin nitelendirilmesi gerektiğini, çünkü bu ifadenin esas olarak Anglosakson, Batı ülkelerinin tarihsel deneyimine dayandığını savunuyor. Bu çalışmada alandaki yaygın görüşün aksine 'bazen' orta sınıfın liberal bir demokrasinin kurulmasına veya korunmasına istekli olmadığına dair bir açıklama sunulmaktadır iki durum tartışılıyor: 19. yüzyılın ikinci yarısında Britanya ve 21. yüzyıl Çin'i.

Britanya'da, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle, sanayi sektöründe işletmelere sahip orta sınıf, siyasete aktif olarak dahil olmayı talep etmiş ve demokratikleşmede kilit bir rol oynamıştır. Ancak bu eğilimin evrensel olmadığı kolaylıkla görülebilir, çünkü aynı dönemde Kıta Avrupa'sında, profesyonel, maaşlı orta sınıf demokratik kurumlar kurmaya çalışırken imalat ve ticaret orta sınıfı yönetici elitleri desteklemiştir.

Buna karşılık, Chen ve Lu tarafından yapılan bir çalışma, Çin'de alt sınıfların demokrasiye orta sınıfa nazaran daha fazla destek verdiğini bulmuştur. Yazarlar, kültürün orta sınıfın liberal demokrasiye karşı bakış açısını belirlemede önemli bir rol oynadığı sonucuna varmaktadır. Örneğin, Çin siyasi kültürü 'demokrasinin sosyal uyuma [veya düzene] hizmet etmesi gerektiğini' varsayar. Ayrıca, orta sınıf için sosyal istikrar ve maddi çıkarlarının güvenliği siyasi özgürlüklerine göre daha önemlidir.

Güney Kore ile birkaç Latin Amerika ülkesi gibi durumlardan yola çıkan Bahar Leventoğlu, otokratik toplumlarda orta sınıfın geleceğine güvendiğinde yönetici elitlere destek vermeyi kabul ettiğini açıklayan bir model oluşturur. Ancak sosyal hareketlilikte bir değişim olur ve orta sınıf aşağı yönlü bir trend yaşamaya başlarsa, yönetici sınıfa karşı bir devrimi desteklemeye daha meyilli hale gelirler. Orta sınıfın bu davranış değişikliği demokrasiye geçişe yardımcı olabilir. Bu makalede Leventoğlu'nun modelinin aralarında Türkiye'nin de bulunduğu farklı 'Anglosakson olmayan' coğrafyalarda da geçerli olmasının yüksek bir ihtimal olduğu öne sürülmektedir.

Özetle, bu makale kültürün, sosyal istikrarın, maddi çıkarların ve sosyal hareketliliğin orta sınıfın liberal demokrasiyi destekleyip desteklemediğini belirlemede önemli roller oynadığını tartışmaktadır.

Atay Demirel (Doğu Akdeniz Üniversitesi), *Küresel Sermayenin Tanınmamış Devletlerde Yayılımı: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Çok Uluslu/Uluslararası Şirketler*

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), 1983'de bağımsızlığını ilan ettiğinden beri, Türkiye Cumhuriyeti haricinde, dünyaca tanınmamış bir devlettir. Yarım milyondan daha az bir popülasyona sahip olan KKTC, coğrafi bölgesi olan Doğu Akdeniz'deki diğer devletlere kıyasla, daha küçük bir pazara sahip bir politik yapıdır. Buna ek olarak Avrupa Birliği KKTC'ye çeşitli (doğrudan veya dolaylı) ekonomik ve politik ambargolar uygulamaktadır.

Fakat, coğrafyasına kıyasla küçük bir pazara sahip olmasına ve tanınmamış bir devlet olmasından ötürü yasadışı riskini taşımaya rağmen, Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) ve Uluslararası Şirketler (UŞ) KKTC pazarında faaliyet göstermekte ve gün geçtikçe bu pazar üzerindeki yayılımlarını artırmaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı 2022 yılı Yatırım İklimi Raporu'na göre 2021 Mart ayı itibarı ile KKTC'de 429 yabancı şirket ve 516 "offshore" şirket faaliyet göstermektedir. Bu yatırımlar ya ÇUŞ ve UŞ'ler tarafından doğrudan yatırım şeklinde, ya da KKTC'deki yerel yatırımcılar aracılığı ile dolaylı yatırım şeklinde yapılmaktadır. Bahsi geçen şirketlerin hiçbiri Türkiye merkezli bir şirket olmayıp, KKTC'yi tanımamakta olan ülkelerde merkezlenmiş şirketlerdir.

Bu bağlamda, bu şirketlerin merkezlendiği devletlerin bakış açısıyla KKTC isminde yasal olarak herhangi bir devlet bulunmuyor olması sebebiyle, KKTC'de yatırım yapan UŞ'lerin ve ÇUŞ'lerin buradaki yatırımlarının meşruluğu sorgulanmaya açık hale gelmektedir. Ele alınan bu çalışmada, KKTC'de faaliyet göstermekte olan ÇUŞ ve UŞ'lerin buradaki yatırımlarını hangi dinamik ve mekanizmaları kullanarak, nasıl yasal bir çerçeveye oturttukları incelenecektir.

Şenol Arslantaş (İstanbul Üniversitesi), *Batı Avrupa Dışı Sosyal Demokrasi Deneyimleri: CHP-PASOK Karşılaştırması*

Bu araştırma, Avrupa'nın periferisinde sosyal demokrasinin ortaya çıkış ve gelişim dinamiklerini, CHP ve PASOK karşılaştırması üzerinden ele almaktadır. Bir ideoloji olarak sosyal demokrasi, her ne kadar orijini itibarıyla Batı Avrupa kaynaklı olsa da, 2. Dünya Savaşı sonrasında demokratikleşme, sosyal haklar ve sosyal koruma gibi konularda sosyal demokrat hükümetlerin elde ettikleri önemli başarılar nedeniyle farklı coğrafyalara da nüfuz etti. Bu itibarla Latin Amerika, Afrika ve Asya'da sosyal demokrat programı merkeze alan çok sayıda siyasi partinin kurulduğu görülmektedir. Bununla birlikte 1970'lerde patlak veren bir dizi krizin ardından sosyal demokrat partilerin Keynezyenizm ve refah devleti başta olmak üzere geleneksel programlarına yabancılaştıkları görülmektedir. 1970'lerde Batı Avrupa'da sosyal demokrat uzlaşma çökerken; otoriter rejimlerin bir bir devrilmesinin ardından Güney Avrupa ülkelerinde ise sosyal demokrat partilerin güç kazanmaya başladıkları görülmektedir. Ne var ki Batı Avrupa geleneğinden farklı olarak, bölgede özgün sınıf dinamikleri, sendikal hareketin zayıflığı ve geç demokratikleşme gibi nedenlerle sosyal demokrat hareketin farklı önceliklere sahip olduğu ve bu nedenle gelişim dinamiklerinin Batılı örneklerden önemli ölçüde farklılaştığı ifade edilebilir. Bu farklılıkların anlaşılması için bu çalışmada Türkiye'de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile

Yunanistan'da Panhelenik Sosyalist Hareket (PASOK) örneklemi mukayese edilmektedir. Bu partilerin karizmatik liderliğe sahip olmaları ile anti-emperyalist pozisyon benimsemeleri itibarıyla geleneksel sosyal demokrasiden ayrıştıkları; ancak süreç içerisinde yapısal politik ekonomide meydana gelen yapısal dönüşüm neticesinde Üçüncü Yol'a yönelerek Batılı sosyal demokrasiye yakınlaştıkları iddia edilmektedir.

PANEL 50 (11.15-12.45, A229)
TÜRKİYE'DE SEÇİMLER VE SEÇMEN DAVRANIŞI
Panel Başkanı: Kerem Yıldırım (Bilkent Üniversitesi)

Eda Bektaş (Atılım Üniversitesi), *Türkiye'de Seçmenlerin Oy Verme Kararları ve Seçimler Üzerine Algısı*

Bu çalışma, Türkiye'de seçmenlerin genel seçimlerde oy verme kararlarını etkileyen faktörleri incelemektedir. Genel seçimler, temsili demokrasinin temel bir unsuru olarak hem en iyi performans göstermesi beklenen hükümeti seçme (temsil) hem de kötü performans sergileyen hükümeti oy vermeyerek cezalandırma (hesap verebilirlik) işlevleri görmektedir. Bununla birlikte, bazı çalışmalar seçmenlerin her zaman kötü performans sergileyen hükümetleri cezalandırma amacıyla oy vermediğini, bunun yerine çeşitli faydalar elde etme beklentisiyle iktidar partisine siyasi destek verdiklerini ve hatta iktidar ve seçmenler arasındaki bu tür klientalistik ilişkilerin, seçmen taleplerine göre mal ve hizmetlerin dağıtımını sağlayarak belirli ölçüde hükümetin duyarlılığını (*responsiveness*) artırabileceğini iddia etmektedir (Kitschelt ve Wilkinson, 2007). Ancak seçmenlerin patronaja dayalı oy vermesi ve iktidar ve seçmenler arasında bu tür klientalistik ilişkilerin yaygınlaşması, kamu kaynaklarının eşit dağılımını engellemekte, siyasi kurumların meşruiyetini erozyona uğratmakta ve hükümetin hesap verebilirliğini zayıflatmaktadır. Bu bağlamda, özellikle Türkiye gibi rekabetçi otoriter sistemlerde seçimlerin, temsil ve hesap verebilirlik mekanizması şeklinde işleyerek demokratikleşmeyi mi desteklediği yoksa patronaja dayalı klientalistik ilişkilerin sürdürülmesini mi sağladığı anlaşılması gereken önemli bir konudur. Bu çalışma da 2019 yılında 7250 katılımcıyla gerçekleştirilen ulusal bir kamuoyu araştırmasına (TEKA 2019) dayanarak, seçmenlerin seçimlerin işlevi ve oy verme davranışı hakkındaki algılarını incelemektedir. Ankete katılanlara yakın çevrelerindeki insanların en iyi program ve politika vaatlerine sahip siyasi partiye mi yoksa mal ve hizmetlere erişim karşılığında mı oy verdiğini düşündükleri ve ayrıca kendilerinin anket öncesinde gerçekleşen 2018 genel seçimlerinde herhangi bir parti ya da adaydan maddi bir yardım ya da hediye alıp almadıkları sorulmuştur. Çalışma, ayrıca, yaş, cinsiyet, eğitim, gelir ve ideoloji gibi çeşitli bireysel faktörlerin, seçmenlerin oy verme davranışıyla ilgili algıları nasıl etkilediğini de incelemektedir. İlk bulgular, klientalizm algısının yaş ve kişisel ekonomik durumla ters orantılı olduğunu, eğitim düzeyi ve muhalefete oy verme ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir. Çalışma, 2020 yılından itibaren yaşanan COVID-19 pandemisi, yüksek enflasyon ve Kahramanmaraş depremleri gibi seçmen tercihlerini ve algısını etkileyen olaylardan önceki dönemi kapsamaktadır. Çalışmanın bulgularının paylaşılmasıyla, günümüzde yapılacak benzer çalışmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Mesut Özel (Adıyaman Üniversitesi), *Türkiye'de Bir Kimlik ve Sermaye Olarak Memleket Üzerinden İşleyen Klientalizm*

Kamusal ve/veya özel kaynakların dağıtılması ya da paylaşılmasında adalet, liyakat gibi kriterler yerine farklı ağ ve/veya temalardan oluşan ilişki sistemlerinin belirleyici olması ve bunun sonucunda belirli kişi ve gruplara ayrıcalık tanıma ya da ötekileştirme olarak tanımlanabilecek kayırmacılık (klientalizm), toplumsal bir ilişki sistemidir. Toplumsal-siyasal alandaki mücadele/işleyiş, özü itibarıyla "kimin ne ve ne kadar alacağı" belirlendiği ve özellikle siyasal alanda "paylaşılana artırmak için paylaşanları azaltma" şeklinde gerçekleşmektedir ve toplumsal/siyasal aktörler bu mücadelede çeşitli araçlar, yöntemler geliştirmiştir ve geliştirmeye devam etmektedirler.

Genel anlamda sosyal bilimler özelde ise özellikle psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve siyaset bilimindeki anlama ve açıklama süreçlerinde, bu çabalara oldukça önemli açılımlar sağlayan kimlik ve sermaye kavramları, kayırmacılık ve bu ilişkiler için gerekli olan temaların/kimliklerin anlaşılmasında da eşsiz bir analiz imkânı sunmaktadırlar. Öyle ki Türkiye’de gerek mikro düzeydeki gündelik ilişkilerde gerekse makro düzey yapısal, siyasal ilişkilerde memleket üzerinden işlevselleştirilen kimlik ve kimliklemeler, grupları ve bireyleri dışlama/sınırlandırabilme ya da onlara bunlardan faydalanabilme imkânı sağlayabilmektedir. Bu çalışmada Türkiye toplumsal/siyasal hayatında etno-dinsel, ideolojik bir çekirdekten sökün eden ve memleket olgusu ve/veya algısı üzerinden billurlaşan bir ayrıcalık ya da ötekileştirmeye dikkat çekilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken konu ise özellikle son yıllarda artan ayrıcalık/kayırmacılık veya ötekileştirme uygulanacak kesimlerin belirlenmesinde bir imleme ve/veya damgalama olarak da ortaya çıkan memleket olgusunun/algısının etkisi ve işlevselliğidir. Sosyolojik anlamda özellikle Bourdieu’da tam anlamıyla netleşen sosyo-kültürel sermaye kavramlarında işaret edilen, doğuştan kazanılan ve/veya kısmen sonradan da edinilebilen, somut değerlere de dönüştürülebilir toplumsal/siyasal soyut ayrıcalıklar; Türkiye’de “sermaye olarak memleketin” “getirdiklerini ve/veya götürdüklerini” anlamada önemli bir açılım sunabilir.

Türkiye’de kamusal değerlerin dağıtım ve paylaşımı gibi kadim bir siyasal konu/sorunun bir kimlik ve sermaye olarak memleket ve onun işlevleri üzerinden değerlendirilmesi oldukça önemli veriler sunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada bu tarz bir kimlikleme/ötekileştirmeye dikkat çeken toplumun farklı gruplarına yönelik yapılmış bazı nitel araştırmaların verileri değerlendirilmiştir. Buna ek olarak Türkiye’de memleket üzerinden işlediği düşünülen ayrımcılık/ötekileştirmeyi gösteren bazı güncel ampirik veriler de sunulmuştur. Bu amaçla atanma şekli ve kriterlerinin yol açtığı keyfiyet ve kolaylıktan hareketle belirli kamusal pozisyonlar seçilmiştir. Konunun daha billurlaşması/somutlaşması adına Türkiye’de oldukça önemli idari pozisyonlar olan; bakanlık, bakan yardımcılığı ve valilikleri işgal eden kişilerin memleketlerine ilişkin veriler kamuya açık resmi kaynaklardan toplanmıştır. Veriler belirli bölge/memleketlere ayrıcalık ve ötekileştirmeyi ampirik olarak da göstermesi açısından çalışmada değerlendirilen nitel çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir. Elde edilen bulgulara göre; Türkiye’de kamu yönetimi anlamında belki de en önemli karar alıcılar olan, bahse konu pozisyonları işgal edenlerin %40’a yakını Türkiye’nin nüfus olarak en küçük (%8) bölgesi olan Karadenizlilerden oluşmaktadır. Değerlendirilen nitel ve nicel veriler bu durumun siyasi konjunktürle ilgili geçici bir durum veya masum bir hemşehricilik olmadığını göstermektedir. Veriler, bu adaletsiz paylaşımın bir sonucu olarak Türkiye’de dipten gelen bir mikro milliyetçiliği de göstermeleri açısından önemlidir.

Melih Nadi Tutan (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi), *Siyaset ve Afetler: 1965’ten 2023’e Türkiye’de Büyük Depremler ile Genel Seçimlere Katılım Oranları*

Her ne kadar Türkçe siyaset bilimi literatüründe çoğunlukla arka planda kalmış bir alan olsa da siyaset ve afetler arasında bir ilişki mevcuttur. Buna göre; siyasetin doğrudan veya afetlerin sonuçları üzerinde etkileri bulunmakla birlikte, afetler de siyaseti sınırlı ya da kapsamlı olarak dönüştürme potansiyeli taşır. Afetler ve siyasal katılım oranları arasındaki ilişkiye gelindiğinde ise literatürde farklı yanıtların bulunduğu görmek mümkündür. Bu minvalde, bazı çalışmalarda seçimlere katılımın ve diğer siyasal katılma yollarına eğilimin afetlerden sonra yükseldiği, bazılarında ise azaldığı öne sürülmektedir. Buradan yola çıkarak, bu çalışma Türkiye’de büyük depremlerden etkilenen bölgelerin seçimlere katılım oranlarının değişimini incelemeyi amaçlamaktadır. Bunun için, 1966 Varto depreminden 2023 Kahramanmaraş depremlerine kadar olan dönemde büyük depremlerin Türkiye’de seçimlere katılım oranları arasında bir fark meydana getirip getirmediği incelenmiştir. Bu inceleme için, 400 ve üzerinde can kaybının yaşandığı 11 ayrı depremden etkilenen şehirlerin ilçelerindeki deprem öncesindeki son ve deprem sonrasındaki ilk genel seçimlere katılım oranları esas alınmıştır. Bu ilçelerdeki geçerli oy kullanan seçmen sayıları ile kayıtlı seçmen sayıları, Türkiye genelinden arındırılmış ve Türkiye geneli seçim oranlarının böylece deprem yaşayan bölgelerden etkilenmemesi sağlanmıştır. Deprem yaşayan bölgelerdeki seçimlere katılım oranları, bulunan Türkiye geneli seçim oranlarına oranlanmıştır. Böylece deprem yaşayan ilçelerin Türkiye genelinde ortalama olarak seçimlere katılımında ne kadar sapma yaşadıkları bulunmuştur. Bulunan bu ortalamalar depremden önce ve sonra olarak her ayrı deprem için

ayrıştırıldıktan sonra, veriler normal dağılım gösterdiğinden parametrik ortalamalar arası fark testleri uygulanmıştır. Buna göre, Türkiye’de yaşanan depremlerde, afetten önceki ve sonraki genel seçimler arasında ilçelerin seçimlere katılım ortalamaları arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, 2023 Kahramanmaraş depremlerinde de 2018 ile 2023 Genel Seçimlerine katılım ortalamaları arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmaktadır. Çalışmanın sonucunda, hem 1965’den 2023’e Türkiye genelinde, hem de 2023 Kahramanmaraş depremlerinde deprem sonrası seçimlere katılım ortalamalarının bir önceki seçimlere katılım ortalamasından düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Literatürde de öne sürüldüğü üzere, Türkiye ve Kahramanmaraş depremlerinden sonraki seçimlere katılım ortalamasının düşüşünde afetten kaynaklanan ve böylece seçimlere katılımı zorlaştıran, seçmenlerin barınma şartlarının bir anda kötüleşmesi, sandıkların lokasyonlarının yıkılan ya da hasar alan binalardan dolayı değişmesi, siyasal katılım yerine beslenme, barınma gibi farklı önceliklerin oluşması gibi fiziksel koşulların etkili olduğu düşünülmektedir.

Esra İşsever-Ekinci (Bilkent Üniversitesi) & Merih Angın (Koç Üniversitesi), *Tercihli Seçim Sistemi ve Yerel Konuların Temsili: 1991 Seçim Sistemi Değişikliğinin Milletvekili Davranışlarına Etkisi*

Türkiye’de yapılan seçim sistemi değişikliklerini anlatan yazın çok gelişmiş olmasına rağmen, bu değişikliklerin neden ve sonuçlarını araştıran yayınlar çok bulunmamaktadır. Bu çalışma, 1991 yılında yapılan seçim sistemi değişikliğine odaklanarak, getirilen tercihli oy sisteminin milletvekili davranışlarına etkisini araştırmaktadır.

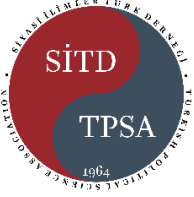
Seçim sistemleri literatürü, seçim sistemlerinin sadece sandalye dağılımı ile ilgili özelliklerinin değil, aynı zamanda oy pusula yapısındaki değişikliklerinin de siyasi sonuçları olduğunu göstermektedir. Seçim sistemlerini liste yapısına göre temel olarak iki ana kategoride toplayabiliriz: Aday odaklı seçim sistemleri ve parti odaklı seçim sistemleri. Aday odaklı sistemler, seçmenlerin oy verirken partilerden çok aday özelliklerini öncelikledikleri seçim sistemleridir ve seçmenler parti liste sıralamalarını değiştirebilirler. Parti odaklı sistemler ise seçmenlere parti liste sıralamasını değiştirme olanağı tanınmaz ve bu sebeple seçimler parti odaklıdır. Bu kategorileri seçim sistemlerinin iki kutbu olarak değerlendirebiliriz ve farklı seçim sistemleri bu iki ekstrem nokta arasında dağılmaktadır.

Seçim sisteminin parti odaklı ya da aday odaklı olması siyasi sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, parti-odaklı seçim sistemlerinde, yani seçmenlere aday listesinde bir değişiklik yapma fırsatı vermeyen sistemlerde, parti içi disiplinin yüksek olacağı ve yasama oylamalarında parti oyunun bölünmeyeceği gibi, programlı sosyal yardım harcamaları yapılacağı ve ulus odaklı kamu harcamalarının meclis gündemine taşınacağı ortaya koyulmuştur. Aday-odaklı sistemler ise, parti içinde fraksiyonların daha çok olduğu, vekillerin partilerinden bağımsız hareket etme olasılıklarının arttığı, yerel konuların meclis gündemine daha sık getirildiği, vekillerin yerel kamu harcamalarına daha çok odaklandığı ve yerel sorunlar hakkında daha çok yasa teklifi verildiği sistemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçim sistemlerinin teşvik ettiği davranışlar ile ilgili hipotezler test edilmesine rağmen, seçim sistemlerinde yapılan reformların parlamento davranışına etkisi ile ilgili çalışmalar henüz yeni gündeme gelmektedirler. Bu sebeple, liste yapısında yapılan değişikliklerin meclis davranışlarına olan etkisi konusunda beklentiler net değildir. Örneğin Avustralya yerel meclisinde Alternatif Oy (*Alternative Vote*) sisteminden tercihli nispi sisteme geçilmesi, beklentilerin aksine, coğrafi bölge ve yerel konulara daha az ilgi gösterilmesine sebep olmazken (Ishima, 2020) Norveç’te dar alanda çoğunluk sisteminden, kapalı liste nispi sisteme geçiş coğrafi bölgelere ve yerel konulara daha az odaklanılmasına sebep olmuştur (Hoyland ve Soyland, 2019). Romanya’da 2008 yılında yapılan ve daha aday-odaklı bir seçim sistemi getiren reform ise, vekillerin partilerinden daha bağımsız oy kullandığını bulurken, partiden bağımsız kullanılan oyların görece daha önemsiz konularda, diğer bir deyişle parti liderlerini sıkıntıya sokmayacak konularda, olduğu ortaya konmuştur (Coman, 2012).

Bu çalışma 1991 yılında Türkiye seçim sisteminde yapılan reformun etkisine odaklanarak, aday-odaklı liste yönünde yapılan değişikliğin, TBMM’deki milletvekillerinin davranışlarına etkisini

araştırmaktadır. 1991 yılında yapılan seçim sistemi değişikliği ile seçmenlere, tercih ettiği adaylara da oy verebilme yetkisi vermiştir. 1991 seçimlerinde, seçmenler herhangi bir adaya, o seçim çevresinde ilgili siyasi partinin aldığı tüm geçerli oy sayısının 15%'inden fazla oy verdikleri takdirde, ilgili aday tercih oylarıyla seçilebilmekteydi (Kanun No: 3757 Madde:10). Bu oran, herhangi bir adayın seçmen oyu ile seçilmesi için çok yüksek olsa da 1991 seçimlerinde 54 milletvekili, parti listesinde alt sıralarda olmasına rağmen seçmen oyu ile milletvekili olmaya hak kazanmıştır. Bu alışma, tercihli oy ile seçilen 54 milletvekili ile parti listelerinden seçilen milletvekilleri arasındaki meclis davranışlarındaki farklılıkları incelemektedir. Bunun için, 19. Yasama döneminde sorulan yazılı ve sözlü soruları ve bireysel yasa teklif verilerinden oluşan orijinal bir veri seti kullanarak yapılan analizde, tercih oyları ile seçilen milletvekillerinin yerel konulara daha fazla önem verdiği gözlemlenmektedir.

SİYASİ İLİMLER TÜRK DERNEĞİ

II. ULUSAL SİYASET BİLİMİ KONGRESİ

VI. OTURUM (8 EKİM 2023, PAZAR, 14.00-15.30)

PANEL 51 (14.00-15.30, AZ27)

TÜRK DIŞ POLİTİKASI-IV

Panel Başkanı: Özgür Özdamar (Bilkent Üniversitesi)

Ali Balcı (Sakarya Üniversitesi), *Türkiye'nin Üst Düzey Lider Ziyaretleri: Hangi Ülkelere Neden Gidiyorlar?*

Üst düzey liderlerin gerçekleştirdiği ziyaretler, sadece devletlerin dış politika önceliklerini değil, aynı zamanda diğer aktörlere yönelik mesajları da ifade eder ve bu şekilde uluslararası ilişkilerde güvenilir sinyaller oluşturur. Örneğin, Türkiye'nin İran, Çin ve Rusya ile yoğunlaştırılmış diplomatik ilişkileri, Batıya olan yönünün değişmekte olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Orta Doğu başkentlerine yapılan ziyaretler, Türkiye'nin İslamlaşma sürecine dair çıkarımlar için bir dayanak oluşturmaktadır. Bu örneklerden hareketle, Türkiye'nin lider ziyaretlerinin hangi motivasyonlardan etkilendiği sorusunu yanıtlamak için bir model oluşturabilir miyiz? Tek tek örneklerle odaklanan çıkarımlardan farklı olarak bütün ziyaretleri dikkate alan açıklamalar bize yeni bir şey söyler mi? 1989'dan 2022'ye kadar olan dönemi kapsayan "Türkiye Ziyaretleri" veri seti üzerinde yapılan bu çalışma, Türk liderlerin ziyaretlerinin dağılımını ortaya koymayı ve bu dağılımı etkileyen unsurları incelemeyi hedeflemektedir. Söz konusu veri seti, resmi devlet belgeleri gibi birincil kaynaklardan oluşturulmuştur.

Murat Demirel (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi), *Türkiye'nin Grand Stratejisi Tartışmaları Üzerine Bir Analiz*

Türkiye'nin grand stratejisi tartışmaları, en temelde, zamanın ve karar vericilerin değişimine dirençli, Türk dış politikasına yön verebilecek, kapasite ve araçları temel amaçlarla buluşturabilecek bir vizyona sahip süreklilik arz eden, bütüncül bir politika çerçevesinin mevcudiyeti üzerinedir. Bu çalışma, Türkiye'nin grand stratejisi kapsamında yapılan çalışmaları derleyerek mevcudiyeti tartışılan Türkiye'nin grand stratejisinin temel içeriğini ve sınırlarını hangi yapı taşlarının inşa ettiğine odaklanarak dış politikada öne çıkan fırsat ve zorluklara dair bir analiz yapacaktır. İlgili çalışma, Türkiye'nin grand stratejisi kapsamında coğrafi konumun, tarihin, kimliğin ve uluslararası sistemde meydana gelen bağlamsal değişimlerin dış politika hem fırsatlar hem de zorluklar ve kırılganlıklar ortaya çıkarabileceğini savunmaktadır.

“Grand Strateji” kavramının, literatürde üzerinde anlaşılacak ortak bir tanımlama olmamasına rağmen, dış politikada izlenen stratejileri uyumlu bir şekilde harmanlayacak kapsayıcı, üst bir şablon olduğu ifade edilebilir. Strateji, en genel tanımlaması ile mevcut kapasite ve araçların amaçlarla uyumlaştırılması olarak nitelendirilirse grand strateji de mevcut tüm kapasite ve araçların tüm amaçlara yönelik şekillenmesini sağlayan bir rehber mahiyetindedir. Bu rehberliğin devletlerin, dış politikalarında, ne yönde ve nasıl bir yol izleyeceklerine, olaylara nasıl reaksiyon göstereceklerine dair temel bir gözetim ve genel bir çerçeve çizmesi beklenmektedir.

Çalışma, öncelikle grand strateji kavramı üzerine yoğunlaşarak grand strateji ile stratejinin farkını belirtecektir. Sonrasında Türkiye'nin grand stratejisi için yapılan çalışmalara dair bir derleme yaparak Türkiye'nin grand stratejisinin yapı taşları olarak görülebilecek temel unsurların dış politikada nasıl

zorluk ve fırsat oluşturabileceğine dair bir inceleme yapacaktır. Bu inceleme kapsamında coğrafi konumun, tarihin, kimliğin ve uluslararası sistemde meydana gelen bağlamsal değişimlerin grand strateji için aynı anda nasıl fırsatlar ya da zorluklar ve kırılganlıklar ortaya çıkarabileceğine dair savlar ortaya koyacaktır.

Mustafa Furkan Durmaz (Yeditepe Üniversitesi), Hüseyin Batuhan Şar (Yeditepe Üniversitesi) & Emirhan Duran (Yeditepe Üniversitesi), *Türkiye Cumhuriyeti Liderleri ve Dış Politika Tercihleri: Bir Operasyonel Kod Analizi*

Dış politika analizi, bireysel düzeydeki analizlere önem verdiği kadar uluslararası ve ulusal düzeydeki analizlere de odaklanmaktadır. Liderler, dış politika karar alma sürecinde en önemli “bireyler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir devletin dış politikasındaki olaylar, liderlerin birçok özelliği ile birlikte incelenebilir. Bu özellikler arasında kendini gösteren bir diğer faktör de liderlerin dış politika tercihleridir. Liderlerin dış politika tercihlerini anlamak için inanç sistemlerine odaklanmak, devletlerin tercihlerini de anlamamızı sağlar. Buna göre, Türk liderlerin dış politika yapım sürecini etkileyen tercihlerini analiz etmek için Operasyonel Kod Analizi yöntemini kullandık. İsmet İnönü, Adnan Menderes, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan’ın inanç sistemlerinin dış politika tercihlerine etkisini inceledik. Araştırmayı yürütmek için liderlerin dış politika ile ilgili konuşmalarını, röportajlarını, köşe yazılarını ve mektuplarını topladık. Çalışmanın sonuçları, inanç sistemlerinin Türk dış politikasını etkilediğini ve diğer devletlerle ilişkilerde belirleyici faktörlerden biri olduğu sonuçlarını göstermektedir.

Yüksel Kılıç (Sabancı Üniversitesi), *Askeri Liderlerin Karakter Özelliklerinin Terfi ve Savaşa Katılım Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi (1913-1923 Yılları Arasındaki Savaşlara Katılmış Komutanlar ile İlgili Yeni Veri Setinin Tanıtılması)*

Uluslararası ilişkilerde askeri güç, tarafların muharebe yeterliliği karşılaştırılırken dikkate alınan en önemli değişkenlerden biridir. Son yıllarda, yapısal açıklamalar ve genel teorilerin yanı sıra birey seviyesindeki analizler ile de askeri gücün ve askeri yeterliliğin nasıl etki sağladığına yönelik çalışmalar öne çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmada, analiz seviyesi 1913-1923 arasında savaşa katılmış alay ve üstü seviyesindeki Türk komutanlardır. Bu bildiri ile öncelikle müteakip çalışmalara temel teşkil edecek yeni bir veri setinin tanıtılması ve bazı temel bulguların paylaşılması hedeflenmektedir.

Uzun yıllarca, askeri gücü oluşturan iki temel unsur olan askeri kaynaklar ve bu kaynakların kullanım etkinliği birçok çalışmada incelenmekle beraber birey seviyesine çok inilmemiştir. Özellikle Türk Savaş tarihi açısından da bir veri setine dayalı analizler oldukça kısıtlıdır. Bu çalışma ile 1912-1913 Balkan Savaşları ile başlayan, Çanakkale Savaşı ve Türk Kurtuluş savaşını da kapsayan bir süreçte askeri liderlerin değişik karakter özellikleri sayısal bir yöntemle incelenmiştir. İnceleme genel olarak daha önceki literatürün de üzerinde sıklıkla durduğu iki grup bağımsız değişken olan yeterlilik (*military efficiency*) ve bağlılık (*allegiance, interpersonal relations, party affiliation*) üzerinden icra edilmiştir. Çalışma kapsamında, savaş katılımına etki eden birçok yapısal, demografik ve siyasi gelişme ele alınmış, bu açıdan bu gelişmelerin ortaya koyduğu etki sayısal modelleme ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin Enver Paşa’nın 1914 yılında gerçekleştirmiş olduğu tasfiyenin ve yeni oluşan savaş kadrosunun muharebe etkinliğine olan etkisi de incelenmiştir.

Bu çalışmanın, uluslararası ilişkilerde, diğer yapısal çalışmalardan farklı olarak, birey seviyesinde ve lider odaklı değerlendirmeler ile mevcut araştırmalara ışık tutacağı öngörülmektedir. Ayrıca, oluşturulan yeni veri setinin benzer ilgi alanlarında çalışan diğer araştırmacılara fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

PANEL 52 (14.00-15.30, A229)
2023 SEÇİMLERİNİN NİCELİKSEL ANALİZİ
Panel Başkanı: Mert Moral (Sabancı Üniversitesi)

Ali Çarkoğlu (Koç Üniversitesi), *Partizan Farklılaşmalar ve Medya Kullanımının Seçim Kampanyasında Konuların Değişen Önemini Şekillendirmesi: 2023 Türkiye Seçimlerinden Bazı Bulgular*

Emre Toros (Hacettepe Üniversitesi), *Demokrasi Algısı ve Partizanlık*

Mert Moral (Sabancı Üniversitesi), *Kutuplaşmış Toplumlarda İdeolojik ve Konu Temelli Oy Verme Davranışı: 2011-2023 Genel Seçimleri*

Emre Erdoğan (İstanbul Bilgi Üniversitesi), *Tüketici Güven Endeksi: Kamunun Ruh Halinin Bir Ölçütü ve Belirleyicileri*

PANEL 53 (14.00-15.30, A227)
İKLİM VE ÇEVRE SİYASETİ
Panel Başkanı: Başak Alpan (ODTÜ)

Halil Kanadıkırık (Tarsus Üniversitesi) & Tuğba Yolcu (Tarsus Üniversitesi), *İklim Değişikliğine Dair Siyaset Bilimi Perspektifinden Okumalar: Türkiye ve Dünyadaki Yayınların Bilimetric Bir Karşılaştırması*

Siyaset bilimcilerin iklim değişikliğine yönelik önleme veya adaptasyon politikaları bağlamında düşünmeye ve sorun alanlarını tespit edip bunlar üzerine teorik çerçeveler geliştirmeye, önermeler ileri sürmeye başlamaları oldukça geç bir döneme tekabül etmiştir. Gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde konunun teknolojik boyutu genelde sosyal, özelde siyasal boyutuna nazaran çok daha ön planda tutulmuş ve işlenmiştir. Oysa 2010'lardan itibaren iklim değişikliğinin bu ikinci boyuttaki sonuçlarına dair uyarıcı çalışmalar uluslararası düzeyde sıklıkla görülmeye başlanmıştır. Bunların küresel ısınmanın sonuçları bağlamında odaklandıkları konular arasında otoriterleşme, milliyetçilik, aşırı sağ, iç ve dış çatışmalar, kadına karşı şiddet, zorunlu göç, kapitalist dünya-sistem vb. sorun alanları dikkat çekici tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Siyaset bilimi bağlamında iklim değişikliği literatürüne yönelik bir fotoğraf çekmeyi amaçlayan bu çalışmada, küresel ölçekte üretilen bilimsel bilginin dizinlenmesi bilimetric bir bakış açısı ile incelenmiştir. Çalışmada Web of Science veri tabanından 1997-2022 yılları arasında siyaset bilimi kategorisinde iklim değişikliği anahtar kelimesi ile yer alan, Türkiye özelinde 41, küresel düzeyde 3846 makale incelemeye alınmıştır. Elde edilen veriler bilimetric analiz çerçevesinde işlenerek referans verilen dergilerin, yazarların ve yayınların ülkelere göre dağılımı ile yazarların ve anahtar kelimelerin ilişkisi üzerinden dağılım tabloları ve ağ haritaları içinde sunulmaktadır. Dağılım tabloları için Web of Science analizinden, ağ haritaları için ise Vosviewer programından yararlanılmıştır. Böylelikle İklim değişikliğine ilişkin olarak ve siyaset bilimi alanında Türkiye'de ve yurtdışında yayımlanan akademik makalelerin nitelik ve nicelik açısından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konularak Türk siyaset biliminin bu konudaki performansının betimlenmesi ile bunun tartışılması, nihayet çeşitli öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Tuvana Hancıoğlu (Göç İdaresi Başkanlığı), *İklim Değişikliğinin Güvenlik Ekseninde Göç Motivasyonlarına Etkileri: Pakistan Örneği*

Göç, başta ekonomik, sosyal veya siyasal unsurlar olmak üzere farklı nedenlerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Son yıllarda göç etme olgusu temelinde alternatif kavramların direkt ve/veya

dolaylı olarak güvenlik algısı çerçevesinde bireylerin ve toplulukların göç etme motivasyonlarına etkisi değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu hususta çevresel güvenlik kavramı 1994 yılında Birleşmiş Milletlerin yayımlanmış olduğu İnsani Kalkınma Raporunda geleneksel güvenlik kavramlarının yanına yeni bir kavramsal çerçeve katmış olup çevresel durumun göç etmeyi düşünen ve göç etme düşüncesine sahip olan aktörlerin güvenlik temelli değerlendirmeleri hususunda önem kazanmaya başlamıştır. Bu perspektif çerçevesinde çevresel güvenliği etkilemekte olan unsurlardan biri olan iklim değişikliğinin ve bu değişikliğin yaratmış olduğu olumsuz koşulların bireylerin ve toplumların göç etme motivasyonlarını dolaylı olarak etkilemiş olduğunu ve kişiler nezdinde ekonomik, gıda, sağlık ve eğitime erişim gibi meselelere dair güvensizlikler yaratmasının akabinde ise birey ve toplumların göç etme eğiliminin arttığı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında çevresel güvenlik bağlamında iklim değişikliğinin ve yaratmış olduğu koşulların bireylerin ve toplumların göç motivasyonlarının dolaylı olarak etkilenmiş olduğunu ve kişiler nezdinde güvensizlikler yaratmış olduğunu bunun sonucunda ülke içinde ve sınırların dışına göç etme eğiliminin değerlendirilmesi Pakistan örneği üzerinden yapılacaktır.

Efser Rana Coşkun-Türkmen (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi), *Yeşil Mutabakat Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Angajman veya Ayrışma*

Yeşil Mutabakat, AB tarafından 2019 Aralık ayında ilan edilmiştir ve iklim değişikliğiyle mücadele etmeyi, Avrupa'yı 2050'ye kadar karbon nötr hale getirmeyi ve 2030'a kadar gaz emisyonlarını azaltmayı hedeflemektedir. Yeşil Mutabakat Eylem Planı, AB ve Türkiye arasında 16 Temmuz 2021 tarihinde imzalanmıştır. AB ve Türkiye arasındaki ilişkiler, son yirmi yılda çeşitli boyutlarda dalgalanmasına rağmen, bu anlaşma ile çevre diplomasisi bağlamında yeni ilişkiler gelişebilir. Bu çalışma, farklı perspektiflerden çevre diplomasisi ile ilgili diplomatik ve ekonomik ilişkileri irdeleyecektir. Bu bağlamda, bu makale, "Yeşil iş birliği ve çevre diplomasisi, Yeşil Anlaşma'nın farklı etkileri açısından AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerin seyrini nasıl etkileyecek?" sorusuna cevap vermektedir. AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerin son yirmi yılda değişimlerini de ele alacak olan bu çalışma, çevre diplomasisi çerçevesinde AB ve Türkiye arasında gelecekte oluşabilecek olası fırsatları ve zorlukları ortaya koymaktadır. Özetle, kurumsal iş birliği, ikili diplomatik ve ekonomik ilişkiler incelenerek, Yeşil Anlaşmanın bir zorluk mu yoksa bir fırsat mı olduğu incelenecektir.

PANEL 54 (14.00-15.30, A231)
ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE KURAMSAL TARTIŞMALAR-II
Panel Başkanı: Efe Tokdemir (Bilkent Üniversitesi)

Tuğçe Kelleci (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi), *Uluslararası İlişkiler'de İkili Karşıtlıklar ve Ötekinin Temsili*

Uluslararası İlişkiler disipliniinde pozitivism eleştirisini merkeze alan postpozitivist yaklaşımlar, 1980'li yıllardan itibaren etkili olmuştur. Postpozitivist yaklaşımlar, bilgi üretiminin siyasallığını sorgulamaları, anti-özcü olmaları, devlet merkezli analizden uzaklaşmaları bakımından pozitivistlerden ayrılmaktadırlar. Ayrıca genel olarak Batı-merkezci (ABD, Avrupa, Anglosakson veya Transatlantik) tarihyazımına, dünyanın diğer coğrafyalarını ve toplumlarını gerek kuram inşası sürecinden gerekse vaka analizlerinden "dışlama" pratiklerine ya da disiplin içindeki ana-akım kuramların temsilcileri tarafından yaratılan ve sürdürülen epistemik hegemonyaya itiraz etmişlerdir. Batı-merkezcilik ve disiplinin özerk olmaması sorunu, sıklıkla dile getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Ancak disiplinin Batı-merkezci kuruluşuna eşlik eden bir diğer ve üzerinde daha az durulan sorun ise uluslararası ilişkilerdeki kuramsal çalışmaların ikili karşıtlıklar (*binary oppositions*) temelinde kuruluyor olmasıdır. Üstelik bu yalnızca ana-akım yaklaşımlara değil, eleştirel yaklaşımlara da içkin bir sorundur.

Bu çalışmanın temel argümanı, Uluslararası İlişkiler'in gerek disiplinin tarihine ilişkin anlatılarda gerekse kuramsal varsayımlarında açık ya da örtük bir şekilde (Doğu-Batı, Kuzey-Güney, merkez-çevre, gelişmiş-azgelişmiş, metropol-uydu, güçlü-zayıf devlet gibi) ikili karşıtlıklara dayalı olduğudur. İkili karşıtlık sorunu yalnızca ana-akım yaklaşımlar için değil, eleştirel yaklaşımlar için de geçerlidir. İkili karşıtlıkların her biri homojenleştirilmiş "aktör" konumlarına gönderme yaparak tüm farklılık, çelişki ve melezlik olasılıklarını yadsıyan, farklı zamansal-mekânsal bağlamlara ait olsa da bir örnek olarak ayırt edilen ve tekrar eden çatışmacı bir davranış modeli varsaymaktadır. Tartışmanın ontolojik bağlamına baktığımızda farklı öznellik biçimlerinin birbirine karşı ancak kendi içinde homojen iki temsil konumuna bölünebilmesi, öznelğin tartışmadan dışlanması ile mümkün olabilmektedir. Oysa en başta öznellik biçimlerini genelleyici söylem ve pratik yoluyla iki kampa bölen bir düalizmin kendisi de tartışmaya açıktır.

Farklı öznellik biçimlerinin temsil edilmemesi, Uluslararası İlişkiler'in ontolojisi ile ilgili temel bir soruna yol açar. Bu sorun, ikili karşıtlıklar ile disiplinler çerçevesinde neredeyse stereotipik hale gelen aktör/fail tanımlarının iç içe geçmesidir. Söz konusu ikiliklerin her biri, diğerine karşıt ve çatışmacı dolayısıyla birbirini üreten ve sürdüren ilişkiselliğin ya da kesişimlerin göz ardı edildiği bir konuma yerleştirilir. Böylece ikilikler, genelleştirilmiş birtakım niteliklerin temsilcisi kılınan belirli tipte bir aktör/fail tanımına işaret eder.

Öte yandan ikili karşıtlıkların bir yönü Batı-merkezci bir tarih ve söylem ile kurulmaktaysa, diğer yönü bir "karşı-tarih" ve "karşı-söylem" temelinde yeniden üretilmektedir. Batı-merkezcilik karşıtlığı, söylemi bu kategorilerden arındıramadığı sürece paradoksal olarak aynı sorunu yinelemektedir. İkili karşıtlıklar, ister Batı-merkezcilik sorununda olduğu gibi hegemonik bir bağlamda isterse postkolonyal çalışmalarda olduğu gibi anti-kolonyal bir meydan okuma biçiminde üretilmiş olsun, her iki durumda da özcüleştirme sorununa neden olur.

Uluslararası İlişkiler disiplinin Batı-merkezci yapısı ve ikili karşıtlıklara dayalı düşünce sistematığı büyük ölçüde iç içe geçmiş sorunlardır. Ancak bu sorun, sadece ana akım disiplinler çerçevesine ilişkin bir tartışma ile sınırlı değildir, aksine paradoksal bir şekilde eleştirel yaklaşımlar için de geçerlidir. Örneğin postkolonyalizmin disipline yönelik eleştirileri de Doğu/Batı eksenli bir sorunsallaştırmayı ya da kültürel analizi takip ettiğinden farklı bir perspektifle de olsa ikiliklere dayalı mantığı yeniden üretir. Açık ya da örtük, bilinçli ya da bilinç dışı bir şekilde yapılan bu tekrar, Uluslararası İlişkiler disiplindeki ikili karşıtlık sorununu aşmak için başlangıç noktası olabilir. Bu doğrultuda eldeki bu çalışma, disipline etmiş ana-akım yaklaşımlardan eleştirel yaklaşımlara bir yol izleyerek her ikisinde de mevcut olan ikili karşıtlık problemini tartışmaya açacaktır.

Begüm Özkaya (Altınbaş Üniversitesi), *Terörist Organizasyonlar ve Anonim İletişim Araçları: Yaratılan İmgeler ve Bireyler*

Gizlilik ve güç, terörist organizasyonlara katılım konusunda bireyler üzerinde önemli bir rol oynar. Çünkü bu organizasyonlar içerisinde sosyal kimlik inşa etmek; bireylerin bir grup içerisinde yer alarak "aidiyet" duyguları oluşturmada ve pekiştirmede cezbedici bir dinamiktir. Özellikle de "ben" ve "öteki" anlayışının yerini "biz" ve "onlar" şeklinde belirginleşerek bir ayrıma dönüşmesi anonim iletişim ile analiz konusunda yardımcı olan etkidir. Bu çalışmanın amacı, terörist organizasyonlar içerisinde yaratılan imgelerin kimlik inşa etmedeki rolü ve bu imgelerin nasıl kullanıldığını Sosyal Kimlik Kuramı ile analiz etmektir. Gruplararası çatışma dinamiklerini anlamada ve yeni rakipler yaratma, "dış düşman" ya da "öteki" yaratabilmede anonim iletişimin işlevselliğini ortaya koymak ve analiz edebilmek için Kalitatif yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma, grup içinde oluşturulan aidiyet duygusunun anonim iletişim ile sağlanmasının, terörizm ve Sosyal Kimlik Kuramı arasında güçlü bir araçsal ilişki olduğunu analiz etmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu araçsal ilişki, terör örgütlerinin radikalleşmesinin önünü nasıl açtığını da bazı terörist organizasyonlardan örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın temel argümanına ek olarak; bu araçsal ilişkiyi anlamak terörle mücadele için strateji oluşturmada önem taşımaktadır.

Kasım Timur (Çukurova Üniversitesi), *Terörizmin A Priori Ontolojisi ve Bilgi Üretiminin Sınırlılıkları*

Terörizmin ne olduğu konusundaki ana akım tartışmalar, genel olarak ontolojik bir sorunsaldan hareket etmezler. Bu tartışmalar, daha ziyade belirli bir “güvenlik” rasyonalitesinin acil ihtiyaçlarına karşılık gelecek şekilde organize edilerek, iktidar konumundaki aktörlerin politik-söylemsel savlarına dayalı bir okuma olarak yürütülmektedir. Bu noktada ana akım bir yaklaşımla “terörizm”, araştırmaya konu bir bilgi nesnesi olarak öncelikle *a priori* bir ontolojik argümanda temellendirilir, ki bu argüman büyük ölçüde söylemseldir. En tipik örneği terörizmin yalnızca devlet-dışı aktörlerce üretilebileceğini savunan devlet-merkezli tezdur. Daha sonra ise bu ontolojik temellendirme, “terörizm” olarak genellenen bilgi nesnesinin aslında her bir vakada sahip olabileceği olası tarihsel ve ampirik farklılıklarını dikkate almayı gerektirmeyecek ölçüde, vakaların *sui generis* niteliklerini içinde sönümleyecek genelgeçer bir tanımsal kuvvete erişirilir. Böylece kuramsal analiz ya da ampirik bilgi üretimi süreci, terörizmin *a priori* ontolojisinden yola çıkarak, standardize edilmiş belirli kategoriler (ideoloji, söylem, örgütlenme, finansal kaynaklar ve nihai hedef olarak da terörle mücadele) temelinde yinelenen prosedürel bir işlem halini almaktadır. Bu işlem, yukarıdan-aşağı ya da tümdengelimsel olarak adlandırılabilir bir metottur. Bu noktada Eleştirel Terörizm Çalışmaları, iktidarın, güvenlik aygıtlarının ya da bizzat araştırmacının kendisinin (çoğu zaman diğer ikisine “iliştirilmiş” olarak) bilgi-üretimi süreci üzerindeki etkisini göz ardı eden geleneksel terörizm araştırmalarına önemli bir meydan okuma sunmaktadır. Öte yandan bu çalışmada, ana akım literatürde terörizmin ontolojisinin söylemsel olana indirgenmesi karşısında, Eleştirel Terörizm Çalışmaları’nın harekete geçirdiği eleştirel kapasitenin daha etkin kılınabilmesi için terörizmin ve teröristin tarihsel-politik inşası tezinin ötesine geçilmesi gerektiği savunulmaktadır. Zira terörizme ilişkin geleneksel bakışın bilgi-iktidar düzlemindeki siyasal-ideolojik çarpıtmalarını deşifre eden eleştirel bakış önemli olmakla birlikte, bir yandan strateji (terörizm) ile eylem (şiddet edimleri), bir yandan da fail (terörist) ile yine eylemi arasında ontolojik olarak doldurulması gereken bir boşluk söz konusudur.

PANEL 55 (14.00-15.30, A329)

TÜRKİYE VE DÜNYA SİYASETİNDE YANAŞMACILIK (KLİENTELİZM) VE PATRONAJ İLİŞKİLERİ

Panel Başkanı: Sabri Sayarı (Sabancı Üniversitesi)

Yanaşmacılık ilişkileri siyasetçiler ve seçmenler arasında kurulan ve belirli faydalar ve teşvikler karşılığında siyasi desteği betimleyen ilişki tiplerini kapsayan genel bir kavramdır. Panel kapsamında hem Türkiye’den hem de Dünya’dan farklı seviye ve örneklerde bu ilişkinin nasıl işlediği incelenecektir. Panel hem yanaşmacılık kavramını merkeze alırken hem de kavramın muhtelif seviyeler ve farklı durumlara nasıl yansıdığını göstermesi ve kavramın farklı seviyelerde ortak noktasına vurgu yapması bakımından önemli bir katkı olarak düşünülebilir. 1. ve 2. bildiri partiler bazında yanaşmacı ilişkileri incelerken, 3. bildiri parti örgütleri ve yerel yönetimlere, 4. bildiri ise AB ve Türkiye kapsamında uluslararası bir yanaşmacılığın altını çizmektedir. Bu sunulan farklı projelerde kullanılan yöntemler de zenginlik göstermektedir: bireylerle anket deneyleri, karşılaştırmalı uzman anketleri, saha araştırmaları ve ikincil kaynaklara dayalı kavramsal tartışmalar gibi farklı yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalar bir yandan konuyla ilgili çalışmalara yaklaşımdaki zenginliği ve çoğulculuğu vurgularken bir yandan da konuyla ilgili disiplinlerarası zenginliğin altını çizmektedir.

Kerem Yıldırım (Bilkent Üniversitesi), *Yanaşmacılığın Boyutlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış*

DALP projesi 2009 yılında uzmanlarla 88 ülkedeki siyasi partiler için farklı tipteki yanaşmacılık seviyesini ölçmüştür. 2008 yılındaki bu proje an itibariyle 2023-24 yıllarında yine aynı ülkelerde 14 yıl sonra tekrarlanmaktadır. Dünya’da konuyla ilgili en önemli karşılaştırmalı veri kaynaklarından biri olan bu proje kapsamında 2023 Ekim itibariyle veri toplama süreci tamamlanan ülkelerin hem kendi

aralarında karşılaştırması hem de 14 sene önceye göre karşılaştırılması sunulacaktır. Bu araştırma kapsamında parti bazında değişen yaşamacılık seviyelerinin parti teşkilatları, seçimlerdeki destek ve farklı seçmen gruplarıyla kurulan diğer ilişki tiplerinin yoğunluğu gibi farklı açıklayıcılarla test edilecek, yaşamacılığın parti bazında karşılaştırmalı dinamikleri keşfi bir şekilde incelenecektir.

Merve Edeer (Sabancı Üniversitesi) & Özge Kemahlıoğlu (Sabancı Üniversitesi), *Sosyal Yardımlar ve Siyasi Partilerden Beklentiler*

Devletten alınan sosyal yardımların kaybedilebileceği korkusu seçmen beklentilerini etkilemekte midir? Vatandaşlar devlet kaynaklarıyla sağlanan destekleri her zaman bir hak olarak görmemektedirler. Özellikle yerel parti örgütleri gibi siyasi araçların ve kliyentalist ağların etkili olduğu ortamlarda seçmenler yardımların devamını partilerin yönetimdeki devamlılığına bağlayabilmektedirler. Bunun da seçmen davranışına yansiyabileceği literatürde sıkça tartışılmaktadır. Fakat bu tür bir bağımlılık hissini seçmenlerin parti değerlendirmelerini nasıl etkilediği araştırılmamıştır. Bu çalışmada 2023 seçimleri öncesinde yapılan bir anket deneyiyle bu soruya bazı cevaplar verilmeye çalışılacaktır.

Kerem Kılıçdaroğlu (TED Üniversitesi), *Siyasi Parti-Belediye İlişkileri ve Siyasi Partilerin Kurumsallaşması*

Türkiye’de belediyelere önemli miktarda mali kaynak sağlanması, belediye başkanlarının ve/veya belediye yöneticilerinin parti siyasetine ve örgütüne müdahale etmesi (bölge/şehir/ilçe düzeylerinde) ve/veya belirli seçim bölgelerinde partinin yerel teşkilatının kontrolünü kısmen de olsa ele almasına olanak sağlayabilmektedir. Bu çalışmada parti-belediye ilişkileri klientelizm ve patronaj konusu çerçevesinde değerlendirilirken parti-belediye ilişkilerinin parti kurumsallaşmasına ne ölçüde etki ettiği araştırılacaktır. Çalışmada, belediyeler yoluyla elde edilen mali gücün partilerin seçimlerde aday belirleme sürecinden partilerin yerel ve genel düzeyde teşkilatlanmasına müdahale edebilecek kadar imkan sağlarken partilerin iç işleyişine karışarak parti kurumsallaşmasını olumsuz yönde etkilemesine sebep olduğu iddia edilmektedir. Bu amaçla Refah Partisi (1994-1999 dönemi) ve Cumhuriyet Halk Partisi (2014-2019 dönemi) tarafından kontrol edilen belediyeler ele alınarak parti-belediye ilişkilerinin kurumsallaşmaya etkileri değerlendirilecektir.

Siyasi parti kurumsallaşmasına ilişkin çalışmalar, parti örgütlenmesinin kurumsallaşma üzerindeki etkisini açıklamak için iç, dış ve bu faktörlerin bir kombinasyonuna odaklanmaktadır. Öte yandan parti-belediye örgütlenmesi üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla klientelizm ve kaynak kontrolüne odaklanmakla birlikte bu durumun partilerin kurumsallaşması üzerine etkilerini inceleyen pek bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, belediyelerin mali kaynakları göz önünde bulundurularak, mevcut kaynaklar ile belediyelerin bağlı oldukları partilerde parti-içi örgütlenmeyi nasıl etkisi altına aldığı ve kurumsallaşmayı nasıl olumsuz yönde etkilediği gösterilecektir.

Ceren Ark-Yıldırım (İstanbul Üniversitesi), *AB Göç Yönetimi Klientelizm Kavramı İçinde Değerlendirilebilir Mi?*

2015 yılında Avrupa Birliği-Türkiye Ortak Eylem Planı (Joint Action Plan) ardından Avrupa Birliği (AB) tarafından hayata geçirilen Türkiye'deki Mülteciler için Avrupa Yardım Programı (EU Facility for Refugee in Turkey - FRiT), hem insani yardımın hem de “göç yönetiminin dışsallaştırılmasının” (*externalization of migration management*) bir aracıdır. Bu program çerçevesinde yürütülen projelerin aktörleri, ilgili devletlerin ulusal hükümetleri ve Avrupa Komisyonu gibi yarı devlet kuruluşları ile sınırlandırılmaz. Birleşmiş Milletler kuruluşları ve uluslararası sivil toplum kuruluşları kendi amaçları, çıkarları ve kaynakları olan ve aynı zamanda bu programın yürütülmesinde etkin olan tam katılımcılar olarak düşünülmelidir. Türkiye’nin Sivil Toplum Kuruluşları da doğrudan Avrupa Birliği finansmanı için uygun olmasalar da bu program kapsamında yürütülen projelerin uygulanmasında etkindirler. 2022

yılında yayınladığı çalışmada Thomas Spijkerboer, bu mali yardım programı kapsamında yapılan projelerin klientelizm çerçevesinde değerlendirmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Özellikle, Avrupa ülkelerinin, bu programları uygulayıcılarını müşterilerine (*client*) dönüştürerek hem “göç yönetimini dışsallaştırdığını” hem de müşterileri ile karşılıklı ve bağımlılık ilişkisi kurduğunu iddia etmiştir.

Bu bağlamda, bu bildirinin temel sorusu: Avrupa “mülteci krizi”nin yönetilmesine olanak veren ve göç alan yazında sıklıkla “göç yönetiminin dışsallaştırması” olarak tanımlanan politika araçlarından “Türkiye’deki Mülteciler için AB yardım programı” (EU Facility for Refugee in Turkey) ne derece klientelizm çerçevesinde değerlendirilebilir? Klientelizm, Avrupa göç yönetimi gerçeğini analiz etmek için doğru bir terim mi?

Bugün, bu temel soru Türkiye’deki akademik çevrelerde tartışılan bir konu olsa da bildiri, bu sorunun klientelizm alanında çalışan araştırmacılar tarafından yeterince ele alınmadığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda, bu bildiri, klientelizm üzerine temel literatüre geri dönerek, bu terimin Avrupa göç yönetimi bağlamında uygunluğunu sorgulamaktadır. Makale, 2015 krizi akabinde kullanılan mali aracın kesinlikle göç yönetiminin dışsallaştırılması için kullanılan bir araç olarak kategorize edilebileceğini, ancak klientelizm kavramının, bu aracı analiz etmek ve anlamak için yeterli olmayabileceğini savunmaktadır.

Bu amaçla, bildiri klientelizm literatürünün tartışılmasıyla başlayacak ve Türkiye’deki Mülteciler için Avrupa Yardım Programını klientelizm bağlamında analiz edilmesinin faydasını değerlendirerek devam edecektir. Bu çalışma, ikincil kaynaklara dayanmaktadır.

PANEL 56 (14.00-15.30, A125)
OSMANLI-TÜRK SİYASAL YAŞAMI
Panel Başkanı: Ebru Boyar (ODTÜ)

Soner Kavuncuoğlu (Bağımsız Araştırmacı), *Türkiye’de Modernleşme ve Modern Ulus–Devletin Oluşum Süreci ile İlgili Sorunlar, Gözlemler ve Analizler (1839–1939)*
(*Kapitalistleşme, İdari Kurumsallaşma ve Sekülerleşme*)

Bu çalışma, Türkiye’de Tanzimat Dönemi’nden İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan süreç içerisinde modernleşme ve modern ulus-devletin oluşum süreci ile ilgili yaklaşımları kapitalistleşme, idari kurumsallaşma ve sekülerleşme konuları çerçevesinde incelemekte ve analiz etmektedir. Çalışmanın temel savı, Batı Avrupa’nın (özellikle Fransa) tarihsel deneyiminde modern ulus-devletin erken dönem dinamiklerini oluşturan kapitalistleşme, idari kurumsallaşma ve sekülerleşme unsurlarının konfigürasyonunun, Türkiye’de modernleşme sürecinin ve modern ulus-devletin oluşumunu sağlayan dinamiklerinden farklı olmasıdır. Bu farklılık, Batı Avrupa’yı analiz ederken üretim tarzları ve hükmetme biçimleri gibi yaklaşımlar aracılığıyla kullanılan ölçütler üzerinden Türkiye’nin modernleşme sürecini ve Türkiye’de modern ulus-devletin oluşumunu analiz etmek yönünden sorunları yanlış teşhis etmeye yol açan ana etkidir.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de 1839 – 1939 yılları arasında modernleşme ve modern ulus – devletin oluşum sürecini analiz ederken kapitalistleşme, idari kurumsallaşma ve sekülerleşme unsurlarının konfigürasyonunu ortaya çıkararak Batı Avrupa’da (özellikle Fransa ile karşılaştırmalı olarak) modern ulus-devletin oluşumunu sağlayan temel dinamikler ile karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu çerçevede, Türkiye’de modernleşme ve modern ulus-devletin oluşum sürecinde belirleyici ve etkileyici değişkenlerin saptanması ile söz konusu değişkenlerin konfigüre olma biçimleri tespit edilerek Batı Avrupa’da modern ulus-devleti oluşturan temel dinamikler ve bu dinamiklerin konfigüre olma biçimleri arasındaki farklılık ortaya çıkarılmaktadır. Türkiye’de modernleşme süreci ve modern ulus – devletin oluşum sürecinde üretim tarzının rolü feodalizmden kapitalizme geçiş tartışmaları; yasal – ussal

otoritenin ve bürokrasinin ortaya çıkışı idari kurumsallaşma ve kamusal olanın üstünlüğü, yurttaşlık düşüncesinin ve ulusun ortaya çıkması ise sekülerleşme unsurları üzerinden ele alınmaktadır.

Serhat Aslaner (BİSAV - Türkiye Araştırmaları Merkezi), *Anadolu'da Meşrutiyeti Kurmak: Taşra Jöntürkleri ve II. Meşrutiyete Geçişte Oynadıkları Roller*

II. Meşrutiyet literatürü ve anlatısı yoğun bir şekilde II. Meşrutiyetin ilanının hemen akabinde Anadolu vilayetlerinde kaotik bir ortamın hakim olduğunu vurgulamaktadır. Bu bildiri bu yaygın kabulün geçerli olup olmadığını sor(gula)maktadır. Bu bağlamda ve Kastamonu vilayeti deneyiminden hareketle, II. Abdülhamit döneminin, siyasi sürgünler ve yerel jöntürklerden oluşan muhalif taşralılarının meşrutiyetin yeniden ilanının hemen akabinde hitabet kürsüleri, -özellikle- vilayet gazeteleri sütunları ve kurdukları cemiyetler marifetiyle yürüttükleri kamusal faaliyetler ile geçiş sürecinin kaotik bir hal almasının önünü aldıkları söylenebilir. Konuya Kastamonu örneğinden hareketle yaklaşan bu bildiri, Muşluzade Reşit Bey, Abdulahad Nuri Bey, Fazlıoğlu Besim Bey gibi II. Abdülhamid döneminin muhalif aktörlerinin II. Meşrutiyet sonrası eylem ve söylemlerine odaklanacaktır.

Korhan Mühürçüoğlu (Atılım Üniversitesi), *Bir Düzen Tesisi Arayışı Olarak Modernite Projesi ve Osmanlı Entelektüellerinin 19. Yüzyıl Sonu Konuları*

Modernite kavramı, bir ideal-tip olarak, kullanıldığı bağlamlar ve referansta bulunduğu toplumsal, kültürel, siyasal vb. olguların çeşitliliği ve karmaşık yapısı bakımından herhangi bir tanımı üzerinde uzlaşma sağlanması en zor olan (ve bu anlamda kötü şöhretli) soyutlamalardan biridir. Tarihsel ve toplumsal bağlama göre (Avrupa-merkezli ya da Batı-dışı bir yaklaşım üzerinden) tanımlamaların içeriği kaçınılmaz olarak değişecektir. Buna ek olarak, modernite ve modernleşme kavramlarını, örneğin, belirli kritik gelişme ve olaylarla bölünen siyasal-toplumsal tarihin bir dönemi olarak kabul etmek mümkün olduğu gibi, bu dönemselliğe paralel olarak belirli bir tutum, anlayış (bir *Weltanschauung*) olarak tanımlamak da mümkündür. Söz gelimi, modernite/modernleşme kavramı (Avrupa-merkezli bir perspektifle), devlet aygıtının ve bürokratik kurumlarının, karar alma süreçlerinin Weberci türde bir rasyonelleşmesi ve toplumsal sekülerleşme olarak düşünülebilir. Böyle bir yaklaşımla, Avrupa-dışı moderniteleri bir tür orijinal/kopya ikiliği üzerinden yorumlamak ve (Bernard Lewis'de olduğu gibi) toplumların modernleşmedeki başarısını orijinalin iyi bir taklidi olarak görmek mümkündür. Buna karşı olarak ve söz konusu Avrupa-merkezli yaklaşıma itiraz ederek, çoklu-modernite türlerinden bahsetmek de mümkün olabilir. Kurumsal düzeyin ötesindeyse, modernite kavramını (örneğin, Reinhart Koselleck'in iddia ettiği şekilde) toplumsal-tarihsel zamanın geleceğe göre kurgulandığı, kendini tekerrür eden bir zamandan sürekli olarak yenilenen, tabir-i caizse lineer bir hat üzerinde ilerleyen bir dizi toplumsal, bilimsel, teknolojik gelişme algısı olarak kurgulamak da mümkündür. Osmanlı Devleti'nin, özellikle geç 19. Yüzyıl'dan itibaren, modernite karşısındaki reaksiyonu ve adaptasyon süreci de tüm bu alternatif yaklaşımlara göre değerlendirilmiştir. Bu çalışma ise, Zygmunt Bauman'ın (Adorno ve Horkheimer'in *Aydınlanmanın Diyalektiği*'ne referansla) modernite kavramını bir tür düzen tesisi projesi ve siyasal, toplumsal, kültürel vb. muğlaklığın ortadan kaldırılması arayışı olarak değerlendirdiği teorik yaklaşımının, özellikle Osmanlı Devleti'nin geç 19. Yüzyıl'daki entelektüellerinin siyasal konumlanışlarını açıklamakta yeni yorumlara imkân tanıyabileceği savunulmaktadır. Başka bir ifadeyle, Bauman'ın modernite kavramını bir tür düzen tesisi projesi ve siyasal, toplumsal muğlaklığın ortadan kaldırılması olarak tanımlaması üzerinden Osmanlı-Türk modernleşmesinin ilk evrelerinin farklı bir perspektiften yeniden değerlendirilebileceği iddia edilecektir. Bu anlamda, 19. Yüzyıl sonu Osmanlı entelektüellerinin modernite problemi karşısındaki tutumunun, salt bir ilerleme yanlılığı/muhafazakarlık ikiliği üzerinden değil, daha ziyade modernitenin rasyonel bir düzen tesisi arayışının ortaya çıkardığı toplumsal, kültürel, politik belirsizlik karşısında güçlü bir siyasal otorite inşa etme arayışı olarak yorumlanabileceği öne sürülecektir.

PANEL 57 (14.00-15.30, A127)
DEMOKRAT PARTİ VE SONRASI
Panel Başkanı: Berrak Burçak (Bilkent Üniversitesi)

Lemi Atalay (Ankara Üniversitesi), *Adnan Menderes'in Söyleminde Hürriyet: Hürriyet Mücadelesinden Hürriyet Nizamına*

Liberal düşüncenin ana unsurlarından olan hürriyet/özgürlük söylemi, Türk siyasal hayatında genellikle muhalif oluşumlar tarafından, verdikleri iktidar mücadelesi sırasında kullanılan kuvvetli bir araçtır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden Adalet ve Kalkınma Partisi'ne kadar geçen süreç bunun örnekleriyle dolu olup, hürriyet kavramı liberal bir çerçevede içtenlikle benimsenmek yerine, bu şekilde daha çok araçsal olarak ele alındığı için de bir süre sonra değerini yitirerek, bu siyasal oluşumlar tarafından farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Türk siyasal hayatının tek parti düzeninden çok partili sisteme geçişi sırasında ortaya çıkan Demokrat Parti'nin önemli figürlerinden olan Adnan Menderes de bu yaklaşımın açık bir şekilde görüldüğü siyasetçilerden birisidir. Uzun süredir devam eden tek parti iktidarına karşı önce Cumhuriyet Halk Partisi içinde başlayıp, daha sonra Demokrat Parti bünyesinde devam eden muhalefet hareketinde Adnan Menderes hürriyet söylemine sıklıkla başvurmuştur. Muhalefet konumundayken Demokrat Parti'yi hürriyet mücadelesinin temsilcisi ve hürriyetlerin savunucusu olarak gören Menderes, iktidara geçip Başbakan olduktan bir süre sonra ise hürriyetlere düzen anlayışı çerçevesinde yaklaşıma başlamıştır. Hatta iktidar döneminin sonlarına doğru ise hürriyetten neredeyse tamamen uzaklaşarak, baskıcı bir anlayışı benimseye yönelmiştir. Bu bildiride, Menderes'te görülen bu dönüşümün izleri ele alınılıp, kendisinin hürriyet olgusuna yönelik teorik ve pratik açıdan farklı dönemlerdeki farklı yaklaşımları, söylemsel bir analiz etrafında ortaya konmaya çalışılacaktır. Daha çok söylemsel bir yöntem izleneceği için "Adnan Menderes'in Konuşmaları, Demeçleri ve Makaleleri" bu bildiride esas alınacak temel kaynak olup, konunun teorik ve dönemsel açıdan değerlendirilebilmesi için de yine çeşitli kaynaklardan yararlanılacaktır. Böylece hürriyet mücadelesi çerçevesinde kuvvetlenerek ilerleyen bir siyasal yaklaşımın nasıl hürriyet karşıtı bir yöne evrildiği çeşitli yönleriyle irdelenmiş olacaktır.

Kubilay Düzenli (Karadeniz Teknik Üniversitesi), *Hürriyet Partisi Sosyal Liberalizmin Türk Siyasal Yaşamındaki Öncüsü Sayılabilir Mi?*

Bir siyasal ideoloji olarak liberalizmin tarih sahnesine çıkışı, monarkların öznesi oldukları mutlak iktidarın sınırlanması düşüncesiyle ilişkili biçimde gerçekleşmiştir. Klasik liberaller, anayasa ve parlamento gibi kurumlar aracılığı ile monarkların; denetlenmesi ve sınırlanması gerektiğini savunmuşlardır. Yine, liberalizmin klasik yorumu uyarınca, ekonomiye devlet müdahalesi kat'i surette reddolunması gereken bir gelişmedir. Zira, ekonomik yaşama dışarıdan herhangi bir müdahalede bulunulması, piyasanın işleyişini olumsuz biçimde etkileyecektir.

İnsanlığın tarih boyunca yaşadığı gelişmelerin bir sonucu olarak, 20.yy'a gelindiğinde, liberalizme ilişkin farklı bir yorum gündeme gelmiştir. Kuramcıları tarafından sosyal liberalizm olarak adlandırılan bu kavramsallaştırmaya göre; toplumsal koşulların, temel insani standartlar seviyesine çıkarılmasına ihtiyaç duyulduğu durumlarda, devletin ekonomiye müdahale etmesi kabul edilebilir bir olgudur. Sosyal liberalizmin, özgürlükler konusundaki yaklaşımı da klasik liberal öğretilerden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu kapsamda, klasik liberalizmin; bireysel hak merkezli negatif özgürlükler yorumu terk edilmekte, özgürlüklerin; bir şeyler yapabilme, bir fiilin öznesi olabilme anlamına gelen pozitif yorumu benimsenmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren siyasal gelenek ve partilerin ideolojik konumlanışları hakkında, yaygın olarak kabul gören anlayış, 1960'lı yıllara kadar Batılı anlamda "liberal", "sosyal demokrat", "muhafazakâr", "sosyalist" kimlikli siyasal partilerin bulunmadığı politik ayrışmanın; Halkçılar-Demokratlar ikiliği üzerine inşa edildiği şeklindedir.

Bu çalışmada, Demokrat Parti (DP)'nin ikinci iktidarı döneminde, parti içindeki bir dizi tartışma neticesinde, DP'den ayrılan ve eski partilerini otoriterleşmekle itham edilen bir grup politikacı tarafından kurulan, 1957 seçimlerindeki başarısızlığın ardında ise CHP'ye dahil olarak tüzel kişiliğini sonlandırmış bir siyasi parti olarak Hürriyet Partisi (HürP)'nin kuruluş sürecindeki gelişmeler, temel savunuları ve siyasal yaşamda karşılık geldiği yer bakımından; sosyal liberalizmin, çok partili siyasi yaşamın erken döneminde Türk siyasetindeki temsilcisi olup/olmadığı sorusuna yanıt aranacaktır.

Çalışmada bir nitel analiz yöntemi olarak doküman analizinden faydalanılmış, bu doğrultuda; HürP'nin; kuruluş sürecinde kamuoyu ile paylaşılan ana nizamnamesi ve programı ile partinin kurumsal görüşlerinin ifade edildiği diğer temel metinler ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde teorik arka planın oluşturulması adına, bir siyasi ideoloji olarak liberalizmin ortaya çıkışı ve erken dönemdeki liberalizm kavramsallaştırması ile sosyal liberalizm düşüncesinin farklılıkları üzerinde durulmuş, ikinci bölümde HürP'nin kuruluş sürecini incelemek amacı ile Türkiye'de çok partili siyasi yaşama geçişten başlayarak özellikle 1950-1955 devresindeki siyasi/toplumsal gelişmeler kapsamlı biçimde incelenmiştir. Son olarak ise yukarıda anılan temel dokümanlar bağlamında, HürP'nin siyasi kimliği hakkında, araştırma sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Gülperi Aslaner (Bağımsız Araştırmacı), *27 Mayıs Askeri Darbesinde Sözlü Kültür ve Manzum Propaganda*

Bu araştırma, sözlü kültür, iktidar ve propaganda arasındaki karmaşık ilişkileri 27 Mayıs askeri müdahalesi sırasında siyasal propaganda aracı olarak kullanılan şiir üzerinden araştırmaktadır. Şiirin sözlü doğasının, siyasi mesajların ezberlenmesini, iletilmesini ve kitlelere yayılmasını nasıl kolaylaştırdığını ve nüfusun kolektif bilinci üzerinde sağladığı etkiyi, siyasi elitlerin nesir yerine şiiri seçmelerinin nedenlerini çözmeyi amaçlamaktadır. Bir başka ifadeyle, siyasal dönüşüm zamanlarında duygusal tepkiler uyandırmak, bir birlik duygusu yaratmak ve askeri rejimin meşruiyetini güçlendirmek için şiirsel dilin, sözlü kültürün stratejik kullanımına dikkat çekmektedir.

Çalışma, taşrada basılan şiir kitapları ile yerel gazetelerde yayınlanan şiirlere odaklanacaktır. Seçilen şiirlerin içerik analizi, 27 Mayıs propaganda faaliyetleri içerisinde oynadıkları rol ve 27 Mayıs literatürü içerisinde buldukları konum incelenerek siyasi propagandayı şekillendirmede sözlü geleneğin, şiirin kalıcı gücüne, kritik rolüne ışık tutmayı hedeflemektedir.

Kerem Hocaoğlu (Hacettepe Üniversitesi), *Devrim Çevresinin İktidar Stratejisinde CHP*

30 Haziran 1967'te *Yön* dergisi 222.sayıya ulaştıktan sonra yayım hayatı sona ermiştir. *Yön* dergisinin yayımlanması sonlandıktan sonra Doğan Avcıoğlu yeni bir arayışa girer. Bu arayışının sonucunda *Devrim* gazetesi adında bir yayının kurulmasına öncülük etmiştir. Bu gazetede *Yön*'de makaleler yazan bazı isimler yer almaktaydı lakin daha çok farklı yazarlara yer verilmiştir. Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Hasan Cemal, Altan Öymen, Çetin Altan dışında asker kökenli Cemal Madanoğlu, Orhan Erkanlı, Suphi Karaman gibi isimlerde gazetede yazılarıyla yayım politikasını biçimlendirmiştir. Gazetenin adından anlaşılacağı üzere yayım politikasında farklı bir rotaya girilmiştir. *Yön*'den farklı olarak *Devrim*'de parlamenter sisteme ve onun temsilcilerine yönelik eleştirilerin dili daha çok keskinleşmiştir. Avcıoğlu ve arkadaşlarının iktidar stratejilerindeki en önemli değişim 12 Ekim 1969 tarihinde yapılan seçimle yaşanmıştır. 1969 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nin (AP) %52, 9 gibi oy alarak birinci olmasının yanı sıra AP'nin karşısında CHP ve TİP'in varlık gösterememesi de eklenince Avcıoğlu ve arkadaşlarının parlamenter sisteme olan inançları kaybolmuştur. 1969 seçimlerinden sonra *Devrim*'in yayım politikasında ortanın solu politikası, İnönü ve Ecevit'e yönelik eleştiriler daha çok artmaya başlamıştır. CHP'nin politbürosunun (Ecevit ve yönetim kadrosu) söylem ve politikalarıyla tek parti döneminin temel felsefesinden koptuğunu ileri süren yazılar kaleme alınmıştır. Ecevit ve yönetim kadrosunu hedef alan yazılarının arka planında CHP'nin parti yönetiminde değişim isteği vardı. *Devrim*

çevresinin CHP'ye yön verme arzusu 3 Temmuz 1970 tarihinde partinin 20. Kurultayı'nda daha belirgin bir hale bürünmüştür. Ecevit'in karşısında konumlanan Kemal Satır, Nihat Erim, Orhan Kabibay ve Orhan Erkanlı gibi elitleri destekleyen yazılar daha çok çıkmış ve böylece CHP'de yönetim değişimi arzulanmıştır. Ancak, *Devrim* çevresinin değişim arzusu kurultayda gerçekleşmemiş; Ecevit genel sekreter koltuğuna tekrar oturmuş, *Devrim*'in desteklediği isimler parti yönetimine girememiştir. Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı gibi asker kökenli isimlerin CHP'de yönetime girememeleri Avcıoğlu'nun planında değişikliğe yol açmıştır. Madanoğlu Cuntasıyla birlikte hareket eder ve gazetenin yayın politikasıyla sol bir darbenin oluşması için gayret gösterir. 9 Martçılar olarak tanımlayabileceğimiz çevre (*Devrim* gazetesi+ Madanoğlu ve çevresi) siyaset kurumunu askeri darbe yoluyla değiştirip kendi amaçlarına uygun bir yönetim inşasını amaçlamış lakin 12 Mart 1971'de siyasetin yönü başka bir evreye kaymıştır. 12 Mart 1971'de Askeri Muhtıra'nın açıklanmasından kısa bir süre sonra *Devrim* gazetesinin yayın hayatına son verilir. Gazeteciler, aydınlar ve siyasetçilere yönelik baskının ağır şekilde görüldüğü bir ara rejim yaşanmıştır. 12 Mart'ın mevcut siyasi partilere yansması olmuştur ve CHP'de lider değişimini hızlandıracak gelişmeler yaşanmıştır. Ara rejimin ilk günlerinde Ecevit'in askeri yönetime karşı takınmış olduğu tavır ve askeri yönetime yaptığı itirazlar İnönü ile yol ayrımına itti. 6 Mayıs 1972'de 5. Olağanüstü Kurultay'da Ecevit ve arkadaşlarının parti yönetimini kazanmalarından sonra İnönü koltuğundan ayrılmak durumunda kalır.

PANEL 58 (14.00-15.30, AZ25)
SİYASAL DÜŞÜNCELER-II
Panel Başkanı: Cem Deveci (ODTÜ)

Selahattin Kırıl (Pamukkale Üniversitesi), *Bilinç-Özne Perspektifinden İdeoloji Üzerine Bir İnceleme*

İdeoloji kavramı sosyal bilimlerde oldukça farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanımlar kimi zaman birbiriyle çelişmekte kimi zaman ise birbirini tamamlamaktadır. Bu doğrultuda ideoloji kavramı için kararsızlık ve belirsizlik önemli birer niteleyenlerdir. İdeoloji kavramının ortaya çıktığı zamana bakılınca, karşımıza Fransız Devrimi ve Aydınlanma kavramları çıkmaktadır. Aydınlanma ile birlikte fikirsiz bir dönüşümün gerçekleştiği söylenebilir, bu fikirsiz dönüşüm insanın kendisi ve çevresini kendi aklı çerçevesinde açıklama girişimidir. Bu doğrultuda ideoloji kavramını ilk defa kullanan Destutt de Tracy ideoloji kavramını fikirlerin kökenlerinin açıklanacağı bir bilim dalı olarak görmektedir. İdeolojinin kullanıldığı dönem göz önüne alınacağı zaman siyaseten kitlelerin katılımının ön plana çıktığı gözükmektedir. Kitlelerin endoktrine ve mobilize edilmesi zorunluluğu, kitlelerin hayatlarının anlamlandırılması gibi noktalarda kitle katılımında ve kitlenin yönlendirilmesinde ideoloji kavramını öne çıkarmaktadır. Bu doğrultuda ideoloji kavramı için kitlelere bir yol haritası sunulması anlamını kullanmak mümkün hale gelmektedir. İdeoloji hem kitleyi hem de kitlenin karşısındaki tanımlamaya yardımcı olmaktadır. İdeolojinin birçok anlama gelmesi ideoloji hakkındaki çalışmalarda sınıflandırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda ortaya konulabilecek olan bir sınıflandırma Serpil Sancar'ın makrodan mikroya inceleme yapılabilmesi için ortaya koyduğu, yapı-bilinç, bilinç-özne ve özne-söylem şeklinde formülize edilmektedir. Çalışma ideoloji incelemesini bilinç-özne perspektifinde sınırlandırmaktadır.

Bilinç-özne yaklaşımı, toplumsal bilincin birbirinden farklı belirlenimlerinden ve sonsuz olasılıktan oluşabilecek olan toplumsallığın oluşumunda hangi somut pratiklerin toplumsallığı belirlediği sorusuna yanıt aramaktadır. Böylece bilincin somut bir şekilde ortaya çıkmasında etkili olan siyasal veya ideolojik toplumsal pratiklerden hangisi veya hangilerinin etkili olduğunun ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle bilinç-özne yaklaşımı, insanın merkeze alınarak inceleneceği bir durumda insan emeği ile kurduğu toplumsal durumun ortaya çıkartacağı siyasal veya ideolojik üstyapının hangi somut pratikler tarafından toplumsallığı oluşturduğunun açıklanmasıdır. Böylelikle insan emeğinin ortaya çıkarttığı üstyapı kurumlarının farklı şekillerde şekillenmesi ihtimaline karşı niçin mevcut halde bir şekillenişin söz konusu olduğunun sorgulanmasıdır. Bu sorgulanış içerisinde toplumsalın oluşması,

siyasal veya ideolojik aygıtlar/kurumlar etrafında yaşanagelen somut mücadeleler ile özneleri nasıl tanımlamakta veya özneler tarafından biçimlendirilmesinin nasıl olduğunun da ortaya çıkarılmasında önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Çünkü kolektif öznelerin siyasal veya ideolojik mücadelede konumlandırılışı bu noktada çözümlenmektedir. Öznelerin nasıl oluştuğu veya oluşturulduğunun açıklanması, siyasal veya ideolojik aygıt/kurum çevresindeki toplumsal pratiklerin neler olduğu, nasıl dönüşümlerden geçtiği gibi sorular, bu sorgulanış ile çözümleneceklerdir. Bu sorgulanış yapı-bilinç çözümlene düzeyinin siyasal ve ideolojik somut halini oluşturmaktadır. Bu noktadaki sorun toplumsal pratikler ile kolektif öznelerin konumlanışı arasındaki ilişkinin tanımlanmasıdır. Diğer bir deyişle emek-nesne-özne üçgeni içerisinde öznelerin konumlanışı toplumsal pratikler çerçevesinde nasıl tanımlanacaktır sorusunun yanıtı bilinç-özne yaklaşımı ile çözümlenebilecektir. Bu noktada çalışmanın iddiası, bilinç-özne yaklaşımına öznenin oluşumu çerçevesinde bakılacağı zaman karşımıza; toplumsal pratiklerin insanlar tarafından oluşturulduğu ve insanların özne oluşumunda etken olduğu hümanist ve insanların önceden belirlenen şeyler etrafında özne olarak belirlendiği, edilgen konumda oldukları antihümanist iki farklı yaklaşım çıkmaktadır.

Hümanist yaklaşımda, insanların yapıp ettiklerinin temelinden kaynaklanan bir toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkiler neticesinde de bilinç ile öznenin oluşumunun ortaya çıktığı görülmektedir. Hümanist yaklaşımı Marx'ın amaç olan emek ve Gramsci'nin praksis felsefesi üzerinden incelemek mümkün gözükmektedir. Antihümanist yaklaşım ise öznelerin bir yapı tarafından belirlenmekte olduğunu ve bunun aşılmasının mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Antihümanist yaklaşımı Althusser'in öznelerin çağırılması ve ideolojinin tarihi olmaması ve Foucault'un öznelerin pratikler içerisinde üretilip yayılması üzerinden incelemek mümkün gözükmektedir.

Deniz Özbek-Özyurt (İzmir Ekonomi Üniversitesi), *Epistemik Adaletsizliğe Karşı Geçmiş Hatırlamak*

Hannah Arendt'e göre (1994, 1998, 2018), düşünmek ve hatırlamak kişiyi dünyaya bağlar; onu, kötülüğün sıradanlığına kapılmaktan korur. Her rejimde değişebilecek olan ahlaki normlar ve standartlar karşısında kişinin eyleme geçmeden önce eleştirel bir şekilde düşünmesi önemlidir.

Hatırlama eylemi de tıpkı diğer eylemler gibi eleştirel düşünce süzgecinden geçmelidir. Ulusal hafızada, yalnızca ulusa dair anılara yer verilir; bu anılar ulusu yüceltecek olan seçilmiş veya hayal ürünü olan anılardır. Oysa ki bir toplumda haksızlığa uğramış ve ötekileştirilmiş pek çok grup bulunur ve onların anıları ulusal hafızaya dahil edilmez. Hafızadan dışlanma, bu gruplara zarar verir ve tarihi adaletsizliklerin de süregelmesine sebep olur.

Adaletsizlik, epistemik boyutuyla da düşünülmelidir. Miranda Fricker (2007); epistemik adaletsizliği, kişinin bilme yetisinin yok sayılarak sözünün değersizleştirilmesi olarak tanımlıyor. José Medina (2013), dayatılan sessizliklerin ve duyarsızlıkların epistemik adaletsizliklere sebep olduğunu savunuyor. Buna karşı bilgiye erişimi ve bilginin yayılmasını sağlayan bazı davranış ve eğilimleri epistemik erdemler olarak tanımlıyor. Tevazu, entelektüel merak/çalışkanlık, açık fikirlilik Medina'nın belirlediği üç epistemik erdemdir. Söz konusu ulusal hafızanın dogmalarını yıkıp hafızayı çok sesli bir hale getirmek olduğunda, hatırlamanın kendisi bir epistemik erdem olarak sayılabilir mi?

Epistemik baskı ve şiddete maruz kalan grupların hafızalarına kulak vermek, unutturulan anıları hatırlamak ve kamusal hafızaya dahil etmek elbette ki tevazu, entelektüel merak/çalışkanlık ve açık fikirlilik ile gerçekleştirilebilir; ancak hatırlamanın kendisi bu erdemlerden ayrı bir epistemik erdem olarak ele alınabilir. Jenny Wüstenberg (2020), Holokost hafızasının, Almanya'da sivil toplum tarafından zamanla dönüştürülerek daha çok sesli hale geldiğini ve bu değişimin de Almanya'nın demokratikleşme serüvenine olumlu katkıları olduğunu anlatır. Öyleyse hatırlamanın bir epistemik erdem olarak demokratikleşmeye de katkısı olduğu savunulabilir.

Bu çalışma; "Bir Epistemik Erdem Olarak Hatırlama: Türkiye'de Epistemik Adaletsizlik ve Hafıza Aktivizmi" isimli, yazımı sürmekte olan doktora tezinin teorik bölümünün bir parçasıdır. Tezde, vaka

çalışması olarak Ermeni Soykırımı hafızası üzerine çalışan Türkiye'deki sivil toplum örgütleri incelenmektedir. Türkiye'de soykırım hafızasını uyandırma (Nora, 2011) pratikleri, epistemik erdem gelişimi açısından tartışılmaktadır.

Hayrettin Furkan Livan (Hacettepe Üniversitesi), *Demokratikleşme Kavramı Üzerine: İhtilafli Demokrasi ve Ayaklanma-Kuruluş Diferansiyeli*

Bu çalışmada temel olarak demokratikleşme kavramının anlamına yönelik eleştirel bir sorgulama hedeflenmektedir. Bu sorgulamanın çıkış noktası, demokratikleşme kavramının zorunlu olarak verili bir demokrasi tanımını varsayması gerektiği savıdır. Aksine, bir oluş veya süreç olarak değerlendirildiğinde demokrasi, bir yerden başlayıp belli bir tamamlanış evresi ile nihayete eren, sınırları konulabilir bir mefhum değildir. Dolayısıyla, politika teorisinin geleneksel ve modern argümanlarında karşılaşılan, demokrasiyi belli ilkeler üzerinden tanımlamanın akabinde, bu ilkelerin uygulanması yoluyla demokrasiye ulaşılabileceği tezi üzerinden kurgulanmış yaklaşımların sorunlarını ortaya koymak gerekir. Bu amaca yönelik olarak, öncelikle demokrasinin anlamı üzerinde durularak, belli ilkelerle demokrasiyi temellendirmenin olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilecek; daha sonra bu tutumun eleştirisiyle varılabilecek, biri radikal bir ilkesel reddedişe varan, diğeri ise olumsuzluğun yapıcı etkisiyle ilkelerin nihayete ermeyen kuruculuğuna yaslanan farklı sonuçlar üzerinde durulacaktır. Demokratikleşme kavramının değerlendirilmesinde alternatif bir yaklaşım sunmak adına bir taraftan temellilik (*foundationalism*) çerçevesi sorunsallaştırılırken, diğer taraftan Étienne Balibar'ın terminolojisinden ödünç alınarak İhtilafli Demokrasi kavramı ve demokrasiye içkin olan ayaklanma-kuruluş (*constitution*) paradoksu ortaya konacaktır. Böylece, demokrasinin durağan ve metafiziksel bir evrenselleştirme yoluyla, dışarıdan ilkeler dayatılarak tanımlanması yerine, demokrasiye içkin paradoksal yapı gösterilerek anlamının yorumlanması mümkün olabilir. Bu perspektif, demokrasinin her zaman bir dönüşüm içinde olduğunu varsayar. Demokrasi hiçbir zaman fiili olarak herkesi kapsayan bir eşitliğe ve sınırsız bir özgürlüğe dayanmamıştır. Bu bağlamda demokrasi, tarihsel izleri takip edildiğinde görüleceği üzere, her zaman bir ayaklanma (yıkma eğilimi) ve kuruluş (anayasa, düzen) arasında salınan hareketle irtibatlı olmuştur. Antik Yunan'da Perikles'in Cenaze Söylevi'ndeki demokrasinin muhteiyatından Antik Roma'daki *pleb-patrici* çatışmasının politik kurumlara yansımalarına ve modern dünyada Fransız ve Amerikan Devrimleri'nden 20. yüzyıl dünya savaşlarına kadar demokrasiyle -olumlu veya olumsuz- irtibatlı olarak yorumlanabilecek her politik oluşun bu salınma dahil edilebileceği açıktır. Politik tarihin görüntüleri, demokrasinin kapsadığı öznelerin nasıl içerildiği kadar kimlerin -ve hatta nelerin- dışlandığı ile belirlenmiştir. Özetle demokrasiyi, son kertede varılacak, sınırları çizilmiş ve köşeleri belirli bir amaç olarak değil toplumun yüzünü döneceği bir ufuk olarak ve aynı zamanda, evrenselleştirilebilir belirli ilkelerin işe koyulmasıyla inşa edilecek nihaî bir düzenin kurulması olarak değil olumsal ve geçici olduğu bilinen koşullara uygun zeminlenme-çözülme hareketinin yarattığı süreçsel bir düzen-leniş olarak ele almak makul bir yaklaşım olacaktır. Sonuç olarak demokrasi bu biçimde ele alındığında, -Jacques Derrida'nın terimleriyle ifade edilecek olursa- demokratikleşme kavramı da kökensiz ve sonuçsuz bir düzen(sizliğin) ve gelecek-olanın (*to come/ à venir*) konusu olarak her daim oluş halinde devam eden ama asla tamamlanmayan bir *différance* hareketi ve kararverilemez olana karar verme mecburiyetinin aporetik niteliği çerçevesinde değerlendirilebilir.

Mehmet Fahri Danış (Atatürk Üniversitesi), *Milliyetçiliğe Göstergebilimle Bakmak: Alternatif Bir Teorik Yaklaşım Denemesi*

En basit haliyle; “herhangi bir amaçla herhangi bir şeyin yerini tutan herhangi bir şey” olarak “gösterge” kavramının analiziyle uğraşan göstergebilim (semiyotik), 19. yüzyıl sonlarında İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure ve Amerikalı filozof Charles Peirce'ün çalışmaları sonucunda bağımsız bir ihtisas sahası olarak belirir. 20. yüzyılda sosyal bilimlerin genelinde yaşanan postmodern dönüşümün araçsallaştırmasıyla göstergebilim alanı, salt filolojik bir disiplin olmaktan çıkar. Roland Barthes'ın semiyotik kültür çözümlenmeleri, Fransız postyapısalcılığının göstergebilimi bir metot olarak kullanan söylem-iktidar analizi ya da Tartu okulunun öncüsü olduğu ‘kültürel semiyotik’ yaklaşımı,

göstergebilimin yeni alanlarda kullanımının önünü açar. 1970'lerde sosyal bilimlerde yaygınlık kazanan bir başka tartışmaya kendisini milliyetçilik çalışmaları alanında gösterir. Ernest Gellner'in öncüsü olduğu ve Eric Hobsbawm ile Benedict Anderson gibi isimlerin çalışmalarıyla belirginleşen 'modernist' ya da 'inşacı' kuram(lar); millet ile milliyetçilik arasındaki ilişkiyi, o günün standart formlarına göre tersine çevirerek milletlerin doğal kimlik tipleri olmadıklarını, milliyetçilikler tarafından yaratılan aidiyet biçimleri olduklarını ileri sürerler. Milletlerin, tarihin başından – ya da en azından erken bir kısımdan – itibaren mevcut olduğunu savunan 'özcü' teorii doğrudan eleştiren inşacılık, takip eden yıllarda milliyetçilik literatüründeki en meşru, bilimsel ve bir anlamda 'ortodoks' bakış açısı haline gelir. Anthony Smith'in 'etnosembolist' kuramının da tartışmaya dahil olmasıyla beraber millet ve milliyetçilik arasındaki ilişkinin niteliği meselesi daha da çözülemez bir hal alır.

Bu bildirinin temel amacı; milliyetçilik literatüründeki temel tartışmalara alternatif bir bakış açısı oluşturacak şekilde, göstergebilim merkezli bir kimlik okumasının mevcudiyetini tartışmaya açmaktır. Kültürel çalışmalarda göstergebilimin rolü giderek artmakla beraber doğrudan milliyetçilik literatüründe semiyotik bakış açısına dayanan ve kültürün ya da kimliğin göstergebilimsel bir perspektifle ele alınabileceğini savunan çalışmalara rastlamak oldukça zordur. Bu doğrultuda; çalışmada öncelikle mevcut milliyetçilik teorileri arasındaki tartışmaların ana güzergahları tespit edilecek ve literatürdeki temel meselelerin kısa bir özeti sunulacaktır. Ardından göstergebilimin kültürel çalışmalarda hangi bağlamlarda nasıl kullanıldığı üzerinde durulacak, özellikle Barthes'ın *Mythologies*'inde benimsediği kuramsal araçlar ve Tartu okulundan Juri Lotman'ın teorisi ana hatlarıyla ortaya koyulacaktır. Bu noktadan hareketle milliyetçiliği yorumlarken göstergebilimin 'dar' ve 'geniş' anlamlarıyla en temelde iki husus etrafında kullanılabilmesi ileri sürülecektir. Dar anlamıyla, milliyetçiliğin milleti tanımlar ve kurarken başvurduğu başlıca göstergeler olarak bayrakların, milli marşların, pulların, bozuk para veya banknotların üzerindeki figürlerin semiyotik açıdan bir inceleme nesnesi haline getirilebileceği görülür. Dahası, göstergebilimin bu dar anlamıyla kullanımının; Eric Hobsbawm'ın 'icat edilmiş gelenek' kavramsallaştırması ya da Anthony Smith'in 'etnosembolist' teorisiyle belli açılardan paralellik arz ettiği de iddia edilebilir. Milliyetçiliğin göstergebilimsel açıdan daha geniş bir perspektifle analiziyse, kültür ve kimlik konseptleri etrafında temellenen performatif bir kuramsal yaklaşıma kapı aralayabilir. Lotman'ı takiben kültürün bir metin olduğu savı temel kabul edilirse, bir adım daha atarak kimliğin onu 'okumak' anlamına geldiği ve bir millete mensup olmanın (ya da milli bir kimliğe sahip bulunmanın) belirli pratikleri gerçekleştirmek veya kültürden kaynaklanan eğilimleri benimsemek üzerinden anlam kazandığı ileri sürülebilir. Bu da, en temelde kültür ve ondan neşet eden kimliğin göstergebilimsel bir analizle belirli bir millete has orijinal davranış kalıplarının ya da pratiklerinin incelenebileceği, yani kültürün bir metin olarak semiyotik açıdan 'okunabileceği' anlamına gelir. Bildiri, bu alternatif semiyotik okuma biçimini temel alarak halihazırda devam eden ve Türk milli kimliğinin *Tarkan* çizgi romanları üzerinden göstergebilimsel bir analize odaklanan araştırmanın bulgularından kısaca bahsedilerek sona erecektir.

PANEL 59 (14.00-15.30, A230)

BATI-DIŞI NORM SÜREÇLERİ VE KÜRESEL ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Panel Başkanı: Didem Buhari (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)

Ana akım norm çalışmaları, norm üretiminde ve küresel norm dolaşımında Batılı olmayan öznellikleri ve yerellikleri hesaba katma kapasitesini sınırlayan Batı merkezçiliği nedeniyle sıkça eleştirilmektedir. Batı-merkezci norm çalışmaları, norm yapıcı ve norm alıcı (sırasıyla batı ve batı olmayan) arasında arkaik maddi ve epistemik hiyerarşiler veya hiyerarşik temsiller inşa etmekte ve batılı olmayana ikincil bir konuma itmektedir. Dahası, merkez-çevre ikiliğinin bir tezahürü olarak, Batı, normlara evrensel geçerlilik atfetmede üstün ahlaki otoriteye ve girişimciliğe sahip ve norm icat etmenin kalıcı merkezi olarak tasvir edilirken, batılı olmayan kalıcı norm alıcısı ve normatif bir boşluktan mustarip olarak iyiliğe ulaşmada rehberlik için batı normlarına ihtiyaç duyuyor olarak tasavvur edilmektedir. Coğrafi eşitsizlikler ve güç dengesizlikleri etrafında inşa edilmiş normlar, normatif hiyerarşileri normalleştirmekte, sömürü ilişkilerinin kendini gösterdiği bir başka alan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yanlılığı gidermek için eleştirel norm çalışmaları, batı normlarının batılı olmayan normlar üzerindeki

egemenliğini mümkün kılan normatif hiyerarşiyi açık etmeye çalışmakta, batılı olmayan periferik aktörlerin bölgesel ve küresel yönetim süreçlerinde batının normatif otoritesine direnme kapasiteni ve uğraşlarını raporlamakta, dahası batılı olarak anılan normların batı-dışı kökenlerini ya da batı-dışı aktörlerin batılı normların üretilmesinde sunduğu katkıları görünür kılmakta, böylece norm tartışmalarını batılı olmayan öznelliklere ve yerelliklere doğru genişletmekte, onların faillik ve normatifliklerini vurgulamakta ve batılı olmayan aktörlerin normatif kapasitelerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bu eleştirel eğilimin bir parçası olarak bu panel, küresel norm süreçlerine batı-dışı katılım ve katkı dinamikleri ile Küresel Uluslararası İlişkilerin kendini gösterdiği bir alan olarak yerli norm inşa, girişimcilik ve normatif ihtilafılık uğraşlarını ele almayı amaçlamaktadır. Buna göre, “Türkiye’nin Normatif Dış Politikası ve Küresel Norm Süreçlerine Katılımı: ECOSOC üzerinden bir inceleme” isimli çalışmalarında Tabak ve diğerleri TÜBİTAK projeleri kapsamında yürüttükleri çalışmaların bulgularını da sunarak, Türkiye’nin sivil toplum ve hükümetlerel araçlarla küresel norm yapım süreçlerine katılım dinamiklerini ve bu kapsamda yürüttükleri ihtilafılık girişimlerini incelemektedirler. “Norm sosyalleştiriciliğinden norm abjectleştirilmeye: Uluslararası normlar nasıl yayılır?” başlıklı çalışmasıyla Muharrem Doğan, Kristevacı bir zeminde bir dışlama pratiği olarak norm yayılımının madun özneyi abjectleştirerek uluslararası normatif sistemin dışına itme ve onun uluslararası sistemle ilişki kurma imkânını kaybettirme niteliklerini sorunsallaştırmaktadır. “Norm Takipçileri ya da Yerel Norm Girişimciler? Yükselen Orta Ölçekli Güçler Türkiye ve Kore’nin ‘İyi Uluslararası Vatandaşlık’ Rolünün Küresel Uluslararası İlişkiler Perspektifiyle Analizi” başlıklı çalışmasında Gonca Gök Oğuz, Türkiye ve Kore örneğinde orta ölçekli batı-dışı güçlerin küresel yönetime norm tartışmacıları (norm contesters), norm yerelleştiricileri ve norm girişimcileri olarak katılımlarını ve katkılarını incelemekte, bunu, Antje Wiener gibi araştırmacıların da katılımıyla norm çalışmalarında da yaygınlaşmaya başlayan, Küresel Uluslararası İlişkiler yaklaşımıyla analiz etmektedir. Son olarak, “Normatif Dönüşümlerde Eylemler, Süreçler ve İlişkiler - Gıda ve Tarım alanındaki normatif ihtilafı” isimli çalışmasıyla Gürhan Ünal, küresel norm süreçlerinde nadiren temsil olunan ve sıklıkla batı-dışı bağlamda eşitsizlikler sebebiyle sessizleşen taban hareketleri, yerli halklar, küçük çiftçiler ve kırsal topluluklar gibi sosyal aktörlerin, Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) etrafında oluşan imkan alanları vasıtasıyla norm inşası sürecine katılımlarını ve normatif dönüşüme etkilerini incelemektedir.

Hüsrev Tabak (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), Kadri Kaan Renda (Hacettepe Üniversitesi), Ali Onur Özçelik (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi) & Gürhan Ünal (Ondokuz Mayıs Üniversitesi), *Türkiye’nin Normatif Dış Politikası ve Küresel Norm Süreçlerine Katılımı: ECOSOC Üzerinden Bir İnceleme*

Bu çalışma Türkiye’nin dış politikasındaki normatif boyutu, ülkenin küresel norm yapım ve geliştirme süreçlerine diplomatik ve sivil toplum yoluyla katılımı üzerinden incelemektedir. Türkiye’nin dış politikasındaki normatif boyut üzerine sorgular sıklıkla ülkenin insani dış politikasına ve yumuşak güç zemininde edinilmeye çalışılan normatif yeteneğe odaklanmaktadırlar. Yetenek odaklı normatiflik sorguları zımnen de olsa bu boyutu kazanılıp kaybedilen bir nitelik olarak gördüğünden Türkiye’nin dış politikasında normatif olan ve olmayan dönemleştirmeler yapma eğilimindedirler. Bu da sıklıkla Türkiye’nin kendini küresel norm süreçlerine katılım olarak gösteren ve süreklilik arz eden uluslararası normatif etkinliğinin görünmez kalmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda çalışma Türkiye’nin hem diplomatik/hükümetlerel hem de sivil toplum yoluyla varlık gösterdiği ve küresel normatif gündemin belirlenmesinde öncül rol oynayan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (United Nations Economic and Social Council, ECOSOC)’deki katılım süreçleri üzerinden dış politikadaki normatif boyutu incelemektedir. Çalışma bulguları, ECOSOC’a katılım gösteren Türkiye’den sivil toplum kuruluşları yanı sıra Dış İşleri Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı’nın ilgili birimleriyle yürütülen yarı-yapılandırılmış görüşmelere bina edilmiştir. Aynı başlıklı ve 122G077 no’lu TÜBİTAK 3005 projesi kapsamında yürütülmüş olan çalışma Türkiye’nin diplomatik ve sivil toplum katılımı yoluyla norm tartışmalarına katılımını ve sürdürdüğü muhtemel ihtilafı; bu yolla da küresel norm gelişimine sunduğu muhtemel katkıları inceleme şansı vermektedir.

Muharrem Doğan (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), *Norm Sosyalleştiriciliğinden Norm Abjectleştirilmeye: Uluslararası Normlar Nasıl Yayılır?*

Bu çalışma, Ayşe Zarakol'un "What made the modern world hang together: socialisation or stigmatisation" makalesinde, Erving Goffman'ın lekeleme kavramından hareketle ele aldığı ana akım konstrüktivist norm yayılımı tartışmasına Julia Kristeva'nın *abjection* kavramıyla katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ana akım norm literatürü, norm yayılımını evrensel değerlerin uluslararası norm girişimcileri tarafından dolaşıma sokulması ve yerli aktörlerin de bu normlara göre sosyalleştirilmesi (normların kabulü, takibi ve içselleştirilmesi) olarak ele almaktadır. Fakat bu yukarıdan aşağıya yönlü istikrarlı ve tutarlı norm yayılımı anlatısı eksiktir; çünkü normlar kendiliğinden yayılmaz. Dolayısıyla bu görüş, kime ait normların yayılacağı sorusunu gözden kaçırmaktadır. Hâlbuki yayılımın gerçekleşmesi için norm yapıcı ile norm alıcı arasında bir fark yaratılması gerekmektedir. Normlar arasındaki fark ise iyi uluslararası normlar ile kötü yerli inanışlar ikiliğiyle sağlanmaktadır. Zarakol normlar arasında yaratılan bu farkı lekeleme kavramı ile ele almaktadır. Buna göre lekeli olmak uluslararası toplumun normlarına göre sosyalleşememek ya da başka bir ifadeyle normal olandan ayrılarak toplumsal düzeni bozmaktır. Norm abjectleştirme ise evrensel değerleri ve ilkeleri kirlettiği düşünülen yerli normları murdar, kötü ve geri kalmış olarak imleyip onları toplumsal bünyeden atma girişimidir. Lekelemede lekeli olan taraf, lekeliği kabul ederek, sisteme dâhil olma çabasını sürdürmektedir. Fakat abjectleştirme ediminde radikal bir dışlanmışlık mevcuttur ve yerliye ait geleneksel inanışlar, değerler ve pratikler evrensel kabul edilen normları lekelediği için dışarı atılması gereken bir ötekiliği temsil etmektedir. Dolayısıyla norm yayılımı, Kristeva'nın ifade ettiği gibi, öteki'ni dışlama pratiğinden hareketle varlığını sürdürmektedir. Bu durumda, norm yayılımını mümkün kılan, ana akım literatürün iddia ettiği gibi, ikna ve karşılıklı bağımlılık gibi neo-liberal politikalar değil, dışlama pratiğidir. Lekeli olanın lekesiyle sisteme dâhil olma girişimi abject olanda geçerliliğini yitirmektedir. Abject olan radikal olarak dışlanarak uluslararası sistemin dışına itilmiştir ve lekeli olarak bile uluslararası sistemle ilişki kurma imkânını kaybetmiştir.

Gonca Oğuz-Gök (Marmara Üniversitesi) & Wongeon Kim (Marmara Üniversitesi), *Norm Takipçileri ya da Yerel Norm Girişimcileri? Yükselen Orta Ölçekli Güçler Türkiye ve Kore'nin "İyi Uluslararası Vatandaşlık" Rolünün Küresel Uluslararası İlişkiler Perspektifiyle Analizi*

Liberal düzenin ve onun normlarının/kurumlarının krizi tartışmalarının artmasıyla, orta ölçekli güçlerin küresel yönetişimde rollerinin ne olacağı sorusu ön plana çıktı. Geleneksel orta ölçekli güçler, "uluslararası problemlere çok taraflı çözümler üretme eğilimleri" ve "diplomalarında iyi uluslararası vatandaş nosyonuna bağlılıkları" ile tanımlanmaktadır (Evans, 2011). Bu bağlamda orta güçler daha çok "norm tartışmacıları" değil "norm takipçileri" olarak tanımlanma eğilimindedirler. Bu çalışma, orta ölçekli güçlerin "iyi uluslararası vatandaş" kavramsallaştırmasını Küresel Uluslararası ilişkiler perspektifiyle mercek altına almayı hedeflemektedir. Temel eleştirimiz, geleneksel orta ölçekli güç tanımlamasının orta güçleri sadece "norm takipçisi" ya da Batılı anlamda "norm-girişimcisi" olarak tanımlaması dolayısıyla sınırlı olduğu yönündedir. Amitav Acharya'nın (2011) "norm yerelliği" kavramsallaştırmalarından hareketle, bu çalışma, yükselen orta ölçekli güçlerin uluslararası vatandaşlık nosyonunun "norm tartışmacıları/yerelleştiricileri/yerel girişimcileri" şeklinde tanımlanmasının mümkün olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu amaçla, çalışma kapsamında, literatürde sıklıkla yükselen orta ölçekli güçler olarak tanımlanan Türkiye ve Kore'nin "iyi uluslararası vatandaşlık" nosyonu Evans (2011)'in kavramsallaştırmalarından hareketle, (1) bireysel "iyi uluslararası vatandaşlık" tanımlamaları ve (2) küresel yönetişimde çok-taraflı problem-çözme araçları ve yerel fikirleri/normları çerçevesinde analiz edilecektir.

Normların istikrarsızlığı, muğlaklığı, dinamikliği ve çoğulluğu güncel norm tartışmalarının temelini oluşturmaktadır. Normların ne olduğu ve nasıl kavramsallaştırılabileceği akademik bir ihtilaf konusudur (Winston, 2018; Jurkovich, 2020; Pratt, 2020). Üstelik küresel yönetim mekanizmalarının bölünmüşlüğü ve rejim komplekslerinin yoğunlaşması, kurumların, normların, ilkelerin ve kuralların içiçeliğini göstermekte; küresel normların geleceğine dair sorgulamalara yol açmaktadır (Kreuder-Sonnen ve Zürn, 2020). Tüm bu belirsizliğin içerisinde normatif dönüşümlere dair halen genel bir teori oluşturma çabası devam etmektedir (Sandholtz, 2008; Wiener 2018). İlk dalga norm yayılımı çalışmalarının yapısal belirlemci yaklaşımına karşın, Antje Wiener'in ihtilafılık yaklaşımı normatif dönüşümlerdeki aktör eylemlerini ön plana taşıyarak, karşılıklı yapım sürecini yeniden norm çalışmalarına getirmiştir (2014, 2018). Bu yaklaşım, normlardan etkilenen tüm paydaşların norm yapım süreçlerine katılımı ve ihtilafa dayalı pratikleri aracılığıyla normların birlikte oluşturulabileceği; böylece hem davranışları düzenleyen hem de küresel ve meşru nitelikteki normların inşa edilebileceğini öngörmüştür. Özellikle son yıllarda, nadiren temsil edilen grupların küresel ihtilaflara katılımı, norm yapım süreçlerindeki batı-dışı failliğin ve taban hareketlerinin dinamizmi dikkat çekmektedir (Claeys, 2012; Duncan ve Barling, 2012; Gaarde, 2017). Normatif değişime dair bu yaklaşım, Küresel Uİ projesine de katkı sunmaktadır. Benzer şekilde Uluslararası İlişkiler disiplini zenginleştiren İlişkisel Sosyoloji, Pratik teorisi ve Pragmatik yaklaşımlar da, aktörlerin ya da yapıların atanmış niteliklerinden ya da dışsal etmenlerden ziyade, bu tür dinamik, süregiden ilişkilere ve süreçlere odaklanarak dönüşümleri açıklama uğraşındadır (Jackson ve Nexon, 2019; Pratt, 2022). Bu çalışma, karşılıklı eylemlerin ve süreçlerin normatif değişimlerdeki etkisini anlamak ve bu değişimlerin sonuçlarını değerlendirmek amacıyla Tarım ve Gıda sektöründeki ihtilaflara odaklanmaktadır. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) etrafında oluşan spesifik bir alan, nadiren temsil edilen -taban hareketleri, yerli halklar, küçük çiftçiler ve kırsal topluluklar- sosyal aktörlerin dinamik bir inşa sürecine katılımını kurumsallaştırarak, normatif dönüşüme etki etmiştir. İhtilaflar gıda ve toprak üzerindeki hakların yeniden tanımlanmasına, çiftçilerin, kırsal kesimlerde yaşayanların ve yerli halkların taleplerinin küresel gündeme yansımalarına imkân tanımıştır. Bu sayede paydaşlar, FAO etrafında gelişen diğer süreçlere de dahil olma imkânı yakalamış; toprakların kullanımı, tohumların sahipliği, balıkçılığın geleceği, gıdanın üretimine dair düzenleyici belgeler ve standartların oluşturulmasına katkı sunmuşlardır. Bir bakıma üretici faillik süreç içerisinde oluşmuş, şekillenmiş ve değişmiştir. Bu gelişmeler farklılıkların küresel norm yapım süreçlerine dahil olabildiğini, aynı zamanda normların anlamlarını biçimlendirme uğraşının devamlılığını ve oluşan bu sosyal alan sayesinde diğer aktörlerin de imkanlarının genişlediğini göstermektedir. Öte yandan, sürecin yalnızca yapıcı eylemleri, diyalogu ve “tek dünya” anlayışını kabul eden ihtilafları kurumsallaştırması neticesinde, farklı varoluşsal öncüllere dayanan dünyaların ve “radikal” pratiklerin normatif ihtilaflardan dışlanması bir tehlike olarak göze çarpmaktadır (Dunford, 2017; Zimmermann, 2017; Anderl et al. 2019, Blanet ve Trowsell, 2021).

